

Očima Poláků

**Historie a současnost československo-polských vztahů a
polská menšina v Československu v zrcadle polského
tisku na Těšínském Slezsku v letech 1989 – 1992**

Komentovaná bibliografie

Mečislav Borák

Opava, Slezská univerzita v Opavě 2010. 155 s. Acta historica
Universitatis Silesianae Opaviensis – Supplementa Tomus IX. ISBN 978-
80-7248-573-4.

*Publikace vznikla při plnění výzkumného záměru MSM4781305905
Slezsko v dějinách českého státu a střední Evropy a její vydání bylo
financováno z prostředků tohoto záměru.*

*Tato elektronická verze knihy je určena pro studijní a badatelské účely. Neobsahuje
žádné obrazové přílohy, rejstříky ani formátování finální sazby. V citacích prosím vždy
uvádějte oficiální tištěnou verzi knihy.*

Více informací na www.mecislavborak.cz.

Obsah

Úvod

Polská periodika z české strany Těšínského Slezska

Głos Ludu

Zwrot

Kalendarz Śląski

Polská periodika z polské strany Těšínského Slezska

Głos Ziemi Cieszyńskiej

Kronika Beskidzka

Kalendarz Cieszyński

Argumenty v diskusi o minulosti a současnosti československo-polských
vztahů

Shrnutí výzkumu

Minulost

Současnost

Příklady pozitivní spolupráce

Závěr

Použité zkratky

Úvod

Současné česko-polské vztahy patří sice už řadu let k těm nejlepším v celé dosavadní historii vzájemných kontaktů obou národů, nicméně úskalí sváru, jež do nich bylo vneseno už před devadesáti lety při obnově jejich národní a státní svébytnosti, ovlivňovalo po celou tuto dobu více či méně výrazně možnosti spolupráce obou zemí i osud polské menšiny v Těšínském Slezsku, jež se tam kdysi ze dne na den rozhodnutím mezinárodní arbitráže zrodila. Toto dědictví minulosti se neztratilo ani po vzniku České republiky a vstupu obou zemí pod společnou střechu Evropské unie. Dosud se v místních poměrech dají pociťovat křivdy, jež nemohli na vlastní kůži zažít ani nejstarší pamětníci. Jizvy po nich však dosud zůstaly, i když už tolik nebolí. Dosud se v mnohém pronikavě liší náhledy české a polské historiografie na sporné momenty dějin a jejich příčiny. Dosud se mizející polská menšina důvodně obává o svou existenci a mobilizuje síly k zachování své identity s vervou už skoro zapomenutých buditelů.

Na rozdíl od polských autochtonů, kteří si po mnoho generací udržují vědomí kontinuity svého vývoje, se většinová společnost na Těšínsku v poválečné době značně proměnila a její povědomí o specifické historii této oblasti je velmi nízké, s rostoucí vzdáleností od Těšína pak skoro mizí. Rozhodli jsme se proto zjistit, co v náhledech na minulost česko- či československo-polských vztahů přetrvává, které momenty vývoje zůstávají v paměti pevněji než jiné, kdy se vzpomínky

na ně stávají stereotypy, jak utvářejí a ovlivňují současné názory lidí. V popředí našeho zájmu tedy stála především problematika československo-polských vztahů v minulosti s důrazem na zjištění rozdílů v interpretaci historických událostí, ale snažili jsme se ukázat i širokou paletu vztahů současných, včetně charakteristiky postavení polské národní skupiny v Československu. Mohli jsme představit jen ty nejvýznamnější problémy, a i když jsme se je snažili zachytit v co nejúplnější podobě, nebezpečí subjektivního výběru faktů jsme se zcela nevyhnuli.

Minulé i současné problémy vzájemných vztahů se zásadním způsobem dotýkají historie a území Těšínského Slezska, kde v jeho dnešní české části také žije naprostá většina polské komunity. Především v tomto regionu by se většinová česká společnost měla snažit poznat, co místní Poláky tíží, co vnímají jako ohrožení svého vývoje, a jak si představují optimální podmínky svého rozvoje. Abychom si mohli utvořit věrohodnou představu o podobě vzájemných vztahů v minulosti i v současnosti, abychom pochopili stanoviska pojící se k výkladu některých konfliktů a učinili si všestrannější názor na celkový rozsah a nebyvalou rozmanitost vztahů současných, pokusili jsme se o analýzu polského tisku z obou částí Těšínského Slezska. Jde o zcela svébytný fenomén, který zde nemá svůj český protějšek: úzce regionální menšinové noviny, dokonce obdeník, kvalitní kulturně-společenský měsíčník a národní kalendář, a v přibližně stejné podobě totéž na polské straně Těšínského Slezska. Tak bohaté zdroje informací už mají značnou

vypovídací hodnotu a lze jich dobře využít i k porovnání v něčem již trochu odlišných vrstev národní paměti Poláků z obou stran Těšínska.

Chronologicky jsme pokryli období let 1989 – 1992, aby šlo vysledovat vliv politických přeměn ve společnosti na obsah i strukturu publikovaných materiálů. Zásadní společenská proměna, uskutečňovaná zároveň v Polsku i v Československu, umožnila po dlouhém období válečného a poválečného totalitního systému v obou zemích poprvé otevřeně hovořit o problematice československo-polských vztahů. Po více než půl století byly tyto vztahy retušovány oficiálními projevy o přátelské spolupráci, sporné otázky však byly zamlčovány a deformovány účelovou propagandou. Návrat k demokratické společnosti tedy znamenal veřejné otevření nedořešených či vůbec neřešených problémů z minulosti vzájemných vztahů a zároveň vyvolal potřebu řešit celou řadu problémů nově vzniklých. S rokem 1992 skončilo svou existenci i Československo, tedy i období československo-polských vztahů, jimiž jsme sledované období vymezili.

K rozboru jsme zvolili periodika aspoň přibližně obdobného typu: na československé straně to byl především čtenáři oblíbený a velmi aktivní obdeník *Głos Ludu* (GL), měsíčník *Zwrot* a *Kalendarz Śląski*, na polské straně týdeníky *Głos Ziemi Cieszyńskiej* a *Kronika Beskidzka*, a *Kalendarz Cieszyński*. Všechny uvedené tituly patří k těm s delší tradicí a mají patrně nejvýraznější vypovídací hodnotu ohledně zkoumané problematiky, proto jsme ponechali stranou nově vzniklé časopisy v Polsku (v roce 1992 vycházelo v polské části Těšínského Slezska již 12 regionálních časopisů), stejně jako několik čísel nových polských

časopisů v tehdejší Československu (Głos Zaolzia, Dodatek) a polské časopisy úzce specializované (Jutrzenka, Ogniwo, Nasza Gazetka). Jsme si vědomi toho, že pro objektivnější posouzení sledované problematiky by bylo zapotřebí provést též rozbor regionálních deníků v Polsku, alespoň těch od Těšínského Slezska nepřilíh vzdálených (katovických listů Dziennik Zachodni a Trybuna Śląska), neboť i v Polsku je zájem o dějiny Těšínského Slezska do značné míry přímo úměrný vzdálenosti od něho.

Uskutečnění podobné analýzy českého tisku v regionu by jistě bylo možné, narazilo by to však na řadu problémů. Tím hlavním je skutečnost, že sledovaný polský tisk vychází výhradně na území Těšínského Slezska, byť po obou stranách státní hranice. Češi však tomto regionu neměli ve sledované době ani své noviny, ani týdeník či měsíčník, ani regionální vlastivědný kalendář. Nejbližší deníky vycházely až v Ostravě (Nová svoboda, Moravskoslezský den), takže to by spíše připomínalo situaci Katovic. Jediným časopisem srovnatelného typu v regionu byl vlastivědný čtvrtletník Těšínsko. Na polské straně Těšínska už skoro žádní Češi nežijí, takže tam ani žádný český tisk nevychází. Nicméně rozbor českých názorů z regionu na minulost a současnost polsko-českých vztahů by se realizovat měl, byť by pocházel ze zdrojů jen těžko srovnatelných se zdroji našeho výzkumu a byť by byl mnohem méně reprezentativní. Naše práce je v toto smyslu spíše jen prvním pokusem o zmapování východisek, po němž by mělo následovat mnohem soustavnější zachycení mnohotvárných proměn vzájemných vztahů obou našich zemí.

Z důvodů čistě praktických jsme v práci použili k označení sporné části československého Těšínska (bývalé politické okresy Fryštát a Český Těšín) Poláky užívaný termín Zaolzí (Zaolzie).¹ Metodicky jsme vycházeli z některých nedávných studií pojednávajících o roli menšinového tisku v Polsku i v České republice.²

K rozboru Głosu Ludu a Zwrotu bylo zčásti využito podkladů zpracovaných Jiřím Krolem, na přepisech textu se podílela Anna Šmídová. Děkuji Liboru Martinkovi za připomínky k jazykové úpravě textu a Petře Kuklové za přípravu rukopisu k tisku.

Mečislav Borák

¹Vhodná podoba českého překladu tohoto termínu byla konzultována s Ústavem pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i. (sdělení Ivany Svobodové autorovi ze 29. 10. 2009).

²Např. PAROŇ, A.: Media i media elektroniczne mniejszości narodowych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Czeskiej. In: Śląsk Opolski i Opawski w kierunku standardów europejskich. Regiony i procesy integracyjne po wejściu do Unii Europejskiej/Opolské a opavské Slezsko ve směru evropských standardů. Regiony a integrační procesy po vstupu do Evropské unie. Opava, Slezská univerzita 2005, s. 109-126; BORÁK, M.: Problémy menšinových médií na příkladu polské národnostní menšiny v České republice. In: tamtéž, s. 127-133.

Polská periodika z české strany Těšínského Slezska

GŁOS LUDU

Byl nejvýznamnějším periodikem polské národní skupiny v Československu a tutéž úlohu dodnes zastává i v České republice. Jako obdeník se svou periodicitou, obsahovou náplní i vnější podobou blíží spíše deníkům než časopisům. Ve sledovaném období vycházel třikrát týdně – v úterý obvykle v rozsahu 4 stran, ve čtvrtek v rozsahu 6 a v sobotu 8 stran novinového formátu. Náklad listu se blížil většinou 10 tisícům výtisků šířených především prostřednictvím předplatného Poštovní novinové služby. List zachycoval v celé šíři společenský a politický život Poláků v tehdejší Československé federativní republice (ČSFR). Věnoval značnou pozornost problematice domácí i zahraniční politiky a všem významnějším událostem života společnosti v co nejširším pojetí. Soustřed'oval se především na obhajobu zájmů polského obyvatelstva v ČSFR. Po změně politického režimu začal s mimořádnou otevřeností dávat prostor k projednání všech ožehavých otázek minulého, současného i předpokládaného vývoje postavení Poláků v Československu se zvláštním důrazem na severní Moravu a Slezsko, a především na součást Těšínského Slezska zvanou „Zaolží“, kde je soustředěna většina polského etnika v českých zemích.

List vychází již od 9. 6. 1945 a jeho vydavatelem byl v roce 1989 Severomoravský krajský výbor KSČ v Ostravě. Od č. 152 ze 23. 12. 1989 se

vydavatelem stalo Rudé Právo Praha, od č. 3 ze 6. 1. 1990 vydavatelství Delta Praha, od č. 57 z 15. 5. 1990 se vydavatelem stal ZG PZKO a list vycházel ve vydavatelství Delta Praha, od 16. 5. 1991 ve vydavatelství Deltapress Praha. Od 1. 1. 1992 vydávala list Rada Poláků v ČSFR v témže vydavatelství.

List se původně hlásil k tradici novin Głos Robotniczy, polského listu KSČ z období předmnichovské republiky, což zdůrazňoval i uváděním souběžného číslování ročníků od vzniku tohoto svého předchůdce (např. v roce 1990 šlo o 45. ročník Głosu Ludu a 71. ročník Głosu Robotniczego). Toto číslování bylo vyřazeno od č. 27 ze 3. 3. 1990, kdy bylo zavedeno nové grafické řešení hlavičky listu. Podobně od č. 154 ze 30. 12. 1989 přibyl do záhlaví listu podtitul „Gazeta Polaków w Czechosłowacji“ a od č. 1 ze 3. 1. 1990 chybí v záhlaví heslo „Proletariusze wszystkich krajów, łączcie się“.

Šéfredaktorem listu byl ve sledovaném období zprvu Henryk Kiedroń, od č. 119 z 10. 10. 1991 byl řízením redakce pověřen Marek Matuszyński, od č. 39 ze 2. 4. 1992 je jako šéfredaktor uváděn Marian Siedlaczek. Sídlo redakce bylo v Ostravě.

Sledovali jsme ročníky 44/1989, 45/1990, 46/1991 a 47/1992.

Články o minulosti

Ač je Głos Ludu (GL) listem spíše deníkového charakteru, věnoval ve sledovaném období hodně místa článkům o historii, ba mnohdy i značně rozsáhlým studiím zveřejňovaným na pokračování, jaké obvykle nacházejí své místo spíše v odborném tisku. Z tematického hlediska jednoznačně

převažovaly články o historii polské národní skupiny v Československu a o jejich vztazích k Polsku a k Československu.

Rok 1989

Celý ročník byl ještě ve znamení dobových politických vlivů. Komunistický režim dovozoval zveřejnit jen názory, jež byly v souladu s oficiální ideologií, takže články o společné československo-polské minulosti se v něm téměř nevyskytovaly, aby se neobnažovala sporná místa vzájemných vztahů. Pokud bychom soudili podle kvantity, byl zřejmě nejpłodnějším autorem článků o historii J. Hříbek, bývalý funkcionář KV KSČ v Ostravě. Kromě článků zcela obecného zaměření (např. z historie světového dělnického a komunistického hnutí či z dějin KSČ) se problematiky československo-polských vztahů letmo dotkly články o internacionalistických tradicích proletariátu Ostravska, o vývoji KSČ na Ostravsku před válkou i v prvních poválečných letech. Jeho několikadílňý článek o stálé aktuálnosti poučení z krizového vývoje let 1968 – 1969 byl publikován ještě v září 1989, pár týdnů před politickým zvratem v Československu.

Z okruhu podobných povrchních pohledů se vymyká šestidílná stat' D. Kadłubce *Z dziejów polszczyzny cieszyńskiej*. Podává přehled o vývoji polského jazyka na Těšínsku od konce středověku do současnosti, připomíná složitou problematiku úředních jazyků na zdejší území a některé ze starších písemných projevů v polštině. Nastiňuje i hlavní problémy související s postavením polštiny v národním a politickém vývoji Těšínska.

Jiné články o starší historii se v listě neobjevily, s výjimkou několika studií o vývoji dělnického tisku. Patří sem příspěvek A. Grobelného *Początki polskiej*

prasy robotniczej w Ostrawskim i Cieszyńskim, stejně jako D. Gawreckého *Powstanie i pierwsze lata Głosu Robotniczego* a M. Gawrecké *Głos Robotniczy i polskie partie w Cieszyńskim w okresie stabilizacji kapitalizmu 1924-1929*. Podobné tematiky si všímá seriál článků J. Walczaka *Współpraca działaczy ruchu komunistycznego na pograniczu śląskim* a osobní vzpomínka J. Zolicha na dělnické a komunistické hnutí v Karvině ve 20. a 30. letech tohoto století *Obrazy z przeszłości*. Rozhovor J. Damborského s překladatelem a znalcem polské literatury E. Sojkou zachycuje národnostní poměry v Ostravě od 30. let, kdy zde E. Sojka prožíval své dětství.

Nejvíce příspěvků se týkalo období nacistické okupace Těšínska. První ze tří článků O. Toboła *Wrześniowe losy 1939* si všímal prvních dnů války a okupace, připomínal vraždění u dolu Barbora v Karvině, útěk obyvatel na východ i působení čs. letců v Polsku. Článek *Łączniczki* uváděl vzpomínky M. Michalik na ženy-spojky odbojové organizace ZWZ-AK na Těšínsku, zvláště na její zpravodajskou síť „August“. Třetí článek *Jasio z Wańkowiczowej ksiązki* poutavě přibližuje epizodu ze života Jana Gazura z Jablunkova, který v Itálii přeběhl ke spojencům, a zmiňuje se i o předchozí perzekuci jeho rodiny, což patřilo k tragickým osudům zdejších obyvatel. Působení nacistických orgánů na Těšínsku v přípravě a realizaci okupace na podzim 1939 je věnována obsáhlá práce A. Szefera *Akcja „Tannenberg“*, která vyšla v Katovicích knižně a byla v GL publikována na pokračování. Krátká vzpomínka A. Kocura připomíná Vánoce v koncentračním táboře Mauthausen-Gusen a T. Guziur informuje o pomníku 104 obětem bohumínského Polenlágru ve Skřečoni.

Problematicky polského školství se týká přehledný článek *Historia i współczesność*, v němž W. Josiek charakterizuje hlavní etapy vývoje polských

gymnázíí na Těšínsku od roku 1920. Tentýž autor věnoval pozornost 80. výročí založení polského reálného gymnázia J. Słowackiego v Orlové, podobně jako též P. Przeczek. Dalším příspěvkem W. Josieka je článek o historii polské dívčí školy v Konské. Životopisné medailonky téměř chybějí, jedinou výjimkou je připomenutí redaktora Andrzeje Kubisze z pera W. A. Bergera.

Rok 1990

V průběhu roku postupně přibývá článků o historii československo-polských vztahů i o historii polské národní skupiny v Československu.

Zajímavé shrnutí této problematiky podal W. Josiek v článku *Wszystko powinno nas łączyć*. Uvádí tyto pozitivní příklady ze společné minulosti: svatbu Měška I. s Dúbravkou, období husitství a vztah Vladislava Jagellonského k husitskému hnutí, podporu Jiřímu z Poděbrad poskytovanou Kazimírem Jagellonským, Jagellonce na českém trůně, polonofilské postoje části české společnosti v období polských povstání v 19. století. Ke konkrétním příkladům místní spolupráce počítá např. součinnost českých a polských národních činovníků na Těšínsku v období „jara národů“, účast Čechů na akcích „Czytelnia Polskiej“, přednesení společného stanoviska delegace z Těšínska na Slovanském sjezdu, spolupráci tajných českých a polských sdružení mládeže na německých školách atd.

Za negativní příklady považuje především období třicetileté války a „mnichovské“ období. Na přelomu 19. a 20. století ve vztazích obou národů převážila rivalita utvořených národních táborů, jež nakonec přerostla ve vzájemnou nenávist. V jižní a střední části Zaolží měl polský živel nad českým

absolutní převahu, což nebylo výsledkem subjektivních momentů, např. větší aktivity polských národních buditelů, ale odráželo to etnicko-jazykový charakter Těšínska, neboť na sporném území přiřčeném k ČSR, žilo v roce 1900 pouze 9,6 % Čechů, avšak 80,4 % Poláků. Proto je jakékoliv zpochybňování práv polského společenství na toto území absurdní a nespravedlivé. Nesprávný je výklad o tom, že vlna haličských přistěhovalců na přelomu století působila polonizaci Těšínska. Právě naopak, oněch přes 30 tisíc Haličanů muselo rezignovat na svou polskou národnost, aby v českém prostředí obdrželo práci. Podobně obviňování z „fašistické“ agrese Polska vůči Československu v roce 1938 je neobjektivní, neboť tehdejší Polsko nelze srovnávat s fašistickým Německem. Protiváhou října 1938 byla intervence československých vojsk na Těšínsko v roce 1919 a čechizační úsilí spolu s nátlakem českého kapitálu v meziválečném dvacetiletí.

Svou úvahu autor zakončuje výzvou ke vzájemnému porozumění: „Po co komu dziś potrzebnie obrzucać się nawzajem nacjonalistycznymi argumentami i kontrargumentami. Czyż nie lepiej przypominać o konieczności budowania naszego wspólnego państwa lub podkreślać znaczenie regionu jako pomostu przyjaźni i braterstwa (nie chodzi o karykaturalną fikcję poprzednich lat) pomiędzy oboma państwami słowiańskimi?“

Už od počátku roku se v listě objevují i rozsáhlé syntetické práce. Takovou je zvláště studie S. Zahradníka *Polska grupa narodowościowa w Czechosłowacji 1920 – 1990*, vycházející v GL déle než půl roku (50 pokračování). Jde většinou o shrnutí novodobé historie Poláků v Československu, i když se autor v úvodních částech vrací až do poloviny

19. století. Kritizuje teorii „popolštěných Moravců“ a podrobně rozebírá sporné (a vůči Polsku nespravedlivé) rozhodnutí o rozdělení Těšínska. Období 1. republiky bylo pro Poláky v ČSR ve znamení boje vůči národnostnímu útlaku, ač tehdejší čs. právní normy včetně ústavy z roku 1920 zaručovaly ochranu menšin. Uplatňování těchto norem však nebylo důsledné (poškozování Poláků při sčítáních lidu, v rozvoji národního školství, při pozemkové reformě, diskriminace polských státních zaměstnanců, zvl. železničářů, protipolská činnost Slezské matice osvěty lidové atd.). Čechizační politika čs. úřadů působila Polákům mnohé krivdy a stála spolu s tíživou hospodářskou situací v pozadí vzniku separatistických a iredentistických tendencí, které nacházely odezvu i u původně loajálních polských občanů. Odvetou za národnostní útisk byl zábor v roce 1938. Rovněž v poválečném Československu docházelo k diskriminaci Poláků. Již při rehabilitaci volkslistářů na Těšínsku způsobil nátlak českých šovinistů úbytek 30 000 Poláků, kteří se v nacionálně vyhrocené atmosféře raději přihlásili k české národnosti. Poláci byli vylučováni z činnosti místních samosprávných orgánů, a přes častá prohlášení státních a vedoucích komunistických činitelů o rovnoprávnosti Poláků trvala diskriminace dále, jak o tom svědčí např. potlačení pokusu P. Cieślara o formulování požadavků polské národní skupiny. Ke sporným otázkám patřilo obnovení polského školství, obnovení polských družstev a restituce majetku bývalých polských organizací, z něhož jen nepatrná část nakonec přešla do PZKO. K tomu postupně přistoupily urbanizační změny a migrace na Těšínsku, kde klesal podíl polského obyvatelstva, snižoval se i jeho přirozený přírůstek a naopak rostl věkový průměr. Obnovení činnosti některých polských organizací v letech 1968 – 1969 bylo jen dočasné, docházelo však i k projevům českého

šovinismu. Normalizace těžce postihla představitele Poláků v Československu, ve vztahu k polské národní skupině byl sice dodržován formální postup (dvojjazyčnost, zastoupení v politických a správních orgánech, vlastní školství, tisk), avšak zároveň se zrychlovala asimilace. Po listopadu 1989 dochází k obnově politického i společenského života Poláků na Těšínsku a k otevřenému vystupování na obranu svých práv, k rozvíjení národního vědomí u polské mládeže, k růstu vlastní hospodářské činnosti atd. Souhrnný přehled o někdejším bohatém a mnohotvárném politickém životě Poláků na Těšínsku dává další článek S. Zahradníka *Polityczne ugrupowania i stronnictwa polskie na Zaolziu*, v němž zachycuje období od 70. let 19. století do roku 1939.

Na Zahradníkovu studii reagoval obsáhlý příspěvek J. Valenty *Trudne lata 1918 – 1920*. Zaměřil se v něm na objasnění stanoviska československé historiografie ke sporu o Těšínsko v letech 1918 – 1920, neboť tento problém stojí obvykle v pozadí všech sporů o výklad novodobých dějin československo-polských vztahů. Všímá si podrobněji vývoje tehdejší mezinárodní situace a okolností, za nichž oba státy vznikaly, charakterizuje význam orlovské dohody z 5. 11. 1918 pro vedoucí představitele obou států, důsledky rozhodnutí polské vlády o provedení voleb do Sejmu na sporném území i motivy a průběh čs. vojenské akce na Těšínsku v lednu 1919, stejně jako následující jednání o plebiscitu a arbitráži vedoucí až ke spornému rozhodnutí velvyslanecké konference v roce 1920, jež neuspokojilo žádnou ze zúčastněných stran a vyvolalo silný pocit křivdy v Polsku i na Slovensku. Označuje za ne zcela objektivní tvrzení polských historiků o československém spiknutí proti Polsku při blokádě dodávek zbraní do Polska v době války se sovětským Ruskem a zamýšlí se i nad pozdější politikou Varšavy v 2. polovině 30. let, kdy pocit

křivdy ve věci Těšínska měl být omluvou polského podílu na rozbití ČSR. Zmiňuje se rovněž o přezíravém vztahu polské zahraniční politiky vůči ČSR na rozdíl od vztahů s Ruskem či Německem, jejichž velmocenské postavení bylo respektováno i větší ochotou ke kompromisnímu řešení územních sporů.

Valentův příspěvek se stal předmětem kritiky E. Jonszty v článku *Jeszcze o trudnych latach 1918 – 1920*. Bez uvedení náležitých argumentů vytýká Valentovi nedostatek objektivitu a připomíná, že na nedávných seminářích v Opavě a v Mostech nikdo z polských historiků (s výjimkou M. K. Kamińskiego) nedokázal Valentovým názorům patřičně oponovat. Za skutečně pravdivé zobrazení vývoje na Těšínsku považuje práci J. Wierchowského *Spór o Zaolzie*. Připomíná, že zatímco na hřbitově v Orlové byl v roce 1989 obnoven pomník 72 českým legionářům padlým při čs. útoku na Těšínsko v roce 1919, jsou pomníky polských padlých z této akce mnohde neudržované nebo se o nich vůbec neví. Cituje text jednoho pomníku v Albrechticích, zmiňuje se o hrobech v Loukách nad Olší a ve Skoczowě. Navrhuje, aby se vyhledání dalších polských hrobů a péče o ně staly námětem pro činnost harcerských oddílů.

Podobnou kritickou odezvu obsahoval článek W. A. Bergera *Seminarium*. Valenta totiž obsahově podobný příspěvek přednesl též na semináři v Mostech u Jablunkova. Berger jej kritizuje za jednostrannost „českého“ pohledu a vytýká mu nedostatek objektivitu a neznalost místních poměrů. Sám si např. pamatuje, jak jeho třídního učitele chtěli čeští bojůvkáři zabít a unkl jim jen proto, že se s prostřelenou nohou schoval do čerstvě vykopaného hrobu na hřbitově. Nelze zapomenout, že na Zaolzí byly malé Katyně, jež dodnes obviňují Čechy – především Stonava a Albrechtice. Rozhodnutí spojenců o rozdělení Těšínska bylo nespravedlivé, „dla Zaolziaka, do dziś dnia, jest to

otwarta rana i nic na to nie poradzimy". Piłsudski nad Vislou zachránil před bolševiky nejen Poláky, ale celou Evropu. A v době, kdy bojoval i za Čechy, zasypávali Češi na Zaolzí Poláky do hromadných hrobů. Jestliže se Polákům podařil „zázrak nad Vislou“, povedl by se jim i nad Olzou. Zabránila tomu však polská „nerozhodnost“ a „rycerskość wobec mniejszego narodu“. Nešlo o národnosti, ale o uhlí a o hutě. Katastrofální důsledky onoho rozhodnutí cítíme dodnes: „podkopany Śląsk pod wodą!!! Zatruty Śląsk i zniszczone Beskidy.“

Z dalších příspěvků obecnějšího charakteru zasluží zmínku zvláště rozsáhlý seriál o vývoji polských sportovních organizací na Zaolzí *Ruch sportowy miejscowej społeczności polskiej w walce z wynaradawianiem*, jehož autorem je W. Josiek. Uvádí nejen konkrétní údaje o historii sportovních oddílů a o jejich funkcionářích, ale sleduje i vliv organizovaného sportu na upevňování polského národního vědomí na Zaolzí. Článek L. Kary *Historia Domów Robotniczych* je vlastně obsáhlou recenzí stejnojmenné publikace vydané PZKO. Článek A. Strzybného *Kiedy turystyka była turystyką a sport sportem...* připomíná historii polských turistických sdružení na Zaolzí. Staršího období historie se týká rovněž článek S. Zahradníka *Tolerancja zdobi wielkich*, pojednávající o návštěvě L. Štúra na Těšínsku a přinášející text jeho dopisu o této návštěvě napsaný 4. 5. 1849. Článek je aktualizován úvahou o úloze národních maticí ve střední Evropě, přičemž je zdůrazněn požadavek tolerance.

Jiné dva články téhož autora se týkají období první československé republiky. *Powrót do prawdziwych wyborów* je komentovaným přehledem volebních výsledků v čs. části Těšínska za první republiky, včetně kritiky objektivnosti některých získaných výsledků. Druhý článek *Tomáš Garrigue*

Masaryk na Zaolziu připomíná prezidentovu návštěvu v červenci 1930. Seriál B. Kisze Józef Piłsudski obsáhle přibližuje život polského státníka.

S. Zahradnik je rovněž autorem další velmi obsáhlé práce *Ofiary zaolziańskie 1939 – 1945*, vydané knižně v Opolí již v roce 1988. GL ji přetiskuje včetně drobných pozdějších úprav. Základem práce je jmenný soupis 1 852 obětí německého nacismu, které se narodily nebo na počátku války bydlely na Zaolzí. Podle jeho zjištění bylo 80 % obětí národnosti polské a jen 12 % národnosti české. Do statistiky však nezapočítal oběti z řad Čechů vysídlených v době polského záboru (zatímco Poláky v té době přistěhovalé z Polska většinou započítal), mezi oběti německého fašismu zahrnul i většinu obětí sovětského komunistického režimu, neřeší zcela důsledně otázku národnosti tehdejších volkslistářů a zcela stranou ponechal nejvíce postiženou skupinu zdejších obyvatel – židy (pro nedostatek archivního materiálu). Přes tyto výhrady je však Zahradnikova práce mimořádně cenným přínosem k dějinám okupace Těšínska a její zveřejnění v GL patrně pomohlo autorovi opravit některé nepřesné osobní údaje obětí. Článek J. Kazika *Drogo okupiona wolność* je vzpomínkou na teroristickou činnost pobočky gestapa v Karvině. Redakční článek *Odznaczenia Komendy Główniej AK* uvádí seznam 31 osob ze Zaolzí, které byly vyznamenány vysokým vojenským vyznamenáním za odbojovou činnost (většinou již in memoriam).

Specifickou problematikou z dějin druhé světové války, která se vůbec poprvé mohla objevit v československém tisku, se stalo pátrání po obětech sovětských gulagů a obětech teroristické činnosti sovětské státní policie NKVD, která realizovala příkaz nejvyššího vedení VKS(b) k likvidaci více než 20 tisíc Poláků zatčených po vstupu sovětských vojsk do Polska v září 1939. Články M.

Boráka *Zaginęli bez wieści?*, *Nie tylko Katyń a Katyńskie blizny* přinesly vůbec první v Československu legálně zveřejněnou podrobnější informaci o historii zločinu. Pokusily se zjistit počet obětí pocházejících z Těšínska a z území Československa, a shromáždily množství dokladů a dokumentů k životopisům obětí i k poválečné perzekuci jejich rodinných příslušníků. Zvláště hodnotné jsou dokumentární materiály, z nichž mnohé byly získány s pomocí čtenářů GL, kteří seriály článků sledovali. Článek *Byliśmy w Katyniu* téhož autora je reportáží z místa, které se stalo symbolem tohoto válečného zločinu. Konkrétním výsledkem badatelského úsilí bylo mj. vytvoření Sdružení „Katyń“ v Československu, natočení televizního filmu, vydání 2 knížek a uskutečnění 2 výstav informujících čs. veřejnost o podstatě a významu této zamlčované události. Problematiky se volně dotýká i článek K. Santariuse *Kiedy się z nami żegnał, miałam osiem lat*, pojednávající o Józefu Pilichovi, zavražděném ve Tveru.

Zajímavá polemika se rozpoutala po zprávě šifry M. M. Hans el konde de Larisch w Karwinie, k níž byl připojen krátký Larischův životopis. Ohlas čtenáře A. Kluze *Garść refleksji o przeszłości* naznačoval, že hrabě Larisch, syn někdejšího majitele značné části karvinských dolů, se v prvních dnech okupace účastnil výslechu karvinského starosty dr. Olszaka na pobočce gestapa v Karviné (dr. Olszak zanedlouho poté zemřel na následky týrání). Právní zástupce Larischův obvinění popřel (*Johann Larisch-Mönnich odpiera zarzuty*), ale čtenáře E. Jonsztu jeho argumenty příliš nepřesvědčily („*Na pohybel!*“ czy „*Wiwat!*“?). Diskusi uzavřel rozhovor M. Matuszyńského *Nie miałem z tym nic wspólnego!* s hrabětem Hansem Larisch-Mönnichem, v němž hrabě znovu kategoricky popřel svou účast na zatčení dr. Olszaka. Pro jeho záchranu nemohl prý nic

udělat, neboť vše bylo v rukou orgánů SS. Svého otce představil jako tvůrce kapitalistického socialismu, který veškeré zisky ihned investoval zpátky do dolů, takže teď je rod Larischů takřka nemajetný. Karvinou však stále pokládá za svou vlast.

Proti minulým letům je poněkud bohatěji zastoupeno období poválečného vývoje. Také zde je zásadním příspěvkem studie S. Zahradníka, tentokrát nazvaná *Polityka narodowościowa względem polskiej grupy narodowościowej w Czechosłowacji po r. 1945 i wyniki jej realizacji*. Charakterizuje období prvních let poválečné nejistoty ohledně státního začlenění Těšínska, komplikovanou otázku bývalých volkslistářů, politické zastoupení Poláků v organizacích Národní fronty atd. Hovoří o snahách Poláků obnovit činnost předválečných polských organizací a zároveň o protikladných snahách o sjednocení politického úsilí, o požadavku na uznání polského školství a obnovu polského družstevnictví, o činnosti PZKO a SMP. Provádí kritický rozbor ústavních zákonů z hlediska ochrany práv národních menšin a všímá si především rozporuplné aplikace těchto zákonů a nařízení v praktickém životě společnosti. Zamýšlí se nad příčinami asimilace Poláků, k nimž podle něj patří negativní vlivy industrializace (poddolování, imigrace), ale též administrativní zásahy znevýhodňující polské obyvatelstvo, které nebylo uznáváno za plnoprávné. Prohlubovala se jeho závislost na čs. státu, nebyla umožněna podpora činnosti z Polska, chyběla vlastní ekonomická základna. Teprve nyní je možno navázat na síť Domů PZKO, požadovat pomoc místních úřadů, projít „druhým národním obrozením“ a dokázat, že Poláci jsou oprávněnými spoluvlastníky tohoto regionu.

Dva články K. Kaszpera se týkají poválečné historie polského tisku v Československu. Počátkům Głosu Ludu je věnován rozhovor s Andrzejem Kubiszem, prvním redaktorem listu založeného hned po osvobození v roce 1945 (*Z ojca Polaka, matki komunistki*), situaci polské inteligence v letech 1968 – 1970 je věnován rozhovor s tehdejším šéfredaktorem Zwrotu Janem Rusnokem *Powrót do życia ...*. Na článek se ozval H. Szmeja a odmítl nařčení, že byl tenkrát členem jedné z likvidačních komisí. O období let 1968 – 1970 pojednává několik dalších autorů – H. Jasiczek v sugestivní poetické reportáži *Gorzki smak cieszyńskich jabłuszek*, přetištěné z Listů ze 27. 2. 1969, T. Siwek v monumentálním záběru *190 dni*, což jsou jeho deníkové zápisy o provádění „normalizace“ na Zaolzí v době od 23. 9. 1969 do 31. 3. 1970 a K. Raszyk v obecnější úvaze o roce 1968 nazvané *Przed 22 laty*. Hodnocení činnosti folkloristické sekce ZG PZKO za období posledních pět let uvedl D. Kadłubiec.

O polském školství na Zaolzí pojednává článek O. Matuszka *180 lat szkolnictwa w Suchoj Górze* a bilanční zpráva B. Kisze o činnosti polského gymnázia v Českém Těšíně za školní rok 1989/1990.

Z široké palety článků vlastivědného charakteru připomínáme seriál *Śladami naszej przeszłości*, který provázel stránky listu od konce srpna 1990 i během celého následujícího ročníku. K hlavním autorům tohoto cyklu patřil především K. Jaworski, ale podíleli se na něm též A. Kołorz, E. Jonszta a F. Jezowicz. Šlo o přehled obcí na Zaolzí se statistickými údaji o obyvatelstvu podle Ottova slovníku naučného (stav k roku 1890), z nichž vyplývá tehdejší zdrcující převaha místního polského živlu nad českým, což není nijak komentováno, ale dáváno do kontrastu s dnešním zcela opačným poměrem.

Každý díl seriálu je doplněn dobovými pohlednicemi obcí z různých období jejich předválečné historie. Předchůdcem tohoto počínu byl zřejmě podobný seriál F. Bałona *Śladami naszej historii*, uveřejňovaný už od března 1990. Šlo o fotografie místních polských památek, památníků, historicky cenných objektů, které jsou dnes obvykle ve značně neutěšeném stavu; každý článek byl opatřen vysvětlujícím komentářem. Větší článek téhož autora *Trzy spacerary nad Łucyną* je vlastně poetickou reportáží o povodí Lucyny od pramene po ústí s využitím vzpomínkových reflexí. Podobný článek W. Biłka *Znad Stonawki rodem* se týká minulosti obce Těrlicka.

K drobnějším skicám z historie Těšínska patří článek J. Mazura a D. Branné o historii a současnosti kláštera alžbětinek v Jablunkově, článek O. Matuszka *Jedniodniówka o trwałej wartości* připomínající pamětní tisk ke 155. výročí založení farního kostela v Horní Suché a dva články o historii Polského domu v Moravské Ostravě – T. Siwka *Ostatnia placówka* a K. Santariuse *Żaden Polak nie może pozostać obojętnym*. Proti minulým letům vzrostl počet publikovaných medailonků o významných postavách polského národního života na Těšínsku. Jde např. o článek J. Guziura *Cieszyniacy na znaczkach „Solidarności“* přinášející životopisy Franciszka Michejdy, Józefa Londzina, Tadeusze Regera a kpt. Henryka Boryczky. Seriál životopisných článků *Czym imieniem nazwiemy czeskokieszynskie gimnazjum* uvedl mezi návrhy pro pojmenování školy Piotra Felikse, Jana Kubisze, Henryka Bolka, Henryka Jasiczka, Józefa Ignacyho Kraszewského. V obsáhlé životopisné fresce *Sztuka wierności* představil K. Kaszper život houslaře F. Suchého z Bohumína na široce pojatém pozadí doby od počátku století až do současnosti. Podrobný životopis Henryka Jasiczka uvedl J. Rusnok, nekrolog k úmrtí prof. Andrzeje Szefera

napsal E. Buława, životní výročí pedagoga a vědce doc. Jana Korzenného připomněl D. Kadłubiec, výročí učitele a společenského činovníka Otokara Matuszka J. Korzenny a výročí publicisty a všestranného znalce historie Těšínska Józefa Kazika J. Cachel.

Rok 1991

Články o československo-polských vztazích v minulosti jsou v tomto ročníku tak početné jako dosud nikdy v historii tohoto listu, ba dá se říci, že tvoří jeden z jeho hlavních zájmových okruhů. Přispěla k tomu především bohatá diskuse nad článkem *Zaolzie w świetle faktów i dokumentów*, který podle úvodního sdělení redakce vznikl „na zamówienie Fundacji Słowa Polskiego dla Zaolzia z siedzibą w Warszawie pod redakcją prof. Wiesława Balceraka z Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie“. Prof. Balcerak však později autorství článku popřel a uvedl, že text s ním byl pouze konzultován. Článek charakterizuje především období let 1918 – 1920, kdy nakonec bylo Zaolzí „diktátem ve Spa“ odtrženo od Polska, což se stalo trvalou komplikací vzájemných vztahů až dodnes. Československo provádělo pak na Zaolzí odnárodňování Poláků, k čemuž využívalo teorie popолštěných Moravců a ekonomického nátlaku. Aby Poláci ubránili svou národní existenci, utvořili si 5 kulturně-osvětových organizací, 8 mládežnických organizací, 6 politických stran, 3 bloky hospodářských organizací, 6 odborových organizací, 21 novin a časopisů atd., což jim umožnilo udržet polskost regionu až do návratu Zaolzí k „Macierzy“ v říjnu 1938. Článek polemizuje s názorem československé historiografie, že zábor Zaolzí byl součástí Mnichova, neboť prezident Beneš

nabídl Polsku návrat Zaolzí již dva měsíce před Mnichovem. Polský zábor byl nutný také proto, aby ochránil zdejší polské obyvatelstvo před hrozbou záboru německého. Rozvoj polského národního života na Zaolzí však znemožnily v roce 1939 bodáky německé a v roce 1945 bodáky sovětské. Po roce 1945 bylo zakázáno obnovení činnosti předválečných polských organizací a dosud nebyl čs. úřady vrácen jejich majetek, takže poválečná činnost musela začínat prakticky od nuly. Po sedmdesáti „letech okupace a represí“ je dnes např. stav polského školství na Zaolzí takový, že nestačí uspokojovat elementární potřeby zdejších Poláků.

Článek měl mimořádný čtenářský ohlas a vyvolal půl roku trvající diskusi, v níž byly zveřejněny na dvě desítky příspěvků, mnohdy až přespříliš emotivně zabarvených. Článek K. Nowaka *Nie będzie łatwo uniknąć emocji* připomínal, že polská většina na Zaolzí byla dobře organizovaná a národně uvědomělá, neboť právě na Těšínsku vznikla v roce 1918 první národní reprezentace na zemích obývaných Poláky – Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego. O to větší byl pocit nespravedlnosti a křivdy, když se zde moci chopil český živel. Demokratické zákony, jimiž se Československo chlubilo, zůstaly jen na papíře. V praxi docházelo v ČSR k diskriminaci Slováků a ze všech národností republiky bylo nejhůře zacházeno s Poláky: „Problemy te faktycznie musiały istnieć, skoro na wszystkich czechosłowackich „zakrętach historii“ problem Słowaków i innych mniejszości jest stale podnoszony (1938, 1968, 1989)“. Poláci na Zaolzí nebyli uznáváni za autochtony, ale za popoštěné Moravce či nanejvýš za emigranty z Haliče, Zaolzí mělo být „rečechizováno“. Postup českých úřadů vyvolával u Poláků obranné reakce, změna hranic v roce 1938 byla přijata jako náprava chyby. Beneš nebyl přítelem Polska, Beck pouze reagoval

na postup Prahy v polských záležitostech v předchozích letech. Pro Poláky na Zaolzí byla polská vláda jediným ochráncem před národním útlakem.

Poválečná politika ČSR opakovala pod novým štítem staré chyby a pokoušela se oddělit Poláky od jejich spojení s Polskem. Problém Zaolzí existuje dosud, je zapotřebí ho otevřeně pojmenovat. Zdá se však nemožné, že by polsko-české spory šlo ukončit jednou provždy, neboť interpretace historiků budou odlišné. Fakta by se však zjistit měla.

Poznámka E. Jonszty *Istotna jest odpowiedź na kilka pytań* oceňuje autorovu dobrou znalost poměrů na Zaolzí, za nedostatečné však pokládá vyličení utrpení místních Poláků za okupace. Vyjadřuje přesvědčení, že s patřičnou podporou z Polska se místní Poláci, přes ohromný příliv cizího živlu na Zaolzí v době budování těžkého průmyslu, mohou na svém území opět stát subjektem vývoje.

Dalším příspěvkem do diskuse byl článek M. Sikory *Musimy żyć obok siebie*. Příčiny toho, že Zaolzí se 140 tisíce Poláky se ocitlo v rámci československého státu, je podle autora třeba hledat hluboko v minulosti, už ve Velké Moravě, k jejímuž rozbití dopomohla česká knížata v roce 907 tím, že se spojila s východofranským státem, aby se osvobodila od Moravy. Český expanzionismus často útočil i na Polsko. V období po Bílé hoře dokázali Češi udělat z Moravanů Čechy a kdyby ještě pár let trvala vláda jedné strany, byli by ze Slováků Čechoslováci. Češi jsou nepoctiví a platí o nich, že něco jiného myslí, něco jiného říkají a něco jiného skutečně dělají. Poláci byli vždycky moc lehkověrní, proto dnes mají jen polovinu svého středověkého panství. Taková je politika. „Widocznie w owym wysokim upolitycznieniu społeczeństwa czechosłowackiego należy szukać owego fenomenu, który sprawia, że nadal

jestešmy odizolowani od Macierzy żelazną kurtyną, że już dziś politycy czescy osiągają na Zachodzie o wiele więcej mniejszym kosztem niż Polacy, którzy od samego początku walczyli z komuną, za co byli przez swoich południowych sąsiadów potěpiani, takie odczucie zresztą można mieć jeszcze dziś. Když jednak doszło do rewoluce listopadowej w 1989 r., to znów bracia Czesi byli najlepsi, měli aksamitną rewolucję, nigdzie dotąd niespotykaną. Tak można by tę wyliczankę kontynuować w nieskończoność, ale nic to nie zmieni na fakcie, že nadal musíme žít obok siebie i jeszcze wielu, wielu rzeczy naučit se od našich pobratymců.“ Na tento příspěvek později reagoval J. Valenta článkem *Fenomen, který niczego nie wyjaśnia*. Odmítá Sikorovo pojetí středověkých dějin českého státu stejně jako pojem „českého fenoménu“, jímž Sikora vysvětluje všechny problémy i v dějinách Těšínska.

Zásadní oživení diskuse však přinesl jiný článek J. Valenty, zveřejněný pod názvem *Trzeba stanowczo wybrać fakty albo legendy*. V úvodu vysvětluje pozici profesionálního historika, který musí odhlížet od emocí a čít pouze prokazatelná fakta, což Balcerakův článek (za dílo prof. Balceraka článek tehdy ještě označoval i redakční komentář) nečiní a připomíná tak spíše protičeskoslovenskou propagandu ze třicátých let. Valenta odmítá polopravdy týkající se hodnocení orlovské smlouvy z 5. 11. 1918 a jejich kompetencí, údajného úskočného převleku českých důstojníků do francouzských uniforem v lednu 1919 apod. Za nepravdivé označuje tvrzení, že v důsledku útoku československého vojska v lednu 1919 zahynuly tisíce lidí a desítky tisíc místních Poláků musely odejít do Polska, že státy Dohody rozhodly o začlenění Zaolží „diktátem“ bez možnosti vyjádření se místního obyvatelstva a že bolševický útok na Polsko byl spojencem československé strany ve sporu o

Těšínsko. Pokládá dále za pochybné, že by šlo vztah československého státu k polské menšině v meziválečném období označit za „systém represí“, i když v praxi jistě docházelo k lokálnímu porušování práv menšin. Publikované dokumenty také jasně dokazují, že mezi Varšavou a Berlínem existovala spolupráce při rozbíjení Československa.

Valentův jednoznačný názor na pseudo-Balcerakův článek reprezentoval vlastně stanovisko československé historiografie, doplněné ještě sociologickým pohledem Š. Hernové *W interesie dobrego współżycia narodów*. Autorka v něm zdůrazňuje, že v poválečném vývoji Zaozří jde již o národnostně smíšený region a zamýšlí se nad příčinami trvalého úbytku počtu zdejších Poláků. Podle světových statistik je již 20 % smíšených manželství známkou ohrožení existence etnika, a k tomu došlo na Zaozří již ve třicátých letech, kdy zde bylo 21,7 % smíšených manželství, od sedmdesátých let se však jedná již o více než 77 %. Autorka se domnívá, že ani ty nejdemokratičtější zákony ve prospěch menšiny by nedokázaly zastavit proces asimilace, který však nemusí být názírán jen negativně, pokud taková změna národnostně-kulturní orientace lidí patří k přirozeným jevům.

Příspěvek K. Jaworského *Musimy żyć z sobq* patřil k nejmírnějším z celé záplavy polských protestů proti Valentovu stanovisku. Autor pokládá za pochopitelné, že česká i polská historiografie mají svou vlastní verzi výkladu událostí let 1918 – 1920 a 1938. Přes odlišnou interpretaci by bylo záhodno společně analyzovat fakta v kontextu české i polské historie, k čemuž zatím výrazně chybí iniciativa z české strany. Právem připomíná, že polští historici jsou v této věci mnohem aktivnější, rovněž česká veřejnost je o podstatě sporů méně informovaná. V návaznosti na již zmíněný článek M. Sikory *Musimy żyć*

obok siebie jeho tezi opravuje: „My musimy żyć nie obok siebie, ale z sobą na codzień, w twórczej współpracy i sprawiedliwości. Czy potrafimy? Czy Słowianie potrafią się dogadać?“

Článek P. Lipky *Spojrzenie pod kątem aspektu wojskowego* pojednává dosti podrobně o vojenských aspektech sporu o Těšínsko. Uvádí, že v roce 1918 byli Češi zprvu v nevýhodě, protože na rozdíl od Poláků neměli vlastní vojsko. Před útokem na Těšínsko česká rozvědka zjistila, že polské vojsko odtud odešlo na Ukrajinu. Čeští důstojníci se nemuseli převlékat do francouzských uniforem, prostě neměli jiné. Vojenské dějiny Československa však dokládají, že česká strana se přece jen dopustila při jednání s generálem Latinikem podvodu.

Zcela emotivní je ohlas K. Fierly *Co za dużo, to niezdrowo...* Zpochybňuje Valentovu vědeckou úroveň, označuje ho za „nezvaného hosta“, který se Polákům vnucuje, ač by měl být skromnější a taktnější. Bez uvedení jakýchkoli konkrétních argumentů označil Valentův článek za neobjektivní a prohlásil, že jím Valenta „překročil míru únosnosti“, takže by ho GL neměl již dále tisknout a propagovat.

Na mnohem odbornější úrovni je polemický článek S. Zahradníka *Zaolzie w oczach pana Valenty*. Pokládá Valentovy články za příliš autoritativní, není v nich místo pro odlišné názory. Vše je viděno ze zorného úhlu potřeb československé státnosti a na vysoké úrovni mezi Prahou a Varšavou, neodpovídá to v dostatečné míře historicky utvořeným místním podmínkám Zaolzí. Valenta by neměl polemizovat s naivními pohledy prostých čtenářů GL, ale více užítku by měla jeho polemika s názory Matice slezské a s názory některých českých historiků, zvláště v českém tisku. Nedokázal se dobře vcítit do atmosféry Zaolzí a do zdejších specifických podmínek, nechce vidět násilnou

asimilaci Poláků, dokonce se vysmívá jejich tragickému osudu, což polská veřejnost přijala s nechutí a s nesouhlasem.

Drobná poznámka W. A. Bergera *Jesteśmy* se připojuje ke stanovisku S. Zahradníka. Na Valentovu výtku polské publicistice, že raději pláče nad tím, jak se Polákům na Zaolzí od věků křivdí, dodává, že ta publicistika není ani tak uplakaná jako spíš hořká a že je ostatně pořád lepší plakat než střílet jako v Jugoslávii.

Článek historika W. Josieka měl charakteristický název *Moje wątpliwości o polonofilstwo doc. Valenty*. Dokládá, jak je polská veřejnost na Zaolzí pobouřena nepravdivými výklady doc. Valenty, čeští historici prostě nemají dostatek odvahy k tomu, aby si přiznali etnický čistě polský charakter Zaolzí. Valenta odmítá přiznat patřičnou váhu osobním vzpomínkám a prožitkům místních obyvatel, kteří si však bohudík ještě dobře pamatují, jak to doopravdy bylo. Měl by navštívit např. některé hroby ve Stonavě či v Horní Suché a pozeptat se, za jakých okolností zahynuli ti mladí lidé. Prezident Jaruzelski se již Čechům za rok 1938 omluvil, Havel to dosud neudělal. Poláci byli ze Zaolzí československými úřady vysídlováni do Polska nejen po rozdělení Těšínska v roce 1920, ale též v polovině třicátých let. Centrální československé úřady tolerovaly diskriminaci a odnárodňování Poláků.

Varšavský historik W. Balcerak odpověděl článkem *Wybieram fakty i prawdę historyczną*. Odmítl autorství stati, která rozpoutala celou diskusi a obvinil J. Valentu z nepoctivosti, neboť se měl o skutečném autorovi sám předem přesvědčit (avšak Balcerakově autorství uvěřila i samotná redakce GL, která se za to „nedopatření“ právě dodatečně omluvila).

Prof. Balcerak postupně vyvrací některé námitky doc. Valenty ohledně hodnocení orlovské smlouvy, českého útoku v roce 1919, ohrožení Polska v době bolševické ofenzivy aj. Uznává právo polského státu na uskutečnění voleb do Sejmu na celém území Těšínska, jak to bylo v roce 1918 vyhlášeno, a nesouhlasí s tím, že by to mohlo být oprávněným důvodem k vojenskému zásahu. Očekává, že se mu doc. Valenta za nemístná obvinění omluví.

A. Strzybny v článku s názvem *Moim, laika zdaniem* lituje Valentu, že brání falešnou pravdu, a po krátké charakteristice vědecké práce historika konstatuje, že Valenta není vědcem, ale spíš Bezručem. Zdůrazňování ekonomických argumentů ve sporu o Těšínsko českou stranou mu připomíná názory Hitlera na potřebnost „koridoru“ přes Polsko pro Třetí říši. V případě haličské migrace nešlo o cizince, Poláci se přemísťovali uvnitř jednoho státu, habsburské monarchie. Přesto to české vědecké monografie měst na Zaolzí pokládají za jakousi kolonizaci, české školství vychovává děti k nenávisti k Polákům, čeští historici je krmí polopravdami a lžemi, takže česká veřejnost nezná objektivní pravdu o Zaolzí. Ani zábor v roce 1938 nebyl v dohodě s Berlínem, ba právě naopak: kdyby nebylo Becka a jeho „sanační politiky“, nebylo dnes ani Československa, neboť celá Evropa by ležela pod botou Hitlera. Doc. Valenta by neměl jítřit a urážet ani Poláky na Zaolzí, ani zbytek polského národa.

Podobně K. Mrózek v článku *Chciałbym dorzucić parę słów ...* prohlašuje, že Poláci na Zaolzí nepřišli z Haliče, nýbrž že zde jsou usedlí, a že 64 let české vlády na Zaolzí způsobilo více zrušení než předchozích 400 let vlády Habsburků.

Článek J. Tomaszewského z Varšavské univerzity *Kubistyczna historiografia* připomíná, že prof. Balcerak se sice brání nařčení z autorství

úvodního článku, že však zároveň hájí všechny základní teze onoho článku, jimž doc. Valenta až příliš horlivě oponuje. Klidným a zasvěceným pohledem uvádí prof. Tomaszewski na pravou míru některé zveličené argumenty jedné i druhé strany, na základě dokumentů ilustruje protičeskoslovenský charakter polské politiky po roce 1934 a její podíl na rozbití ČSR. Zcela rozhodně hájí též občanskou čest a vědeckou odbornost doc. Valenty proti Balcerakovým nařčením. Konstatuje, že nelehká situace polské menšiny v ČSFR se může změnit k lepšímu jen za dostatečného porozumění obou stran a při plnění povinností místních i centrálních organů. „Natomiast podstawowym obowiązkiem historyków jest podjęcie poważnej – i uczciwej – dyskusji, która pozwoli zbliżyć stanowiska uczonych i ułatwi działaczom znalezienie rozwiązań dotyczących współczesności.“

Redakce dala ještě příležitost doc. Valentovi, aby odpověděl na výtky zmíněných článků obsáhlým příspěvkem *O czym w ogóle diskutujemy?*, v němž ujišťoval, že nechce nikoho urážet, že jen boří mýty a legendy. Další Valentův článek *Kto co wybiera, czyli metody dyskusji* byl odpovědí na Balcerakův článek. Znovu opakoval některé protiargumenty, např. že Poláci neměli právo vyhlásit na celém Těšínsku volby do Sejmu, že to nebyla Praha, kdo odsunul dořešení otázky Těšínska až na období válečných neúspěchů Polska na bolševické frontě atd. Závěrem dodává, že neznalost dokumentů historika neomlouvá, zvláště když ony dokumenty jsou snadno přístupné.

Redakce GL poté článkem M. Matuszyńského *Do i od redakcji* celou diskusi uzavřela, mj. také proto, že většina argumentů i protiargumentů se již opakovala a diskuse mnohdy zabíhala do nevěčných a emotivních poloh. I v tomto článku však byl ještě zmíněn požadavek A. Strzybného na vyjádření

„neustranné osoby“ k celému sporu a mínění čtenářky L. Pawlasové, která „spolu s dalšími“ byla pobouřena Valentovými názory a sdělovala, že je není třeba publikovat.

Zdálo by se, že v oné diskusní vřavě nebude již v GL dosti místa pro jiné příspěvky z historie, ale opak je pravdou, bylo jich publikováno více než v jiných letech.

K příspěvkům obecnějšího rázu patří přetisk obsáhlého rozhovoru L. Blackwooda z pařížské Kultury se třemi českými historiky z Ústavu dějin střední a východní Evropy ČSAV v Praze – Z. Sládkem, J. Valentou a J. Vykoukalem. Zamýšlejí se nad postavením polské národní skupiny v ČSFR, nad významem polské účasti na přepadení ČSSR v rámci vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968, nad stereotypem Poláka v ČSFR a Čecha v Polsku, nad cíli vzájemné spolupráce, nad vztahy k Německu, ke Slovensku atd. Článek W. Oszeldy *Region nie splamiony antysemityzmem* dovozuje, že na Těšínsku nikdy nenašel živnou půdu antisemitismus a že místní obyvatelé židům často pomáhali i v době nacistické okupace. Příspěvek S. Zahradníka *Spisy ludności na Zaolziu w latach 1869 – 1980* uvádí souhrnný přehled volebních výsledků v tabulkách. Rozsáhlý seriál článků E. Kaima *Z dziejów sztuk plastycznych w Cieszyńskiem* sleduje v přehledu dějiny výtvarného umění od 17. století až do období po druhé světové válce, uvádí životopisy místních významných malířů a sochařů, přehled jejich děl a někdy i uložení důležitějších sbírek. Ještě rozsáhlejší je seriál W. Josieka *Harcerstwo polskie w Czechosłowacji*, podávající jeho historii až do roku 1991.

Nejstarší historie Těšínska se týkal článek B. Glac *Tajemnice łęckiego lasu*, v němž píše o archeologickém průzkumu slovanské osady z 8. – 11. století v

Podoboře u Chotěbuzi a o tamních nových nálezech. Příspěvek J. Raclavské *Kontrakty kupna* sleduje vývoj těšínského nářečí na základě rozboru textu kupní smlouvy z Nýdku z roku 1888.

Článek šifry W. Sz. se zmiňuje o českém útoku na Těšínsko v roce 1919. Dočetla se v Rudém právu, že v Kadani zastřelilo české vojsko 24 Němců manifestujících proti přičlenění tamního území k ČSR a že v celých Sudetech bylo 54 takových obětí. Dodává k tomu: „W związku z tym nasuwa się pytanie, czy my na Zaolziu nie mamy kogo wspominać? Chyba tak. Bo w styczniu 1919 i na naszym terenie łała się polska krew i ginęli ludzie od kul karabinów wojska czeskiego.“ Článek H. Bieleseze *Wyroki śmierci* se týká října 1920, kdy údajně byli v Mostech u Jablunkova zatčeni dva řídící učitelé polských škol a obviněni z přípravy na vyhození mosteckého železničního tunelu do povětří. V Košicích pak byli spolu s manželkou jednoho z nich odsouzeni k trestu smrti a jen výjimečná náhoda způsobila, že byli zbaveni vymyšleného obvinění a propuštěni. V ohlasu na tento článek píše A. Kluz, že podle otcova vyprávění byl při pokusu o vyhození mostu zatčen W. Rykalski z Jablunkova a bez soudu pověšen na náměstí v Čadci. Provaz se s nim ale třikrát přetrhl, oběsili ho až napočtvrté, navzdory tradičním obyčejům mu čeští vojáci nedarovali život. Autor vyzval pamětníky této události, aby se přihlásili.

Období předmnichovské republiky se týkaly další tři články. W. Biłko v článku *Kartka z pamiętnika* psal o pobytu bývalého polského premiéra W. Witose v emigraci v ČSR ve 30. letech, článek W. Szeligy *Ze starego Skrzeczonia* uvedl vzpomínku E. Solicha na všední život v obci, na obecní vězení, průběh voleb aj. Podobně K. Santarius zpracoval v článku *Bo ty jesteś zdolny*,

tylko ze... životní vzpomínku elektroinženýra na jeho činnost v elektropodnicích na Těšínsku, dovedenou až do současnosti.

Období druhé světové války připomněl článek J. Valenty *Generał Sikorski ofiarą NKWD?*, v němž autor srovnáním všech dostupných faktů vyvrací hypotézu o podílu NKVD na atentátu na generála Sikorského jako zcela nepodloženou. Příspěvek S. Zahradníka *W 46. rocznicę wyzwolenia...* je podrobným přehledem o okupaci a osvobození Zaolzí a o perzekuci místních obyvatel. Autor uvádí, že zde zahynulo 80% Poláků a 12% Čechů. Vzpomínka J. Kazika *Ucieczka w nieznanie* se týká útěku čtyř chlapců z okolí Stonavy v září 1939 před útokem Němců na východ, odkud se však po útoku Rudé armády zase rychle vraceli zpátky. Dějiny Horní Suché v době okupace připomíná článek O. Matuszka, doplněný řadou číselných údajů. Článek W. Biłka *Najmłodszy z Żywocic* připomíná životní osudy Jana Klimase, zavražděného při masové vraždě 36 obyvatel ze Životic a okolních vesnic (podle našeho zjištění však dotyčný nejmladší obětí životické tragédie nebyl). K. Santarius v článku *Pięć artykułów - dziesięć lat* uvádí životní příběh advokáta R. Sopera, který byl po zajetí v SSSR v roce 1939 poslán jako horník na Sibiř a vrátil se domů až s polským vojskem. A. Filipek publikoval rozhovor s dr. M. Borákem ze Slezského ústavu ČSAV v Opavě o výsledcích jeho výzkumu obětí táborů a věznic v SSSR, pocházejících ze Zaolzí a dalších míst v ČSFR; v evidenci obětí je zatím 270 jmen.

Nezvykle početné jsou články o vývoji v poválečném období. Vzpomínka J. Kotase *Garść wspomnień* se týká prvního čtvrtstoletí vývoje Jutrzenky, Ogniwa a dalšího polského tisku pro děti na Zaolzí po roce 1945. *Spis osób bezprawnie skazanych* ve výběru přetištěném podle Lidových novin uvádí jména osob

z Těšínska, jimž nemohlo být soudními orgány doručeno sdělení o jejich soudní rehabilitaci. Článek K. Santariuse *Ułaskawienie* pojednává o věznění J. Šrámků z Třince v Jáchymově a v Příbrami za ilegální překročení hranic a dokládá i jeho perzekuci po propuštění z vězení. J. Gajdzica zveřejnil pod názvem *Jerzy Gajdzica – nestor praskiej Polonii* vzpomínky rodáka z Nýdku, který od roku 1930 bydlel v Praze, a vzpomínal též na poválečnou národnostní diskriminaci tamního společenství Poláků, jichž je dnes již asi jen šest tisíc, i na založení pražského PZKO v roce 1989. Období normalizace je věnován seriál deníkových záznamů W. Sikory *Po sierpniu*, vypovídajících o situaci na obsazeném Těšínsku po 21. srpnu 1968. Podobně šifra M. M. v článku *Kłopoty z powodu Miłosza* se zmiňuje o polské učitelce Danutě Ondruchové, která z příkazu OV KSČ v Karvině musela v roce 1980 odejít z gymnázia v Českém Těšíně, protože se v nástěnných novinách zmínila o Czesławu Miłoszovi. Tehdy se v Československu přistupovalo „...co najmniej sceptycznie do wszystkiego, co miało jakikolwiek związki z Polską i polsnością“. Na článek se po týdnu ozvala H. Pawera, která musela paní Ondruchové uvolnit své místo v pobočce gymnázia v Orlové a odejít do Karvině, takže byla zmíněným příkazem OV KSČ rovněž poškozena. Průběhu listopadové revoluce v roce 1989 na Zaolží je věnován článek *Rzecznicy Sekcji Polskiej FO wspominają wydarzenia sprzed dwu lat*; jde o vzpomínky J. Rusnoka, T. Wantuły, M. Siedlaczk, E. Macury a S. Gawlika. Článek B. Głac *Poprzez historię do świadomości* pojednává o bohaté činnosti sekce historie regionu při ZG PZKO za období od roku 1965. Článek šifry /s/ *Bez patosu i obłudy* připomíná výročí Zwiazku Przyjaźni Czechosłowacko-Polskiej založeného v Karvině 12. 3. 1949. Tehdy měl 90

členů, dnes jich má 912, předsedou je Józef Raszyk a svaz spolupracuje s podobným Towarzystwem v Bielsku.

Z vlastivědných drobností lze připomenout článek H. Klimsza *Szukanie śladów życia*, pojednávající o náhrobcích na evangelickém hřbitově v Prostřední Suché, z nichž lze vyčíst strukturu povolání obyvatel obce. Poznámka A. Strzybného *Rzeka, która dzieli* požaduje změnu názvu těšínské hraniční řeky z Olše na Olzu, neboť podle jeho názoru jde o záměrnou čechizaci. Polskému školství na Zaolzí je věnován článek O. Matuszka „*Staro szkoła*“ o historii školy v Horní Suché staré 155 let a článek A. Kluze *Dawniej i dziś* o záznamech kroniky polské školy v Bukovci. Článek Ławského pojednává o dějinách jablunkovské katolické fary a článek šifry /eś/ o prvním klášteře karmelitánů v ČSFR, který se nachází v Horní Lomné. Šifra E. R. připomněla 80 let polského výchovného časopisu pro děti Jutrzenka. G. Zubek v článku *Piramidy i nie tylko* představila gymnastický spolek ve Vendryni, založený pod názvem Sokół už v roce 1905 a po válce vystavený perzekuci. G. Remešová napsala v článku *Dawnych wspomnień czar* o slavné výstavě v Orlové před 65 lety. E. Buława oživil v článku *Kuźnia polskiego ducha* bohatou historii Domu Narodowego v Cieszyň.

Tvůrce životopisných medailonků zastupuje J. Rusnok životopisem spisovatele Gustawa Morcinka, W. Oszelda článkem *Życie w służbie społecznej i narodowej* o životě učitele na Bohumínsku a Těšínsku Jana Szuścika, člena polské Národní rady a starosty Lazů umučeného v Oranienburku. Osobnosti katovického spisovatele, politika a redaktora Wilhelma Szewczyka, výtečného znalce Těšínska, je věnován článek k jeho životnímu jubileu *Ze Śląskiem w sercu* a bohužel i nekrolog podepsaný značkou (dg). K 80. narozeninám sochaře a

malíře Franciszka Świdra z Karviné zveřejnila B. Glac umělcův životopis včetně průřezu jeho tvorbou.

Rok 1992

Už tento ročník naznačuje, že náhlá „exploze“ historické problematiky, jež ještě před rokem skoro určovala podobu listu, byla jevem zcela mimořádným, neboť poprvé ventilovala některá tabuizovaná témata. Když vlna vzrušení poněkud opadla a argumenty diskutujících se začínaly opakovat, vrátil se i obsah novin ke své obvyklé podobě.

Z materiálů týkajících se starší historie lze jmenovat čtrnáctidílný seriál článků W. Josieka *Macierz Szkolna w Czechosłowacji*. Podal v něm obsáhlý přehled o organizování polského školství na Zaolzí od prvního setkání národních činníků se známým buditelem P. Stalmachem v listopadu 1885 až po současnost. Pohled zpátky do minulosti vzbuzuje pocity úcty a hrdosti nad vykonanou prací, ale posouzení současného stavu a perspektiv už tak příznivě nevyhlíží: „Udało się utrzymać szkolnictwo polskie, chociaż w stanie prawieże krytycznym.“ Článek R. Dzieszyńskiego *Jednoczył Polaków na Zaolziu* připomíná Karola Ripu, polského konzula v Moravské Ostravě v letech 1926 – 1934. I když mu ve Varšavě vyčítali údajné „čechofilství“, patřil k nejvýraznějším diplomatickým osobnostem v této funkci. Svědčí o tom i výbor z jeho pozdější korespondence se Zaolzím, jak ji zachytil J. Kazik (*Chwil spędzonych na Zaolziu nigdy nie zapomnę...*). Šedesáté výročí tragické

smrti polských letců F. Żwirka a S. Wigury v Těrlicku připomenul syn jednoho z letců H. Żwirko ukázkou ze své knihy *Zwycięzcy przestworzy* a rozhovorem, který poskytla M. Grzegorz (*Nie zginęli na marne*); J. Rusnok přidal vzpomínku na pietní slavnost v roce 1957 a na roli, jakou při stavbě pomníku hrál učitel Józef Stebel (*Zaolziańskie echa śmierci Żwirki i Wigury*). Část roku provázely čtenáře obšírné vzpomínky W. Szeligy na každodenní život na Bohumínsku v době před válkou (*Tam około Bogumina*).

Největšímu zájmu se těšilo období druhé světové války, protože pořád ještě byli naživu mnozí pamětníci, kteří se chtěli podělit o své vzpomínky z oněch let. K. Raszka v článku *Biało-czerwona nad Cieszynem* vzpomněl na manifestaci živelného odporu proti nacistické okupaci konanou v den státního svátku 11. listopadu 1939 v Těšíně, Goleiszowě, Zebrzydowicích aj., při níž byly vyvěšovány polské vlajky a nacisté zatýkali účastníky. J. Kazik připomněl památku vězňů jednoho z nacistických koncentračních táborů, deportovaných většinou v dubnu 1940 (*W Dachau po 52 latach. W hołdzie zmarłym – żywym ku przestrodze*). O. Guziur uctil v článku *Spotkanie skazańców* památku příslušníků polské odbojové zpravodajské organizace Stragan, kteří se nedávno setkali (W. Babiński, M. Myrdaczówna, A. Jabłoński, H. Dulowski, T. Wojnar, dr. W. Kajzar, O. Puczek aj.). V jiném článku vzpomněl nedávno zesnulého odbojáře ze zpravodajské organizace Lido, který předával do Londýna informace o německé výrobě leteckých motorů (*Jan Łaboj z Nawsia*). Šifra (WF) zmínila výročí prvních veřejných poprav na Těšínsku, popravy F. Trely 23. 1. 1942 v Těrlicku a

24 polských odbojářů 20. 3. 1942 v Těšíně (*W 50. rocznicę zbrodni hitlerowskich*). Stejně výročí se týkalo i zahájení vysídlovacích akcí proti Polákům ze Zaolzí, jak v článku *Wygności z własnych domów* na příkladu polských rodin ze Stonavy ukázal J. Kazik. Jeho článek doplnil K. Recmanik vzpomínkou na první deportace, které se odehrály už v prosinci 1941, kdy odváželi Poláky ze Stonavy na vozech do Istebné, odkud později putovali dál na nucené práce v Říši (*Wspomnienia wygnania*). Mimořádný zájem čtenářů vzbudila vzpomínka J. Ondrusze *Eda. Echa koszmarnych czasów*. Naznačuje konfidentskou činnost Edwarda Gałuszky z Darkova, jež měla způsobit smrt až tří set polských odbojářů, a dodává, že jméno dotyčného se nedávno objevilo i na seznamu spolupracovníků StB. W. Milerski ve svém ohlasu na článek *Eda (cd.)* citoval dopis vězně odsouzeného k trestu smrti v Osvětimi, který Gałuszkou viní z udavačství. Článek vyzývá k potrestání udavače, který údajně dosud žije na Slovensku. Především zahraničního odboje proti nacismu se týkal článek M. Grzegorz *Było nas czterech*, vycházející ze vzpomínek bývalého anglického letce T. Krzystka z Dolní Lutyně. Nad reálnými možnostmi vytvoření československo-polské konfederace i nad tím, jakou roli v jednání obou exilových vlád o konfederaci hrála otázka nedořešeného sporu o Zaolzí, se zamýšleli historici R. Žáček a T. Kisielewski v rozhovoru s O. Tobała (*Czy mogło się udać? Rozmowa z historykami T. Kisielewskim i R. Żączkem*).

Nejnovější dějiny zastupuje studie K. Boseka *Polskie bataliony pracy*, pojednávající o polské období československých Pomocných technických praporů, tedy vojenských táborů nucené práce, k nimž brzy

po válce nuceně rukovali branci označení z politických důvodů za nespolehlivé či podezřelé. Patří sem i vzpomínky generála W. Jaruzelského na důvody a dobové příčiny vyhlášení výjimečného stavu v prosinci 1981, jak je interpretoval v nedávno vydané knížce (*Stan wojenny – dlaczego ... Fragmenty*).

K drobným vlastivědným zajímavostem přispěl W. Oszelda článkem o počátcích lyžování v Těšínských Beskydách (*Historia zagrzebana w śniegu*). Šifra (F. CH.) stručně zaznamenala historii turistického sdružení Beskid Śląski, jež vzniklo už v roce 1909 (*Znów mamy „Beskid Śląski“*). M. Matuszyński zmínil bohaté tradice Polského domu v Moravské Ostravě a vyjádřil víru, že jeho převzetí od družstva Budoucnost akciovou společností s kapitálem 66 milionů korun povede po úpravách interiéru k výraznému oživení polských aktivit v Ostravě (*Jak Feniks z popiołów...*). Historii a současnost mlékárny v Českém Těšíně, založené v roce 1897, vzpomněla šifra (bag). Pohnutou historii české menšiny v Zelowě připomenul Z. Korzeniowski v rozhovoru s pastorem M. Jelínkem (*Zelów – miasteczko tkaczy*). Ten se mj. zmínil, že snem nynějšího českého sdružení je ukázat slavnou minulost Čechů v Zelowě, ale na zřízení muzea nemají dost peněz.

K medailonkům významných osobností z Těšínska patřil životopis Jana Bystroně z Dolních Datyní, který zemřel před 90 lety a jako filolog dokumentoval „rdzenną polskość mieszkańców tych terenów“ (R. Dzieszyński, *Dokumentował polskość Zaolzia*). K. Jaworski vzpomněl devadesátiny polského učitele a historika obětí koncentračních táborů K. Polaka (*Nauczyciel i społecznik*) i šedesátiny historika a archiváře S.

Zahradnika z Třince (*Naukowiec i społecznik*). K. Polak v souvislosti s připomenutím výročí smrti zakladatele sdružení Beskid Śląski W. Wójcika zdůraznil ještě jiné výročí – 7. října 1952 vznikla při KNV v Ostravě likvidační komise, jež měla zrušit „šovinistické“ polské spolky a zabrat jejich majetek. Bylo zrušeno celkem 218 polských spolků, jejichž majetek je podle vyjádření PZKO odhadován na 16,5 mil. korun. O navrácení svého majetku tak bohužel dosud bojuje i Beskid Śląski (*Smutna i zarazem mobilizująca rocznica*).

Články o současnosti

Jak je u listu deníkového charakteru pochopitelné, články bezprostředně odrážející společenskou a politickou situaci převládají a vytvářejí pestrý obraz života polské národní skupiny v Československu. Avšak na počátku sledovaného období tomu ještě bylo zcela jinak.

Rok 1989

S výjimkou několika příspěvků v posledních číslech GL je celý ročník 1989 spíše svědectvím o zcela formálním přístupu polské národní skupiny k prosazování svých zájmů a zároveň i svědectvím o doznívání vlivu politických mechanismů totalitní společnosti tehdejšího Československa. Kromě značného množství propagandistických článků, většinou přeložených z češtiny, je snad nejcharakterističtější rysem

únik od jakýchkoliv současných problémů, jejichž představení by vyžadovalo zaujetí stanoviska. Proto je většina novinové plochy věnována jednak referátům stranických funkcionářů KSČ na celostátní, krajské i okresní úrovni (např. obsáhlé zprávy z cesty generálního tajemníka ÚV KSČ M. Jakeše do ciziny, jeho proslov na 14. zasedání ÚV KSČ, referáty předsedy federální vlády L. Adamce a vedoucího tajemníka KV KSČ v Ostravě V. Václavíka, rozhovor s předsedou krajské kontrolní komise J. Nachrem atd.), jednak rozsáhlým reportážním seriálům ze všech končin světa, čím vzdálenějších, tím lépe (např. z Nepálu, z cesty kolem Afriky – celkem 21 pokračování, z Atén, Turecka, Monaka, Antil, Belgie, Kanady atd.). Ve většině případů jde o překlady z češtiny či o přetisk jinde zveřejněných materiálů.

Jeden z mála sporů byl sveden o publikační možnosti polských literátů v tehdejší ČSSR. Už v dubnu značka (k) upozornila, že polské spisovatele v ČSSR ústřední nakladatelství opomíjejí, nezajímají se o ně čeští překladatelé a krajské nakladatelství Profil jim vychází vstříc jen minimálně. Proč jsou vztahy mezi českým a polským lidem tak komplikované, když si oba národy jsou přece tak blízké? táže se autor. Koncem listopadu posunul P. Horzyk, předseda Literární skupiny '63 v Třinci, spor do nové polohy tvrdou kritikou Profilu za to, že údajně nerad a málo publikuje polské autory. Redaktorka napadeného nakladatelství E. Sobková odpověděla, že Profil polsky nevydává, protože nemá co, že chybí kvalitní díla srovnatelná s těmi, která již Profil vydal. V témže čísle S. Słonka navrhuje, ať se neuspokojení polští autoři obrátí na PZKO či jiné polské organizace s žádostí o vydání svých děl.

Otevřený dopis O. Guziura zpochybňuje tvrzení E. Sobkové a dodává, že Profil by mohl vydávat a měl by co, jen kdyby chtěl. Polemika se protáhla až do následujícího ročníku, kde E. Sobková odpověděla O. Guziurovi rovněž otevřeným dopisem, že skutečně nejde o množství vydaných knížek, ale o jejich kvalitu a vyzvala k větší toleranci všech zúčastněných. Přesto se znovu ozval ještě P. Horzyk článkem *Jeszcze raz o współpracy*, v němž zpochybnil kvalifikovanost byt' vysokoškolsky vzdělaných redaktorů k posuzování literárních prací a k jejich výběru pro publikování. Tím byla polemika uzavřena a zanedlouho ji definitivně uzavřel sám společenský život, neboť nakladatelství Profil přestalo existovat a tím zanikla i přímá spoluúčast státu na vydávání polských publikací.

Příkladem tehdejšího vztahu stranických orgánů KSČ k polské národní skupině, v němž tyto politické orgány do značné míry nahrazovaly či předjímaly rozhodování státních orgánů, byl rozhovor H. Kiedroně s prvním tajemníkem OV KSČ ve Frýdku-Místku L. Ručkou, který se uvolil odpovědět na dotazy čtenářů. K dotazu ohledně dodržování dvojjazyčných nápisů v Jablunkově např. odpověděl, že je-li to skutečně tak aktuální problém, mají ho řešit místní orgány, které jsou k tomu kompetentní.

Mnohem podnětnější byl rozhovor K. Kaszpera *Cnoty i skazy pogranicza* s polským spisovatelem a novinářem B. Luboszem, který v mnohém předpověděl budoucí vývoj. Vidí Slezsko jako most mezi Východem a Západem a sleduje v minulosti příznivý vliv pohraniční polohy Slezska na jeho obyvatele. Pokud se podařilo ovládnout

šovinismus, docházelo ke kulturnímu obohacení všech zde žijících národů. Mělo by dojít ke znovuotevření hranic, k volnému průchodu lidí a idejí, neměly by se obnovovat spory z minulosti, naopak bychom se měli lépe poznávat a tím přispívat k životu ve vzájemné shodě.

Rozhovor K. Santariuse *Aby było lepiej* s vyučujícími na katedře cizích jazyků Pedagogické fakulty v Ostravě odhalil, že mezi polskou mládeží je téměř mizivý zájem o studium kombinací učitelských oborů s polštinou (ze zájemců o polštinu se na historii nepřihlásil nikdo, na hudební výchovu jeden, na občanskou výchovu dva uchazeči atd.), navíc přihlášení kandidáti studia nevyhovují prospěchově podmínkám pro přijetí. Článek předsedy ZG PZKO R. Suchanka polemizuje s názory D. Kadłubce a přičítá mu odtrženost od života, neboť prý nevidí, co všechno se v osvětové a kulturní činnosti Poláků v ČSSR udělalo a stále dělá. Dva články B. Kisze se týkají současného polského školství. *Dzień dzisiejszy młodzieży i pedagogów* pojednává o realizaci nové školské koncepce z roku 1984 v podmínkách polských gymnázií v Orlové a Českém Těšíně, o kulturní činnosti a dalších aktivitách těchto škol, článek *Uwag kilka o historii i jej nauczaniu ciąg dalszy* již požaduje objektivní a pravdivý výklad učební látky dějepisu, zvláště pokud se týká politiky SSSR. Vůbec poprvé je v tomto článku zveřejněna zmínka o obětech z Těšínska zavražděných v SSSR (psal se už konec roku 1989).

Vědomí nastávajících politických změn ve společnosti se promítlo rovněž do dalších dvou příspěvků z prosince 1989. Článek M. Siedlaczka *Nie ma dobrego ciasta bez drożdży* komentuje setkání zástupců polské národní skupiny a nesouhlasí s tím, aby se PZKO nadále prohlašoval za

představitelů celého polského etnika v Československu, neboť je třeba mít na paměti jeho dosavadní „chameleonskou“ politiku. Také příspěvek S. Zahradníka *Moje trzy grosze* hodnotí novou historickou situaci jako nebyvalou šanci, jaká se naskytá Polákům v Československu k rozhodnějšímu prosazování národních zájmů: „Obycznie sprzyjające warunki powinnyśmy wykorzystać dla unormowania i zagwarantowania naszych praw narodowych ...“

Rok 1990

Nová politická situace ve společnosti způsobila zásadní proměnu obsahové náplně GL. Objevují se témata, o nichž se dosud nesmělo mluvit, stále otevřeněji se obnažují nedorozumění a otázky ze všech oblastí života polské národní skupiny v Československu. Tematický záběr je mimořádně široký a každé téma prošlo v průběhu následujících měsíců zřetelným vývojem. Pokusíme se postupně probrat hlavní tematické okruhy a subjektivní volbou zvýrazníme některé, podle našeho názoru důležité články.

Začneme třeba ochranou přírody a životního prostředí, což je téma, které právě na průmyslovém Ostravsku i na Těšínsku výrazně zasahuje do životů místních obyvatel. Při srovnání s obdobným listem z polské strany *Głos z Ziemi Cieszyńskiej* je však na první pohled zřejmé, že v GL na české straně bylo ekologické problematice věnováno podstatně méně místa. Případ koksovny ve Stonavě, který byl v Polsku už dávno v popředí zájmu veřejnosti, se nakonec stal i v GL předmětem několika

článků, např. K. Recmanika *O „Stonawie“ więcej prawdy i szczerości*, W. Biłka *Na temat „Stonawy“ nadal nic nowego* nebo redakčního článku *Stop dla stonawskiej koksowni*. Ekologická problematika se objevovala spíše v komplexních pohledech na znečišťování přírody na Těšínsku, např. v článku K. Santariuse *Współczesny Don Kichot* o boji ing. K. Szlauera za čistotu řeky Olzy proti Třineckým železárnám. L. Kara v článku *Po demonstracji w Czeskim Cieszynie* psal o protestech proti přetížení hraničních přechodů a požadal odklonění kamionové přepravy od centra Českého Těšína.

Mnohem větší pozornost vyvolávalo úsilí o zavedení normálních poměrů na hranicích s Polskem, což představovalo celou řadu problémů od požadavku malého pohraničního styku, až např. po zrušení československých předpisů povolujících přechod hranic jen na základě ověřeného pozvání nejbližších rodinných příslušníků aj. S požadavkem na uvolnění hranic se mezi prvními přihlásila Československo-polská solidarita, která to měla ve svém programu již v dobách disentu (*Oświadczenie*), podobně psal J. Rusnok (*O małym ruchu granicznym*), o průtazích se zrušením zastaralých předpisů informovaly články *Kto blokuje otworzenie granicy?*, *Brawa dla żelaznej kurtyny* aj. Neřešení této situace se nakonec stalo důvodem k veřejnému protestu, jak o tom svědčí článek *List otwarty do prezydenta V. Havla i premiera M. Čalfy*, zveřejňující plný text protestního dopisu, stejně jako následující *Odpowiedź na list otwarty*, v níž Úřad předsednictva vlády slibuje, že poměry na hranicích budou normalizovány na sklonku roku. O též požadavku jednali zástupci Wspólnoty s premiérem Čalfou (*Reakcja na*

protest) a stal se i předmětem interpelace poslanců Federálního shromáždění ČSFR (R. Battěk, D. Němcová, D. Branna, J. Dienstbier ml., S. Devátý, P. Uhl, J. Piskoř, R. Šormová, E. Sandorová). Informoval o tom článek *Interpelacje poselskie w sprawie granicy* a článek *Odpowiedź premiera M. Čalfy na interpelację poselską*, v němž se premiér distancoval od diskriminačního opatření československé vlády z roku 1982 o omezení pohraničního styku a slíbil, že od 1. ledna 1991 budou zavedeny nové předpisy. Některé články zdůrazňovaly ekonomické aspekty problému, např. *Potykamysię o kielbasę* připomíná nutnost vyřešit otázku kursu československé a polské měny, nebo *Poselska lustracja miast i wsi Zaolzia* píše o návštěvě ministryně V. Štěpové, která přijela zjistit, zda jsou obchody v pohraničí schopny zvládnout předpokládaný nápor polských turistů. Článek M. Matuszyńského *Kto posiada przepustkę?* odmítá nařčení Moravskoslezského večerníku a dokládá, že hraniční propustky vlastní pouze ti Poláci ze Zaolzí, kteří pracují v Polsku, nikoliv všichni Poláci ze Zaolzí, jak večerník chybně uváděl. S cílem ukázat, že dokonce i v nedávné minulosti se k otázce hranic přistupovalo benevolentněji, otiskl GL plný text dohody z roku 1959 *Konwencja między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Czechosłowacką o małym ruchu granicznym*. Rovněž generální konzul Polské republiky v Ostravě Gerhard Grabowicz v rozhovoru *Nie my zerwaliśmy umowę* přetištěném z polského listu Katolik kritizoval odpor ministra financí V. Klause proti otevření hranic, veřejně vyjádřený při jeho nedávné návštěvě Havířova, a dodával, že k otevření hranic mohlo dojít už mnohem dříve, že však dosud tomu brání průtahy

z československé strany. Uvolnění hranic na svátek Dušiček nezpůsobilo sice předvídaný nájezd Poláků na české obchody (*Na granicy spokój*), ale přesto došlo k hraničním incidentům, při nichž asi 2000 Poláků strhlo hraniční závoru a bez odbavení přešlo zpátky do Polska (*Wzmożony ruch w obie strony ... a także incydenty*). Víkendové nákupní výpravy Čechů do Polska zase připomínala reportáž M. Matuszyńskiego *Po ciuchy do Cieszyna!*. Uváděl v ní, že Češi v Cieszyně nakupují levný benzín, kšeftují s pivem a někteří i kradou. Zatímco Poláci nakupují spíše jen sladkosti a boty, Češi především oblečení a kosmetiku. Skutečně masové pohyby přes hranice v obou směrech však nastaly až od června 1991.

K nejdůležitější proměně obsahu GL však došlo ve způsobu, jakým se začaly veřejně projednávat všechny otázky vztahující se k postavení polské národní skupiny v Československu, od těch zásadních až po zcela dílčí a okrajové, a skoro to vypadalo, že všechny najednou. Zřetelný posun k otevřenosti lze zjistit hned v prvních dnech roku 1990 a dá se říci, že tato problematika na stránkách listu jednoznačně převládala po celé sledované období. Tematická šíře příspěvků je tak rozsáhlá a různorodá, že každý pokus o jejich roztržidění bude nutně poznamenán subjektivními hledisky výběru.

V nové společensko-politické situaci vyvstávala jako nejdůležitější nejprve otázka identity a svébytnosti národní skupiny Poláků v Československu a na Zaolzí zvláště, jak ji navozovaly seriály článků S. Zahradníka o autochtonním původu zdejších Poláků a bohatých tradicích jejich historického vývoje (např. *Polityka narodowościowa*

względem polskiej grupy narodowościowej w Czechosłowacji po r. 1945 i wyniki jej realizacji; Polska grupa narodowościowa w Czechosłowacji 1920 – 1990). Článek L. Suského *Potrzeba nam zjednoczenia z wszystkimi bez wyjątku* vyjadřuje názor dlouholetého činovníka polského hnutí, že pro národní menšinu je cenný každý schopný člověk, což by mělo být vzato v úvahu při účtování s minulostí. Rozhovor se členem polské sekce Občanského fóra T. Wantułow *O polskiej mniejszości* nastínil novou výchozí situaci, podobně jako článek B. Kisze *Nasze miejsce w CSRS a Europie* dával odpověď již v podtitulku: „Tkwimy w tej ziemi korzeniami.“ Autor apeluje na upevňování národního vědomí místních Poláků, zároveň však odmítá nacionalismus jako projev minulosti. Stejný názor měl i W. Josiek v již zmiňovaném článku *Wszystko powinno nas łączyć*, v němž se pokusil též charakterizovat podstatu změny: „W obecnej sytuacji społeczno-politycznej już nie ślepe posłuszeństwo wobec nadekretowanych dogmatów, ale autentyczna walka zadecyduje o naszym bycie narodowym, już nie nakazy, a przede wszystkim zakazy, ale chęć i wola, oparta na rzetelnych przesłankach, rozstrzygną o utrzymaniu, ewentualnie powstaniu nowych naszych instytucji narodowych.“

Mnohé, dříve zcela nemyslitelné podněty se objevily v článku R. Suchanka *Rozważania na temat mniejszości narodowych*. Kritizuje text ústavy ČSSR, která údajně nezabezpečuje státoprvnou roli menšin. Chybějí prováděcí předpisy k ustanovením zákonů o národnostech, menšiny je třeba zrovnoprávnit s majoritní společností v počtu mandátů do zastupitelských orgánů, měla by vzniknout Rada národností při

Federálním shromáždění a Úřad pro národnostní menšiny při federální vládě, stejně jako nezávislé vědecké centrum pro výzkum národností. Mělo by se zakázat uvádění národnosti v osobních dokladech občanů. Rozhovor K. Kaszpera s poslankyní Federálního shromáždění za polskou sekci Občanského fóra Danutou Brannou měl příznačný název *Powinniśmy zmobilizować własny potencjał twórczy*. Článek S. Zahradníka *Dokąd zdążamy?* kritizoval špatnou informovanost mezi jednotlivými organizacemi Poláků v Československu i málo důrazné vystupování polských poslanců v zastupitelských orgánech, v nichž pouze W. Niedoba hovoří polsky. Zdůrazňuje, že za práva Poláků je třeba tvrdě bojovat a odmítá tezi o překonávání regionalismu jako nebezpečnou zájmům polské národní skupiny. Na článek odpověděla D. Branna příspěvkem *Wezwanie posłów do tablicy*, v němž nařčení z laxnosti při obhajování polských zájmů v parlamentu odmítla.

GL pravidelně publikoval všechny zásadní materiály a programové dokumenty vztahující se k činnosti polského národního hnutí v Československu. Např. k činnosti PZKO se vztahoval *Projekt nowego Statutu PZKO, Założenia programowe PZKO, Sprawozdanie Komisji Rehabilitacyjnej przy ZG PZKO* aj. K činnosti Rady Poláků se vztahoval *Projekt Statutu Rady Polaków w Czechosłowacji, Program działania*, k činnosti Wspólnoty se vztahovalo programové prohlášení *Wspólnota, ruch polityczny o demokrację i prawa mniejszości narodowej* aj. K dalším programovým či hodnotícím materiálům patřil *Program Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej, Oświadczenie Rady Sekcji Polskiej FO, Fundacja „Zaolzie” a Statut Społecznego Ruchu Fundacja Zaolzia, Projekt Statutu*

Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji, Złot Polaków – wydarzenie o znaczeniu historycznym, v němž jsou i údaje o zvolených zástupcích, programová prohlášení a sjezdové příspěvky.

Poněkud menší pozornost než v minulosti byla věnována problematice polského školství, neboť v centru zájmu stála především dříve tabuizovaná témata. Ł. Krumnikłowa v článku *Straszydło w polskim szkolnictwie* vzpomněla na případ učitele Jana Matuly, který při smrti básníka H. Jasiczka zadal žákům polské ekonomické školy, aby o něm napsali slohovou práci, za což byl perzekvován. Ozval se inspektor polských škol F. Szopa a v článku *Nawet nienawiść ma mieć swe granice* odmítl nařčení, že byl likvidátorem polského školství. Úvahu nad stavem a perspektivami polského středního školství zveřejnil B. Kisza (*Gimnazjum dziś i jutro*), článek *Nowa placówka pedagogiczna* upozornil na potřebu zřízení střediska, které by koordinovalo činnost polských škol. Několik článků bylo věnováno i polskému vysokému školství a budování polského vědeckého střediska, např. článek *Ostrawska Katedra Polonistyki* informoval, že na katedře polonistiky Pedagogické fakulty v Ostravě působí od školního roku 1990 celkem sedm vědeckých a pedagogických pracovníků.

Jiným sporným problémem byla otázka dotací polského tisku, zvláště tisku pro děti. Už koncem roku 1990 informoval GL v článku *Nasze szkoły bez gazetek*, že dojde k zastavení dotací na časopisy *Jutrzenka* a *Ogniwo*, které jsou nezbytným doplňkem výuky v polských základních školách. Zastavením dotací byl ohrožen i dětský časopis *Nasza Gazetka*.

Nejpočetněji zastoupenou tematickou skupinou však každopádně byly články o diskriminaci a perzekuci Poláků v Československu. Zřetelné náznaky, že projevy toho druhu dosud existují, šlo zjistit i v předchozích tématech, ať již se týkala polského školství, tisku, sčítání lidu atd. Značné množství článků však pojednávalo o konkrétních případech diskriminace Poláků jako příslušníků etnické menšiny. Hned v lednu 1990 vystoupil v České národní radě poslanec W. Niedoba s projevem zveřejněným v GL pod názvem *O problemach narodowościowych*. Upozornil v něm na tři základní okruhy problémů ve vztazích československého státu k polské národní skupině: „1) systematyczne, dokonywane przemocą wynaradawianie, 2) naruszanie międzynarodowych porozumień i konwencji, 3) dyskryminacja oświatowa“. Jde o problémy neřešené či nedořešené, např. o uzavírání polských mateřských škol a malotřídek, o porušování zásad dvojazyčnosti apod. V rozhovoru s H. Bittmar *Bez tematów tabu* se W. Niedoba zmínil, že jeho vystoupení v České národní radě vzbudilo negativní odezvu zvláště u části poslanců z bývalého Severomoravského kraje. Dokladem toho byl i čtenářský ohlas V. Kufy *O co wam chodzi?...*, na nějž okamžitě odpověděl K. Kaszper článkem ... *O życie!* Čtenář české národnosti usuzoval, že Poláci v ČSFR si nemají nač stěžovat, když kulturní i jiná práva přece mají a využívají jich, takže za výzvou poslance Niedoby vidí spíš projev nacionalismu. Kaszper vysvětloval, že polské menšině hrozí asimilace a odnárodnění a že jejím přáním je plnoprávný život v mnohonárodnostní ČSFR. Další ohlas na Kufův článek napsal B. Kiszka – *O zgodne współistnienie*. Redakce se v úvodu zmiňuje, že případ

vyvolal bouři rozhořčení v dopisech čtenářů. Kisza uvádí stručný přehled dosavadních československo-polských sporů v minulosti. Připomíná, že útok československých vojsk v roce 1919 skončil porážkou Čechů u Skoczowa a dodává: „Zwycięskie jednostki polskie mogły pójść dalej, nie chcąc jednakowoż doprowadzać do dalszej eskalacji konfliktu, zatrzymały się na Olzie.“ Pokusil se rovněž srovnat československý útok v roce 1919 s polským zábohem v roce 1938. „Podczas gdy wydarzenia jesienne z 1938 r. miały bezkrwawy na ogół przebieg, w 1919 roku doszło niestety do rozlewu krwi, i to nie tylko na polach bitewnych; żołnierze czescy strzelali niestety i do polskiej ludności cywilnej, a nawet do jeńców. Do egzekucji doszło w Stonawie, w Olbrachcicach i w innych miejscowościach.“ Uzavírá, že netolerance byla oboustranná, že však není třeba hledat důvody ke vzájemnému obviňování, abychom neopakovali chyby minulosti. Další vystoupení poslance W. Niedoby ve Federálním shromáždění bylo zveřejněno pod názvem *Duch porozumienia i tolerancji*. Bylo reakcí na programové prohlášení vlády ČSFR a požadovalo úpravu pohraničního styku mezi Polskem a ČSFR, lepší výchovu společnosti k dodržování lidských práv a mj. také ustavení československo-polské komise pro posouzení a odstranění bílých míst historie vzájemných vztahů, aby nedocházelo k dalším nedorozuměním.

S obavami byla přijata zpráva o obnovení činnosti Matice slezské, jak o tom svědčí např. článek šifry W. M. „*Matice slezská*“ *wznawia działalność*, v němž se uvádí: „Należy też mieć nadzieję, że pozyskiwani dawni członkowie i aktywiści organizacji Slezská matice osvěty lidové

nie narzuca wznawianej organizacji dawnego anachronicznego dziś stylu pracy odznaczającego się – jak wiadomo – skrajnym nacjonalizmem, brakiem tolerancji i antypolskim szowinizmem.“ Článek *Głupi żart czy prowokacja?* reaguje na provolání zřejmě fiktivní organizace Śląski Front Ludowy, v níž údajně zastoupení občané ČSFR polské národnosti požadují po vládě ČSFR omluvu za český útok na Polsko v roce 1919, osvobození Poláků od vojenské služby v československé armádě, možnost získat polské státní občanství a přitom dále žít na území ČSFR, a také provedení plebiscitu ohledně budoucího státního začlenění území Zaolží. Pod provoláním byli podepsáni Stanisław Sikora z Jablunkova, Daniel Sikora, Daniel Zarzycki a Mirosław Meca. Redakce GL text provolání zveřejnila až poté, co tak učinil Moravskoslezský den, a vrátila se k případu ještě článkem O. Toboła *Wymowne milczenie*, v němž kritizuje skutečnost, že Moravskoslezský den odmítá zveřejnit stanovisko Rady Poláků k této zřejmě provokaci. L. Kara v článku *Jabłonkowskie dziwne sprawy* hovoří v této souvislosti o záměrném vyvolávání emocí na Těšínsku. Za projevy tohoto druhu pokládá kromě zmíněného dopisu mladíků z Jablunkova též fámu Těšínských novin o tom, že místní Poláci sbírají podpisy pod rezoluci požadující připojení Jablunkovska k Polsku, dále odmítavý postoj městského úřadu v Jablunkově k požadavku umístit na radnici tabuli na počest pobytu J. Piłsudského (zatímco tabule na počest návštěvy T. G. Masaryka v Jablunkově odhalena byla) a konečně nápis napsaný neznámým pachatelem na dům PZKO v Jablunkově s textem „Bijte Poláky po hlavě!“ Podobně článek *Szowinistyczne ekscesy* uvádí

dopis ředitelky polské mateřské školy v Gutech, na niž neznámí pachatelé napsali české nápisy: „Žijte si v tom smradu, vy Svině Polské. Hranice vám stejně neotevřeme. Poláci – Čuráci! Už se na Vás těším. Fantomas. Zig hail! F.“ K článku je přidána i fotografie stěny domu PZKO v Jablunkově se zřetelným nápisem „Bijte Poláky po hlavě ať táhnou zpět.“

Články vyvolaly záplavu protestů, mnozí čtenáři tentokrát nepovažovali nápisy za hloupý žert či provokaci, ale za promyšlené nepřátelské akce. Např. W. A. Berger v již zmíněném článku *Seminarium* cituje celkem šestkrát výrok o bití Poláků po hlavě a zasazuje ho do nejrůznějších současných i historických souvislostí: „I tu chciałbym zapytać braci Czechów na Zaolziu, czy Švejk zgodziłby się z wypisywaniem obecnych sloganów: Češi bijte Poláky po głowie? Wiem, że coś takiego na pewno nie odpowiada panu prezydentowi Havlowi ... BIJTE POLÁKY PO HLAVĚ!! Oto wizytówka! ... To straszne! We własnym domu być obcokrajowcem i od przybyszów obrywać po głowie. OK! ... W polityce jest pies zakopany, tu jest ta sakramencka kość niezgody, to bicie Polaków po głowie w ich własnym domu! ... Kochany Švejku – i powiedz nam po co i za co twoi bracia chcą nas bić po głowie? Jeśli zaczną nas bić po głowie współcześni bojówkarze – to koniec nie tylko z naszym, ale i z ich światem. Kto walczy mieczem, od miecza ginie!“ Reagoval zároveň na soudobé autonomistické tendence návrhem, že by se tak zvaný Český Těšín, tedy „Cieszyn lewobrzeżny“, měl dnes nazývat spíše Moravsko-slezský než Český a že tak jako Maďaři na Slovensku chtějí připojení svého území k Maďarsku, mohli by totéž požadovat i

Poláci na Zaolzí, ale nemají proč, neboť věří ve společný evropský dům a nejsou nacionalisty, tím méně šovinisty. Podobně např. v článku *Im mocniej wbijesz gwóźdź...*, přetištěném z polské Panoramy, uvádí „ksiązę Polaków na Zaolziu“ Jura spod Grónia, že Poláci na Zaolzí byli vždycky bití po hlavě. Hrozí jim odnárodnění, i jeho vnuk si např. vzal za ženu Češku; je sice hodná, ale děti už se odnárodní. Právě odnárodnění Poláci jsou ti nejhorší, to oni píšou nápisy proti otevření hranic. Podobný nápisový incident vyvolali nedlouho poté i mladí Poláci z Polska, kteří ničili zařízení v hotelu Piast v Českém Těšíně, napadli přivolanou hlídku a popsali hanlivými protičeskými nápisy sprejem budovu hotelu, text nápisů však zveřejněn nebyl (*Wzmożony ruch w obie strony...*).

K událostem podobného charakteru patřila i ta popsaná v článku *Incydent na granicy*. Došlo k ní při odbavování asi čtyř tisíc polských cestujících tří rychlíků na hraniční kontrole v Petrovicích. Přeplnění vlaků znemožňovalo celní odbavení, došlo ke srážkám s policií a k zablokování dopravy na železniční trati, bylo zraněno šest policistů a teprve zásah polského konzula uklidnil rozvášněné cestující. Na zprávu reagoval článek W. A. Bergera *I znowu nasza, Zaolziaków wina. Donkiszoteria*, v němž odmítá údajné obvinění českého tisku, že za incident mohou Poláci ze Zaolzí. Závěrem se ptá, komu vadí přátelská spolupráce našich národů? A sám si odpovídá: „Zdrajcom jednego i drugiego narodu!!! Szowinistom, czyli faszystom!!!“ Podobně šifra (s) v článku *Jestem sceptykiem* byla svědkem, jak u nádraží v Českém Těšíně nadávali místní čeští občané polským turistům, že Čechy vykupují. Autor z toho vyvozuje, že protipolská propaganda v ČSFR slaví úspěchy a že

z ní žije celý český tisk, navíc ji občas přikrmují populární čeští politici, takže do budoucna je autor velmi skeptický: „Po zajściu na ulicy Dworcowej jestem również sceptykiem co do tego, że szare doły czesko-morawskie myślą inaczej aniżeli poniektórzy przedstawiciele ich władzy. Albowiem to, co w czasach nowożytnych rzekomo łączy narody czeski i morawski z polskim, raczej trudno nazwać przyjaźnią.“ L. Kara v článku *Zabijaczka z prowokacją* uvádí, že na lidové slavnosti Občanského fóra v Českém Těšíně sbírali dva mladí lidé podpisy pod petici proti otevření hranic, neboť by prý Poláci do dvou dnů všechno vykoupili. Označuje tuto akci za zřejmou provokaci.

K parlamentním vystoupením ve Federálním shromáždění se v září 1990 přidali s interpelací premiéra Čalfy i zástupci Wspólnoty. Šlo o inzerát v Hospodářských novinách z 11. září 1990, požadující u uchazečů o zaměstnání schopnost kultivovaného vyjadřování v češtině či slovenštině a českou nebo slovenskou národnost, což je v rozporu s ústavou zaručenými právy občanů (*W sprawie dyskryminacji narodowościowej*). Zástupce Wspólnoty S. Gawlik v rozhovoru K. Santariuse *Wspólnota służy Polakom* uvedl, že ve vztahu k menšinám lze pozorovat jev, který nazývá „ukierunkowanym wandalizmem“; jde o ničení skříněk PZKO, psaní hesel typu Bijte Poláky po hlavě! apod. Upozornil, že polská národní skupina bude žádat po československém státu navrácení majetku předválečných polských organizací, který obnáší stovky milionů korun.

Hodně rozruchu vzbudilo zabití místního Poláka W. Hóty 2. listopadu 1990 v Gutech příslušníkem československé policie. GL od

počátku poukazoval na to, že šlo patrně o vraždu ze žárlivosti a v opilosti a že spekulace s motivy národnostními či politickými, jak to činil ve svých článcích *Głos Ziemi Cieszyńskiej* na druhé straně Těšínska, není přijatelná (*Zazdrośnik mordercq*). Případ byl přesto využit v Polsku ke spekulacím, poslanec Janusz Dobrosz interpeloval ve varšavském Sejmu ministra zahraničí Polské republiky, aby „zastavil vlnu antipolského šovinismu v Československu, zvláště na Těšínsku“, požadoval objasnění zločinu spáchaného na W. Hótovi českým policistou a označil tuto událost za následek antipolské hysterie rozpoutané českým tiskem. GL sdělení otiskl v článku *Interpelacja w sprawie Zaolzia* bez redakčního komentáře. Reagovala však Rada Poláků v Československu, která zaslala poslanci Dobroszovi dopis s vysvětlením, že šlo o kriminální čin a lidskou tragédii, nikoliv o projev antipolského šovinismu (*Echa interpelacji w sprawie Zaolzia*).

Úsilí o nápravu jednoho z protipolsky zaměřených administrativně správních opatření sledoval článek L. Kary *Trudności z przywróceniem powiatu*, který se zabýval návrhem sdružení měst a obcí z Těšínska na obnovení správního okresu Český Těšín. E. Rychlik v článku *Próba samooceny* se zmínil o tom, že tento problém je aktuální i na nižších úrovních, např. obyvatelé Horní Suché nesouhlasí se začleněním své obce do města Havířova. Obecnou rovinou současných československo-polských vztahů na Těšínsku se zabývala reportáž *Pytania bez odpowiedzi?* přetištěná z polského listu *Tak i Nie* (Śląsk). Hovořila o existující ekologické válce v pohraničí, o nechuti Čechů otevřít hranice s Polskem, o znečištění Olzy a hrozbě Stonavy, o potížích s obděláváním

polí za hranicí v ČSFR, kam československé úřady jejich majitele nechtějí pouštět atd. Závěrem se autor táže: „Czy wystarczy zmiana ekip rządzących?“

Polemika se rozpoutala i kolem rozhovoru P. Malého v deníku Práce (č. 116 z 19. 5. 1990), který GL přetiskl pod názvem „Specjalista“. P. Malý v něm vykládá svou koncepci národního státu Čechů jako „hostitelského národa“ vůči menšinám. Tvrdí, že národnostní menšiny v destabilizovaných postkomunistických společnostech nabírají nacionalistický a šovinistický kurs. Navrhuje, aby menšiny rozvíjely svůj národní život na vymezeném území a z vlastních finančních zdrojů. Základem stability společnosti by měl být úřední jazyk „hostitelského“ národa, tedy v ČSFR čeština nebo slovenština. Později bylo z Práce převzato i *Stanowisko Komitetu Praw Człowieka wobec artykułu Niezbywalne prawa narodu*, vyjádřené Z. Vokrouhlickým. Názory P. Malého v něm byly jednoznačně odmítnuty. Drobný postřeh L. Kary *Czy zmieniać flagę narodową?* připomněl incident z nedávné volební kampaně, kdy čeští občané jisté obce na Zaolzí protestovali proti vyvěšení červenobílé vlajky České republiky před volební místností, neboť českou vlajku mylně pokládali za podobnou vlajku polskou.

Celá řada článků se týkala případů diskriminace při užívání polského jazyka či při dodržování zásad dvojjazyčnosti podle ústavních předpisů. První shrnutí problému učinil K. Jaworski v článku *Prawo do języka polskiego*. Šifra E. J. upozornila v článku *Kto się boi polskich nazw ulic?* na skutečnost, že v Havířově je jen pět ulic pojmenovaných po slavných Polácích, i když Polsko má „ogromną liczbę ludzi dzielnych,

mądrych i wybitných na skalę światową... Trzeba nie tylko otwierać granicę czesko-polską, ale także głowy zaciętrzewionych fanatyků, którzy powinni wiedzieć, że większa część Hawierzowa stoi na terenach dawnych polskich miejscowości Błędowice Dolne i Szumbark.“

Odpověď na článek V. Váchy v Moravskoslezském dni z 8. prosince 1990 byl článek K. Raszyka *Jesteśmy u siebie!*, v němž se zasazuje za udržení polského školství, dodržování zásad dvojjazyčnosti a rozhořčeně zdůrazňuje, že místní Poláci nejsou žádní přistěhovalci. Kdo to má ale Čechům pořád vysvětlovat, táže se nakonec s jistou dávkou rezignace.

Další skupina článků se vztahuje k aktuálním otázkám historie československo-polských vztahů. Článek *Czyżby wreszcie zmiany na lepsze?* uvítal uspořádání konference k historii československo-polských vztahů ve Slezském ústavu ČSAV v Opavě, podobně jako článek B. Glac *Wymazywanie białych plam* informoval o semináři v Mostech u Českého Těšína, na němž se rozvinula polemika ohledně hodnocení sporu o Těšínsko v letech 1918 – 1920. Přetisk článku J. Tesaře *Rozdroża losu* z Moravských novin poskytl příležitost ukázat, že názory tohoto ve Francii žijícího českého historika jsou v mnohém blízké názorům historiků polských, např. tvrzení o tom, že česká politika amorálním způsobem podrážděla Polákům nohy ve válce s bolševiky i při válečném jednání o konfederaci. E. Jonszta v již citovaném článku *Na pohybel!...* využil příležitosti ke sdělení svého názoru na události roku 1938: „O zupełnym braku znajomości najnowszej historii świadczy zdanie, że ciężkie doświadczenia dyktatu monachijskiego były sterowane z Polski. Twierdzenie to jest jasną antypolską propagandą szowinistów.“ Článek

Czechosłowacki łącznik přetištěný z *Dzienniku Zachodniego* se zabýval úlohou StB v přípravě opatření výjimečného stavu v Polsku v letech 1980 – 1982 a vyzýval čtenáře-pamětníky, aby podali zprávu o okolnostech školení speciálních polských oddílů bezpečnosti v rekreačních zotavovnách v českých Beskydech.

Poslední sledovaný okruh příspěvků dává představu o vnějších vztazích polské národní skupiny v ČSFR a o perspektivách dalšího vývoje československo-polských vztahů. Rozhovor B. Rywikowé s I. Svitákem *Mamy szansę* optimisticky hodnotil možnost vytvoření vyššího typu vzájemné spolupráce obou států, neboť v minulosti našich vzájemných vztahů bylo vždy více toho, co nás spojovalo, než toho, co nás dělilo. Za perspektivní pokládá staronovou myšlenku Z. Brzezińskiego o vytvoření československo-polské federace. Čtenářský ohlas pod šifrou (WAB) *O tolerancji* děkuje I. Svitákovi za tento názor, stejně jako za podporu Z. Vokrouhlickému, a konstatuje, že národní menšina ani nemůže ohrožovat většinu, neboť vlastně nemá ani čím: „Swoim folklorem, kulturą, literaturą? Swoim wiosennym europeizmem?“ Nový polský velvyslanec Jacek Baluch hovořil v článku *Ambasador Baluch wśród Pezetkaowców* o vytváření nové politiky spolupráce ve vztazích obou zemí i v péči o Poláky na Těšínsku, která bude patřit k nejdůležitějším úkolům velvyslanectví Polské republiky. Potvrdil to i v rozhovoru s O. Tobała *Patrzę w przyszłość optymistycznie*. Článek K. Kaszpera o návštěvě ataše Polské republiky v ČSFR M. Jasińskiego na Těšínsku *Wizyta, której znaczenia nie można przecenić* kladl důraz na rychlé obnovení hospodářské činnosti Poláků v ČSFR.

Rozhovor téhož autora s M. Jasińskim *Rzecznik zbliżenia* se týkal možností vzájemné spolupráce Čechů a Poláků, činnosti Československo-polské solidarity a opatření ke zlepšení postavení polské národní skupiny v Československu.

Článek R. Korpak *O nas bez nas w Genewie* kritizoval, že na zasedání komise OSN pro likvidaci rasové diskriminace v roce 1988 uvedla československá delegace nesprávné údaje o počtu Poláků v ČSSR. Na žádost federálního ministerstva zahraničních věcí pak vypracovali Poláci ze Zaolzí objasňující doplněk, jehož osud však není dodnes znám. Autorka doporučila, aby při podobných příležitostech byli Poláci v ČSFR včas informováni o jednání i o jeho výsledcích. Omluvu náměstka federálního ministra zahraničních věcí Dobrovského uvedla šifra (rk) v článku *Ruszyło?*. O předání požadavků polské národní skupiny v ČSFR premiérovi české vlády pojednával článek *Petr Pithart przyjął delegację Rady Polaków*. Šlo především o požadavky ekonomické, o zlepšení možností spolupráce s Polskem, o likvidaci diskriminačních projevů přežívajících z minulosti totalitní společnosti a o zlepšení informovanosti československých sdělovacích prostředků o činnosti Poláků v ČSFR. Podobného druhu byl i článek *Członkowie Rady Polaków u V. Havla*.

Rok 1991

Zájem o společenské a politické dění v tomto roce dále rostl, stále více čtenářů využívalo dříve nemyslitelných možností vyjádřit se k problémům a

případně ovlivnit jejich řešení, především pokud se týkaly postavení polské komunity v Československu. Příliš obecné problémy, které tento rámec přesahovaly, už takový zájem nevzbuzovaly. Takže i ekologická problematika byla dosud na okraji pozornosti; k nemnoha výjimkám patřil článek K. Santariuse *Niby czysta, a jednak może zaszkodzić* (č. 40/4.4.1991), pojednávající o hrozivém znečištění řeky Olzy, nebo jiný článek téhož autora *W oparciu o długofalowy program strategiczny*, který informoval o ekologických záměrech Třineckých železáren.

Jiná obecná problematika – situace na hraničních přechodech – se místních obyvatel dotýkala mnohem osobněji a konkrétněji, což se promítlo i do stránek GL. Např. článek *Po co te emocje?* odmítá jako nepravdivou zprávu československé televize, že Polsko bude vyžadovat od turistů z ČSFR poplatek 20 dolarů na osobu a den a ptá se, kdo má zájem vyvolávat napětí ve vztazích mezi oběma zeměmi. Několik dalších článků se zabývalo přetížeností hraničního přechodu v Českém Těšíně a problémy, které vznikají s nadměrným provozem kamiónů dálkové přepravy v centru města (např. M. Matuszyński, *Cierpliwość ludzi się kończy*). O demonstraci občanů města v této záležitosti hovořily články *Blokada granicy* a *Petycja do prezydenta Václava Havla*, v nichž se pojednávalo o protestní akci zorganizované z iniciativy Strany zelených. Naději na uvolnění předpisů dávaly články *Już za kilka dni. 1 marca – wznowienie małego ruchu granicznego między ČSFR a Polską, Gdzie i kto po przepustki* a *Jeszcze raz o przepustkach*, v nichž se hovořilo o podmínkách malého pohraničního styku a jednorázových propustkách pro obyvatele příhraničí. Pro cestu do Polska bylo však stále nutné

pozvání, což se stalo předmětem kritiky článku M. Matuszyńského *Kto znieście zaproszenia? Swobody obywatelskie biorą w łeb*, článku Jana Rychlika *Jeszcze o granicy czechosłowacko-polskiej*, v němž navrhuje obrátit se se stížností k Ústavnímu soudu, až takový orgán vznikne, a rozhovoru M. Matuszyńského se starostou města Cieszyna dr. Janem Olbrychtem *Jeszcze raz o granicy*, v němž zazněl názor, že uzavření hranic není potřebné ani užitečné, neboť zbytečně oživuje nacionalismus na obou stranách. Náznakem zásadních změn byla zpráva o otevření hraničního přechodu v Chotěbuzi (*Nowe przejście graniczne*), který odlehčil centru Českého Těšína, stejně jako zpráva *Bez zaproszeń już od 29 maja*, vzápětí potvrzená článkem *Od dziś bez zaproszeń o definitivním vyřešení největšího problému*. Objevují se samozřejmě náměty na další rozšíření hraničních styků, např. na obnovení hraničního přechodu v Bukovci (*W Bukowcu – resztki żelaznej kurtyny?*), nebo zprávy o aktuálních úpravách hraničního styku (*Festyn na granicy bez przepustek*), převládají však již spíše články o rostoucím rozvoji obchodních styků v příhraničí. Protože od června 1991 podstatně vzrostl pohyb přes hranice v obou směrech, začaly turistům vycházet vstříc informativní články typu *Po zakupy do Polski. Co, gdzie, za ile?* nebo *Przygraniczna linia autobusowa* o zřízení pravidelné autobusové linky jezdící o víkendech z Jablunkova do Wisły. Kritika vykupování zásob v pohraničních obchodech v Bohumíně a jinde (*Nic dziwnego, że ludzie protestują*) vyústila v požadavek, aby bylo zajištěno jejich lepší zásobování. Předmětem kritiky bylo podle D. Havlík i chování celníků v Českém Těšíně, kteří podle slovenského tisku dělají schválnosti

slovenským turistům vracejícím se z nákupů z Polska (*Nacjonalizmy przed szaletami*).

Většina článků se ale přímo týkala rušného dění v polské menšině. O změnách v přístupu státu k menšinám informoval článek *Powstanie Rada ds. Narodowości*. Poláci byli vyzváni, aby navrhli své zástupce do tohoto vládního orgánu. Objevovaly se však i stále zřetelnější náznaky rozporů ve vlastních řadách. T. Wantuła v článku *Proces odnowy trzeba kontynuować* odmítá kritiku činnosti Rady Poláků a zároveň i návrh stanov vypracovaný činovníky PZKO. Podobně M. Siedlaczek v článku *Budowanie tronu* odmítá snahy části PZKO vytvořit z Rady Poláků reprezentanta polských organizací a zastává názor, že tento orgán musí reprezentovat všechny Poláky bez ohledu na organizační či stranickou příslušnost. Kritizuje rovněž PZKO za snahu zachovat si rozhodující vliv na polskou národní skupinu. E. Jonszta v článku *Nie jesteśmy tak ubodzy* konstatuje, že povážlivě klesá odběr polského tisku, např. *Zwrot poklesl* ze 4250 výtisků v roce 1989 na 3600 výtisků v roce 1991, *Głos Ludu* (GL) dosahuje v průměru asi 9000 výtisků. Rozhovor K. Santariuse s předsedou Rady Poláků B. Chwajolem *Szansa wyzwolenia naszej inicjatywy* se zmiňuje o jednáních s předsedou české vlády P. Pithartem, který mj. přislíbil zřízení nezávislého školského úřadu pro polské školy podléhajícího přímo ministerstvu školství. Rozhovor H. Bittmar se členem Rady Poláků C. Bugdolem *Musimy sobie wzajemnie pomagać* se týká znovuzískání majetku bývalých polských organizací a otázek hospodaření PZKO. Příspěvek J. Rusnoka *Zaczęliśmy się już podnosić* z

dna kladně hodnotí dosavadní činnost Rady Poláků a vidí dobré perspektivy dalšího vývoje polské národní skupiny.

V roce 1991 se začíná stále aktivněji projevovat politické hnutí Wspólnota a brzy se dostává do sporů s Radou Poláků. Článek R. Grzywa *Pojechaliśmy po doświadczenia* si všímal cesty ing. S. Gawlika v delegaci Wspólnoty do Varšavy, kde byly navázány kontakty s národními a křesťanskými demokraty. Konstatoval, že je zapotřebí větší aktivity menšin při prosazování jejich zájmů. Je třeba si všímat i dopadu místních problémů na mezistátní vztahy, např. ani velvyslankyně ČSFR v Polsku paní Fialková není údajně spokojena s tím, jak československý tisk informuje o problému otevření hranic. E. Jonszta se v článku *O prawach i swobodach* zabývá návrhy Wspólnoty na dodatky k ústavě, cituje některé články ústavy a zdůrazňuje, že jde především o jejich výklad v praxi. Článek šifry (s) *Coexistentia-Wspólnota* kritizuje mj. špatnou koordinaci polské reprezentace, kvůli níž dochází ke kolizím s Radou Poláků, jako např. při hlasování o změnách v projektu Charty občanských práv a svobod, kdy se poslanci za Radu Poláků postavili proti Wspólnotě a navíc nepozvali její zástupce k jednání o dotacích polského dětského tisku. D. Branna v článku *Jeszcze o karcie praw i swobód* oponovala, že návrh Wspólnoty by nepřinesl užitek, že Wspólnota odešla z hlasování parlamentu neprávem, neboť její požadavky jsou zahrnuty v mezinárodních dohodách vyššího typu. V rozhovoru M. Somogyiho s poslancem FS ČSFR za Občanské hnutí A. Černým o návrhu zákona o Chartě občanských práv a svobod, včetně

ochrany práv menšin, se zdůrazňovalo, že se už nemůžeme vracet do 19. století, že zásada občanská by měla být nadřazena zásadě národní.

Předmětem vyhrčeného sporu se stala informace o jednání zástupců Rady Poláků ve Varšavě v únoru 1991, neboť Poláky ze Zaolží tam zastupovali též činovníci PZKO a Wspólnoty, pozvaní senátní komisí pro záležitosti zahraničních Poláků. Než si obě strany vysvětlily, že šlo o dvě souběžné návštěvy, vyměnily si několik polemických článků (*Było nas więcej; Czytelnikom należy się dokładna informacja; O informacjach i ich rzetelności*). V polemice s D. Brannou opakoval S. Gawlik v rozhovoru *Wspólnota ma zastrzeżenia*, že navrhovaný text Charty občanských práv a svobod není přijatelný, neboť nehovoří o právech národních menšin a vyhovuje pouze Čechům a Slovákům, např. negarantuje dvojjazyčnost, vlastní školství a kulturu aj. Tento postoj získával postupně Wspólnotě další příznivce, např. M. Sikora v článku *Tylko „Wspólnota“* oceňuje, že Wspólnota důsledně brání zájmy národních menšin a je prostě „nejvíc vidět“. Redakce GL vyšla vstříc diskusím o ústavním zakotvení práv menšin zveřejněním kompletního textu *Projekt konstytucji CSRF* (ve 13 pokračováních), pro srovnání publikovala i úryvky z ústavy SRN (*Własne rozwiązania czy obce wzorce*) s výzvou ke čtenářům, aby připomínky a návrhy na zajišťování práv menšin zasílali vedení Wspólnoty. Podrobný výklad stanovisek Wspólnoty přinesl rozhovor B. Bakuły s představiteli hnutí E. Macurou a S. Gawlikem *Wspólnota mniejszości*, K. Santarius v článku *Partner Wspólnoty* informoval o zamýšlené spolupráci Wspólnoty s polskou politickou stranou KPN, šifra S. G. zveřejnila *Oficjalne stanowisko ruchu*, tedy úryvky z textu

Memoranda Wspólnoty, které bude zasláno prezidentům Polska, Československa a Maďarska u příležitosti jejich setkání v Krakově a bude apelovat na práva národních menšin. Hnutí Wspólnota vypracovalo i doplňující návrh k Ústavě ČSFR zveřejněný v příspěvku *Prawa mniejszości narodowych i etnicznych*. K výměně názorů mezi Wspólnotou a Radou Poláků došlo též po přetištění článku A. M. Pędziwola z pařížské Kultury *O problemach polskiej mniejszości*, v němž D. Branna označila hnutí Wspólnota za nebezpečné a nacionalistické. S. Gawlik odpověděl již názvem článku *Nie o nacjonalizm chodzi* a dodal, že to spíš zbytky socialistického internacionalismu nedovolují některým lidem myslet jinak. V plném rozsahu zveřejněné *Memorandum ruchu politycznego mniejszości narodowych w ČSFR Wspólnota* pojednávalo o diskriminaci menšin v Československu a bylo opatřeno podtitulkem *Dokąd zmierza Czechosłowacja?* Také ono vyvolalo řadu polemických střetů a stalo se předmětem politických spekulací v následujícím období.

Ke sporům o kompetence při reprezentaci menšiny patřila i diskuse o lustracích, neboť tento problém se polské národní skupiny dotýkal velmi výrazně, zvláště starší generace činovníků. E. Jonszta v článku *Lustracje* doporučoval: „Jest nas już zbyt mało, aby tracić czas i energię na oskarżanie tych, którzy często pod firmą legitymacji partyjnej więcej zrobili dla polskości aniżeli ci, którzy dzisiaj chętniej się tym, że tej legitymacji nie posiadali... Czas najwyższy skończyć w naszych szeregach z lustracjami ...“ Čtenářský ohlas J. Suského *Jeszcze o lustracjach* doplňoval, že by nemělo jít o jednorázovou akci, ale o součást společenského života respektující veřejné mínění.

GL pravidelně publikoval všechny zásadní materiály a programové dokumenty vztahující se k činnosti polského národního hnutí v Československu. Týkaly se především znění statutu a programu Rady Poláků – *Statut Rady Polaków w Czechosłowacji; Pezetkaowski projekt Statutu Rady Polaków w Czechosłowacji; Tezy programowe Rady Polaków* aj., nebo sjezdového dění včetně údajů o novém složení orgánů (*Kongres Polaków próba porozumienia*). Z článků věnovaných činnosti PZKO vybírám alespoň příspěvek B. Glac *Brak własnego domu rodzi problemy* o ztížené situaci PZKO v nových hospodářských podmínkách, a hodnotící článek šifry (bag) *Czym żyje Związek w pierwszym półroczu*, v němž je i zmínka o tom, že v roce 1991 měl PZKO celkem 22 999 členů. Z řady článků pojednávajících o problémech s navrácením polského majetku připomínám alespoň článek šifry (s) *Czy formalności stanie się zadość?* o obnově činnosti družstva Polský dům v Moravské Ostravě a dva články o hotelu Piast v Českém Těšíně (*Aby hotel Piast na zawsze pozostał w naszych rękach; Ktoś spadł z księżycy*).

Ke stálým problémům polské menšiny patřilo školství. Článek *O szkolnictwie narodowościowym* informoval o semináři Ministerstva školství a jeho stanovisku k řešení některých problémů polského, německého a romského školství. Bezprostředně následující článek *Ministerstwo chce pomóc* hovořil o příslibu zřízení polského školního úřadu v Českém Těšíně, který bude zajišťovat polské učebnice, zvyšovat kvalifikaci učitelů a vydávat tisk pro děti v polštině. Článek E. Jonszty *Dlaczego odchodzą?* upozorňoval na trvalý úbytek žáků v polských školách, jejichž počet činí již jen jednu třetinu stavu z počátku

padesátých let; podobně ubývá členů PZKO, takže je nutné aktivizovat místní Poláky a učinit vše pro záchranu polského společenství. K. Santarius v rozhovoru s doc. D. Kadłubcem *Katedra musi mieć rezonans społeczny* zaznamenal názor, že katedra musí vychovávat studenty zvláště pro budoucí práci pro polské společenství na Zaolží. Pozitivním jevem je větší zájem studentů o studium, ubylo náhodných studentů, zvýšila se jejich cílevědomost, takže ve srovnání se situací před rokem a půl došlo k zásadní změně. S. Zahradnik vyvolal článkem *Czy mamy naszą placówkę naukową?* polemiku o zaměření polského vědeckého střediska, které by se mělo výrazněji orientovat na potřeby polského společenství na Zaolží. D. Kadłubiec odpověděl již titulkem svého článku *Czy mamy placówkę naukową? Tak!* a dodal, že Kabinet pro výzkum polského etnika v ČSFR zahájil svou činnost již 1. prosince 1990. Pokusil se obhájit dosavadní výsledky činnosti tohoto kabinetu zveřejněním několika výsledků vědeckých výzkumů. I. Bogocz publikovala článek *Język a młodzież* shrnující výsledky jazykového průzkumu mládeže. Na otázku, zda se místní těšínské nářečí podobá spíše češtině či polštině, odpovědělo nejvíce respondentů, že se podobá oběma, a nejméně, že češtině. Zjišťovány byly i další souvislosti – např. vztah k dvojjazyčnosti, mateřskému jazyku národních menšin a k jazyku úřednímu, preferování českého či polského školství a hodnocení jejich úrovně, otázky jazykové kultury atd. Studie T. Siwka *Referencje przestrzenne młodzieży ze Śląska Cieszyńskiego* dávala přehled o tom, kam místní mládež jezdí do zahraničí a jak se jí tam líbí. Další rozhovor K. Santarius s doc. Kadłubcem *Dotrzeć do świadomości społeczeństwa większościowego*

znovu shrnul celou problematiku činnosti zmíněného Zakładu Badań Etnikum Polskiego w ČSFR, působícího v rámci Ostravské univerzity.

S problematikou školství volně souvisela i krátká polemika, k níž dal podnět článek D. Kadłubce *Znaczymy bardzo mało, a możemy się nie liczyć w ogóle*. Kromě hodnocení úlohy jediné polské organizace Poláků v minulosti – PZKO – se pokusil o analýzu vztahu místních Poláků ke svému rodnému jazyku a vyvodil, že zřejmý úpadek jazyka je signálem o špatném stavu celého společenství. Zásadně nedoporučoval nahrazovat spisovnou polštinu místní „gwarou“. Jeho názor však nenašel příliš pochopení, jak o tom svědčí např. ohlas J. Hławiczky *W sprawie terapii*, v němž autor uvádí: „Jeśli ktoś złośliwie argumentuje, że Polaków w Czechosłowacji jest mało, to jest to pojęcie względne. Prosty rachunek wykaże, iż stosunek ilościowy nas, Polaków, względem Czechów i Słowaków razem wziętych jest wyższy, niż iloraz obu bratnich narodów i ludności świata.“ Hlavním úskalím Poláků v ČSFR proto musí být obrana vlastního školství: „Dlatego wszędzie, gdzie jest zagrożona narodowość, rozszerza się najstraszliwsza, najzjadlejsza walka o szkoły.“

Jiným vážným problémem byla otázka dotací na menšinový tisk. Interpelace poslance W. Niedoby *Wierzę, że rząd rozważy ten problem* kritizovala, že ČNR zastavila dotace jedinému časopisu pro polské děti, což odporuje konvenci Práv dítěte ratifikované Federálním shromážděním, neboť jde o omezování práva dítěte na tisk v mateřském jazyku. Následující článek *Redakcja pozostaje na posterunku* uvádí, že Nasza Gazetka odešla z vydavatelství Mladé fronty a vydavatelem se

stala Rada Naczelna Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji, dosavadní náklad časopisu činil 2100 kusů. Protože interpelace dosud nepřinesla úspěch, vyzvalo hnutí Wspólnota žáky polských škol ke psaní dopisů předsedkyni ČNR O. Burešové jako protest proti nepřiznání dotací. Wspólnota platila dětem dopisní známky a obálky a slíbila odměnu pro autory nejzajímavějších dopisů. Šifra M. B. v ohlasu *Protestuję!* však pokládá akci Wspólnoty za medvědí službu. Ptá se, proč dávat odměny za nejlepší „žebrání“ o peníze a apeluje na zachování národní hrdosti. Naopak B. Prymus pisatelce v článku *Brać własne sprawy w swoje ręce* oponuje s tím, že dopisy dětí nejsou žebráním, ale jen upozorněním na práva garantovaná dohodami a zákony. Názory paní M. B. škodí dobré věci; dotace jsou totiž nezbytné, neboť vydání jednoho čísla Gazetky bez dotací by stálo 180 Kčs. Rovněž L. Kara v příspěvku *To nie żebranie* vyslovil stejný názor a dodal, že kdyby československý stát vrátil Polákům jejich majetky, které vlastnili v roce 1938, nepotřebovali by žádné dotace, ba dokonce by mohli ještě rozdávat, např. Polákům na Litvě. Do finančních potíží se dostal i samotný Głos Ludu, jeho redakce dokonce vstoupila na protest proti jednání pražského vydavatelství Deltapress do stávkové pohotovosti a došlo k odvolání dosavadního šéfredaktora H. Kiedroně (viz články *Oświadczenie Komitetu Strajkowego; Pogotowie strajkowe trwa; Pogotowie strajkowe zostało odwołane; Jeszcze raz o sprawach Głosu Ludu*).

S mimořádným zájmem bylo polským tiskem sledováno sčítání obyvatelstva v roce 1991, neboť způsob, jakým se v minulosti provádělo, byl obvykle kritizován jako znevýhodňující či úmyslně poškozující

polské obyvatelstvo. J. Rusnok v článku *Przed spisem ludności* upozornil na význam sčítání v souvislosti s hrozivým úbytkem polského obyvatelstva v ČSFR. Hnutí Wspólnota vydalo výzvu k polským občanům, aby se hrdě hlásili ke své polské národnosti: „... pamiętajcie o swoim rodowodzie i o swoich korzeniach. Nie zaprzepaścmy spuścizny przodków!“ (*Apel ruchu politycznego Wspólnota*). S. Zahradnik v již citovaném článku *Spisy ludności na Zaolziu* se mj. zamyslel nad tím, zda zavedení kategorie národnosti slezské a moravské může nějak negativně ovlivnit počet Poláků v ČSFR, jak pro to lze najít varovné příklady v historii. Tuto hrozbu jako reálnou vidí i E. Jonszta v článku *Zmora Koźdonia*, neboť vhodná instruktáž sčítacích komisařů může způsobit, že někteří Poláci se přihlásí jako Slezané. Před přiznáním slezské národnosti varuje v článku *Pozostać w zgodzie z własnym sumieniem* též H. Kiedroń. Zavedení slezské národnosti bylo ostře kritizováno i v tisku na území Polska, jak o tom svědčí přetisk článku z katovického Dzienniku Zachodniego s názvem *Stare metody po nowemu*, v němž si šifra (hb) klade otázku, zda taková metoda poslouží cestě Československa do Evropy. Šifra (wb) s odvoláním na Moravskoslezský den v článku *Ślqzak – Polak?* navrhuje, aby se hlasy Slezanů automaticky přičetly k Polákům, což by měl být námět určený statistickému úřadu. Otázka slezské a moravské národnosti se stala též předmětem poslanecké interpelace D. Branné, neboť její zavedení mohlo poškodit polské obyvatelstvo (*Spisy ludności na Zaolziu*). D. Branna v interpelaci zveřejněné pod názvem *W sprawie spisów ludności* argumentovala rovněž tím, že ono opatření nebylo předem projednáno v parlamentu.

Označení Slezan či Moravan pokládá za ryze teritoriální, adekvátní pojmům Chod nebo Hanák. V článku *Po interpelacji w sprawie narodowości* konstatuje, že se na radu místopředsedy vlády Mikloška obrátila na Federální statistický úřad, kde jí vysvětlili, že o zavedení pojmu slezské a moravské národnosti rozhodli na základě vlastních průzkumů o tom, k jaké národnosti se obyvatelé chtějí hlásit, neboť se jedná o soukromou záležitost každého občana.

Noviny pečlivě sledovaly případy diskriminace Poláků a jejich konflikty s majoritní společností. Tak byla konečně uzavřena aféra, jež v loňském roce jitřila poměry na Těšínsku – údajná vražda Poláka v Gutech českým policistou. Tečkou za událostí byl článek W. Biłka *Wyrok w guckiej tragedii*, podle nějž soud rozhodl, že nešlo o vraždu, ale o zabití, za což byl dotyčný policista odsouzen na 8 let vězení. Národnostní motivy činu nebyly soudem zjištěny, dokonce se ukázalo, že i dotyčný policista byl polské národnosti.

Mnohé články kritizovaly způsob psaní českého tisku o Polácích na Těšínsku a jejich historii, charakterizovaný mnoha nepřesnostmi a zkreslováním faktů. O těchto protipolských tendencích psal i S. Zahradnik v článku *Komu to służy?* Poláci a Polsko jsou v ČSFR představováni v nepříznivém světle, např. Signál v č. 47/1990 otiskl článek P. Hrabice, který je snůškou polopravd a omylů o historii i současnosti Těšínska. Komu je to potřebné, zvláště „na naszym Zaolziu?“, ptá se autor. Šifra (kara) upozornila v článku *Ciekawe wyniki sondażu. Nie lubią nas!* na zjištění Ústavu pro výzkum veřejného mínění v ČSFR, podle nichž jsou Čechům a Slovákům nejméně sympatičtí Poláci,

židé, Turci, Palestinci a Arabové, přičemž Poláky nemají rádi zvláště mladí lidé ve věku 15–29 let (51%). Článek *Po raz pierwszy inaczej* naopak chválí Lidovou demokracii za zveřejnění kritiky Čechů za jejich averzi vůči Polákům, což je řídkým jevem. Proč Češi necítí větší nenávisť vůči Němcům, přestože jim tolik ublížili? Poláci v ČSFR jsou „za nic po prostu nienawidzeni, prowokowani i szykanowani“, dodává čtenář Głosu ludu. Šifra (hb) v příspěvku *My, Czesi, ich gnali...* popisuje náhodně vyslechnutý rozhovor „po našem mluvícího škopyrtoka“ poblíž hraničního mostu v Českém Těšíně, který tvrdil, že Češi v roce 1919 i v roce 1938 zahnali Poláky, kteří chtěli Těšínsko okupovat. Článek B. Glac *Poprzez historię do świadomości* se zabýval významem objektivního zkoumání minulosti Těšínska pro zdejší polské i české obyvatelstvo.

Do této kategorie příspěvků patří i články na obranu dvojjazyčnosti, tedy práva na veřejné užívání polštiny. Článek W. Sikory „*Rynek*“ czy „*náměstí*“ líčí osobní příhodu autora, po němž úřednice na poště v Českém Těšíně chtěla při placení inkasa, aby svou adresu neuváděl v polštině. Autor pod šifrou (kara) v článku *Paskudna passa czeskokieszyńskiej poczty* zase kritizoval, že mu Poštovní novinová služba nedodala předplacený výtisk Głosu Ludu. Autor po šifrou A. S. v článku *Nasz klient – nasz ... wróg?* uvedl, že slyšel v obchodě v Českém Těšíně vykládat Čechy, že „ti Poláci nás asi vyžerou“. Personál obchodu se proti tomu neozval, proto autor doporučuje, aby v obchodě po vzoru nacistických nápisů „Nur für...“ zavedli tabulku „Polákům, židům a psům vstup zakázán“. Češi se naopak nestydí a „teraz hurmem walą do Polski, by sie pożywić i ubrać“. V článku *W sprawie dwujęzyczności* je citován

dopis předsedy Okresního úřadu v Karviné Jana Webera s výkladem předpisů, které mají dostatečně zajišťovat práva menšin v regionu ohledně dvojjazyčných nápisů. Odpověď S. Gawlika *W sprawie dwujęzyczności* však upozornila na chyby a na nesprávnou citaci úředních dokumentů v předchozím článku. Starosta obce Petrovice pod titulem *Burmistrz Piotrowic odpowiada na list otwarty* uvedl, že ačkoliv mu to předpisy neukládají, zhotoví nápis na své úřadovně i v polštině, tedy *Urząd gminny*. W. Biłko v článku *Polszczyzna w odwrocie* konstatuje, že užívání polštiny v kostelech v Havířově nebylo pro nízkou návštěvnost zavedeno, s výjimkou kostela sv. Magdaleny. Článek *Trudna nauka obiektywizmu* se zmiňuje o tom, že v expozici Muzea Těšínska v Českém Těšíně chybějí doklady o polském a německém kulturním vývoji regionu. V článku *Brak szacunku* kritizuje značka (kara), že Informační bulletin Syndikátu novinářů ČR uvedl chybnou podobu jména a příjmení rehabilitovaného polského novináře Henryka Jasiczka. W. Fójcik v článku *Co ważniejsze?* navrhuje, aby se do středu zájmu veřejnosti dostaly důležitější záležitosti: „Zacznijmy się troszczyć raczej o sprawy ekonomiki, gospodarki i biznesu, niż o dwujęzyczność i podobne sprawy, które jeszcze nikomu użytku nie przyniosły.“

Stranou pozornosti nezůstaly ani problémy Poláků žijících v Československu s polským státním občanstvím. Článek šifry M. M. Emerytury i renty z Polski upozornil na skutečnost, že místní polští občané dostávají své důchody a další peněžní platby z Polska se značným zpožděním a s vysokými srážkami, protože přepočtení peněz mezi zlotým a korunou se dosud děje prostřednictvím dolaru, což

příjemce peněz velmi znevýhodňuje. Článek *Emerytalnych kłopotów ciąg dalszy* dokonce uvádí, že důchodci tímto způsobem trátí až 40 % svého důchodu. Článek *Interpelacja posła Władysława Niedoby* se týkal průtahů s prodlužováním povolení k pobytu v ČSFR pro stálé dělníky z Polska a kritizoval rovněž jejich sociální zabezpečení v ČSFR. W. Stec upozornil v článku *Bez polskiej prasy* na skutečnost, že z Polska do ČSFR nedochází už rok periodický tisk a že situaci je třeba nějak řešit.

Pokusem redakce o představení československých osobností, které se profesně už dlouhodobě zabývají problematikou československo-polských vztahů, byl seriál nazvaný *Moje związki z Polską*. Svě vzpomínky, názory a životní zkušenosti v něm představovali polonista a proděkan Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci E. Lotko (*Dla mnie jest to język w pewnym sensie światowy*), překladatel E. Sojka (*Przypadki i świadome decyzje*), polonistka z katedry slovanské filologie univerzity v Bratislavě H. Pančíková (*Mam miłe wspomnienia i dobre wrażenia*), polonista P. Winczer z Ústavu světové literatury SAV v Bratislavě (*Jestem popularyzatorem literatury polskiej*), historik J. Valenta z Ústavu dějin střední a východní Evropy ČSAV v Praze (*Zakręty drogi życiowej historyka*) a J. Pelikán, který psal o své manželce Krystyně Kardyni-Pelikánové, zabývající se čs. polskými vztahy v literatuře na pracovišti ČSAV v Brně (*W walce ze stereotypami*).

Noviny ale pravidelně představovaly i významné osobnosti, především z Polska, které Těšínsko navštívily, a tlumočily jejich názory. Článek *Pierwsze rozmowy* pojednával o návštěvě katovického vojvody W. Czecha na Těšínsku a o možnostech pomoci místním polským

organizacím. Vojvoda Czech v rozhovoru s B. Glac *O nas z nami* hovořil o nutnosti zavádění československo-polského dialogu a pozitivního obratu vzájemné propagandy, o potřebě objektivního vylíčení historie československo-polského soužití: „W tym miejscu krzyżowały się najważniejsze wartości utworzone przez różne grupy narodowe, wspólnie, a nie w opozycji. Jest czas, by solidarnie te wartości podjąć i rozwijać i z tym wejść w początek XXI wieku ...“ O činnosti Svazu československo-polského přátelství pojednával článek *Bez patosu i obłudny*, rozhovor W. Przeczka s pražským korespondentem deníku Gazeta Wyborcza A. Jagodzińským *Rola pomostu to nie slogan* zase upozorňoval na skutečnost, že polský tisk v Polsku se málo zabývá problémy Poláků v ČSFR. Týž autor kladně hodnotil výsledky jednání zástupců Poláků v ČSFR s českou vládou v článku *Zrozumienie dla naszych problemów*. Podobně článek *Petr Pithart dla Głosu Ludu* uvádí premiérův názor, že by bylo paradoxní připustit, aby na Zaolzí vyrostly nějaké problémy, že je nutné vše prodiskutovat a neodkladně řešit, vrátit vzájemným vztahům důvěru, ať již se to týká problémů polského školství či ostudných průtahů v otevření hranic. Rozhovor s L. Wałęsou *Budować granicę pokoju i współpracy* u příležitosti jeho návštěvy v Praze se týkal perspektiv dalších vztahů mezi ČSFR a Polskem. Podobně i nový generální konzul PR v Ostravě Jerzy Kronhold v rozhovoru s O. Tobołą *Dostrzegam historyczną szansę* zdůraznil, že Češi i Poláci by měli společně využít mimořádné historické příležitosti ke sblížení obou našich národů.

Rok 1992

Přesun čtenářského zájmu z minulosti do současnosti přetrvával, podobné bylo i rozložení tematických okruhů publikovaných článků. Zájem o problematiku životního prostředí dokládá jako jeden z mála M. Michałek analýzou historie nedostavěné koksovny ve Stonavě (*Ruiny do wzięcia*). Základní kámen k tomuto dílu byl slavnostně položen v roce 1976 a budovy už stály, když byla v roce 1990 na nátlak veřejnosti z obou stran hranice, především z Polska, stavba definitivně zastavena. Vzniklá otázka, co se stavbou, pak vedla se jednání o koupi a využití budov k ekologické průmyslové výrobě s Japonci, Angličany, Američany i s podnikem Tatra. Rozhodnutí však nepadlo.

Mnohem větší zájem stále vzbuzovala situace na hraničních přechodech. I když mnohé zábrany již padly a podle statistik přešlo v roce 1991 z Polska do ČSFR 4,8 milionu osob, a opačným směrem dokonce přes 10 milionů osob (D. Bednarčíková, *Ruch turystyczny i nie tylko*), zesílily i negativní jevy. Znalec pohraničních poměrů J. Macura považuje chování polských „nakupovačů“ alkoholu za „skandální“ (*Najazdy „turystów“ – to fakt*); D. Bednarčíková se zase zmiňuje, že bývají v Ostravě často obětmi krádeží. Zátahy Pohraniční policie mohou odhalit jen zlomek skutečně převezného alkoholu; k nejoblíbenějším tehdy patřila lihovina značky Royal („*Snapsgate*“ w Czeskim Cieszyńie. *Zatrzymano nielegalny transport spirytusu*). Na jaře se sem osobně vypravil i premiér Pithart a slíbil další zlepšování poměrů na hranici (*Premiera rekonesans granicy*). Cílem by podle něj mělo být úplné

uvolnění hranice s Polskem, protože v těchto místech nikdy nebyla; bude však třeba postavit i solidní silnice (MM: *Przez Zaolzie do Europy*). K projevům dobré vůle sice patřilo otevírání dalších přechodů, např. na železnici mezi Bohumínem a Chaľupkami (*Pociągami do Chaľupiek?*), ale zásadní opatření bylo pořád v nedohlednu. J. Macura dokonce vyslovil názor, že očekával lepší dohodu o malém hraničním styku s propustkami, než je ta přijatá podle vzoru z roku 1959 (*Zaprzepaszczone okazje*).

Nejvýznamnější a nejobsáhlejší tematický blok představovaly články o postavení polské menšiny a o krocích, které by zlepšily a v dlouhodobé perspektivě zajistily její další existenci. Celkem tři rozhovory M. Michaľka a W. Przeczka ukazovaly, jaký pohled na menšinovou problematiku mají zástupci nejvyšších československých úřadů. P. Hunčik ze Sekce pro občanská práva při Kanceláři prezidenta republiky sdělil, že Hrad nemá možnost zasahovat do konkrétních záležitostí, že sporné případy musí řešit soudy včetně Ústavního soudu. Přesto je národnostní politika v ČSFR lepší než třeba v Jugoslávii či bývalém SSSR. Stát např. podporuje dokument na ochranu menšinových jazyků. V nejbližších 5 – 10 letech by se mělo dosáhnout stavu, že kdokoliv, bez ohledu na svou národnost, bude moci v našem státě zastávat jakoukoliv funkci (*Z perspektywy praskiego Zamku*). Vedoucí komise ČNR pro územní samosprávu a národnosti A. Hrazdíra zdůraznil, že komise si kromě romského problému všímala i situace na Těšínsku, uvolnila prostředky na vydání publikace o jeho historii, projednala koncepci polského školství, zabývala se rozvojem polského gymnázia

v Českém Těšíně apod. (*Rozwój mniejszości leży w interesie władz*).
Náměstek ministra kultury České republiky J. Hejlek uvedl (*Zachować pluralizm poglądów*), že i na ministerstvu pracují lidé, kteří tvrdí, že „Polacy na Cieszyńskiem mają więcej pieniędzy niż tamtejsza ludność czeska“, a dodával: „Finansowanie mniejszości jest problemem politycznym i trzeba go rozwiązywać środkami politycznymi. Trzeba powiedzieć otwarcie, że państwo czeskie może sobie na to pozvolit i że leży to w jego interesie.“ Premiér Pithart při své návštěvě obou stran Těšínska prohlásil (*MM: Przez granice do Europy*): „Powinniśmy zadbać o to, by prawa mniejszości były nie tylko zagwarantowane ustawowo, ale by sami Polacy w Czechosłowacji czuli, że mogą z tych praw swobodnie korzystać.“

K této problematice se stále častěji veřejně vyjadřovali i zástupci menšin. Poslanec W. Niedoba začal svůj proslov ve Federálním shromáždění na téma lidských práv v polštině, aby dal najevo, že v ČSFR existují i občané jiných národností (*Posel W. Niedoba w parlamencie*). Ve svém vystoupení zdůraznil, že v ČSFR dosud chybí zákonodárství o menšinách a že je zapotřebí ratifikovat mezinárodní úmluvy o menšinách. Konkrétní požadavky Poláků zmínil i zástupce maďarské menšiny ve Federálním shromáždění I. Batta, který nevrácení polských soukromých a komunálních majetků původním vlastníkům označil za porušování lidských práv (*Parlament o sprawach mniejszości narodowych*). J. Rusnok se pokusil situaci Poláků porovnat právě s Maďary, ale hned úvodem musel konstatovat zásadní rozdíl: Maďarů je v ČSFR desetkrát víc než Poláků, takže zatímco na Slovensku tvoří

Maďaři 11% obyvatel, v Česku tvoří Poláci jen 0,6% obyvatel. Vzpomínal, jak se už v roce 1968 chystala deklarace o právech menšin a konstatoval, že „... w polityce narodowościowej naszego państwa niewiele się zmieniło po obaleniu totalitaryzmu“, snad až na to, že i o problémech menšin dnes už můžeme mluvit veřejně (*O polityce wobec mniejszości*). V jiném svém článku (*O kształcie naszych instytucji mniejszościowych*) se zamýšlí nad spory o kompetence při reprezentaci zájmů menšiny. Je faktem, že „Rada Polaków nie ma własnego zaplecza członkowskiego, że jest niejako zawieszona w próżni“. Na založení masového „Związku Polaków“ je už pozdě, zůstala jen masová základna starého PZKO.

Kompetenční spory se opět vyhrotily v souvislosti s návštěvou delegace Wspólnoty ve Varšavě na počátku února 1992. Jejím cílem bylo před ratifikací československo-polské dohody o dobrém sousedství, solidaritě a přátelské spolupráci informovat vládu a Sejm o situaci polské menšiny v ČSFR a získat ujištění, že smlouva nebude zneužita proti zájmům polské menšiny. V českém tisku vzbudil tento krok značnou nevoli a zástupci Wspólnoty se hned po návratu snažili vysvětlit své stanovisko na tiskových konferencích. Mluvílo se na nich o diskriminaci Poláků v ČSFR, např. o tom, že byl odložen vznik školského úřadu pro polské školy, že nejsou dodržovány standardy dokumentů o právech menšin, chybí hraniční přechody, úřady odmítají zapisovat polská jména do matrik atd. (*O mniejszości polskiej w CSRF*). Ukázalo se, že čeští novináři mají jen mlhavé představy o menšinové problematice doma i v Evropě (*O. Tobiła, Na marginesie dwu prasówek*). Nakonec se

vysvětlilo, že delegace Wspólnoty se chtěla v podstatě zasadit o dopracování legislativy k menšinám, tedy konkretizovat záležitosti menšin podle mezinárodních dokumentů již v minulosti ratifikovaných (MM, *Echa warszawskiej wizyty*). Rada Poláků vzápětí vydala prohlášení, že požadavky představitelů Wspólnoty „nie są postulatami rzeczywistej reprezentacji Polaków w CSRF“, a od kroků Wspólnoty se distancovala. O. Toboła však konstatovala, že distancovat se od Wspólnoty nestačí, když Rada Poláků nemá v této věci vlastní program (*Na marginesie dwu prasówek*). Do Bystřice přijel na pozvání obecního úřadu premiér Pithart, setkal se s místními Čechy a Poláky a podle zpráv v tisku přijal s uspokojením fakt, „iż postulaty nacjonalistyczne eksponowane ostatnio przez środki masowego przekazu są jedynie postulatami niektórych sil politycznych. Ludziom zamieszkującym ten teren chodzi raczej o przewagę racji obywatelskiej nad racją narodową“ (*Pierwsze zaproszenie wpłynęło z Bystrzycy*). Nedlouho poté byla smlouva ratifikována Federálním shromážděním a 9. března byla v Krakově podepsána. Poslanec W. Niedoba v parlamentní debatě připomněl, že vlády by měly přijmout kodex na ochranu práv menšin a že společná komise historiků by měla připravit školní učebnice s osvětlením sporných momentů vzájemných vztahů obou zemí (D. B., *Układ czechosłowacko-polski ratyfikowany*). Hodnocení W. Maziarského, přetištěné z listu Gazeta Wyborcza, naznačovalo, že v pozadí aféry byly patrně rozpory maďarsko-slovenské a že přijetí delegace Wspólnoty na nejvyšších místech ve Varšavě bylo spíš „pracovním úrazem“ vzniklým ze špatné informovanosti než úmyslem (*Zanim sąsiedzi będą wrogami*).

Ke garancím menšinových práv se list vrátil ještě na podzim, když se v parlamentních klubech chystaly návrhy zákonů (*Mniejszości współtwórcą konstytucji?*). S. Zahradnik upozorňoval, že se svým způsobem opakuje situace z roku 1948, kdy se tvořila nová ústava ČSR a Poláci tehdy marně kritizovali koncepci dvou státotvorných národů, požadovali rovnoprávnost a zákaz národnostního útisku (*Przed ważną decyzją*). Také další příspěvek doporučoval, aby se v nové ústavě nepoužívalo slovo „národnost“, které už získalo jistý politický význam: „Jako obywatelowi tego państwa bardzo zależałoby mi na tym, aby w odpowiednim paragrafie konstytucji Słowaków, Romów, Polaków, Niemców, Węgrów i innych określono podobnie jak Czechów NARODEM.“ (*Naród i narodowość*). V polemice s předsedkyní Rady Poláků D. Brannou stanovil W. Milerski jakési desatero příčin, které komplikují život polské menšiny a měly by se stát předmětem nápravy (*O realizacji naszych praw*): 1) chybí prováděcí předpisy Charty základních práv a svobod; 2) úřady stále zakazují užívat názvy obcí v polštině; 3) polština mizí z veřejného života; 4) na úřadech trvá čechizace jmen a příjmení Poláků; 5) na obcích dochází k majorizaci při návrzích polských radních i ve věcech menšiny; 6) Poláci nemají reprezentaci v České národní radě ani ve vládě; 7) chybí metodická péče o polské školství; 9) nedošlo k navrácení polských majetků zkonfiskovaných Němci jejich vlastníkům a dědicům; 10) dotace na kulturu jsou příliš nízké a stále se snižují.

Život menšiny stále ovlivňovaly spory o kompetence, zvláště mezi vedením PZKO a Radou Poláků. Prezidium ZG PZKO dokonce vydalo *List*

otwarty do Rady Polaków s ostrým protestem proti zasahování Rady Poláků do vnitřních věcí PZKO, např. ve věci vlastnictví hotelu Piast v Českém Těšíně. *Odpowiedź Rady Polaków* odmítla nařčení a zdůraznila, že hotel Piast má sloužit všem Polákům; redakce GL pak nabídla oběma stranám dialog u kulatého stolu (*Redakcja proponuje „okrągły stół”*). Spory zasáhly i menšinový tisk. Vydávání GL převzala od PZKO v roce 1992 Rada Poláků a začaly stížnosti, že si list dění v PZKO málo všímá. Vedení PZKO vyměnilo šéfredaktora týdeníku *Zwrot*, který vydávalo, což vzbudilo v části polské komunity značnou kritiku (W. Sikora, *List otwarty do Prezydium ZG PZKO; Kauza „Zwrot”: za i przeciw*). Rozhodnutím předsedů místních sdružení PZKO začal vycházet „Dodatek do Zwrotu“, údajně kvůli potřebě širší informovanosti členské základny PZKO, když tuto funkci neplnil GL (J. Czap, *W sprawie presji ideowej...*); redaktorem časopisu se stal S. Gawlik. Prvních šest čísel časopisu pak šéfredaktor GL M. Siedlaczek zhodnotil vyjádřením, že Dodatek užívá „takie formy publicystyki, które tylko w pijanym widzie można nazwać krytyką konstruktywną. Wszystkie Dodatki aż roją się od tych jadowitości i zapiekłości“ (*Z pistoletem na gazetę*).

Spory se dokonce přenesly až do roviny náboženské, když došlo k rozkolu ve Slezské církvi evangelické augšpurského vyznání, k níž patří i četní místní Poláci. Část věřících se nechtěla smířit s odvoláním biskupa, jeho stoupenci násilím obsadili budovu biskupství v Českém Těšíně a opustili ji až po zásahu policie. V Třinci došlo ke krádeži kartotéky sboru, v Bystřici vznikla podpisová akce za novou církev; objevila se

obvinění ze spolupráce církevních hodnostářů s orgány StB (*Incydent w Czeskim Cieszyńcu*; W. Volný, *Do którego Kościoła należą*).

K. Jaworski znovu otevřel problém lustrací, když po zveřejnění dalších seznamů spolupracovníků StB v českém tisku zjistil, že „dotyczy to także pewnej liczby osób z naszego terenu“ (*Lustracyjne dylematy*). Čtenáři však podobně jako již v předchozím roce lustrace Poláků většinou odmítali: „... jesteśmy już zbyt małą grupą narodową, aby zaważyć na sprawach lustracji ogólnopolskich. Jeżeli Czesi chcą, to niechaj sobie do woli lustrują... Po co się teraz sprzeczać w czasie, kiedy na załatwienie czeka tyle życiowo ważnych spraw, szczególnie naszych polskich.“ (*„Lustracje“*).

Příklady diskriminace Poláků a články na obranu zájmů polské národní komunity tvořily stále jednu z neobsáhlejších tematických skupin příspěvků. W. Biłko ironizoval výroky česko-těšínského starosty B. Muroně zveřejněné v českém tisku, který si prý ve svém městě jako Čech spíše připadá jako součást menšiny, protože Poláci tu mají své školy, všude jsou česko-polské nápisy atd. (*Pomieszczenie z poplątaniem*). Podle šifry K. K. (*Błędne koło*) takové názory svědčí o tom, že Češi na Těšínsku jsou už od dětství vychováni k nenávisti vůči Polákům. Autor dodává: „Szanowni przyjaciele Czesi! Trochę powagi i rzetelnego podejścia do całej sprawy. Wypowiadając takie sądy publicznie to co innego, niż plotkować nad kuflem piwa w towarzystwie wzajemnej adoracji ... [...] Strona czeska z polską dyskutować po prostu nie chce.“ V článku *Za Olzą są dalej* se uvádí, že zatímco v Cieszyńcu už se v soukromných obchodech objevují nabídky napsané česky, v Českém

Těšíně není nic podobného vidět, protože nechut' k polštině tu je vrozená a obchodníci raději ztratí zákazníky, než by promluvili polsky. W. Biłko kritizoval rozhodnutí okresního úřadu v Karvině, který nechce povolit umístění také polského názvu Cierlicko na budovu obecního úřadu v Těrlicku, přestože se tento název běžně užíval na razítku obce už za Rakouska i v předválečné ČSR („*Cierlicko*“ *nie do przyjęcia?*). A. Strzybny připomněl problém s názvem obce Bystřice nad Olší, kde se slovo Olše dostalo do názvu obce až v roce 1920 (*Czy to ważne?*). M. Siedlaczek označil za rasismus názory šéfredaktora Ostravského večerníku, neboť dotyčný napsal, že se mu nelíbí jméno, vzhled ani výslovnost šéfa české diplomacie „Józefa Zieleńca“ (*Czystość rasy über alles*). Článek *Relikty przeszłości w urządzie paszportowym* obvinil pasový úřad v Karvině, že záměrně protahuje rozhodování o důvodech služebních cest do Polska u funkcionářů PZKO a brání tak kontaktům s jejich partnery. Redaktorka polské redakce rozhlasové stanice Ostrava O. Toboła si postěžovala, že vedení rozhlasu zrušilo polskému vysílání vlny VKV, údajně proto, že posluchači si nepřejí vysílání v polštině (*Rozmowy noworoczne*). W. Milerski v reakci na to poukázal, jak je to s rádiem pro menšiny třeba v Rakousku, Chorvatsku či Slovinsku. Dodal, že 1 hodina 45 minut vysílání v polštině týdně, jak je tomu u nás, je moc málo, nehledě na skutečnost, že polské vysílání v televizním studiu Ostrava dosud neexistuje (*Należy nam się mniej, czy więcej?*). Podobně uvedl svou zkušenost z rakouského pomezí u hranic se Slovinskem, kde jsou názvy obcí též ve slovinštině (*U nas i gdzie indziej*).

S. Zahradnik sdělil v článku *Rodzi się nowa publikacja*, že spolu s J. Rusnokem byli proti vydání Nástinu dějin Těšínska přichystaného ve Slezském ústavu v Opavě, protože nezohledňuje alternativní názory polských historiků a existující rozdíly v pohledech na sporná místa dějin. Nakonec ale s vydáním souhlasili za podmínky, že materiály budou upraveny podle jejich připomínek a že jejich výhrady k textu budou včleněny do publikace. I když není zcela přesvědčen, že v této věci jednal „słusznie“, rozhodl se tak především proto, že jistý posun v názorech české strany je už vidět. Společně s novinářem M. Ryczkowským pak připravili vlastní pohled na dějiny Zaolzí, který recenze uvítala slovy: „Autorzy mogli wreszcie w sposób bezprecedensowy rozprawić się z czeskimi i polskimi naukowcami i pseudobadaczami piszącymi o Zaolziu, którzy zagustowali w fałszowaniu przeszłości ...“ (cg, *Zaolzie bez tajemnic*). Problémů polského školství se dotkl článek M. Grzegorz, který sice uvítal vytváření metodického pracoviště pro polské školství při školském úřadě ve Frýdku-Místku, zároveň však upozornil na nedostatek polských učebnic. Protože z finančních důvodů nelze počítat s překlady českých učebnic, bude nutné získávat učebnice z Polska třeba prostřednictvím darů (*Z czego uczyć?*). M. Siedlaczek upozornil na chystané zrušení polské mateřské školy v Mostech u Jablunkova, která je prý málo využívaná (*A więc stało się...*). B. Michejda poukázala na mimořádný význam uchovávání tradic, když podle výzkumu provedeného v několika obcích na Zaolzí až 78% respondentů uvádělo, že člověk vychovaný v tradicích je bohatší, a 75% dotazovaných bylo nespokojeno se současnou úrovní udržování tradic (*Jaki mamy stosunek*

do tradycji?). Výsledky podobného výzkumu o jazyku české a polské školní mládeže na Těšínsku publikovala I. Bogocz (*Jeszcze o języku młodzieży*).

V červnu se do centra pozornosti dostaly volby do statutárních orgánů. Kandidáti skládali účty z dosavadního působení ve funkcích (např. T. Wantuła z působení v ČNR v rozhovoru s M. Siedlaczkiem a W. Biłkem *W zgodzie z sumieniem i z sercem otwartym*). Ve volbách do Federálního shromáždění uspěli S. Gawlik za Wspólnotu a H. Dorda za Levý blok (*Wyniki II skrutinium*), ale v analýze výsledků voleb J. Wantuła kritizoval (*Po wyborach: cisza po burzy ...*), že kvůli nejednotnosti a slabé propagaci kandidátů nakonec chybí zástupce Poláků v České národní radě. Projednávaly se též návrhy nových statutů polských organizací (*Przedkładamy pod dyskusję Wnioski statutów*) a Kongres Poláků zvolil v dubnu novou Radu Poláků v čele s Danutou Brannou (*Rzeczowo i konstruktywnie*). V květnu již zastupovala Poláky ze Zaolží na setkání představitelů Visegrádské skupiny zemí střední Evropy (*Praskie spotkanie na szczycie. Zaolziańscy Polacy wspierają architekturę „Trójkąta”*).

Desítky článků zachycovaly činnost různých polských organizací. Například Stowarzyszenie Ofiar Wojny, jehož pobočka vznikla i v Českém Těšíně a záhy se rozrostla na 3 500 členů, počítalo s odškodněním Poláků poškozených v Německé říši, na něž získala nadace Polsko-německého porozumění prostředky ve výši 500 milionů marek. V dubnu se však ve Varšavě rozhodlo, že odškodnění se bude týkat jen Poláků bydlících na území dnešní Polské republiky a protesty

Poláků ze Zaolzí nebyly úspěšné (*Informacja Koła Terenowego Stowarzyszenia Ofiar Wojny w Czeskim Cieszyńsku*). Vytvořená dokumentace perzekucí však posloužila při pozdějším odškodňování v rámci Česko-německého fondu budoucnosti. Také bývalí političtí vězni se hlásili o své nároky vůči Německu (*Apel do więźniów politycznych*). O možnost odškodnění se zajímali i pozůstalí po obětech katyňského zločinu sdružení v organizaci Rodzina Katyńska w Czechosłowacji, kteří chtěli dosáhnout podobných zvýhodnění jako oběti války nebo příslušníci pomocných technických praporů (*O. Toboła, Archiwa ujawniają tajemnicę*). Na svůj dopis generálnímu prokurátorovi ČSFR však nedostali odpověď. W. Biłko se v rozhovoru s předsedou Koła Polskich Kombatantów w Czechosłowacji B. Firlou (*Synowie zaolziańskiej ziemi*) zmínil o někdejší pronásledování vojáků ze západní fronty, kterých se do svazu přihlásilo 75, i když mnozí dosud stojí stranou.

Objevily se rovněž články dokládající úspěšnost nových polských podniků. Patřila k nim především prezentace Polského domu v Ostravě (*Dom Polski utworzył swoje podwoje*), který prý byl sice kvůli dluhu ve výši 25 milionů korun už skoro na okraji propasti, ale po vytvoření akciové společnosti vyřešil své finanční problémy a úspěšně prosperoval (H. Bittmar, *Minęło zaledwie kilka miesięcy...*), což bohužel nemělo dlouhého trvání. Šifra (dh) se v článku *Osnute tajemnicą* podivovala nad tím, že společnost RAPOX, jež vznikla podle statutu Rady Poláků, aby zajišťovala národní skupině Poláků finanční soběstačnost, odmítá i svým akcionářům sdělit informace o charakteru své činnosti a

finanční situaci. Článek *Nadaje TV Podbeskidzia* uvítal, že po Stonavě vzniklo i v Bystřici regionální televizní vysílání, jež bude vysílat zprávy i v polštině. Podobně M. Matuszyński oznámil vznik soukromé rozhlasové stanice EKOL S zřízené se státní dotací ve výši 1, 5 milionu korun, jejíž dosah pokryje území od Olomouce po Katovice a Krakov. S. Zahradnik připomenul, že se Poláci ze Zaolzí představí ve Varšavě velkou výstavou o svých dějinách i současnosti (*Wykorzystajmy szansę i pokażmy się światu*). S nadějemi byla přijata zpráva o vzniku Sdružení obcí Horního Slezska a severní Moravy, jež by mohlo přispět k vytvoření euroregionu Slezsko (*Powstaje Euroregion Śląsk*; M. Grzegorz, *Perspektywy Euroregionu*), i zpráva o prvním setkání regionálních zástupců hospodářského života obou zemí (*W Katowicach obradowało Polsko-Czeskie Forum Gospodarcze*).

Blížící se rozdělení Československa vzbuzovalo jisté obavy (*Przed godziną zero; Po nowym roku będzie drożej; Koniec Czechosłowacji*). Jak uvedl v rozhovoru pro Český deník, přetištěném v GL (*Rozdzielenie jest sprawą Czechów i Słowaków*), generální konzul J. Kronhold, na Slovensku žijí pouze asi tři tisíce Poláků, takže z tohoto důvodu by s rozdělením republiky nebyly žádné problémy, nicméně „w Polsce wywołałoby to na pewno określone zaniepokojenie“. V dalším rozhovoru s M. Siedlaczkiem (*Zaolzie jest dla mnie kosmosem*) se pokusil bilancovat situaci Poláků na Zaolzí před rozpadem republiky. Kladně kvitoval, že Polský dům v Ostravě výtečně prosperuje, že byl do polských rukou získán hotel Piast v Českém Těšíně, že se daří vysílat děti ze Zaolzí na vysoké školy do Polska, že byla zajištěna přestavba gymnázia

v Českém Těšíně a nová škola v Bukovci. Musí pokračovat úsilí o vznik česko-polské banky nebo o to, aby plánovaná dálnice sever – jih procházela Těšínem, který je už dnes největším tržištěm střední Evropy. Role Zaolží jako mostu mezi Polskem a Česko-Slovenskem dále poroste, a „Ilu będzie tu Polaków – to będzie zależało od nich samych“.

GŁOS LUDU (1989 – 1992)

Aby hotel Piast na zawsze pozostał w naszych rękach. 18. 6. 1991, č. 71.

Ambasador Baluch wśród Pezetkaowców. 10. 7. 1990, č. 80.

Apel do więźniów politycznych. Czy w 47 po wojnie doczekają się odszkodowania? 26. 9. 1992, č. 112.

Apel ruchu politycznego Wspólnota. 28. 2. 1991, č. 25.

A. S.: Nasz klient – nasz... wróg? 1. 10. 1991. č. 115.

(bag): Czym żył Związek w pierwszym półroczu. 5.10.1991, č. 117.

(bag): Mleczarnia u progu przemian. 28. 4. 1992, č. 49.

BAKUŁA, Bogusław: Wspólnota mniejszości. Č. 105 ze 7. 9. a č. 106 z 10. 9. 1991.

BALCERAK, Wiesław: Wybieram fakty i prawdę historyczną. 15. 8. 1991, č. 95.

BAŁON, Franciszek: Trzy spaceru nad Łucyną. 28. 7. 1990, č. 88.

BAŁON, Franciszek: Śladami naszej historii. Od č. 34 ze 20. 3. 1990 do června 1990 (nepravidelný seriál).

BEDNARČÍKOVÁ, D.: Ruch turystyczny i nie tylko. 4. 2. 1992, č. 14.

BERGER, Wiesław Adam: I znowu nasza, Zaolziaków wina. Donkiszoteria. 19. 7. 1990, č. 84.

BERGER, Wiesław Adam: Jesteśmy. 8. 8. 1991, č. 92.

- BERGER, Wiesław Adam: Redaktor Andrzej Kubisz. 14. 12. 1989, č. 148.
- BERGER, Wiesław Adam: Seminarium. 8. 11. 1990, č. 132.
- Bez patosu i obłudy. 16. 3. 1991, č. 32.
- Bez zaproszeń już od 29 maja? 21. 5. 1991, č. 59.
- BIELESZ, Henryk: Wyroki śmierci. 19. 12. 1991, č. 149.
- BIŁKO, Władysław: „Cierlicko“ nie do przyjęcia? 21. 7. 1992, č. 83.
- BIŁKO, Władysław: Kartka z pamiętnika. 23. 12. 1991, č. 151.
- BIŁKO, Władysław: Na temat „Stonawy“ nadal nic nowego. 20. 1. 1990, č. 9.
- BIŁKO, Władysław: Najmłodszy z Żywocic. 3. 8. 1991, č. 90.
- BIŁKO, Władysław: Polszczyzna w odwrocie. 9. 2. 1991, č. 17.
- BIŁKO, Władysław: Pomieszanie z poplątaniem. 8. 2. 1992, č. 16.
- BIŁKO, Władysław: Synowie zaolziańskiej ziemi. 7. 5. 1992, č. 52.
- BIŁKO, Władysław: Wyrok w guckiej tragedii. 18. 4. 1991, č. 46.
- BIŁKO, Władysław: Znad Stonawki rodem. 27. 9. 1990, č. 114.
- BITTMAR, Henryka: Bez tematów tabu [rozhovor s W. Niedobou]. 25. 1. 1990, č. 11.
- BITTMAR, Henryka: Minęło zaledwie kilka miesięcy... W Domu Polskim: upadłość nie grozi, klientela rośnie. 15. 10. 1992, č. 120.
- BITTMAR, Henryka: Musimy sobie wzajemnie pomagać [rozhovor s C. Bugdolem]. 8. 6. 1991, č. 67.
- BLACKWOOD, Lee: Polska w oczach czeskich. Č. 87 ze 27. 6., č. 89 z 1. 8., č. 90 ze 3. 8. a č. 92 z 8. 8. 1991.
- Blokada granicy. 16. 2. 1991, č. 20.
- BOGOCZ, Irena: Język a młodzież. Z prac Zakładu Badań Etnikum Polskiego w CSFR. Č. 105 ze 7. 9., č. 107 ze 12. 9. a č. 108 ze 14. 9. 1991.
- BOGOCZ, Irena: Jeszcze o języku młodzieży. Č. 19 z 15. 2. a č. 22 ze 22. 2. 1992.
- BORÁK, Mečislav: Byliśmy w Katyniu. 9. 6. 1990, č. 68.

BORÁK, Mečislav: Katyńskie blizny. Od č. 84 z 19. 7. do č. 111 ze 20. 9. 1991 (9 dílů).

BORÁK, Mečislav: Nie tylko Katyń. Lista ofiar radzieckich obozów jenieckich. Od č. 44 ze 12. 4. 1990 do č. 10 ze 24. 1. 1991 (10 dílů).

BORÁK, Mečislav: Zaginęli bez wieści? Katyń – krwawa biała plama historii. Č. 12 ze 27. 1., č. 15 ze 3. 2. a č. 41 z 5. 4. 1990.

BOSEK, Kazimierz: Polskie bataliony pracy. Od č. 100 ze 29. 8. do č. 102 ze 3. 9. 1992 (3 díly).

BRANNA, Danuta: Jeszcze o karcie praw i swobód. 26. 2. 1991, č. 24.

BRANNA, Danuta: Po interpelacji w sprawie narodowości. 4. 6. 1991, č. 65.

BRANNA, Danuta: W sprawie spisów ludności. 2. 3. 1991, č. 26.

BRANNA, Danuta: Wezwanie posłów do tablicy. 1. 9. 1990, č. 103.

Brawa dla żelaznej kurtyny. 18. 9. 1990, č. 110.

Budować granice pokoju i współpracy [rozhovor s L. Wałęsou]. 19. 9. 1991, č. 110.

BUŁAWA, Edward: Kuźnia polskiego ducha. 16. 2. 1991, č. 20.

BUŁAWA, Edward: Prof. Andrzej Szefer nie żyje. 23. 10. 1990, č. 125.

Burmistrz z Piotrowic odpowiada na list otwarty. 11. 6. 1991, č. 68.

Było nas więcej. 5. 3. 1991, č. 27.

CACHEL, Jan: Józef Kazik 75-letni. 11. 1. 1990, č. 5.

(cg): Zaolzie bez tajemnic. 26. 5. 1992, č. 59.

CZAP, Jerzy: W sprawie presji ideowej... 16. 5. 1992, č. 59.

Czechosłowacki łącznik. 11. 10. 1990, č. 120.

Członkowie Rady Polaków u V. Havla. 16. 10. 1990, č. 122.

Czym imieniem nazwiemy czeskokocziyńskie gimnazjum. Od č. 51 ze 29. 4. 1990 do června 1990 (nepravidelný seriál).

Czytelnikom należy się dokładna informacja. 7. 3. 1991, č. 28.

DAMBORSKÝ, Jiří: W Ostrawie jest mój dom. Rozmowa z tłumaczem Erichem Sojką. 12. 1. 1989, č. 5.

(D. B.): Układ czechosłowacko-polski ratyfikowany. 7. 3. 1992, č. 28.

(dg): Odszedł Wilhelm Szewczyk. 13. 6. 1991, č. 69.

(dh): Osnute tajemnicą. 22. 10. 1992, č. 123.

Dom Polski otworzył swoje podwoje. 5. 5. 1992, č. 51.

DZIESZYŃSKI, Ryszard: Dokumentował polskość Zaolzia. 10. 10. 1992, č. 118.

DZIESZYŃSKI, Ryszard: Jednoczył Polaków na Zaolziu. 15. 8. 1992, č. 94.

Echa interpelacji w sprawie Zaolzia. 20. 12. 1990, č. 150.

E. J.: Kto się boi polskich nazw ulic? 1. 12. 1990, č. 142.

Emerytalnych kłopotów ciąg dalszy. 2. 5. 1991, č. 52.

E. R.: Osiemdziesiąt lat „Jutrzenki“. 3. 4. 1991, č. 39.

(eś) : Pierwszy w kraju Klasztor Karmelitów. 5. 10. 1991, č. 117.

Festyn na granicy bez przepustek. 17. 9. 1991, č. 109.

(F. CH.): Znów mamy „Beskid Śląski“. 23. 4. 1992, č. 47.

FIERLA, Karol: Co za dużo, to niezdrowo... 25. 7. 1991, č. 86.

FILIPEK, Andrzej: Symbol Katynia [rozhovor s M. Borákem]. 26. 10. 1991, č. 120.

FÓJCIK, Wawrzyniec: Co ważniejsze? 4. 6. 1991, č. 65.

Fundacja „Zaolzie“. 29. 9. 1990, č. 115.

GAJDZICA, Jerzy: Jerzy Gajdzica – nestor praskiej Polonii (fragmenty wspomnień). 24. 1. 1991, č. 10.

GAWLIK, Stanisław: Nie o nacjonalizm chodzi. 21. 11. 1991, č. 137.

GAWLIK, Stanisław: W sprawie dwujęzyczności. 16. 5. 1991, č. 57.

GAWLIK, Stanisław: Wspólnota ma zastrzeżenia. 12. 3. 1991, č. 30.

GAWRECKA, Marie: Głos Robotniczy i polskie partie w Cieszyńskim w okresie stabilizacji kapitalizmu 1924-1929. Č. 151 ze 21. 12. a č. 153 ze 28. 12. 1989.

GAWRECKI, Dan: Powstanie i pierwsze lata Głosu Robotniczego. Od č. 119 ze 7. 10. do č. 140 ze 25. 11. 1989 (15 dílů).

Gdzie i kto po przepustki? 2. 3. 1991, č. 26.

GLAC, Barbara: Brak własnego domu rodzi problemy. 20. 7. 1991, č. 84.

GLAC, Barbara: O nas z nami [rozhovor s W. Czechem]. 16. 2. 1991, č. 20.

GLAC, Barbara: Pędzlem i dłutem wpisany. 26. 1. 1991, č. 11.

GLAC, Barbara: Poprzez historię do świadomości. 27. 6. 1991, č. 75.

GLAC, Barbara: Tajemnice łęckiego lasu. 7. 9. 1991, č. 105.

GLAC, Barbara: Wymazywanie białych plam. 23. 10. 1990, č. 125.

Głupi żart czy prowokacja? 28. 6. 1990, č. 76.

GROBELNÝ, Anděln: Początki polskiej prasy robotniczej. Č. 116 ze 30. 9. a č. 118 z 5. 10. 1989.

GRZEGORZ, Maria: Było nas czterech. 24. 9. 1992, č. 111.

GRZEGORZ, Maria: Nie zginęli na marne... 22. 9. 1992, č. 110.

GRZEGORZ, Maria: Z czego uczyć? Podręczniki – jedna z bolączek naszych szkół. 5. 11. 1992, č. 129.

GRZEGORZ, Maria: Perspektywy Euroregionu. 29. 9. 1992, č. 113.

GRZYWA, Renata: Pojechaliśmy po doświadczenia. 9. 2. 1991, č. 17.

GUZIUR, Janusz: Cieszyńcy na znaczkach „Solidarności“. 25. 8. 1990, č. 100.

GUZIUR, Oswald: Jan Łaboj z Nawsia. 1. 10. 1992, č. 114.

GUZIUR, Oswald: Spotkanie skazańców. 18. 7. 1992, č. 82.

GUZIUR, Otton: List otwarty do p. Ewy Sobkowej. 28. 12. 1989, č. 153.

GUZIUR, Tadeusz: Pamięć o ofiarach faszyzmu wciąż żywa. 8. 4. 1989, č. 42.

HAVLÍK, Dorota: Nacjonalizmy przed szaletami. 11. 7. 1992, č. 79.

(hb): My, Czesi, ich gnali... 24. 8. 1991, č. 99.

(hb): Stare metody po nowemu. 2. 3. 1991, č. 26.

- HERNOWA, Šárka: W interesie dobrego współżycia narodów. Uwagi do artykułu Zaolzie w świetle faktów i dokumentów. 11. 6. 1991, č. 68.
- HŁAWICZKA, Jan: W sprawie terapii. 25. 5. 1991, č. 61.
- HORZYK, Piotr: Jeszcze raz o współpracy. 10. 2. 1990, č. 18.
- HORZYK, Piotr: Na temat (szwankującej) współpracy z „Profilem“. 21. 11. 1989, č. 138.
- HŘÍBEK, Jan: Głębokie korzenie internacjonalizmu. Z historii stosunków czechosłowacko-radzieckich w Ostrawskim. Č. 9 ze 21. 1. a č. 12 ze 28. 1. 1989.
- HŘÍBEK, Jan: Komuniści podjęli sztandar walki narodowowyzwoleńczej. Od č. 30 z 11. 3. do č. 36 ze 25. 3. 1989 (4 díly).
- HŘÍBEK, Jan: Lekcja z rozwoju kryzysowego – dokument stale aktualny. Od č. 98 z 19. 8. do č. 106 ze 7. 9. 1989 (5 dílů).
- HŘÍBEK, Jan: Od oportunistycznej pasywności do bolszewickiej aktywności. Od č. 20 ze 16. 2. do č. 27 ze 4. 3. 1989 (6 dílů).
- HŘÍBEK, Jan: Ostrawskie i IX Zjazd KPCz. Od č. 61 ze 25. 5. do č. 65 ze 3. 6. 1989 (3 díly).
- HŘÍBEK, Jan: Z historii szkolnictwa partyjnego w Ostrawskim. Č. 56 ze 13. 5. a č. 57 ze 20. 5. 1989.
- Im mocniej wbijesz gwóźdź ... 1. 12. 1990, č. 142.
- Incydent na granicy. 3. 7. 1990, č. 78.
- Incydent w Czeskim Cieszynie. 11. 7. 1992, č. 79.
- Informacja Koła Terenowego Stowarzyszenia Ofiar Wojny w Czeskim Cieszynie. 5. 9. 1992, č. 103.
- Interpelacja posła Władysława Niedoby. 6. 6. 1991, č. 66.
- Interpelacja w sprawie Zaolzia. 11. 12. 1990, č. 146.
- Interpelacje poselskie w sprawie granicy. 22. 9. 1990, č. 112.
- JARUZELSKI, Wojciech: Stan wojenny – dlaczego ... Fragmenty. Č. 69 z 18. 6. a č. 70 ze 20. 6. 1992.

- JASICZEK, Henryk: Gorzki smak cieszyńskich jabłuszek. 18. 8. 1990, č. 97.
- JAWORSKI, Kazimierz: Lustracyjne dylematy. 18. 6. 1992, č. 69.
- JAWORSKI, Kazimierz: Musimy żyć z sobą. Zaolzie w świetle... 28. 5. 1991, č. 62.
- JAWORSKI, Kazimierz: Nauczyciel i społecznik. Karol Polak
dziewięćdziesięcioletni. 14. 3. 1992, č. 31.
- JAWORSKI, Kazimierz: Naukowiec i społecznik. 25. 4. 1992, č. 48.
- JAWORSKI, Kazimierz: Prawo do języka polskiego. 11. 1. 1990, č. 5.
- JAWORSKI, Kazimierz (a kol.): Śladami naszej przeszłości. Od č. 102 ze 30. 8.
1990 do května 1991 (nepravidelný seriál).
- Jeszcze raz o przepustkach. 5. 3. 1991, č. 27.
- Jeszcze raz o sprawach Głosu Ludu. 10. 10. 1991, č. 119.
- Johann Larisch-Mönnich odpiera zarzuty. 13. 11. 1990, č. 134.
- JONSZTA, Erwin: Dlaczego odchodzą? 21.2.1991, č. 22
- JONSZTA, Erwin: Istotna jest odpowiedź na kilka pytań. Zaolzie w świetle ... 16.
5. 1991, č. 57.
- JONSZTA, Erwin; Jeszcze o trudnych latach 1918 – 1920. 11. 12. 1990, č. 146.
- JONSZTA, Erwin: Lustracje. 19. 3. 1991, č. 33.
- JONSZTA, Erwin: „Na pohybel!“ czy „Wiwat!“? 1. 12. 1990, č. 142.
- JONSZTA, Erwin; Nie jesteśmy tak ubodzy. 4. 6. 1991, č. 65.
- JONSZTA, Erwin: O prawach i swobodach. 14. 2. 1991. č. 19.
- JONSZTA, Erwin: Zmora Koźdonia. 28. 2. 1991, č. 25.
- JOSIEK, Władysław: Harcerstwo polskie w Czechosłowacji. Od č. 111 ze 20. 9.
1990 do č. 28 ze 7. 3. 1991 (20 dílů).
- JOSIEK, Władysław: Historia i współczesność. Od č. 6 ze 14. 1. do č. 15 ze 4. 2.
1989 (5 dílů).
- JOSIEK, Władysław: Macierz Szkolna w Czechosłowacji. Od č. 7 z 18. 1. do č. 40
ze 4. 4. 1992 (14 dílů).

- JOSIEK, Władysław: Moje wątpliwości o polonofilstwie doc. Valenty. 10. 8. 1991, č. 93.
- JOSIEK, Władysław: Ruch sportowy miejscowej społeczności polskiej w walce z wynaradawianiem. Od č. 27 ze 3. 3. do č. 129 z 1. 11. 1990 (56 dílů).
- JOSIEK, Władysław: W 80. rocznicę założenia Gimnazjum Realnego im. J. Słowackiego w Orłowej. Od č. 29 z 9. 3. do č. 38 ze 30. 3. 1989 (7 dílů).
- JOSIEK, Władysław: Wszystko powinno nas łączyć. Słów kilka o uzasadnieniu praw miejscowej społeczności polskiej. 25. 1. 1990, č. 11.
- JOSIEK, Władysław: Żeńska Szkoła w Końskiej. 7. 10. 1989, č. 119.
- Juž za kilka dni. 1 marca – wznowienie małego ruchu granicznego między CSFR a Polską. 23. 1. 1991, č. 23.
- (k): Korzenie w Czechach, a korona?... 8. 4. 1989, č. 42.
- KADŁUBIEC, Daniel: Czy mamy placówkę naukową? Tak! 7. 9. 1991, č. 105.
- KADŁUBIEC, Daniel: Pedagog i badacz. W 65. rocznicę urodzin doc. dra Jana Korzennego, CSc. 1. 4. 1990, č. 45.
- KADŁUBIEC, Daniel: Sekcja Folklorystyczna ZG PZKO w ostatnim pięcioleciu. 20. 10. 1990, č. 124.
- KADŁUBIEC, Daniel: Z dziejów polszczyzny cieszyńskiej. Od č. 94 z 10. 8. do č. 101 ze 26. 8. 1989 (6 dílů).
- KADŁUBIEC, Daniel: Znaczymy bardzo mało, a możemy się nie liczyć w ogóle. 28. 3. 1991, č. 37.
- KAIM, Edward: Z dziejów sztuk plastycznych w Cieszyńskiem. Prapoczątki. Okres międzywojenny. Twórczość po r. 1945. Č. 118 ze 6. 10., č. 121 ze 13. 10., č. 145 z 8. 12., č. 148 z 15. 12. a č. 150 ze 20. 12. 1990; č. 2 z 5. 1., č. 5 ze 12. 1., č. 8 z 19. 1, a č. 11 ze 26. 1. 1991.
- (kara): Brak szacunku. 23. 4. 1991, č. 48.
- (kara): Ciekawe wyniki sondażu. Nie lubią nas! 23. 7. 1991, č. 85.
- (kara): Paskudna passa czeskokoczyńskiej poczty. 16. 2. 1991, č. 20.
- KARA, Leszek: Czy zmieniają flagę narodową? 12. 6. 1990, č. 69.
- KARA, Leszek: Historia Domów Robotniczych. 11. 1. 1990, č. 5.

- KARA, Leszek: Jabłonkowskie dziwne sprawy. 25. 9. 1990, č. 113.
- KARA, Leszek: Po demonstracji w Czeskim Cieszynie. 3. 4. 1990, č. 40.
- KARA, Leszek: Trudności z przywróceniem powiatu. 2. 10. 1990, č. 116.
- KARA, Leszek: Zabijaczka z prowokacją. 2. 10. 1990, č. 116.
- KASZPER, Kazimierz: Cnoty i skazy pogranicza. 27. 4. 1989, č. 50.
- KASZPER, Kazimierz: ... O życie! 6. 2. 1990, č. 16.
- KASZPER, Kazimierz: Powinniśmy zmobilizować własny potencjał twórczy. 28. 7. 1990, č. 88.
- KASZPER, Kazimierz: Powrót do życia Jana Rusnoka, byłego redaktora naczelnego „Zwrotu“. 24. 2. 1990, č. 24.
- KASZPER, Kazimierz: Rzecznik zbliżenia [rozhovor s M. Jasińským]. 9. 8. 1990, č. 93.
- KASZPER, Kazimierz: Sztuka wierności [vzpomínky F. Suchého]. Od č. 86 ze 24. 7. do č. 100 ze 25. 8. 1990 (15 dílů).
- KASZPER, Kazimierz: Wizyta, której znaczenia nie można przecenić. 31. 7. 1990, č. 89.
- KASZPER, Kazimierz: Z ojca Polaka, matki komunistki [rozhovor s A. Kubiszem]. 9. 6. 1990, č. 68.
- Kauza „Zwrot“: za i przeciw. 27. 2. 1992, č. 24.
- KAZIK, Józef: Drogo okupiona wolność. 27. 4. 1990, č. 50.
- KAZIK, Józef: Ucieczka w nieznane. 14. 9. 1991, č. 108.
- KAZIK, Józef: W Dachau po 52 latach. W hołdzie zmarłym – żywym ku przestrodze. 19. 9. 1992, č. 109.
- KAZIK, Józef: Wygnańcy z własnych domów. 20. 6. 1992, č. 70.
- KIEDROŃ, Henryk: Na pytania czytelników GL odpowiada Ladislav Ručka, pierwszy sekretarz Komitetu Powiatowego KPC we Frydku-Mistku. Č. 9 ze 21. 1. a č. 12 ze 28. 1. 1989.
- KIEDROŃ, Henryk: Pozostać w zgodzie z własnym sumieniem. 28. 2. 1991, č. 25.

- KISZA, Bogdan: Dzień dzisiejszy młodzieży i pedagogów. Od č. 50 ze 27. 4. 1989 do č. 54 ze 7. 5. 1989 (4 díly).
- KISZA, Bogdan: Gimnazjum dziś i jutro. Od č. 30 z 10. 3. do č. 33 ze 17. 3. 1990.
- KISZA, Bogdan: Józef Piłsudski. Od č. 56 ze 12. 5. do č. 68 z 9. 6. 1990 (9 dílů).
- KISZA, Bogdan: Nasze miejsce w CSRS a Europie. Tkvimy w tej zemi korzeniami. 6. 1. 1990, č. 3.
- KISZA, Bogdan: O zgodne współistnienie. 15. 2. 1990, č. 20.
- KISZA, Bogdan: Uwag o historii i jej nauczaniu ciąg dalszy. 28. 12. 1989, č. 153.
- KISZA, Bogdan: Wyniki na miarę własnej pracy. Rok szkolny 1989/90 w Gimnazjum Polskim w Czeskim Cieszyńie. 26. 7. 1990, č. 87.
- K. K.: Błędne koło. 13. 2. 1992, č. 18.
- KLIMSZA, Halina: Szukanie śladów życia. 4. 5. 1991, č. 53.
- KLUZ, Alojzy: Dawniej i dziś. Z pozůtkłych kart kroniki szkolnej w Bukowcu. 4. 5. 1991, č. 53.
- KLUZ, Alojzy: Egzekucja w Czadcy. 28. 12. 1991, č. 152.
- KLUZ, Alojzy: Garść refleksji o przeszłości. 22. 9. 1990, č. 112.
- KOCUR, Alfred: Wspomnienia wigilijne z obozu Gusen. 23. 12. 1989, č. 152.
- Kongres Polaków próbą porozumienia. 9. 4. 1991, č. 42.
- Koniec Czechosłowacji. 26. 11. 1992, č. 138.
- Konwencja między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Czechosłowacką o małym ruchu granicznym. Od č. 115 ze 29. 9. do č. 117 ze 4. 10. 1990.
- KORPAK, Renata: O nas bez nas w Genewie. 25. 8. 1990, č. 100.
- KORZENNY, Jan: Jubileusz działacza i nauczyciela. 22. 3. 1990, č. 35.
- KORZENIOWSKI, Zbigniew: Zelów – miasteczko tkaczy. 5. 12. 1992, č. 142.
- KOTAS, Jan: Garść wspomnień. Č. 53 ze 4. 5. a č. 55 z 11. 5. 1991.
- KRUMNIKŁOWA, Łada: Straszdyło w polskim szkolnictwie. 11. 1. 1990, č. 5.
- Kto blokuje otwózenie granicy? 28. 8. 1990, č. 101.

- Ktoś spadł z księżycy. 10. 12. 1991, č. 145.
- KUFA, Václav: O co wam chodzi?... 6. 2. 1990, č. 16.
- ŁAWSKI: Z dziejów jabłonkowskiej parafii. 5. 10. 1991, č. 117.
- LIPKA, Piotr: Spojrzenie pod kątem aspektu wojskowego. Zaolzie w świetle... 15. 6. 1991, č. 70.
- List otwarty do prezydenta V. Havla i premiera M. Čalfy. 30. 8. 1990, č. 102.
- List otwarty do Rady Polaków. 13. 2. 1992, č. 18.
- LOTKO, Eduard: Dla mnie jest to język w pewnym sensie światowy. Moje związki z Polską. 6. 6. 1991, č. 66.
- „Lustracje“. 30. 6. 1992, č. 74.
- MACURA, Jan: Najazdy „turystów“ – to fakt. 29. 9. 1992, č. 113.
- MACURA, Jan: Zaprzepaszczone okazje. 9. 6. 1992, č. 65.
- MATUSZEK, Otokar: Jednodniówka o trwałej wartości. 9. 10. 1990, č. 119.
- MATUSZEK, Otokar: „Staro szkoła“. Z kart górnosuskiej historii. 18. 4. 1991, č. 46.
- MATUSZEK, Otokar: 180 lat szkolnictwa w Suchej Górnej. 23. 8. 1990, č. 99.
- MATUSZEK, Otokar: W latach okupacji. Z górnosuskiej historii. 16. 5. 1991, č. 57.
- MATUSZYŃSKI, Marek: Cierpliwość ludzi się kończy. 31. 1. 1991, č. 13.
- MATUSZYŃSKI, Marek: Do i od redakcji. 2. 11. 1991, č. 129.
- MATUSZYŃSKI, Marek: Jak Feniks z popiołów... 25. 4. 1992, č. 48.
- MATUSZYŃSKI, Marek: Jeszcze raz o granicy. 6. 4. 1991, č. 41.
- MATUSZYŃSKI, Marek: Kto posiada przepustkę? 27. 9. 1990, č. 114.
- MATUSZYŃSKI, Marek: Kto zniesie zaproszenia? Swobody obywatelskie biorą w łeb. 21. 3. 1991, č. 34.
- MATUSZYŃSKI, Marek: Nie miałem z tym nic wspólnego! 29. 12. 1990, č. 153.
- MATUSZYŃSKI, Marek: Pierwsza prywatna rozgłośnia na Zaolziou. 4. 1. 1992, č. 1.

- MATUSZYŃSKI, Marek: Po ciuchy do Cieszyna! 30. 10. 1990, č. 128.
- MAZIARSKI, Wojciech: Zanim sąsiedzi będą wrogami. 21.- 3. 1992, č. 34.
- M. B.: Protestuję. 29. 1. 1991, č. 12.
- M.M.: Emerytury i renty z Polski. 27. 4. 1991, č. 50.
- M.M.: Hans el konde de Larisch w Karwinie. 30. 8. 1990, č. 102.
- (MM): Echa warszawskiej wizyty. 8. 2. 1992, č. 16.
- (MM): Kłopoty z powodu Miłosza. 22. 1. 1991, č. 9.
- (MM): Przez Zaolzie do Europy. 14. 4. 1992, č. 44.
- MAZUR, Józef – BRANNA, Danuta: Klasztor sióstr Elżbietanek w Jabłonkowie. 22. 2. 1990, č. 23.
- Memorandum ruchu politycznego mniejszości narodowych w CSFR Wspólnota. Dokąd zmierza Czechosłowacja? 14. 12. 1991, č. 147.
- MICHAŁEK, Marek: Ruiny do wzięcia. 1. 8. 1992, č. 88.
- MICHAŁEK, Marek – PRZECZEK, Wiesław: Rozwój mniejszości leży w interesie władz. 2. 4. 1992, č. 39.
- MICHAŁEK, Marek – PRZECZEK, Wiesław: Z perspektywy praskiego zamku [rozhovor s P. Hunčíkem]. 31. 3. 1992, č. 38.
- MICHAŁEK, Marek – PRZECZEK, Wiesław: Zachować pluralizm poglądów [rozhovor s J. Hejlkem]. 11. 4. 1992, č. 43.
- MICHEJDA, Barbara: Jaki mamy stosunek do tradycji? 14. 3. 1992, č. 31.
- MILERSKI, Władysław: Należy nam się mniej czy więcej? 28. 1. 1992, č. 11.
- MILERSKI, Władysław: O realizacji naszych praw. 12. 11. 1992, č. 132.
- MILERSKI, Władysław: U nas i gdzie indziej. 14. 3. 1992, č. 31.
- Ministerstwo chce pomóc. 15. 6. 1991, č. 70.
- Mniejszości współtwórcą konstytucji. Praskie rozmowy Danuty Brannej. 19. 9. 1992, č. 109.
- MRÓZEK, Karol: Chciałbym dorzucić parę słów... Zaolzie w świetle... 29. 8. 1991, č. 101.

Na granicy spokój. 3. 11. 1990, č. 130.

Nadaje TV Podbeskidzia. 20. 2. 1992, č. 21.

Naród i narodowość. 7. 11. 1992, č. 130.

Nasze szkoły bez gazetek. 27. 11. 1990, č. 140.

Nic dziwnego, że ludzie protestują. 5. 12. 1991, č. 143.

Nie my zerwaliśmy umowę. 11. 10. 1990, č. 120.

NIEDOBA, Władysław: Duch porozumienia i tolerancji. 17. 7. 1990, č. 83.

NIEDOBA, Władysław: O problemach narodowościowych. 13. 1. 1990, č. 6.

NIEDOBA, Władysław: Wierzę, że rząd rozważy ten problem... 15. 1. 1991, č. 6.

Nowa placówka pedagogiczna. 20. 11. 1990, č. 137.

NOWAK, Krzysztof: Nie będzie łatwo uniknąć emocji. 11. 5. 1991, č. 55.

Nowe przejście graniczne. 18. 5. 1991, č. 58.

O informacjach i ich rzetelności. 9. 3. 1991, č. 29.

O mniejszości polskiej w CSRF. 6. 2. 1992, č. 15.

O polskiej mniejszości [rozhovor s T. Wantułow]. 6. 1. 1990, č. 3.

O szkolnictwie narodowościowym. 13. 6. 1991, č. 69.

Od dziś bez zaproszeń. 28. 5. 1991, č. 62.

Odpowiedź na list otwarty. 13. 10. 1990, č. 121.

Odpowiedź premiera Čalfy na interpelację poselską. 2. 10. 1990, č. 116.

Odpowiedź Rady Polaków. 13. 2. 1992, č. 18.

Odznaczenia Komendy Głównej AK. 18. 8. 1990, č. 97.

ONDRUSZ, Józef: Eda. Echa koszmarnych czasów. 5. 12. 1992, č. 142.

Ostrawska Katedra Polonistyki. 8. 11. 1990, č. 132.

Oświadczenie. 20. 2. 1990, č. 22.

Oświadczenie Komitetu Strajkowego. 26. 9. 1991, č. 113.

Oświadczenie Rady Sekcji Polskiej FO. 17. 2. 1990, č. 21.

OSZELDA, Władysław: Historia zagrzebana w śniegu. 28. 4. 1992, č. 49.

OSZELDA, Władysław: Region nie splamiony antysemityzmem. 12. 10. 1991, č. 120.

OSZELDA, Władysław: Życie w służbie społecznej i narodowej. 21. 9. 1991, č. 111.

PANČÍKOVÁ, Marta: Mam miłe wspomnienia i dobre wrażenia. Moje związki z Polską. 20. 6. 1991, č. 72.

Parlament o sprawach mniejszości narodowych. 30. 1. 1992, č. 12.

PĘDZIWOŁ, Aureliusz M.: O problemach polskiej mniejszości. 16. 11. 1991, č. 135.

PELIKÁN, Jarmil: W walce za stereotypami. Moje związki z Polską. 18. 7. 1991, č. 83.

Petr Pithart dla Głosu Ludu. 1. 6. 1991, č. 64.

Petr Pithart przyjął delegację Rady Polaków. 15. 9. 1990, č. 109.

Pezetkaowski projekt Statutu Rady Polaków w Czechosłowacji. 20. 4. 1991, č. 47.

Petycja do prezydenta Václava Havla. 19. 2. 1991, č. 21.

Pierwsze rozmowy. 14. 2. 1991, č. 19.

Pierwsze zaproszenie wpłynęło z Bystrzycy. 20. 2. 1992, č. 21.

Po co te emocje? 8. 1. 1991, č. 3.

Po nowym roku będzie drożej. 31. 12. 1992, č. 152.

Po raz pierwszy inaczej. 27. 11. 1990, č. 140.

Po zakupy do Polski. Co, gdzie, za ile? 13. 6. 1991, č. 69.

Pociągami do Chałup? 4. 2. 1992, č. 14.

Pogotowie strajkowe trwa. 28. 9. 1991, č. 114.

Pogotowie strajkowe zostało odwołane. 3. 10. 1991, č. 116.

POLAK, Karol: Smutna i zarazem mobilizująca rocznica. 5. 12. 1992, č. 142.

POPKOWA, Anna: Również po moim ojcu ślad zaginął... 5. 5. 1990, č. 53.

Posel W. Niedoba w parlamencie. 25. 1. 1992, č. 10.

Poselska lustracja miast i wsi Zaolzia. 25. 9. 1990, č. 113.

Potykamy się o kielbasę. 20. 9. 1990, č. 111.

Powstaje Euroregion Śląsk. 25. 8. 1992, č. 98.

Powstanie Rada ds. Narodowości. 23. 3. 1991, č. 35.

Praskie spotkanie na szczycie. Zaolziańscy Polacy wspierają architekturę „Trójkąta”. 7. 5. 1992, č. 52.

Prawa mniejszości narodowych i etnicznych. 19. 10. 1991, č. 123.

Premiera rekonesans granicy. Petr Pithart na Śląsku Cieszyńskim. 10. 4. 1992, č. 43.

Program działania. 9. 10. 1990, č. 119.

Program Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej. 1. 2. 1990, č. 14.

Projekt konstytucji CSRF. Od č. 32 ze 16. 3. do č. 45 ze 16. 4. 1991.

Projekt nowego Statutu PZKO. 20. 1. 1990, č. 9.

Projekt Statutu Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji. Od č. 127 ze 27. 10. do č. 130 ze 3. 11. 1990.

Projekt Statutu Rady Polaków w Czechosłowacji. 7. 4. 1990, č. 42.

PRYMUS, Bogdan: Brać własne sprawy w swoje ręce. 5. 2. 1991, č. 15.

PRZECZEK, Piotr: Dziś obchody 80. rocznicy założenia Gimnazjum w Orłowej. 17. 6. 1989, č. 71.

PRZECZEK, Wiesław: Rola pomostu to nie slogan [rozhovor s A. Jagodzińským]. 11. 4. 1991, č. 43.

PRZECZEK, Wiesław: Zrozumienie dla naszych problemów. 25. 4. 1991, č. 49.

Przed godziną zero. 31. 12. 1992, č. 152.

Przygraniczna linia autobusowa. 27. 6. 1991, č. 75.

Pytania bez odpowiedzi? 21. 6. 1990, č. 73.

RACLAVSKA, Janina: Kontrakty kupna. Z badań nad przeszłością gwary cieszyńskiej. 4. 5. 1991, č. 53.

RASZKA, Kazimierz: Biało-czerwona nad Cieszynem. 7. 11. 1992, č. 130.

RASZYK, Karol: Jesteśmy u siebie! 13. 12. 1990, č. 147.

RASZYK, Karol: Przed 22 laty. 21. 8. 1990, č. 98.

Reakcja na protest. 6. 9. 1990, č. 105.

Redakcja proponuje „okrągły stół”. 13. 2. 1992, č. 18.

RECMANIK, Karol: O „Stonawie” więcej prawdy i szczerości. 6. 1. 1990, č. 3.

RECMANIK, Karol: Wspomnienia wygnańca. 17. 12. 1992, č. 147.

Redakcja pozostaje na posterunku. 24. 1. 1991, č. 10.

Relikty przeszłości w urzędzie paszportowym. 7. 1. 1992, č. 2.

REMEŠOVÁ, Gerta: Dawnych wspomnień czar... Przed 65 laty w Orłowej wspaniała wystawa. 27. 6. 1991, č. 75.

(rk): Ruszyło? 6. 9. 1990, č. 105.

Rozdzielenie jest sprawą Czechów i Słowaków [rozhovor s J. Kronholdem]. 7. 7. 1992, č. 77.

Rozmowy noworoczne. Dziś: Otylia Toboła – redakcja polska Radia Ostrawskiego. 21. 1. 1992, č. 8.

RUSNOK, Jan: Henryk Jasiczek (1919-1976). 20. 1. 1990, č. 9.

RUSNOK, Jan: O kształcie naszych instytucji mniejszościowych. 14. 1. 1992, č. 5.

RUSNOK, Jan: O małym ruchu granicznym. 24. 2. 1990, č. 24.

RUSNOK, Jan: O polityce wobec mniejszości. 11. 1. 1992, č. 4.

RUSNOK, Jan: Pisarz śląskiej ziemi. 21. 9. 1991, č. 111.

RUSNOK, Jan: Przed spisem ludności. 26. 2. 1991, č. 24.

RUSNOK, Jan: Zaczęliśmy się już podnosić z dna. 22. 6. 1991, č. 73.

RUSNOK, Jan: Zaolziańskie echa śmierci Żwirki i Wigury. 26. 9. 1992, č. 112.

RYCHLIK, Jan: Jeszcze o granicy czechosłowacko-polskiej. 30. 3. 1991, č. 38.

RYCHLIK, Edmund: Próba samooceny. 17. 11. 1990, č. 136.

RYWIKOWA, Bogdana: Mamy szansę [rozhovor s I. Svitákem]. 14. 6. 1990, č. 70.

Rzecznicy Sekcji Polskiej FO wspominają wydarzenia sprzed dwu lat. 23. 11. 1991, č. 138.

Rzeczowo i konstruktywnie. 7. 4. 1992, č. 41.

(s): Bez patosu i obłudy. 42 lata Związku Przyjaźni Czechosłowacko-Polskiej. 16. 3. 1991, č. 32.

(s): Czy formalności stanie się zadość? 2. 2. 1991, č. 14.

(s): Coexistentia – Wspólnota. 19. 2. 1991, č. 21.

(s): Jestem sceptykiem. 2. 10. 1990, č. 116.

SANTARIUS, Kazimierz: Aby było lepiej. GL rozmawia z wykładowcami Katedry Języków Obcych Fakultetu Pedagogicznego w Ostrawie. 8. 7. 1989, č. 80.

SANTARIUS, Kazimierz: Bo ty jesteś zdolny, tylko że... Č. 20 ze 16. 2. a č. 23 ze 23. 2. 1991.

SANTARIUS, Kazimierz: Dotrzeć do świadomości społeczeństwa większościowego [rozhovor s D. Kadłubcem]. 28. 9. 1991, č. 114.

SANTARIUS, Kazimierz: Katedra musi mieć rezonans społeczny [rozhovor s D. Kadłubcem]. 17. 1. 1991, č. 7.

SANTARIUS, Kazimierz: Kiedy się z nami żegnał, miałam osiem lat. 7. 6. 1990, č. 67.

SANTARIUS, Kazimierz: Niby czysta, a jednak może zaszkodzić. 4. 4. 1991, č. 40.

SANTARIUS, Kazimierz: Partner Wspólnoty. Czy współpraca z KPN da spodziewane efekty? 24. 9. 1991, č. 108.

SANTARIUS, Kazimierz: Pięć artykułów – dziesięć lat. Uciekłem przed Hitlerem, a wpadłem w szpony Stalina.... [vzpomínky R. Saperu]. Č. 102 ze 31. 8. a č. 105 ze 7. 9. 1991.

SANTARIUS, Kazimierz: Szansa wyzwolenia naszej inicjatywy [rozhovor s B. Chwajolem]. 25. 5. 1991, č. 61.

- SANTARIUS, Kazimierz: Ułaskawienie. 23. 12. 1991, č. 151.
- SANTARIUS, Kazimierz: W oparciu o długofalowy program strategiczny. 20. 4. 1991, č. 47.
- SANTARIUS, Kazimierz: Współczesny Don Kichot. 24. 3. 1990, č. 36.
- SANTARIUS, Kazimierz: Wspólnota służy Polakom. 18. 10. 1990, č. 123.
- SANTARIUS, Kazimierz: „Żaden Polak nie może pozostać obojętnym“. 27. 10. 1990, č. 127.
- S. G.: Oficjalne stanowisko ruchu. Obradowała Krajowa Rada Przedstawicieli Wspólnoty. 8. 10. 1991, č. 118.
- SIEDLACZEK, Marian: A więc stało się... 1. 8. 1992, č. 88.
- SIEDLACZEK, Marian: Budowanie tronu. 4. 4. 1991, č. 40.
- SIEDLACZEK, Marian: Czystość rasy über alles. 29. 9. 1992, č. 113.
- SIEDLACZEK, Marian: Nie ma dobrego ciasta bez drożdży. Rozważania o naszej przeszłości. 2. 12. 1989, č. 143.
- SIEDLACZEK, Marian: Z pistoletem na gazetę. 22. 8. 1992. č. 97.
- SIEDLACZEK, Marian: Zaolzie jest dla mnie kosmosem [rozhovor s J. Kronholdem]. 21. 11. 1992, č. 136.
- SIKORA, Melchior: Musimy żyć obok siebie. Zaolzie w świetle... Ciąg dalszy dyskusji. 18. 5. 1991, č. 58.
- SIKORA, Melchior: Tylko „Wspólnota“. 2. 4. 1991, č. 39.
- SIKORA, Władysław: List otwarty do Prezydium ZG PZKO. 22. 2. 1992, č. 22.
- SIKORA, Władysław: Po sierpniu. Z dzienników. Od č. 96 ze 17. 8. do č. 98 ze 22. 8. 1991
- (3 díly).
- SIKORA, Władysław: „Rynek“ czy „náměstí“... 14. 2. 1991, č. 19.
- SIWEK, Tadeusz: Ostatnia placówka. 20. 10. 1990, č. 124.
- SIWEK, Tadeusz: Preferencje przestrzenne młodzieży ze Śląska Cieszyńskiego. Z prac Zakładu Badań Etnikum Polskiego w CSFR. Č. 110 z 19. 9. a č. 111 ze 21. 9. 1991.

SIWEK, Tadeusz: 190 dni. Od č. 141 ze 29. 11. 1990 do č. 67 ze 28. 6. 1991 (79 dílů).

SŁONKA, Stanisław: Głos do dyskusji. 30. 11. 1989, č. 142.

„Snapsgate“ w Czeskim Cieszynie. Zatrzymano nielegalny transport spirytusu. 19. 3. 1992, č. 33.

SOBKOVÁ, Eva: List otwarty do p. O. Guziura. 20. 1. 1990, č. 9.

SOBKOVÁ, Eva: Ponownie na temat współpracy. 30. 11. 1989, č. 142.

SOJKA, Erich: Przypadki i świadome decyzje. Moje związki z Polską. 13. 6. 1991, č. 69.

SOMOGYI, Matyas: Najważniejsza jest wspólna wola [rozhovor s A. Černým]. 7. 2. 1991, č. 16.

„Specjalista“. 26. 5. 1990, č. 62.

Spis osób bezprawnie skazanych. 14. 2. 1991, č. 19.

Spisy ludności na Zaolziu. 28. 9. 1991, č. 25.

Sprawozdanie Komisji Rehabilitacyjnej przy ZG PZKO. 29. 3. 1990, č. 38.

Stanowisko Komitetu Praw Człowieka wobec artykułu Niezbywalne prawa narodu.

Statut Rady Polaków w Czechosłowacji. Č. 26 ze 2. 3. a č. 47 ze 20. 4. 1991.

Statut Społecznego Ruchu Fundacja Zaolzia. 29. 9. 1990, č. 115.

STEC, W.: Bez polskiej prasy. 21. 5. 1991, č. 59.

Stop dla stonawskiej koksowni. 31. 3. 1990, č. 39.

STRZYBNY, Antoni: Czy to ważne? 16. 1. 1992, č. 6.

STRZYBNY, Antoni: Kiedy turystyka była turystyką a sport sportem... 29. 3. 1990, č. 38.

STRZYBNY, Antoni: Moim, laika zdaniem. Zaolzie w świetle... 22. 8. 1991, č. 98.

STRZYBNY, Antoni: Rzeka, która dzieli. Niech Olza będzie Olzą. 14. 9. 1991, č. 108.

SUCHANEK, Roman: Oświata stanowi bardzo ważne ogniwo działalności PZKO-wskiej. 21. 1. 1989, č. 9.

SUCHANEK, Roman: Rozważania na temat mniejszości narodowych. 8. 2. 1990, č. 17.

SUSKI, Jan: Jeszcze o lustracjach. 26. 3. 1991, č. 36.

SUSKI, L.: Potrzeba nam zjednoczenia z wszystkimi bez wyjątku. 3. 1. 1990, č. 1.

SZEFER, Andrzej: Akcja „Tannenberg“. Od č. 89 ze 29. 7. do č. 101 ze 26. 8. 1989 (39 dílů).

SZELIGA, Wincenty: Tam około Bogumina. Od prosince 1991 do č. 30 ze 12. 3. 1992 (34 dílů).

SZELIGA, Wincenty: Ze starego Skrzeczonia. 14. 2. 1991, č. 19.

SZMEJA, Henryk: Nie byłem członkiem komisji. 27. 2. 1990, č. 25.

SZOPA, Franciszek: Nawet nienawiść ma mieć swe granice. 20. 1. 1990, č. 9.

Szowinistyczne ekscesy. 11. 10. 1990, č. 120.

TESAŘ, Jan: Rozdroża losu. 13. 10. 1990, č. 121.

Tezy programowe Rady Polaków. 18. 4. 1991, č. 46.

TOBOŁA, Otylia: Archiwa ujawniają tajemnicę. 26. 9. 1992, č. 112.

TOBOŁA, Otylia: Czy mogło się udać? Rozmowa z historykami T. Kisielewskim i R. Żółkiem. 29. 9. 1992, č. 25.

TOBOŁA, Otylia: Dostrzegam historyczną szansę [rozhovor s J. Kronholdem]. 12. 11. 1991, č. 133.

TOBOŁA, Otylia: Jasio z Wańkowiczowej książki. 8. 4. 1989, č. 42.

TOBOŁA, Otylia: Łączniczki. Śląskie epizody światowej wojny. 7. 5. 1989, č. 54.

TOBOŁA, O.: Na marginesie dwu prasówek. 11. 2. 1992, č. 17.

TOBOŁA, Otylia: Patrę w przyszłość optymistycznie [rozhovor s J. Baluchem]. 14. 7. 1990, č. 82.

TOBOŁA, Otylia: Wrześniowe losy 1939. Č. 104 ze 2. 9. a č. 107 z 9. 9. 1989.

TOBOŁA, Otylia: Wymowne milczenie. 3. 7. 1990, č. 78.

TOMASZEWSKI, Jerzy: Kubistyczna historiografia. Zaolzie w świetle... 5. 10. 1991, č. 117.

Trudna nauka obiektywizmu. 28. 3. 1991, č. 37.

VALENTA, Jaroslav: Fenomen, který niczego nie wyjaśnia. Zaolzie w świetle ... 18. 7. 1991, č. 83.

VALENTA, Jaroslav: Generał Sikorski ofiarą NKWD? Hipoteza czy science fiction? Č. 83 z 18. 7. a č. 86 ze 25. 7. 1991.

VALENTA, Jaroslav: Kto co wybiera, czyli metody dyskusji. Zaolzie w świetle ... 2. 11. 1991, č. 129.

VALENTA, Jaroslav: Zakręty drogi życiowej historyka. Moje związki z Polską. 11. 7. 1991, č. 80.

VALENTA, Jaroslav: O czym w ogóle dyskutujemy? Zaolzie w świetle ... 26. 10. 1991, č. 120.

VALENTA, Jaroslav: Trudne lata 1918 – 1920. Od č. 123 z 18. 10. do č. 140 ze 29. 11. 1990 (9 dílů).

VALENTA, Jaroslav: Trzeba stanowczo wybrać. Fakty albo legendy. Zaolzie w świetle ...

25. 5. 1991, č. 61.

VOKROUHLICKÝ, Zdeněk: Stanovisko Komitету Praw Człowieka wobec artykułu Niezbywalne prawa narodu. 14. 6. 1990, č. 70.

VOLNÝ, Władysław: Do którego Kościoła należę? 14. 11. 1992, č. 133.

Niezbywalne prawa narodu. 14. 6. 1990, č. 70.

W Bukowcu – resztki żelaznej kurtyny? 11. 6. 1991, č. 68.

W sprawie dwujęzyczności [dopis Jana Webera]. 14. 5. 1991, č. 56.

W sprawie dyskryminacji narodowościowej. 4. 10. 1990, č. 117.

W Katowicach obradowało Polsko-Czeskie Forum Gospodarcze. 15. 9. 1992, č. 107.

(WAB): O tolerancji. 26. 6. 1990, č. 75.

WALCZAK, Jan: Współpraca działaczy ruchu komunistycznego na pograniczu śląskim. Od č. 142 ze 30. 11. do č. 149 ze 16. 12. 1989 (6 dílů).

- WANTUŁA, Józef: Po wyborach: cisza po burzy... 18. 6. 1992, č. 69.
- WANTUŁA, Tadeusz: Proces odnowy trzeba kontynuować. 30. 3. 1991, č. 3.
- (wb) : Ślązak – Polak? 26. 3. 1991, č. 36.
- (WF): W 50. rocznicę zbrodni hitlerowskich. 17. 3. 1992, č. 32.
- WINCZER, Pavol: Jestem popularyzatorem literatury polskiej. Moje związki z Polską. 27. 6. 1991, č. 75.
- Własne rozwiązania czy obce wzorce? 15. 6. 1991, č. 70.
- W. M.: „Matice slezská“ wznawia działalność. 30. 1. 1990, č. 13.
- Wspólnota, ruch polityczny o demokrację i prawa mniejszości narodowej. 17. 2. 1990, č. 21.
- W. Sz.: I tu łała się krew... 19. 3. 1991, č. 33.
- Wzmożony ruch w obie strony... a także incydenty. 6. 11. 1990, č. 131.
- Za Olzą są dalej. 14. 1. 1992, č. 5.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Czy mamy naszą placówkę naukową? 29. 8. 1991, č. 101.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Dokąd zdążamy? 26. 8. 1990, č. 101.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Komu to służy? 19. 1. 1991, č. 8.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Moje trzy grosze. 21. 12. 1989, č. 151.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Ofiary zaolziańskie 1939 – 1945. Od č. 142 z 1. 12. 1990 do č. 69 ze 13. 6. 1991 (44 dílů).
- ZAHRADNIK, Stanisław: Polityczne ugrupowania i stronnictwa polskie na Zaolziu. 6. 1. 1990, č. 3.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Polityka narodowościowa względem polskiej grupy narodowościowej w Czechosłowacji po r. 1945 i wyniki jej realizacji. Č. 3 ze 6. 1., č. 6 ze 13. 1., č. 9 ze 20. 1., č. 12 ze 27. 1. a č. 15 ze 3. 2. 1990.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Polska grupa narodowościowa w Czechosłowacji 1920 – 1990. Od č. 18 z 10. 2. 1990 do č. 97 z 18. 8. 1990 (50 dílů).
- ZAHRADNIK, Stanisław: Powrót do prawdziwych wyborů. Č. 64 ze 31. 5. a č. 76 ze 7. 6. 1990.

- ZAHRADNIK, Stanisław: Przed ważną decyzją. 14. 11. 1992, č. 133.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Rodzi się nowa publikacja. O czechosłowackim Śląsku Cieszyńskim. 28. 3. 1992, č. 37.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Spisy ludności na Zaolziu w latach 1869 – 1980. 28. 2. 1991, č. 25.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Tolerancja zdobi wielkich. 8. 11. 1990, č. 132.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Tomáš Garrigue Masaryk na Zaolziu. 4. 7. 1990, č. 79.
- ZAHRADNIK, Stanisław: W 46. rocznicę wyzwolenia spod hitlerowskiej okupacji. 7. 5. 1991, č. 54.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Wykorzystajmy szansę i pokażmy się światu. 25. 4. 1992, č. 48.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Zaolzie w oczach pana Valenty. Uwagi. 1. 8. 1991, č. 89.
- Założenia programowe PZKO. Č. 12. ze 27. 1. a č. 32 z 15. 3. 1990.
- Zaolzie w świetle faktów i dokumentów. 27. 4. 1991, č. 50.
- Zazdrośnik mordercą. 10. 11. 1990, č. 133.
- Ze Śląskiem w sercu. Jubileusz życiowy Wilhelma Szewczyka. 12. 1. 1991, č. 5.
- Złot Polaków – wydarzenie o znaczeniu historycznym. Č. 28 ze 6. 3. a č. 29 z 8. 3. 1990.
- ZOLICH, Jan: Obrazy z przeszłości. 27. 4. 1989, č. 50.
- ŻWIRKO, Henryk: Zwyczajcy przestworzy. Sześćdziesiąta rocznica katastrofy lotniczej w Cierlicku na Kościelcu. 3. 9. 1992, č. 102.

ZWROT

Časopis Zwrot (Obrat) vycházel s podtitulem „miesięcznik społeczno-kulturalny“, od 1. čísla roku 1992 se podtitul rozšířil na „miesięcznik społeczno-kulturalny Polaków w Czechosłowacji“, od 5. čísla roku 1992 byl podtitul změněn na „miesięcznik społeczno-kulturalny PZKO w Czechosłowacji“. Vydával ho Polski Związek Kulturalno-Oświatowy, Zarząd Główny v Českém Těšíně, šéfredaktorem byl ve sledovaném období Piotr Przeczek, od č. 2 /1990 Jan Rusnok, od č. 7/1992 byl vedením pověřen Władysław Młynek. Časopis vychází už od roku 1949 a jeho rozsah se ustálil na 80 stranách knižního formátu. Má barevnou lakovanou obálku a každé číslo je doplněno kresbami a fotografiemi. Tematicky pokrývá celé spektrum života polského obyvatelstva v českých zemích, se zřetelným těžištěm zájmu o oblast Zaolzí. Přináší nejen publicistické materiály o událostech společenského a politického života na Těšínsku a v celé republice, ale i tvorbu regionálních polských spisovatelů, básníků a výtvarníků, připomíná vazby na vývoj v Polsku a všímá si i situace Poláků v jiných zemích. Nedílnou složkou jeho obsahu jsou však především články věnované historii Poláků na Zaolzí.

Sledovali jsme ročníky XLI/1989, XLII/1990, XLIII/1991 a XLIV/1992, podle chronologického číslování výtisků čísla 470 - 517.

Články o minulosti

Zwrot si všímá problematiky česko-slovensko-polských vztahů především z hlediska zájmů polské národní skupiny žijící v dnešní české části Těšínska, kde může prokázat svůj autochtonní historický vývoj.

Rok 1989

V posledním roce komunistického režimu v Československu se v časopise články k problematice československo - polských vztahů objevovaly jen sporadicky, stejně jako jiné články s historickou tematikou. Číslo tohoto ročníku byla koncipována spíše tematicky podle aktuálních společenských problémů – vzniklo např. číslo k výchově mládeže a k mezilidským vztahům, k ochraně přírody a životního prostředí, k ochraně památek atd. Sporné či konfliktní otázky dějinného vývoje jsou záměrně vynechávány. V regionální historii převažují práce o historii polského školství, které je považováno za jeden z nejvýraznějších prostředků k zachování a upevnění polské národní svébytnosti.

K nemnoha materiálům obecnějšího charakteru patří studie J. Zahradníka *Ośrodki wydawnicze i redaktorzy polskich pism w Czechosłowacji 1848 – 1938*. Autor zjistil, že v tomto období vycházelo na dnešním českém území, převážně ve městech Ostravska a Těšínska, celkem 180 titulů polských novin a časopisů, některé z nich po mnoho let. Součástí studie je kromě komentované tabulky i přehled nejvýznačnějších periodik a jejich šéfredaktorů. Tentýž autor v článku *Huta Trzyniecka a środowisko* připomíná bohatou historii Trineckých

železáren, charakterizuje přírodní a demografické podmínky jejich vzniku, vliv migrací na růst města a okolních obcí, změny v životní úrovni obyvatel a zhoršující se životní prostředí již od 30. let našeho století, stejně jako v době poválečné nejen další růst města a zavádění nových technologií, ale i hrozivé znečištění přírodního a životního prostředí ve městě a okolí. Výčet některých slavných osobností, zvláště z uměleckého a politického života, které někdy pracovaly v Třineckých železárnách, podává článek K. Jaworského. Dílčí vzpomínkou na důlní neštěstí na karvinských šachtách v roce 1894 je článek O. Toboła *Nie czas żałować róż?*, v němž je i kritika dnešní neúcty k památkám historie.

Větší zájem byl projeven o dějiny nové doby, zvláště o období nacistické okupace Těšínska. Článek K. Mrózka *Mistrzowice w pierwszym dniu wojny* je vzpomínkou na 1. září 1939, J. Kazik v článku *Morderstwo w karwińskim lesie* připomíná první hromadnou vraždu spáchanou nacisty u Dolu Barbora v Karvině již 18. 9. 1939. Obsáhlý příspěvek S. Zahradníka *Martyrologia kobiet* přináší seznam 150 žen pocházejících z bývalého okresu Fryštát a Český Těšín, které zahynuly za okupace. Autor zjistil, že jen 9 těchto obětí bylo národnosti české, zatímco 130 obětí bylo národnosti polské. Článek A. Kocura *Nigdy o was nie zapomnimy!* stručně připomíná oběti Polenlágru v Bohumíně. Tři články O. Toboła se týkají polského odbojového hnutí na Těšínsku. V článku *Tajemnica grobu nr 126* je popsán osud partyzána J. Gawlase ze skupiny AK J. Kamińskiego, který byl zastřelen německými četníky v Loukách v r. 1944. Článek *Partyzancka opowieść z happy endem* pojednává o středisku polského odboje na Kurajce pod Kozubovou podle vzpomínky A. Heczkové, článek *Agent D-05* přibližuje polskou

zpravodajskou organizaci Stragan a jejího příslušníka J. Łaboje z Návsi. O téže významné zpravodajské organizaci a její rozsáhlé výzvědné síti psal v článku *List z tamtego świata* i O. Guziur, který zvýraznil životní příběh W. Gojniczka z Lyžbic, zavražděného nacisty na samém konci války ve Steinu. Jiný velmi hodnotný a svým způsobem průkopnický článek téhož autora přinesl pod názvem *Nie strzylejcie do mnie ...* nezaujatý pohled na situaci těch občanů ze Zaolzí, kteří byli donuceni sloužit v německé armádě. Zmínil se o několika z nich, kteří se aktivně zapojili do odboje proti nacistům. Poválečnému vývoji je věnována mnohem menší pozornost. H. Bittmar v článku *Trwały ślad* zachycuje počátky vydávání Zwrotu od konce 40. let, podobně K. Santarius v článku *Wspomnienia* publikuje vzpomínky W. Sembola z těšínské tiskárny na okolnosti, za nichž po válce vycházel polský tisk v Československu. G. Zubek načrtla 40letou historii pionýrské organizace a její spolupráci s PZKO.

Mimořádně rozsáhlým tématem je historie polského školství v dnešní české části Těšínska. Autorem dvou široce pojatých příspěvků je W. Josiek. V článku *Towarzystwo Nauczycieli Polskich w Czechosłowacji* píše o založení tohoto sdružení v roce 1921 a jeho úloze jako prostředku proti „rečechizaci levobřežní části Těšínského Slezska“ až do roku 1938. Připomíná rovněž, že za války zahynulo celkem 185 místních polských učitelů, což svědčí o záměrné vyhlazovací politice okupantů. Druhý článek popisuje *Towarzystwo Nauczycieli Uzupełniających Szkół Przemysłowych i Zawodowych*, což byla organizace, která se od roku 1909 snažila povznést úroveň průmyslového školství, podporovala vznik středisek řemeslnické mládeže a organizovala i sportovní a kulturní činnost. Článek M. Vlčka *Stan polskiego szkolnictwa w CSRS* je formálním přehledem o počtu škol a žáků – v okresech Karviná a Frýdek-Místek bylo tehdy

celkem v základních školách 153 polských tříd se 3 576 žáky a ve středních školách 26 tříd se 695 studenty. Pro polské studenty bylo na pedagogické fakultě rezervováno pro školní rok 1989/1990 celkem 31 nových míst, ale přihlásilo se jen 24 zájemců o studium. Medailonek E. Rosnera *Nauczyciel i działacz* připomíná 70. výročí narození pedagoga a funkcionáře polských organizací na Zaolzí Józefa Macury.

Několik článků se týká historie polského gymnázia v Orlové:

Wspomnienia pedagogów přinášejí relace učitelů A. Kubeczky, E. Jędrzejczyka a F. Buzka na poválečné období působnosti gymnázia, J. Szarowski v příspěvku *Klasy elokowane* přináší hlubší pohled do historie školy a kritizuje nevhodnost jejího přemístění do nové školní budovy v roce 1962, W. Przeczek v článku *Taki zakład istniał* uvádí vzpomínku F. Wardase na poměry ve škole v době před válkou. T. Błanik zveřejnil životopisy učitelů I. Sittka, F. Mecha a R. Wygrysa, M. Grzegorz vzpomenula životních osudů pedagoga a ředitele gymnázia H. Bolka.

Podobná pozornost byla soustředěna i na dějiny dalších polských škol na Zaolzí: A. Strzybny přispěl krátkou osobní vzpomínkou na polské gymnázium v Bohumíně, T. Siwek v článku *Pamiętka po dziadku* zvěčnil osobnost učitele, dirigenta a společenského činníka R. Siwka, který po válce působil na bohumínském gymnáziu, čtyři články J. Macury se týkají historie polských škol ve Vělopolí, v Českém Těšíně, v Nýdku a v Nýdku-Hluchové; ve všech sledoval autor historii škol od jejich založení, připojil jména nejvýznamnějších učitelů a ředitelů, stejně jako informace o rozsahu a úrovni pedagogické či kulturní činnosti těchto škol. Podobně A. Kocur zpracoval v obsáhlém příspěvku historii polské základní školy v Karvině-Novém Městě a K. Polak historii polské školy

venkovských hospodyněk v Konské a historii polské hornické školy v Doubravě (tento příspěvek doplnila i vzpomínka J. Wasila).

K cenným příspěvkům pro regionální vlastivědu patří místopisné studie W. Milerského, vycházející na pokračování v každém čísle. V tomto ročníku se týkaly obcí Mistřovice a Koňakov. Autor provádí rozbor jmen obyvatel obce z počátku 18. století, rozbor jmen z náhrobků a připomíná životopisy některých slavných rodáků. V rozhovoru poskytnutém M. Grzegorz Wokół Wędrówek nazewnicznych je uvedeno, že W. Milerski zpracoval podobně již obce Louky, Chotěbuz, Podoboru, Lhotu, Mosty u Českého Těšína, a že podle jeho názoru „wzorowo opracowane nazewnictwo osobowe wytrąciłoby argumenty z rąk niechętnych nam ludzi, którzy twierdzą, że tu dawniej była ludność czeska“. Medailonek W. Czaji Wynalazca z Bier se týká životních osudů Josefa Božka, rodáka z Bier u Bílska (dnes součást obce Jasienica) a připomíná jeho polské kořeny, článek S. Zahradnika „Nowe schronisko“ na Kozubowej pojednává o staré chatě na Kozubové, postavené polskými turisty v roce 1929, zničené požárem v roce 1973 a obnovené již v podstatně jiné podobě a za zcela jiných podmínek.

Rok 1990

V tomto ročníku ubývá statistických a popisných článků (např. detailů z historie polského školství) a přibývá takových, které si všímají sporných míst historie česko-polských vztahů, o nichž se až dosud autoři neodvažovali psát.

Obsáhlý osmidílný seriál článků W. Milerského *Z dziejów ojczystych* přinesl stručnou historii Těšínska od 9. století do poloviny století 17., kdy knížecí rod

těšínských Piastovců vymřel po přeslici. Seriál je doplněn mapkami, erbem a přehledem těšínských Piastovců a zasluhoval by si samostatné recenze z hlediska české medievalistiky. Autor např. připomíná, že polský stát sahal hluboko na jih a jeho součástí byly i dnešní Hranice, až roku 1054 ustoupily hranice polského státu k řece Ostravici a po celých následujících 870 let odráželo polské úsloví „Ostrawica – Polski granica“ reálně existující stav a nikdo v něm nehledal propagandistický trik.

Starších dějin Těšínska se týkal článek K. Nowaka *Któreśdy jechał król Jan Kazimierz?*, v němž konfrontuje lidovou tradici a fantazie z díla H. Sienkiewicze s historickou skutečností cesty polského krále z vyhnanství do Polska v roce 1655 a odstraňuje tak některé vžitě legendy a mýty. Šifra W-JA uvedla podrobný životopis blahoslaveného Jana Sarkandra, kněze narozeného v roce 1566 ve Skočově, ale působícího po většinu života v Čechách a na Moravě.

Studie S. Zahradníka *Polskie wydawnictwa wyznaniowe na Śląsku Cieszyńskim* podává přehled o polské náboženské literatuře na Těšínsku od 60. let 19. století. Charakterizuje rovněž obyvatelstvo z hlediska náboženského vyznání, zmiňuje se o dobré zdejší spolupráci mezi evangelíky a katolíky, uvádí jednotlivé vydané tituly. Uzavírá zjištěním, že náboženské publikace sehrávaly v životě polského obyvatelstva na Těšínsku významnou roli a jsou svědectvím vysoké úrovně kultury a vzdělanosti místních obyvatel. Drobnější příspěvek K. Nowaka připomněl pobyt maršála Piłsudského v Jablunkově, Návsí, Bystřici a Těšíně v roce 1914, kdy zde organizoval tzv. slezské legie.

Několik článků se týkalo i meziválečného období. Dopis čtenáře G. Folwarczného cituje text na polském vyznamenání J. Walicy za účast v bojích o Těšínsko v roce 1919. Rozhodnutí Rady velvyslanců ve Spa v roce 1920

připomíná článek S. Zahradnika *Decyzja o nas bez nas* a pokládá je za řešení, které neuspokojilo žádnou ze zúčastněných stran, spíše jen poškodilo polské zájmy tím, že nevzalo v úvahu polské argumenty. Další studie tohoto autora *Wybory komunalne na Zaolziu* provádí rozbor výsledků obecních voleb v obcích Zaolzí v době první republiky. Autor vysvětluje volební taktiku Poláků, kteří tady v obecních volbách získávali většinu mandátů jak co do celkového počtu poslanců, tak co do počtu obcí Zaolzí. Zmiňuje se rovněž o volební diskriminaci a šikanování místních Poláků a vyvozuje závěr, že počet polských obyvatel byl ve skutečnosti vyšší než uváděly československé úřední statistiky, neboť „wyniki spisów ludności nie odzwierciedlały prawdziwego stanu struktury narodowościowej na Zaolziu“. Jiný článek téhož autora, nazvaný *O międzywojennej działalności kulturalno-oświatowej Polaków na Zaolziu*, je vlastně obsáhlou recenzí odborné práce Z. Jasińskiego na toto téma, je zde i úvaha S. Zahradnika o vhodnosti a nosnosti termínu „Zaolzie“. Příspěvek K. Mrózka *Płonie ognisko* je dílčí vzpomínkou na slet polských harcerů v roce 1935, v níž jsou obsaženy cenné dobové postřehy.

Období druhé světové války je pojmáno z nových hledisek, převažují články o mezinárodních souvislostech a polském zahraničním odboji. B. Kisza se v článku zamýšleném jako doplňkový učební text pro středoškoláky zabýval projektem utvoření československo-polské konfederace. Podal přehled jednání o podobě konfederace a ve svých závěrech vycházel především z polské historiografické literatury, negativně hodnotící úlohu prezidenta Beneše v širším kontextu československo-polských vztahů, což se v následujícím ročníku *Zwrotu* stalo předmětem kritiky prof. J. Valenty. Článek K. Nowaka *Cieszyniacy w Londynie* je věnován vzniku polského Koła Ślązaków

Cieszyńskich v Londýně na konci války, kdy do polské armády ve Velké Británii přicházeli obyvatelé Slezska ze spojeneckého zajetí. Zmiňuje se i o činnosti Związku Ślązaków, který udržoval styk i s podobným Kroužkem Slezanů působícím u čs. jednotek v Británii. V článcích M. Grzegorz Cichociemny – *Na tułaczce i w wojsku* a *Ze spadochronu na siodło* jsou upraveny vzpomínky A. Pilcha z Ustroně, jednoho z polských parašutistů vycvičených v Anglii a shozených do okupovaného Polska. E. Ormaniec napsal životopisnou vzpomínku na předválečného slavného sportovce – boxera Bolka Kantora z Těšína, který bojoval v polském vojsku v Itálii. Tam bojovali i hrdinové dalších dvou příspěvků – P. Gajdaczek z Ropice, hrdina článku E. Jonszty Czcijmy swoich bohaterów, a K. Gabzdyl z Karviné, hrdina článku L. Kary Tułacz z Karwiny. Oba tito vojáci polské zahraniční armády zůstali po válce v emigraci ve Velké Británii.

Vzhledem k minulým ročníkům je domácímu odboji věnováno mnohem méně místa. J. Zolich uvedl drobnou vzpomínku J. Milerského na činnost partyzánského oddílu Čantoryje pod názvem *List od turystów PZKO-wskich*. O. Tobała popsala v článku *Opowieści Kruka* životní osudy Jana Kohóta z Třince, zástupce vedoucího zpravodajské odbojové organizace Lido, jejíž síť sahala z Bohumínska až hluboko na území Německé říše. Jiný článek téže autorky *Wyboiste lata pana Józefa* představil život J. Borowce z Rychvaldu včetně útěku z ruského zajetí, pobytu v Dachau a poválečného útěku před perzekucí českých šovinistů do Polska. Se stejným zaujetím zpracovala autorka pět příspěvků o Polácích ze Zaolzí, kteří prošli sovětskými gulagy a zajateckými tábory, v nichž v naprosté většině zahynuli. Článek *Byliśmy w Katyniu* popisuje okolnosti nejznámějšího zločinu – zavraždění více než 4 tisíc důstojníků polské armády

orgány sovětské policie v Katyni a je doplněn údaji o obětech z Těšínska, článek *Jeńcy Starobielska* pojednává o osudu dalších 5 tisíc polských důstojníků povražděných u Charkova a uvádí vzpomínky A. Bielese z Třince a J. Franka z Osówek, jimž se podařilo tábor přežít, článek *W Ostaszkowie* popisuje tragédii třetí skupiny povražděných Poláků – 6 tisíc polských policistů postřílených u Tveru. Bylo mezi nimi několik set osob ze Zaolzí, což připomíná i článek *Dzieje fotografii z choinką*, sestavený podle vzpomínky K. Palarczyka z Českého Těšína; článek *Z pamiętnika zesańca* se opírá o deníkové záznamy W.

Martynka z Třince, vězněného za války v sibiřském gulagu.

K zásadní změně došlo v člancích o poválečném vývoji. Mnohé z aspektů tohoto vývoje jsou zřejmě vůbec poprvé svobodně posuzovány a hodnoceny. Týká se to např. článku *S. Zahradnika Kronika czynów niegodnych*, v němž autor vypočítává „najważniejsze czyny niegodne popełnione po wyzwoleniu względem polskiej grupy narodowej w Czechosłowacji jako całości, jej organizacji i instytucji, wreszcie względem ich członków, należących z reguły do czołowych działaczy“. Tato perzekuce byla v rozporu s platnými zákony namířena proti polským obyvatelům a „prowadziła do przyspieszania ich asymilacji“. K těmto účelům byla zneužívána i organizace PZKO. Vytvořený model řešení národnostní otázky v Československu se neosvědčil a způsobil polskému obyvatelstvu nesčíslné škody. Šlo o represe při návratu občanství bývalým volkslistářům-Polákům, o vyhlášení národního státu výlučně pro Čechy a Slováky, o zákaz činnosti většiny polských předválečných organizací, o zabavení mnohamilionového majetku těchto organizací na počátku 50. let, o omezení práv Poláků jen na kulturní a jazykovou oblast, o reformu administrativní správy okresu Český Těšín s cílem urychlit asimilaci polského

obyvatelstva, o skryté asimilační záměry při nápravě důlních škod v převážně polských obcích, jejichž obyvatelé byli přestěhováni do smíšených obcí, o zákaz polských škol, které nelze nahradit školami s polským vyučovacím jazykem, neboť se na nich nevyučuje historie polského národa, o likvidaci malých polských škol, o likvidaci polského mládežnického a sportovního hnutí násilným sjednocením do ČSM a Sokola (ČSTV), o potlačení reaktivovaných polských organizací z let 1968 – 1969 a tvrdé represe v následujícím období normalizace, o projevy českého šovinismu, zvl. o vyřizování účtů za rok 1938, o věznění polských odbojářů a bývalých vězňů nacistických koncentračních táborů, zatímco místní nacisté a kolaboranti české národnosti byli zvýhodňováni, o mimořádnou perzekuci polských učitelů, kteří byli věznění a zbavováni práce, o perzekuci kněží (např. J. Berger byl vystěhován do Bratislavy), o perzekuci zástupce Poláků P. Cieślara, který dosud nebyl rehabilitován, o perzekuci spisovatele P. Kubisze a celých skupin polských obyvatel, např. tzv. kulaků, věřících atd. Toto vše se dělo za pasivního přihlížení zastupitelských orgánů v Československu a za trvalého nezájmu polské vlády.

Podobně jsou zaměřeny další články téhož autora, např. článek *Pierwsze chwile wolności* přibližuje situaci na Těšínsku v době příchodu vojsk Sovětské armády, kdy se znovu rozhodovalo o státním začlenění sporného území Zaolzí. Ve vznikající státní správě měli v orgánech národních výborů a v bezpečnostních milicích na mnoha místech převahu místní Poláci, což autor dokládá konkrétním výčtem a doplňuje vzpomínkou G. Pietroníce z Lyžbic. Zmiňuje se i o záměrné diskriminaci Poláků při řešení otázky volkslistářů, kdy „posiadacze volkslist, kolaboranci, zgłaszając narodowość czeską, byli o wiele łatwiej rehabilitowani aniżeli Polacy“. Článek *Paweł Cieślar i jego „platforma“* se

týká jediného poválečného pokusu o vypracování vlastního polského modelu na řešení národnostní otázky na Těšínsku, který byl orgány KSČ již v únoru 1952 odsouzen jako buržoazně nacionalistický a škodlivý věci dělnické třídy, jeho autor byl vyloučen z KSČ a dále perzekvován. Článek je doplněn obsáhlými citacemi Ciešlarova návrhu, který dosud nebyl v takovém rozsahu veřejně publikován.

Článek B. Kisze *Sprawa Zaolzia w pierwszych latach po II wojnie światowej*, zamýšlený jako doplňkový učební text pro středoškoláky, podává přehled československo-polských vztahů v letech 1945 – 1948. Autor v závěru hodnotí některé okolnosti, které vedly k začlenění Zaolzí do Československa, a konstatuje: „Po raz drugi na przestrzeni ponad dwudziestu lat strona czeska wykazała po prostu więcej sprytu w zawilej grze dyplomatycznej o Zaolzie.“ Poválečného období se týká i článek *Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej w Czechosłowacji (1968 – 1970)*, jehož autorem je W. Josiek. Nezachycuje pouze ono krátké obnovení činnosti organizace polské mládeže, ale vrací se i k jejím počátkům v roce 1947 a k okolnostem jejího sjednocení s ČSM. M. Grzegorz v článku *Harcerstwo po raz czwarty* stručně připomíná historii této organizace mládeže v Polsku a její vývoj na Těšínsku od roku 1912.

Z článků věnovaných historii polského školství na Zaolzí zaujme především seriál *Postawa nauczyciela zaolziańskiego w walce o byt narodowy* od W. Josieka. Autor sleduje první pokusy o vytváření organizací polského učitelstva na Těšínsku od roku 1848, založení spolku Polskie Kółko Pedagogiczne v roce 1889, historii časopisu *Miesięcznik Pedagogiczny*, působení Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na Śląsku od roku 1896 atd. Popisuje úsilí o zavedení polštiny jako vyučovacího jazyka do polských škol, zmiňuje se o

spolupráci polských a českých učitelů při odvracení hrozby germanizace. Jiný článek tohoto autora je věnován pedagogické činnosti W. Wójcika z Orlové, umučeného za války nacisty. Krátká vzpomínka J. Zolicha *Moja szkoła* se týká polské školy v Dolní Datyni v období před válkou; podobně M. Grzegorz uvádí vzpomínku M. Poloczkowé na předválečné poměry v polské škole v Jablunkově a bývalý ředitel školy v Bohumíně A. Kocur uvádí v článku *Wspomnienia nauczyciela* podrobnosti o zavírání polských škol v roce 1946, o hrozbě vystěhováním a dalších projevech českého šovinismu v prvních letech po válce.

Z článků úzce lokálního vlastivědného charakteru se opět svou mimořádnou precizností a šíří záběru vymyká seriál W. Milerského *Wędrówki nazewnicze*, v němž pokračuje v popisu obce Koňakov. Neuvádí jen odborné analýzy a přehledy, ale i konkrétní případy perzekuce polských usedlíků z obce československými úřady ve 30. letech a připojuje aktuální varování před možnou obnovou českého šovinismu, neboť již došlo k obnově šovinistických českých organizací, k nimž počítá především Slezskou maticí osvěty lidové a další, „które wychowywały swych członków w pogardzie i nienawiści do narodu polskiego“. P. Przeczek v článku *Jeden Cieszyn* uvádí ve zkratce historii města a připomíná, že už v polovině 60. let byla v obou částech rozděleného města dobrá vůle plánovat a uskutečňovat rozvoj města společnými silami, ať již se to mělo týkat společných stavebních akcí, služeb atd. Toto úsilí však vzalo za své po roce 1968. Pozoruhodnou historii polského hotelu Polonia (Piast), postaveného v roce 1931 v Českém Těšíně, připomíná E. Mrózek, v článku *Poszukiwanie przeszłości* shrnuje K. Jaworski práce o historii obce Koňské u Třince, šifra Wiek píše o historii i současném stavu památníku polským letcům

Žwirskovi a Wigurovi v Těrlicku. Dílčí studie S. Zahradníka *Ludowa drukarnia Symbol i SKA* objevuje bohaté tradice polského tisku na Zaolží. Tato fryštátská tiskárna vydávala od 90. let 19. století 35 titulů polských novin a časopisů, jejichž soupis včetně základních charakteristických údajů autor připojil ke své studii. Další Zahradníkův článek *Gospoda spółkowa w Koszarzyskach* pojednává o prvním družstvu svého druhu na Zaolží, založeném v roce 1869, jehož účetní kniha se dochovala. Spolek byl likvidován až v roce 1931, kdy byla hospoda prodána soukromníkovi. Zajímavým dokladem jsou i obsáhlé citace protokolu o založení spolku.

Přehled o drobných životopisných medailoncích osobností ze Zaolží může zahájit článek S. Zahradníka *Leksykon Polaków w Czechosłowacji*, v němž informuje veřejnost, že se chystá vydání tohoto lexikonu sestaveného Z. Jasińskim z Opolí a že všechny návrhy na opravy a doplňky asi 300 životopisných hesel projedná historická regionální sekce ZG PZKO na samostatném semináři. W. Oszelda v článku *Cieszyniaczy na szerokim świecie* podal přehled významných polských rodáků z Těšínska žijících v emigraci po celém světě, včetně osob nedávno zemřelých. Připomněl postavu L. Derlicha z Fryštátu, folkloristy a jazykovědce upoutaného nemocí po většinu života na lůžko. J. Rusnok zaznamenal životní osudy mistřovického rodáka S. J. Siostrzonka, který se účastnil protinacistického odboje ve Varšavě, byl později lidovou mocí vězněn a pracoval v Cieszyně, po emigraci do Švédska se stal ředitelem Polského evangelického ústavu ve Stockholmu. M. Grzegorz napsala medailonek funkcionáře polských organizací na Zaolží a divadelníka T. Nierostka. Tři příspěvky se týkají života regionálních polských spisovatelů – J. Rusnok v článku *Kubiszowie* spojil osudy rodáků z Koňské Jana, Pawła a Jerzyho

Kubisze, W. Sikora v článku *Romans starego nauczyciela* zveřejnil komentovaný výbor milostné korespondence Jana Kubisze z počátku našeho století a E. Rosner uvedl vlastní vzpomínku na Henryka Jasiczka.

Rok 1991

Článků k regionální historii a problematice československo-polských vztahů očividně přibývá, zvyšuje se i námětová různorodost.

K příspěvkům obecnějšího charakteru patří čtyři články H. Klimsza o hřbitovech na Zaolzí jako historickém pramenu. Nápisů na hřbitovních pomnících chápe jako prostředek ke zjištění národnostních aspektů a jejich vztahu k religiozitě místních obyvatel. Zjišťuje konkrétní údaje o obětech obou světových válek, obětech čs.-polského vojenského konfliktu v roce 1919, obětech Katyně aj. Nakonec provedla i rozbor úmrtních a hřbitovních knih obcí na Zaolzí. Obsáhlý seriál článků E. Buławy *Z żołnierskich tradycji Śląska Cieszyńskiego* přináší mnoho poznatků nejen k historii polského vojska na Těšínsku a jeho bojovým tradicím z dob 1. světové války, ale i k širším souvislostem česko-polských vztahů, jak se odrážely v činnosti polských milicí v roce 1918 a zvláště v československo-polském vojenském konfliktu v roce 1919, jemuž autor věnuje mimořádnou pozornost, včetně hodnocení průběhu všech známých bojových střetnutí. Jiný rozsáhlý seriál článků publikoval W. Josiek pod názvem „*Ojczyzna-Polszczyzna*“ *w cieszyńskich związkach młodzieżowych w wieku XIX*. Jde o fundovaný přehled historie polských studentských a mládežnických spolků a organizací na Těšínsku v 19. století. Na

tuto problematiku volně navazuje příspěvek W. Sikory k 80. výročí založení polského časopisu pro děti a mládež na Těšínsku Jutrzenka.

Dvě studie S. Zahradníka se zabývají poměrně málo známou problematikou družstevních záložen a půjčoven na Zaolzí v letech 1895 – 1939, tzv. raiffeisenek, a dějinami polských požárních sborů na Zaolzí. Autor dokládá osvětovou a kulturní činnost polských požárnických organizací a vyzvedává jejich úlohu při upevňování pocitu národní sounáležitosti Poláků. Tentýž autor pak v kratším článku podává stručný přehled o polských prvotiscích z Těšínska a od března zveřejňuje seriál historických dokumentů, které mají dokládat polskost území Zaolzí, neboť byly psány v polštině, ať již se jednalo o dokumenty úředního či osobního charakteru (*Dokumenty polskości*).

K nemnoha příspěvkům, jejichž záběr sahá za hranice našeho století, patří dvě práce W. Milerského – o tažení vojska Jana Sobieského přes Opavu na pomoc Vídní (*Odsiecz Wiedeńska*) a o pruském záboru Slezska a jeho důsledcích. Osobní vzpomínka S. Majewské-Szmejowé se vrací do dětství prožitého před 1. světovou válkou na Bohumínsku.

Mnohem více pozornosti je věnováno vývoji československo-polských vztahů v období první republiky, s důrazem na obhajobu tehdejší politiky polského státu a na kritiku československé politiky, zvláště ve vztahu k polské národní menšině v ČSR. Článek S. Zahradníka *Sprawozdanie godne uwagi* připomíná zprávu pastora K. Kulisze o rozmluvách s T. G. Masarykem a K. Kramářem na přelomu let 1918 – 1919, z nichž šlo již usuzovat na přípravu k českému záboru Těšínska. Známý polský historik M. K. Kamiński připomíná ve svém článku pozadí války Polska s bolševickým Ruskem v roce 1920 ve vztahu k Československu. Hovoří o „nepřátelské neutralitě“ ČSR vůči Polsku, ovlivněné

teritoriálními spory o Těšínsko, Oravu a Spiš a zároveň podporou Československa vznikajícímu ukrajinskému státu, který měl být na Praze ekonomicky závislý, což kolidovalo se zájmy Polska. Kritizuje politiku československých úřadů, které nezakázaly akci železničářů odmítajících průjezd transportů zbraní přes naše území do Polska a tolerovaly naopak přechody ukrajinských diverzních jednotek přes naše území do týla bojující polské armády. Podle autora využila ČSR obtížného postavení Polska k prosazení svých zájmů ohledně rozdělení Těšínska, což se výrazně přičinilo o nedostatek pochopení a sblížení mezi oběma státy v meziválečném období.

Příspěvek J. Valenty *Nieco inny kształt przeszłości* je kritickým ohlasem na články B. Kisze *Projekt utworzenia konfederacji polsko-czechosłowackiej z przedchozigo roczniku*. Velmi kladně hodnotí vydávání tolik potřebných historických textů pro školní účely, ale k příslušným statím připojuje řadu úvah, týkajících se zejména úlohy E. Beneše v československo-polských vztazích od roku 1918. Objasňuje situaci ČSR v mezinárodní politice a odmítá zjednodušená tvrzení (např. údajné schvalování Katyně nebo záboru polského území SSSR ze 17. 9. 1939 československými exilovými představiteli) a požaduje všestranný a co možná nejvíce objektivní přístup ke zkoumání a hodnocení dějinného vývoje: „... historyczna realność tak wydarzeń, jak procesów, albo idei i planów ma z reguły nie tylko jeden kształt i kolor, a dla uzyskania właściwego obrazu przeszłości trzeba uwzględnić możliwie wszystkie. Nareszcie można po długich dziesięcioleciach naprawdę pisać o wszystkim. Sądzę, iż należy więc pisać nie tylko w celu przysłowiowego »pokrzepienia serc«, bo to też jest powierzchowne.“

Článek S. J. Siostrzonka *Prawdy o Śląsku trudne i nieznane* je zkráceným přetiskem článku z časopisu *Szkice i dialog*, vydávaného v Polském evangelickém ústavu ve Stockholmu. Zmiňuje se v něm o hnutí šlonzakovců na Těšínsku a uvádí, že Češi se snažili využít Němců a koždoňovců pro své cíle, které měli se Zaolzím po 1. světové válce. Popisuje věznění Koždoně v Polsku v prosinci 1918, obviněného z protipolské spolupráce s Čechy. Důkazy předválečné perzekuce Poláků v Mistřovicích ze strany českých šovinistů podává K. Mrózek. Vzpomínky P. Szotkowského, rodáka z Dolní Lomné, kritizují protipolskou politiku Masaryka a Beneše a jejich poválečných „nohsedů“, kteří se ukryli do řad KSČ. Autor tvrdí, že v době polského záboru Zaolzí v letech 1938 – 1939 dostávali od polských úřadů práci přednostně zase jenom čechofilové, zatímco Poláci-vlastenci byli odmítáni, což mělo údajně vliv na volbu národnosti místních obyvatel po roce 1945.

Nejšířeji je v tomto ročníku zastoupena problematika období nacistické okupace Těšínska a druhé světové války. Pro dějiny polského národního odboje na Zaolzí jsou velmi cenné tři příspěvky O. Guziura. V článku *Z tajnych raportów NSDAP* cituje některá hlášení těšínského kreisleitra Drohberga z roku 1941 o situaci v okrese Teschen, zvl. o národnostní politice okupantů. Tyto zprávy však byly již vydány v mnohem celistvější podobě v českém překladu M. Myškou. Podobného charakteru je článek *Z polityki narodowościowej okupanta*, ukazující na rozdílný přístup okupačních úřadů k polskému a českému obyvatelstvu na Zaolzí na základě dokumentů z let 1939 – 1942. V příspěvku *Korzenie oporu i walki* upřesňuje autor datum vzniku odbojového hnutí na Zaolzí již do doby kolem 10. září 1939, kdy byla v Lublině 16 pracovníky hutnicko-hornické společnosti Karviná-Třinec SA, evakuovanými

do lublinské pobočky válcoven ještě před válkou, založena organizace Związek Odwetu, která svou činnost záhy přenesla na Zaolzí a působila zde až do rozbití gestapem v roce 1940. Následující odbojové formace ZWZ-AK se týká příspěvek E. Jonszty, v němž popisuje odhalení jednoho ze středisek této organizace ve studni a v domě Rzymanů v Horní Suché v roce 1941. Medailonek odbojové pracovnice ilegální PPS na Zaolzí Ireny Pawluk napsal J. Kazik; vzpomínku G. Gattnar na život za okupace na Karvinsku, na pobyt jejího otce I. Szewieczka v táboře ve Skrochovicích a na jeho zastřelení gestapem zpracoval pod názvem „*Ot i cała historia ...*“ S. Zahradnik.

Nejen domácího, ale i zahraničního odboje rodáků ze Zaolzí se týká článek W. A. Bergera *Kombatanci*, v němž jsou zároveň údaje o poválečných represích, jimž byli někteří z nich ze strany úřadů vystaveni. Komplikovaným postavením bývalých příslušníků Andersovy armády po druhé světové válce se zabývá článek K. Nowaka *Andersowcy*. Líčí vznik a bojovou činnost těchto jednotek v Itálii a vztah československých úřadů k bývalým andersovcům – čs. státním příslušníkům. Stručný doplněk k tomuto článku napsal také B. Firla. Jiný Nowakův článek – *Rokowania Sikorski - Beneš* – upozorňuje v obsáhlé recenzi na práci T. Kisielewského Federacja środkowoeuropejska z roku 1991. O službě v polském vojsku v Itálii pojednává ještě vzpomínka W. Cupka, psaná v místním těšínském nářečí. Článek K. Jaworského *Tragedia pierwszego dnia wolności* připomíná donedávna tabuizovaný případ zločinu vojáků Rudé armády, jehož se dopustili na rodině dr. Pastemého v Koňské po osvobození obce 3. 5. 1945.

Samostatným tématem je problematika obětí táborů a věznic v SSSR, které pocházely ze Zaolzí. V článku *Ostatnia posada dyrektora Budnika* líčí O. Toboła

na příkladu polského učitele z Těšínska osudy osob zavlčených do ruských gulagů, podobně v článku *Wojenny prolog Józefa Łupińskiego* píše o shodě šťastných okolností, které zachránily dotyčného před tragickým osudem polských policistů, povražděných orgány NKVD v roce 1940 poblíž Tveru. Na jeden z článků této autorky reagoval upřesňujícím doplňkem J. Pindór. Obecné zamyšlení nad touto problematikou učinil E. Buława v článku *Wartościowa ksiązka o Katyńskiejb zbrodni*.

Dva články A. Strzybného se týkají poválečných snah místních českých úřadů a českých šovinistů o perzekuci autora z národnostních důvodů (článek *Agitator*) a pokusu o jeho vyhoštění do Polska (*Nie dałem sie deportować*). Podobně K. Jaworski v článku *Zruinowane gospodarstwo* vzpomíná na vyvlastňování a perzekuci rolníků ve Smilovicích po roce 1948. Další článek téhož autora *Czterdziestoletni dorobek Sceny Polskiej Teatru Cieszyńskiego* podává přehled 40 let činnosti tohoto divadelního souboru, jež obnáší 289 repertoárových položek. V článku K. Mrózka *Pogaduszki o szowinizmie* připomíná autor svůj osobní konflikt s účastníky zájezdu Čedoku do SSSR v roce 1982, kteří mu vytýkali veřejné užívání polštiny. Jeho stížnost tenkrát Rudé právo, kam ji zaslal, neuveřejnilo, odpověděli mu jen internacionalisticky laděným dopisem. Autor dále tvrdí, že Rudé právo je dnes pořád v těchže rukou a vyvozuje z toho obavu, že Poláci v Československu budou muset sdílet osud Polabských Slovanů.

Poměrně široké spektrum tvoří články o polském školství na Zaolží. Vzpomínka H. Majewské-Szmejowej *Skutki makijazu przy maturze* se týká polského gymnázia v Orlové ve 20. letech. Autorka se hlouběji zamýšlí nad československo-polskými vztahy a tvrdí, že přátelství Poláků s Čechy skončilo

po Vseslovanském sjezdu v roce 1848 kvůli rozdílnému vztahu k Rusům, neboť národní rozmach Čechů skončil již Bílou horou, od té doby jen tiše seděli a vyčkávali a totéž chtěli po Polácích. Další vzpomínka téže autorky se týká učitelského semináře ve Slezské Ostravě zhruba v téže době. Orlovské gymnázium je rovněž předmětem vzpomínek T. Wratného a J. Galocz. Polské školství a kulturu na Zaolží v 50. letech připomíná vzpomínka W. Przeczka *Dziennik osoby towarzyszącej*. Motivy likvidace polského školství na Zaolží sleduje na příkladu školy v Petřvaldě-Březinách J. Zolich, přehlednou zprávu o činnosti školy *Polskie gimnazjum w Czeskim Cieszynie w roku szkolnym 1990-1991* podává ředitel školy B. Kisz.

Regionální historii obcí na Zaolží je věnováno také několik prací. Článek S. Zahradníka *Walka o miasto 1928 – 1931* se týká snahy Třince o získání statutu města, stručně si všímá historie i územního rozvoje Třince a jeho hospodářských problémů v uvedeném období. Obci Hradiště je věnován seriál článků W. Milerského pod názvem *Wędrówki nazewnicze*, provádí v něm rozbor místních jmen a názvů této obce, včetně jmen jejích obyvatel. Obec Rychvald se stala předmětem zájmu T. Siwka v demografické analýze *Narodowość śląska w perspektywie czasu*, v níž podle výsledků sčítání lidu v této obci v letech 1930 – 1991 sleduje počty osob, které se přihlásily ke slezské národnosti. Polemický doplněk k tomuto článku napsala H. Gawlas a uvádí v něm, že v letech 1880 – 1910 převažovali v Rychvaldě výrazně Poláci nad Čechy. Historií Nýdku na podkladě osobních vzpomínek od přelomu století do května 1945 se zabývá J. Michejda, historii karvinského pivovaru sleduje v článku *Warto ocalić od zapomnienia* J. Zolich a historii kapličky v Živicích připomíná E. Jonszta.

Mimořádně široký rozsah příspěvků dotvářejí životopisné medailonky osobností ze Zaolzí. E. Buława věnoval seriál článků významnému polskému buditeli P. Stalmachovi, K. Jaworski připomněl buditele postalmachovské generace, kněze F. Moroně, K. Mrózek v článku *Mistrzowickie reminiscencje* podal medailonek Jerzyho Ciencialy z Místřovic, poslance do říšské rady před 1. světovou válkou. Podobně K. Polak vzpomněl životních osudů ředitele orlovského gymnázia Piotra Felikse, umučeného nacisty. E. Rosner uvedl životopis „zapomenutého“ básníka ze Zaolzí Adolfa Fierly, který byl od roku 1940 vězněn nacisty a po válce emigroval. W. Oszelda napsal portrét Pawła Łyska, literárního vědce, spisovatele, pedagoga a znalce Těšínska, který zemřel v roce 1978 v USA. Vzpomínku na jednoho z největších básníků Těšínska H. Jasiczka publikoval včetně charakteristiky období normalizace po roce 1970 J. Kazik pod názvem *Spacery z Jasiczkem*. J. Rusnok podal životopis katovického redaktora a znalce problematiky Těšínska Wilhelma Szewczyka a článek k životnímu jubileu organizátora kulturního a sportovního života a funkcionáře PZKO Józefa Wantuły. Článek W. Przeczka *Nieopublikowany wywiad* je vlastně nekrologem B. S. Kundy, polského básníka a překladatele z češtiny a slovenštiny, literárního kritika a editora.

Příspěvek K. Nowaka *Na Spiszu, Orawie i w Czadeckiem* se přímo Těšínska netýká; podává historii osídlení severních částí Slovenska v duchu tradičních polských argumentů o polském charakteru tohoto osídlení.

Rok 1992

Zájem o dějiny Poláků na Zaolzí, se zdůrazněním krizových momentů vývoje, stále neochabuje, i když některá témata se již opakují; obvykle se ale i v takových případech objevují některé dosud nezmiňované souvislosti.

Z materiálů obecného charakteru lze zmínit příspěvek J. Szymika *Problematyka badań Lachów cieszyńskich*, v němž dokazuje, že Laši byli obyvateli polských nížin, na rozdíl od Goralů z hor. Zároveň konstatuje, že lašské tradice jsou dnes již na ústupu. S. Zahradnik podal přehled struktury územní správy na Zaolzí v posledním století, doplněný přehledem obcí podle současných okresů a výkladem nejdůležitějších administrativních změn. Až do poloviny 19. století sahá přehled dějin divadelnictví Těšínského Slezska a pohraničních území severní Moravy, zpracovaný B. Orszulikiem. Podobně M. Radłowska pojednala o historii Polského domu v Moravské Ostravě, založeného v roce 1899. Starších dějin Těšínska se týká i studie W. Sikory, zachycující epizodu z těšínských ohlasů bouřlivého roku 1848 nazvanou *Druga wyprawa słowacka przeciwko Kossuthovi*. Popisuje v ní, jak se výprava z Těšína chystala, jaký měla průběh, jak a proč se vrátila ze Žiliny i jak výpravu komentoval dobový tisk. Autor využil zápisků účastníka výpravy Matěje Mikšíčka, v nichž je též zmínka o několikrát opakované popravě jistého Moráváka v Kysuckém Novém Městě.

Dva články se týkaly českého vojenského útoku na Těšínsko v lednu 1919. *Przełomowe chwile* S. Zahradnika citují knihu F. Pelce a zvláště paměti F. K. Latinika, podle nichž před útokem přijeli na jednání do Těšína čeští důstojníci převlečení do uniforem spojenců. O. Guziur (*Uzupełnienie do „stycznia 1919”*)

cituje Benešovy Problémy Nové Evropy, v nichž se pozdější prezident přiznává, že musel kvůli útoku snášet výčitky spojenců. Autor se domýšlí, že útok se odehrál na příkaz Masaryka. Další článek téhož autora (*Stosunki polsko-czeskie w okresie międzywojennym*) už zachytil celé období meziválečných vztahů mezi ČSR a Polskem a zvýraznil konfliktní body těchto vztahů. Hranice mezi oběma zeměmi nebyla údajně nikdy ratifikována, protože ČSR nevrátila Polsku Javorinu, jak slíbila učinit, takže k první ratifikaci hranice došlo až v roce 1956. Polská vláda musela uzavřít dohodu s Hitlerem v roce 1934, protože Beneš odmítl její nabídku na sblížení a později lhal, že to Poláci odmítli jeho návrh. A Mnichov nebyl dílem zrady Francie a Anglie, ale už 20. září 1938 odsouhlasila sama česká vláda, že pohraniční území odstoupí Německu. Na autorovy vývody reagoval nestor českých historiků zabývajících se touto problematikou J. Valenta (*Stosunki czesko-polskie. Fakty, wymysły i ...*). Označil Guziurův článek za „skandaliczne przekraczanie historii“, jež bez kritiky, zcela amatérsky vydává domněnky za fakta. Nebylo žádné zasedání pražské vlády 20. září o přijetí požadavku na odstoupení Sudet, autor jen hází bláto na nenáviděného Beneše a na Čechy. *Moja odpowiedź O. Guziura* opakovala, že takové zasedání vlády se konalo a že už 15. září Beneš v dopise ministru Nečasovi, který nařídil zničit, zmínil svoji připravenost ustoupit Německu. Protože si chtěl zachovat tvář před vlastním národem, vydával svůj plán za anglicko-francouzský projekt. Zatímco tedy Beck mobilizoval Poláky do války, Beneš „rozbroił swój naród moralnie“. Češi si prostě nechtějí přiznat pravdu a autor si teď už umí vysvětlit, proč dosavadní jednání českých a polských historiků „nie przyniosły nic oprócz rozdrażnienia“. Také A. Strzybny kritizoval Valentovy názory a dával mu za příklad článek Přemysla Janýra „Žalář národů“ (Respekt, 1991, č. 3), v němž

autor kritizoval okolnosti vzniku ČSR a tvrdil, že pokud by byly dodrženy principy sebeurčení, musela by vzniknout i federativní republika Těšínska.

Výročí letecké katastrofy u Těrlicka, při níž v roce 1932 zahynuli polští letci Żwirko a Wigura, bylo předmětem hned několika článků: vzpomínky F. Żwirky na poslední vítězný závod *Challenge 1932*, vzpomínky E. Jonszty *Pogrzeb Żwirki i Wigury*, připomenutí historie Polského domu vybudovaného v Těrlicku na místě tragédie od J. Przywary (*Nie tylko dla zachowania pamięci*), J. Szymika (*Dom Polski im. Żwirki i Wigury*) a H. Kowalczyk (*Jeden dzień na budowie*), která uvádí i rozhovor s pamětníkem tragédie O. Gałuszkou. Epizodu týkající se kontaktů Zaolzí se Slovenskem připomněl O. Guziur v článku *Prymicia w Spiskiej Starej Wsi* a dodal, že ČSR nesplnila slib z roku 1921, že ponechá Javorinu Polsku. J. Zolich vzpomněl předválečný rozvoj polské kopané na Zaolzí (*Grałem w „Piaście” Orłowa*).

Velmi bohatá byla publikační činnost o období nacistické okupace. O. Guziur zveřejnil tři příspěvky: *Tragiczna próba współpracy* zmiňuje pokus odbojové organizace Armia Krajowa na Těšínsku o navázání spolupráce s českým odbojem, který skončil v roce 1944 prozrazením kurýrního spojení mezi Varšavou a Budapeští gestapu; *Dr. Władysław Michejda. Fragment życiorysu* připomíná odbojáře, který spolupracoval s rozvědkou AK ve Vídni a už před válkou se v Polsku zasazoval o propuštění zatčených komunistů z Těšínska K. Śliwky a F. Krause; *Gestapo oferowało mi posadę* popisuje léčku gestapa – nabídku práce inženýra v Německu, na kterou chtěli nacisté v roce 1941 vylákat O. Guziura z ilegality. J. Kazik vylíčil vysídlování Poláků do speciálních táborů – Polenlágrů, jež začalo v roce 1942, a přidal vzpomínku jedné z vysídlených, A. Łupińské z Mostů u Jablunkova (*Tragiczne losy polskich*

rodzin). Napsal také medailonek odbojáře R. Konesze z Karviné (*Spod gilotyny do lagru*), odsouzeného v Katovicích k trestu smrti, jemuž amnestie zachránila život; po válce pak inicioval stavbu pomníku u dolu Barbora, kde byl v září 1939 spolu s dalšími zastřelen i jeho otec. S. Zahradnik v článku *Pozostają tylko wspomnienia i żal* analyzoval strukturu 1 852 jmenovitě zjištěných obětí nacistické perzekuce na Zaolzí, z nichž přes 80% bylo polské národnosti. B. Poloczkowa publikovala na pokračování studii *Obóz pracy dla Żydów w Zebrzydowicach*. Tábor byl zřízen nacisty už v roce 1940, nejprve pro židy z Holandska a Belgie, později i pro hornoslezské židy a ruské zajatce. Zmínila se i o 120 obětech tábora pohřbených v obci Kończyce Wielkie. Vzpomínka E. Jonszty *Ukaranie sadysty* líčí potrestání krutého německého pastora v Orlové v roce 1944, vzpomínka S. Majewské-Szmejowej *Wspomnienia o Helenie Knabównie* připomíná památku učitelky z Lazů, zastřelené na samém konci války v Těšíně.

Také západní odboj zůstal v centru pozornosti. O. Guziur zhodnotil válečnou spolupráci československého a polského exilu (*Stosunki polsko-czeskie na emigracji 1939–1945*), zvláště při jednáních o možnosti vzniku poválečné konfederace obou zemí. Uvedl, že polská vláda měla dobrý důvod věřit, že ČSR již uznala navrácení Zaolzí Polsku. Už za měsíc po podpisu deklarace o zanechání dávných sporů se však v českém exilovém tisku a rozhlase ozvaly hlasy obhajující českost měst na Zaolzí a posléze i exilová vláda začala jednat o neplatnosti pomnichovských anexí, takže idea konfederace ztroskotala. Zmiňuje se též o nespravedlivém přístupu českého exilu k opozičnímu generálu Prchalovi a o příklonu prezidenta Beneše k Sovětskému svazu. V dalším článku (*U generała Władysława Sikorskiego*) autor připomíná návštěvu zástupců Zaolzí

v listopadu 1940 v Londýně, při níž generál zastával názor, že Zaolzí nesmí být překážkou dobrých vztahů obou zemí. Teprve po předložení argumentů o polskosti tohoto území údajně změnil svůj náhled na tento problém. Generálova smrt u Gibraltaru nebyla náhodná, údajnou nehodu přežil jen český pilot. K. Nowak (*Złoty jubileusz*) oslavil padesát let od vzniku Koła Ślżaków Cieszyńskich ve Velké Británii, které v exilu aktivně bránilo polské zájmy na Zaolzí a protestovalo proti zpochybňování polsko-československé hranice ze 23. 11. 1938 při jednáních o předpokládané konfederaci. Celkem čtyři příspěvky se týkají polského zahraničního vojska v Itálii. W. Cupek (*Tragedia w Herkulaneum*) uvedl svou vzpomínku na vojáka ze Zaolzí, který v roce 1946 spáchal v Neapoli sebevraždu a české úřady odmítly doručit rodině dopis o jeho smrti, protože byl vojákem „andersowsko-buržoazyjno-faszystowskiej armii“. Bojů na italské frontě se týkala i další vzpomínka tohoto autora (*Jadymy wóniac proch*). A. Kozusznik (*Szanowni!*) pořídil doplněk k soupisu vojáků z Těšínska padlých v Itálii a v jiném článku připomenul památku spolubojovníka a po válce známého sportovního činovníka (*Pamięci Adolfa Kantora-Bolko*).

Články o poválečném vývoji se zmiňují o perzekucích, jimž byli vystaveni Poláci na Zaolzí a o nichž se až donedávna nesmělo veřejně mluvit. K. Mrózek psal o akcích Čechů, kteří se vrátili do obcí na Zaolzí a mstili se místním Polákům za údajné předválečné křivdy (*Moja mistrzowicka mikroepopeja*). Také on byl zbit a vězněn na radnici v Českém Těšíně za to, že v roce 1938 poškodil Benešův obraz. Hrozili mu zastřelením a mučili ho, když se pokusil o útěk do Polska. Chystali na něj léčky, aby ho při pokusu o útěk mohli zabít. Po propuštění ilegálně přešel přes Olzu do Polska a vrátil se až v roce 1950. V příspěvku *Eduś* (*Dramat rodziny Malików*) popsal případ svého známého, který

před válkou musel chodit do české školy, aby otce železničáře nepřeložili do Čech. Musel pak narukovat do wehrmachtu a po propuštění z francouzského zajetí byl českými úřady vězněn v Praze-Motole. Propuštěn byl až poté, co smrtelně onemocněl. Autor dodává: „Wstrząsający to przykład szowinizmu i bestialstwa tak bardzo do dziś wychwalanej, przez wielu ludzi wykształconych, ba nawet niektórych czeskich historyków, owej beneszowskiej "demokratycznej" republiki“. Provokační akci státní bezpečnosti z roku 1952, zaměřenou na zatčení a uvěznění rodiny Branných z Ropice, popsal v článku *Tragedia w ropickim młynie* K. Jaworski. Tuto akci znovu připomenul v medailonku jednoho z nezákonně odsouzených příslušníků rodiny (*Adagio dla Jana Brannego*). J. Zolich vzpomněl na svůj pobyt v pomocných technických praporech – vojenských táborech nucené práce v roce 1951 (*Byłem w PTP*), kam byl poslán kvůli podpoře tzv. Ciešlarovy platformy na obranu práv polské menšiny.

Kdysi velmi časté články bilancující činnost polských organizací nechybějí ani v tomto ročníku. Týká se to především organizace PZKO. Její vznik v roce 1947 a první roky existence popsal S. Zahradnik (*Trudne i zgodne początki*), místní poměry v Konské popsala šifra (kaja), celkový vývoj v letech 1952 – 1980 zhodnotil J. Rusnok (*Lata górne i chmurne*), a období od konce 70. let, zvláště po změnách v roce 1989, představil opět S. Zahradnik (*Od zależności do wolności*). Předmětem hodnocení byly i tzv. Kluby propozycji; ve stejnojmenném článku představil klub existující už třicet let v Cieszyňě jeho tvůrce W. Oszełda, který do něj soustavně zve významné osobnosti z různých sfér společenského života. Právě jemu, nestorovi polských novinářů (publikuje už od roku 1928), věnovala svůj článek *Blżej człowieka* M. Grzegorz. Zasvěcený

pohled do zákulisí 40 let společné existence Polské a České scény Těšínského divadla v Českém Těšíně (*Wspólnota poprzez odmiennosc*) podal L. Slíva, vydavatelskou činnost československých Poláků v letech 1989 – 1992 zdokumentovala H. Legowicz.

Velmi pestrý je přehled významných osobností, k nimž se polská menšina hlásí a připomíná si jejich památku. I. Panic v článku *Ksiądz Jerzy Trzanoski* uvádí, že tento slavný kněz a teolog byl hrdý na svůj těšínský původ, i když po většinu života žil v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Seriály odborně podložených článků E. Buławy oživují slavné postavy národních buditelů – Andrzeje Kotulu (1822-1891), Andrzeje Cinciału (1825-1898), spolutvůrce polského školství Jana Śliwku (1823-1874). W. Josiek v článku *Odsłonięcie tablicy pamiątkowej Adamowi Sikorze* zmínil „krvavou neděli“ 28. 6. 1908 v Těšíně, kdy byl sváteční pochod Poláků městem napaden Němci a 20 účastníků bylo zraněno. Tato událost vedla mecenáše Sikoru k zakoupení pozemků u řeky Olzy pro konání slavností, jež převzala do své péče Macierz Szkolna. Dodnes je to Park Adama Sikory, přestože se za minulého režimu úřady pokusily místo přejmenovat na Park československo-polského přátelství. J. Rusnok připomněl devadesátiny učitele a ředitele polské školy v Porubě Karola Polaka, který se zaloužil o evidenci vězňů koncentračních táborů a vznik památníku na Kontešinci v Českém Těšíně. J. Michejda psal o svém otci Józefovi, organizátorovi pěveckých sborů polských učitelů (*Józef z Arymateji*), J. Skoczowski o karvinském rodáku Ludwiku Brożkowi, který byl známým muzejníkem a historikem, J. Pyszko o řediteli polské školy v Košařiskách Gustawu Zuczkovi a jeho synu Zbyszkovi (*Wspomnienie*), J. Kazik o organizátorovi polského družstevnictví F. Pachołovi (*Odszedł najstarszy*

krzewiciel idei spółdzielczej), M. W. Sznepka se zmínil o svém dědečkovi Z. Żurawském, který jako opavský starosta pomohl uskutečnit Polákům převrat v roce 1918 v Těšíně, když přikázal veliteli rakouských četníků, aby nezasahoval.

V každém čísle ročníku byl na předposlední straně životopisný medailonek některého z polských malířů, sochařů a výtvarníků ze Zaolzí, zpracovaný šifrou AMR: Gustaw Fierla (1896-1981), Karol Piegza (1899-1988), Rudolf Żebrok (1915-1984), Dominik Figurny (1909), Tadeusz Berger (1930-1985), Franciszek Świder (1911), Władysław Pasz (1912), Bronisław Firla (1924), Józef Berger (1901-1962), Jan Berger (1944), Oskar Pawlas (1924), Stanisław Kraus (1926). Samostatného medailonku se od R. Dzieszyńskiego dočkal sochař Jan Raszka z Ropice. D. Kadłubiec zveřejnil zápisky učitele P. Pszczółky z Polské Lutyně a Orlové z počátku století a vzpomínku A. Heczkowé na život pasekářů v Těšínských Beskydech. Bez uvedení autora či pseudonymu vyšly v šesti pokračováních vzpomínky rodáka z Návsi (nar. 19. 8. 1907) na život v Lomné a na Jablunkovsku před válkou, jež zachycují i studium v Těšíně a boje o Těšínsko v letech 1919 – 1920.

Články o současnosti

Rok 1989

V roce 1989 byl zájem o současnost v převážné většině článků spíše jen formální, beze snahy o řešení problémů, které samozřejmě i v té době

existovaly. Vzácnou výjimkou byl článek K. Kaszpera *Nasz mit codzienny*, chápaný jako příspěvek k otázce totožnosti polského obyvatelstva v Československu, tedy vlastně na Zaolzí. Uvědomuje si jeho postavení mezi polským a českým národem, analyzuje pojem „národnostní menšina“, který odmítá jako zavádějící, protože vyvolává dojem občanů druhé kategorie. Snaží se zjistit, čím jsou určovány kladné a záporné mýty a představy obou národů o sobě samých i o sobě navzájem, snaží se demaskovat některé vžitě stereotypy a mýty polských obyvatel Zaolzí, např. „arkadijský“ mýtus Polska-Matky a Poláka-šlechtice, stojící proti pojetí Čecha-utlačovatele a plebejce. Takovéto otevřené vyjadřování nebylo tenkrát ještě běžné, takže redakce článek raději doplnila zveřejněním hlavních statistických výsledků sociologického průzkumu postavení polské národnostní skupiny v Československu, provedeného Slezským ústavem ČSAV v Opavě v roce 1973. Článek H. Legowicz *Polski ruch wydawniczy w Czechosłowacji* sleduje celou šíři vydavatelských počínů polských autorů ze Zaolzí, ať již se jedná o vydavatelství v Polsku, o nakladatelství Profil v Ostravě, o vydavatelskou činnost ZG PZKO, Domu kultury Třineckých železáren či Slezské církve evangelické augšpurského vyznání.

Rok 1990

V roce 1990 dochází ke zřetelné změně v počtu i kvalitě článků o současnosti, jak to umožnila zásadní změna politických poměrů. Podrobný a obsáhlý přehled událostí od 17. 11. do 29. 12. 1989 (do zvolení V. Havla prezidentem) se pokusil zpracovat pod názvem *Kronika tamtych dni* P.

Przeczek. Podařilo se mu zachytit, jak na převratné změny reagovalo polské obyvatelstvo v Československu, obsáhle cituje z důležitějších dokumentů. Pro příští historiky bude jeho práce jistě přínosem, podobně jako celá řada dalších příspěvků o událostech, jimiž byla tato rušná doba přeměn doslova přeplněna. Květnové (5.) číslo Zwrotu např. přináší podrobné relace o mimořádném sjezdu PZKO, jímž byl zvolen nový předseda W. Młynek, cituje nový statut PZKO a zprávu o výsledcích činnosti rehabilitační komise při ZG PZKO, v níž jsou i údaje o konkrétních formách perzekuce některých členů PZKO a jména všech rehabilitovaných. V témže čísle je též informace o Sletu Poláků v Československu, svolaném z iniciativy polské sekce Občanského fóra, na němž byli zvoleni představitelé Rady Poláků v Československu.

Dalším hodnotícím článkem je redakční komentář k prvnímu Setkání Zaolzanů (*Spotkanie Zaolziaków 30. 8.– 1. 9. 1990*). Charakterizuje změny v životě polské národní skupiny po listopadu 1989 a kladně hodnotí i snahu po stmelení všech polských rodáků ze Zaolzí, žijících mimo jeho hranice v Polsku či v emigraci po celém světě. V témže čísle se připomínají počátky ekonomických aktivit Poláků na Zaolzí, jak je uvádí obsáhlá citace statutu společenského hnutí Fundacja „Zaolzie“ (č. 11, s. 4-9). S výsledky návštěvy Rady Poláků u prezidenta republiky seznamuje jeden ze členů delegace W. Josiek (č. 12, s. 3-4). Za nejdůležitější problémy k řešení delegace Poláků pokládala odstranění poslední „železné opony“ v Evropě – zlepšení možnosti přechodů hranic mezi Polskem a Československem, nápravu devastace životního prostředí, zvl. na Karvinsku, odstranění byrokratických přístupů k polskému školství a k jeho dalšímu rozvoji, obnovení správní jednotky v rámci okresu Český Těšín. K článku je připojen i nekrácený text dopisu Rady Poláků

prezidentu republiky. Poláci v něm žádají o pomoc a porozumění pro své oprávněné požadavky a zároveň vyjadřují svou loajalitu vůči československému státu. Dokladem o postupné obnově všech oblastí života Poláků je i materiál o ustavení organizace polských spisovatelů v Československu (č. 12, s. 90).

S. Zahradník v příspěvku *Zderzenia i przenikanie kultur na pograniczach* informuje o stejnojmenné vědecké konferenci uskutečněné v Opolí a konstatuje, že pojem Těšínské Slezsko se pod silným vlivem průmyslových aglomerací postupně rozplývá jak na české, tak i na polské straně hranice. P. Przeczek v článku *Inauguracja SMP* referuje o sjezdu obnovené organizace polské mládeže, která vznikla v poválečném období již potřetí. M. Matuszyński uvedl pod názvem *Jak dalej w naszym szkolnictwie* rozhovor s předsedou Sdružení polských učitelů J. Szarowským; jedním z hlavních problémů je podle něj nedostatek kvalitních polských učebnic, jimiž je nutno nahradit učebnice dnes již zastaralé. Kromě pomoci z Polska je nutná pomoc odborníka z regionu při vydávání nových učebních textů.

Rok 1991

V roce 1991 se záběr časopisu dále rozšířil na všechny oblasti života Poláků v Československu, mimořádně velký prostor byl dán i dílčím čtenářským ohlasům a projevům. Časopis reagoval na všechny významnější události, k nimž patřilo především zasedání Kongresu Poláků, které zvolilo nového předsedu Rady Poláků. Stal se jím MUDr. B. Chwajol, s nímž uskutečnila rozhovor o plánech další činnosti M. Grzegorz (*Rada Polaków po Kongresie*). V

témže čísle (č. 6, s. 5) je i text usnesení Kongresu Poláků, v němž je kladen důraz na spolupráci všech polských organizací, zvláště v majetkových a finančních otázkách. Jiný rozhovor téže autorky *O Hawlu, gwarze i rozwoju ludzkości* s ředitelem Ústavu pro jazyk polský Vratislavské univerzity prof. J. Miodkem a prof. D. Kadłubcem z Ostravské univerzity přinesl řadu zajímavých postřehů o specifické podobě polštiny na Zaolží. Autorka zveřejnila rovněž záměry nového politického uskupení Wspólnota, které si vytkllo za cíl hájit zájmy všech národnostních menšin v Československu („*Wspólnota*“ *współtwórcą nowej konstytucji*).

W. Sikora v článku *Zaolziańskie Dni Literatury* podal přehlednou zprávu o vývoji polské prózy na Těšínsku od sklonku 20. let až do současnosti a nastínil i další možnosti jejího rozvoje. Článek K. Santariuse *Spółdzielnia Ludowa Dom Polski* informuje o úsilí ke znovuzískání Lidového družstva Polský dům v Moravské Ostravě, které bylo v roce 1980 proti vůli svých členů připojeno ke spotřebnímu družstvu Budoucnost. Od dubna 1991 patří Polský dům opět Polákům, ale jsou nutné i značné prostředky na dokončení jeho stavební renovace. Počítá se s tím, že v budoucnu zde vznikne čs.-polské obchodní centrum i středisko kulturních služeb. Dílčí postřeh E. Jonszty *Małżeństwa mieszane* ostře kritizuje současné Poláky a Polky ze Zaolží, kteří vstupují do smíšených manželství a způsobují tak úbytek polské národní skupiny v Československu.

Rok 1992

Také tento rok patřil k mimořádně rušným a bohatým na události, které ovlivňovaly život polské menšiny. Zájem o aktuální problémy byl dokonce takový, že hned počátkem roku musel šéfredaktor J. Rusnok čelit kritice, že časopis „poświęca wiele miejsca historii, a mało współczesności“ (*Zapraszamy do współpracy*). Vysvětloval, že je to opodstatněné, protože to odpovídá vyššímu věku čtenářů a také skutečnosti, že v minulém režimu cenzura zakazovala psát i o zcela běžných problémech (např. o pojmenování řeky Olzy jako Olše, o zařazení protipolských Bezručových veršů do školních čítanek aj.). Poté, co mu vedení PZKO vyslovalo nedůvěru a začalo podporovat vydávání opozičního „Dodatku do Zwrotu“, na svou funkci rezignoval. Pokládal to za kampaň podobnou dobám normalizace, kdy byl v roce 1970 už jednou z redakce vypovězen, a vydávání opozičního listu označil za „typowy cios poniżej pasu“ (*Drodzy czytelnicy!*). K formálním výtkám patřila i změna podtitulu časopisu, který se nyní prezentoval jako list Poláků v Československu. W. Młynek za vedení PZKO však zdůraznil, že Zwrot sice bude otevřen všem Polákům v ČSFR i jinde, ale že zůstane především časopisem PZKO, což se musí objevit v podtitulu i v obsahu listu. „Dodatek do Zwrotu“ začal vycházet právě proto, že redakce Zwrotu odmítala publikovat aktuální články některých autorů (*Szanowni czytelnicy!*).

Tyto změny souvisely s celkovou obnovou politického a společenského života i v rámci polské komunity, v níž probíhaly často vzrušené názorové spory o to, kdo se stane reprezentanem polské menšiny. M. Grzegorz publikovala rozhovor s místopředsedou PZKO R. Suchankem (*Nad*

przyszłością PZKO), který sice kladně hodnotí skutečnost, že vznikly nové polské organizace, ale zároveň vidí, že to značně komplikuje vymezení jejich kompetencí. Je zapotřebí se vzájemně tolerovat a shodnout se na společné reprezentaci Poláků v ČSFR. Odmítl zároveň kritiky, podle nichž by vedení PZKO bylo ve vleku politického hnutí Wspólnota, i když personální propojení by tomu zdánlivě mohlo nasvědčovat. T. Siwek publikoval výsledky průzkumu veřejného mínění (*Przedkongresowe opinie i nastroje społeczne w świetle badań naukowych*), jež měly naznačit, který orgán považuje většina Poláků za nejužitečnější (40% tázaných se vyslovilo pro Radu Poláků, 30% pro PZKO, přes 16% pro Wspólnotu). Aktuální situaci polské menšiny pokládalo 47,5% tázaných za špatnou a 41,9% za dobrou. Předseda PZKO E. Macura v rozhovoru s M. Radłowskou-Obrusnik (*Szansa Zaolzia*) uvedl, že se nenaplnila očekávání a Rada Poláků nevznikla jako politická reprezentace Poláků. Rozdílný pohled na roli PZKO ve společensko-politickém systému republiky a jistý generační konflikt nesmějí zakrývat skutečnost, že PZKO v minulosti zachránil tradice polské menšiny a že jejich uchování je hlavním cílem menšiny i v současnosti.

K situaci se vyjadřovali i polští poslanci, kteří zároveň skládali účty ze svého působení v zastupitelských orgánech. Takovou bilanci podal T. Wantuła (*Ucząc się demokracji. Zapiski posła*), kooptovaný v únoru 1990 do České národní rady, H. Dorda, která byla ve Federálním shromáždění za KSČM a usilovala o zachování Československé republiky (M. Radłowska-Obrusnik, *Yoga i polityka*), nebo D. Branna (*Byłam posłem*), která se účastnila tvorby polistopadových zákonů ve Federálním shromáždění a stala se i novou předsedkyní Rady Poláků. V rozhovoru s M. Radłowskou-Obrusnik (*Wierzę w*

Zaolzie) konstatovala, že Rada Poláků má málo spolupracovníků a kontaktů s terénem, že jí chybí struktura a nemá členskou základnu v tradičním pojetí, přesto však může hájit zájmy Poláků v různých orgánech doma i v Evropě, a bude k tomu mít příležitost i v nové České republice. Kandidát do Rady Poláků a do voleb za stranu ODA C. Nastulczyk se v rozhovoru s M. Grzegorz (*Polak na liście ODA*) vyjádřil, že nemůže podporovat hnutí Wspólnota, protože on je pro Evropskou unii. Zástupce strany ODA, tehdejší místopředseda ČNR J. Kalvoda v rozhovoru s M. Michałkem a W. Przeczkem uvedl, že ODA nabídla umístění Poláka na svou volební listinu proto, že pokládá požadavky menšiny „za w pełni uzasadnione“. S. Gawlik, poslanec Federálního shromáždění za Wspólnotu, v relaci z bratislavského sympózia o menšinách (*Mniejszości a polityka*) uvedl, že je třeba vytvářet mechanismy k řešení problémů menšin a garantovat jejich práva v zákonech a právních normách. V rozhovoru s M. Radłowskou-Obrusnik (*Puls przemian*) vysvětlil výhody politického spojení s maďarskou menšinou a kritizoval snahy politiků z někdejšího Občanského fóra, kteří chtěli rozbít stabilizované polské struktury a neuvědomovali si, že právě PZKO pomohl polským tradicím přežít.

Současný pohled na strukturu polské komunity v Československu podal podle výsledků sčítání lidu z roku 1991 T. Siwek (*Największe skupiska Polaków w Czechosłowacji*), který zvláště popsal i postavení Poláků na Slovensku, kde jich žily necelé tři tisíce (*Polacy na Słowacji*). O postavení 1 200 Poláků žijících v Moravské Ostravě, jež byla kdysi významným polským střediskem, psala M. Radłowska-Obrusnik v článku *Na uboczu* a vyjádřila v něm naději, že otevření rekonstruovaného Polského domu možná přispěje k oživení aktivit místních Poláků.

Porovnání současných problémů s předválečnými aktivitami Poláků na Zaolží, které provedl W. Josiek (*Najważniejsze współczesne problemy Polaków i Polonii w Czecho-Słowacji*), vyznělo pro současnost velmi nepříznivě a požadovalo odpověď na čtyři zásadní otázky: jak vypadá společensko-organizační život menšiny, jaký je vztah českých a federálních úřadů k menšině, jaký vztah k ní mají polské úřady, instituce a organizace, a jaké jsou perspektivy Poláků na Zaolží. V očekávání dalších nepříznivých vlivů je nutná každodenní organizační práce na všech úrovních života menšiny, která by v ní mohla posílit vědomí národních vazeb. Vztahem menšiny k Polsku se zabýval E. Macura (*Głos PZKO na zjeździe Polonii i Polaków z zagranicy*), který za stěžejní otázku také označil „problem zachowania polskiego bytu narodowego na Zaolziu“. Ze strany Polska tady chybí pomoc v ekonomické sféře, finanční podpora na vybavení škol, zajištění vzdělávání polských učitelů na univerzitách v Polsku, důslednější dohled nad dodržováním menšinových práv Poláků na Zaolží a ochrana před čechizací prováděnou místními úřady, uplatnění zásad dvojjazyčnosti a vyjednání lepšího pohraničního styku. Šifra MaG zveřejnila názory J. Macury, jehož rodinu úřady v roce 1981 nepustily přes hranici na pohřeb bratra a od té doby soukromě bojuje za navrácení malého pohraničního styku alespoň v předválečném rozsahu (*Za małym ruchem granicznym do Strasburga*). Psal v této věci už Husákovi i Jaruzelskému, stejně jako Klausovi i Havlovi, a nedávno se obrátil i na Radu Evropy. Seriál příspěvků A. Strzybného (*Przejścia na przejściach*) připomínal někdejší přechody na Těšínsku mezi ČSR, Polskem a Německem a oživoval historky o pašování a přechodech hranic až do doby zcela nedávné.

Jiné příspěvky se týkaly problémů s ožíváním hospodářského života menšiny, např. O. Tobała kritizovala způsob prodeje polských knížek a špatné hospodaření firmy Rapox, vzniklé z iniciativy Rady Poláků, jež vedlo až k jejímu krachu (*Różne odcienie zaolziańskiego biznesu*). R. Dzieszyński informoval o založení nové organizace v Krakově (*Krakowski Klub Przyjaciół Zaolzia*), která hodlá propagovat v tamním tisku život Poláků na Zaolzí, zvl. v oblasti kultury. Trvalým problémem bylo polské školství. W. Młynek ocenil postavení nové polské školy v Bukovci, ale v tabulce varoval před trvalým úbytkem žáků základních škol a kritizoval vysoké náklady na pořízení polských učebnic (*Nasze sprawy*). M. Radłowska-Obrusnik poukázala na znevýhodněné postavení Poláků žijících na Zaolzí jako občané Polska, jejichž děti jsou diskriminovány v možnostech přijetí na vysoké školy a v podmínkách studia v Polsku jen proto, že si jejich rodiče zachovali svou polskost na rozdíl od těch, co si ponechali jen polskou národnost. Jako občané Polska ztratili nyní možnost zvýhodněného přijetí a musí za studium na rozdíl od Poláků – občanů ČSFR platit (*Fory dla Polonii, Takie będą Rzeczpospolite, jak ich młodzieży chowanie*). K porovnání rozdílů mezi českým a polským školstvím posloužil článek B. Kalety *Szkolnictwo w Republice Czeskiej*.

Na obranu polštiny se postavil A. Strzybny v analýze chyb časopisu Těšínsko, který v etnografickém článku počesťoval jména Poláků (*Wątpliwa wiarygodność kwartalnika „Tęszínsko”*). Jeho výtky trochu mírnil W. Sikora názorem, že snad stačilo na chyby upozornit a nevidět hned celé působení časopisu negativně, protože v něm v posledních letech publikují i četní polští autoři (*Na temat „Tęszínska”*). K. Jaworski kritizoval, že na jednání Kongresu Poláků v hotelu Piast hovořil obsluhující personál česky a neuměl polsky, ani

na jidelním lístku nebyla polština (*Pokongresowe rozważania*). W. Adamec si posteskl, že „nasza śląska gwara ginie“ a vyzval k její záchraně (*Listy z trzeciego brzegu*). Ve své úvaze o změnách, jež po zániku Československé republiky nepochybně nastanou, nebyl ani S. Gawlik příliš optimistický: „Tworzenie nowej konstytucji Czeskiej Republiki nie rokuje nadziei, że będzie obejmowała sprawy dotyczące mniejszości“ (*Zgromadzenie Federalne – łabędzi śpiew czy świadome działanie*).

ZWROT (1989 – 1992)

ADAMEC, Władysław: *Listy z trzeciego brzegu*. 1992, č. 5, s. 68.

AMR: Bronisław Firla (1924). 1992, č. 8, s. 81.

AMR: Dominik Figurny (1909). 1992, č. 4, s. 81.

AMR: Franciszek Świder (1911). 1992, č. 6, s. 81.

AMR: Gustaw Fierla (1896-1981). 1992, č. 1, s. 81.

AMR: Jan Berger (1944). 1992, č. 10, s. 81.

AMR: Józef Berger (1901-1962). 1992, č. 9, s. 81.

AMR: Karol Piegza (1899-1981). 1992, č. 2, s. 81.

AMR: Oskar Pawlas (1924). 1992, č. 11, s. 81.

AMR: Rudolf Żebrok (1915-1988). 1992, č. 3, s. 81.

AMR: Stanisław Kraus (1926). 1992, č. 12, s. 81.

AMR: Tadeusz Berger (1930-1985). 1992, č. 5, s. 81.

AMR: Władysław Pasz (1912). 1992, č. 7, s. 81.

BERGER, Wiesław Adam: *Kombatanci*. 1991, č. 1, s. 34-38.

BITTMAR, Henryka: *Trwały ślad*. 1989, č. 12, s. 6-8.

- BŁANIK, Tadeusz: Krąg wspomnień. 1989, č. 6, s. 15-18.
- BRANNA, Danuta: Byłam posłem. 1992, č. 6, s. 19-20.
- BUŁAWA, Edward: Andrzej Cinciała (1825-1898). Od kamizolkorza do filomaty. 1992, č. 1, s. 7-11.
- BUŁAWA, Edward: Andrzej Cinciała. Senior ruchu polskiego, etnograf śląski. 1992, č. 4, s. 18-22.
- BUŁAWA, Edward: Andrzej Cinciała. Student, działacz narodowy, polski prawnik. 1992, č. 3, s. 27-31.
- BUŁAWA, Edward: Andrzej Kotula (1822-1891). Organizator, działacz, mediator. 1992, č. 7, s. 39-42.
- BUŁAWA, Edward: Jan Śliwka (1823-1874). Współtwórca postaw polskiego szkolnictwa ludowego. 1992, č. 12, s. 41-45.
- BUŁAWA, Edward: Paweł Stalmach. 1991, č. 11, s. 2-6, č. 12, s. 2-7.
- BUŁAWA, Edward: Pisarstwo Andrzeja Kotuli. 1992, č. 8, s. 31-35.
- BUŁAWA, Edward: Wartościowa książka o katyńskiej zbrodni. 1991, č. 8, s. 65-68.
- BUŁAWA, Edward: Z żołnierskich tradycji Śląska Cieszyńskiego. 1991, č. 4, s. 48-51; č. 5, s. 40-43; č. 6, s. 41-45; č. 7, s. 39-42; č. 8, s. 41-45; č. 9, s. 43-46; č. 10, s. 37-40; č. 11, s. 38-41.
- CUPEK Władysław: Jadymy wóńać proch. 1992, č. 3, s. 44-46.
- CUPEK, Władysław: Jakech był při wojskowych szandarach, 1991, č. 12, s. 59-60.
- CUPEK Władysław: Tragedia v Herkulaneum. 1992, č. 1, s. 68-69.
- CZAJA, Władysław: Wynalazca z Bier. 1989, č. 7, s. 24-27.
- DZIESZYŃSKI, Ryszard: Krakowski Klub Przyjaciół Zaolzia. 1992, č. 12, s. 68-70.
- DZIESZYŃSKI, Ryszard: Rzeźbiarz z Zaolzia. 1992, č. 12, s. 21-22.
- FIRLA, Bronisław: Casus „Andersowcy“. 1991, č. 7, s. 71-72.
- FOLWARCZNY, Gustaw: Szanowna redakcjo! 1990, č. 7, s. 64.
- GALOCZ, Janina: Niezatarte wspomnienia. 1991, č. 3, s. 2-9.
- GAWLAS, Halina: Prawda o Rychwałdzie. 1991, č. 10, s. 35-36.

- GAWLIK, Stanisław: Mniejszości a polityka. 1992, č. 2, s. 6-7.
- GAWLIK, Stanisław: Zgromadzenie Federalne – łabędzi śpiew czy świadome działanie. 1992, č. 11, s. 6.
- GRZEGORZ, Maria: Bliżej człowieka. 1992, č. 2, s. 42-46.
- GRZEGORZ, Maria: Cichociemny. Na tułaczce i w wojsku. 1990, č. 11, s. 13-17;
Ze spadochronem na siodło. 1990, č. 12, s. 20-25.
- GRZEGORZ, Maria: Dziewięćdziesięciolecie dyrektora Bolka. 1989, č. 12, s. 17-19.
- GRZEGORZ, Maria: Harcerstwo po raz czwarty. 1990, č. 4, s. 33-35.
- GRZEGORZ, Maria: Jubileusz Tadeusza Nierostka. 1990, č. 12, s. 29-30.
- GRZEGORZ, Maria: Marii Poloczkówny lata szkolne. 1990, č. 9, s. 5-9.
- GRZEGORZ, Maria: Nad przyszłością PZKO (Rozmowa z wiceprzewodniczącym Związku inż. Romanem Suchankiem). 1992, č. 5, s. 4-6.
- GRZEGORZ, Maria: O Havlu, gwarze i rozwoju ludzkości. 1991, č. 1, s. 31-33.
- GRZEGORZ, Maria: Polak na liście ODA. 1992, č. 6, s. 21-22.
- GRZEGORZ, Maria: Rada Polaków po kongresie. 1991, č. 6, s. 3-4.
- GRZEGORZ, Maria: Wokół „Wędrówek nazewniczych“. 1989, č. 7, s. 52-54.
- GRZEGORZ, Maria: „Wspólnota“ współtwórcą nowej konstytucji. 1991, č. 8, s. 31-34.
- GUZIUR, Oswald: Dr Władysław Michejda. Fragment życiorysu. 1992, č. 11, s. 49-51.
- GUZIUR, Oswald: Gestapo oferowało mi posadę. 1992, č. 9, s. 51-52.
- GUZIUR, Oswald: Korzenie oporu i walki. 1991, č. 1, s. 9-12.
- GUZIUR, Oswald: List z tamtego świata. 1989, č. 12, s. 20-22.
- GUZIUR, Oswald: Moja odpowiedź. 1992, č. 6, s. 28-33.
- GUZIUR, Oswald: Nie strzylejcie do mnie... 1989, č. 10, s. 17-19.
- GUZIUR, Oswald: Prymicia w Spiskiej Starej Wsi. 1992, č. 7, s. 20-23.
- GUZIUR, Oswald: Stosunki polsko-czeskie na emigracji 1939-1945. 1992, č. 2, s. 13-17; č. 3, s. 47-50.

- GUZIUR, Oswald: Stosunki polsko-czeskie w okresie międzywojennym. 1992, č. 1, s. 21-24.
- GUZIUR, Oswald: Tragiczna próba współpracy. 1992, č. 3, s. 31-34.
- GUZIUR, Oswald: U generała Władysława Sikorskiego. 1992, č. 9, s. 23-25.
- GUZIUR, Oswald: Uzupełnienie do „stycznia 1919“. 1992, č. 1, s. 21-24.
- GUZIUR, Oswald: Z polityki narodowościowej okupanta. 1991, č. 2, s. 10-11.
- GUZIUR, Oswald: Z tajnych raportów NSDAP. 1991, č. 7, s. 14-18.
- JAWORSKI, Kazimierz: Adagio dla Jana Brannego. 1992, č. 5, s. 32-35.
- JAWORSKI, Kazimierz: Czterdziestoletni dorobek Sceny Polskiej Teatru Cieszyńskiego. 1991, č. 10, s. 3-5.
- JAWORSKI, Kazimierz: Ks. Franciszek Moroń. 1991, č. 11, s. 27-28.
- JAWORSKI, Kazimierz: Pokongresowe rozważania. 1992, č. 6, s. 7-8.
- JAWORSKI, Kazimierz: Poszukiwanie przeszłości. 1990, č. 5, 66-67.
- JAWORSKI, Kazimierz: Też pracowali w Hucie Trzynieckiej. 1989, č. 6, s. 38-39.
- JAWORSKI, Kazimierz: Tragedia pierwszego dnia wolności. 1991, č. 10, s. 29-30.
- JAWORSKI, Kazimierz: Tragedia w ropickim młynie. 1992, č. 4, s. 42-44.
- JAWORSKI, Kazimierz: Zruinowane gospodarstwo. 1991, č. 2, s. 24-26.
- JONSZTA, Erwin: Czcijmy swoich bohaterów. 1990, č. 11, s. 63-65.
- JONSZTA, Erwin: Historia kaplicy w Żywocicach. 1991, č. 5, s. 69-71.
- JONSZTA, Erwin: Małżeństwa mieszane, 1991, č. 1, s. 68.
- JONSZTA, Erwin: Pogrzeb Żwirki i Wigury. 1992, č. 9, s. 16-17.
- JONSZTA, Erwin: Studnia i dom Rzymanów w Suchej Górnjej. 1991, č. 11, s. 56-57.
- JONSZTA, Erwin: Ukaranie sadysty. 1992, č. 3, s. 70-71.
- JOSIEK, Władysław: Najważniejsze współczesne problemy Polaków i Polonii w Czecho-Słowacji. 1992, č. 11, s. 24-30.

- JOSIEK, Władysław: Odsłonięcie tablicy pamiątkowej poświęconej Adamowi Sikorze. 1992, č. 2, s. 70-71.
- JOSIEK, Władysław: „Ojczyzna-Polszczyzna“ w cieszyńskich związkach młodzieżowych w wieku XIX. 1991, č. 2, s. 51-53; č. 3, s. 62-64; č. 4, s. 59-62; č. 5, s. 57-60; č. 6, s. 59-62; č. 7, s. 60-63; č. 9, s. 60-62; č. 10, s. 54-56.
- JOSIEK, Władysław: Postawa nauczyciela zaolziańskiego w walce o byt narodowy. 1990, č. 10, s. 58-60; č. 11, s. 46-48; č. 12, s. 51-54.
- JOSIEK, Władysław: Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej w Czechosłowacji (1968-1970). 1990, č. 2, s. 41-43; č. 3, s. 13-17.
- JOSIEK, Władysław: Towarzystwo Nauczycieli Polskich w Czechosłowacji. 1989, č. 7, s. 30-32; č. 8, s. 29-31.
- JOSIEK, Władysław: Towarzystwo Nauczycieli Uzupełniających Szkół Przemysłowych i Zawodowych. 1989, č. 9, s. 33-35.
- JOSIEK, Władysław: Z działalności Władysława Wójcika. 1990, č. 9, s. 57-61.
- (kaja): Początki PZKO w Końskiej. 1992, č. 6, s. 35-36.
- KADŁUBIEC, Daniel: Anna Heczkowa, Tam na gróniach. 1992, č. 4, s. 11-13.
- KADŁUBIEC, Daniel: Pamiętnik Pawła Pszczółki. 1992, č. 2, s. 19-23.
- KALETA, Bogusław: Szkolnictwo w Republice Czeskiej. 1992, č. 11, s. 18-24.
- KAMIŃSKI, Marek Kazimierz: Czechosłowacja wobec wojny polsko-bolszewickiej w 1920 roku. 1991, č. 7, s. 24-25.
- KARA, Leszek: Tułacz z Karwiny. 1990, č. 11, s. 18-19; č. 12, s. 26-28.
- KASZPER, Kazimierz: Nasz mit codzienny. Szkic do problemu naszej tożsamości. 1989, č. 8, s. 3-5.
- KAZIK, Józef : Ciernista droga Ireny Pawluk. 1991, č. 6, s. 12-14.
- KAZIK, Józef: Heroiczna postawa Leona Derlicha. 1990, č. 9, s. 24-26.
- KAZIK, Józef: Morderstwo w karwińskim lesie. 1989, č. 8, s. 32-34.
- KAZIK, Józef : Odszedł najstarszy krzewiciel idei spółdzielczej. 1992, č. 12, s. 61-62.
- KAZIK, Józef: Spacer z Jasieczkiem. 1991, č. 1, s. 39-41.

- KAZIK, Józef : Spod gilotyny do lagru. 1992, č. 11, s. 52-53.
- KAZIK, Józef : Tragiczne losy polskich rodzin. 1992, č. 6, s. 43-45.
- KISZA, Bogdan: Polskie gimnazjum w Czeskim Cieszynie w roku szkolnym 1990 – 1991. 1991, č. 9, s. 57-59; č. 10, s. 50-53.
- KISZA, Bogdan: Projekt utworzenia Konfederacji Polsko-Czechosłowackiej. 1990, č. 9, s. 53-56; č. 10, s. 54-57.
- KISZA, Bogdan: Sprawa Zaolzia w pierwszych latach po II wojnie światowej. 1990, č. 11, s. 48-50; č. 12, s. 55-58; 1991, č. 1, s. 51-53.
- KLIMSZA, Halina: Cmentarze. 1991, č. 3, s. 27-29.
- KLIMSZA, Halina: Cmentarze jako źródła wiedzy historycznej. 1991, č. 6, s. 32-34.
- KLIMSZA, Halina: Epitafia. 1991, č. 4, s. 38-40; č. 5, s. 38-39.
- KLIMSZA, Halina: Funebralia. 1991, č. 8, s. 46-48.
- KOCUR, Alfred: Nigdy o was nie zapomnimy! 1989, č. 9, s. 60-61.
- KOCUR, Alfred: Wspomnienia nauczyciela. 1990, č. 3, s. 27 -29.
- KOCUR, Alfred: Z dziejów szkolnictwa. Karwina-Nowe Miasto. 1989, č. 5, s. 36-37; č. 6, s. 40-41.
- KOWALCZYK, Halina: Jeden dzień na budowie. 1992, č. 9, s. 18-21.
- KOŽUSZNIK, Antoni: Pamięci Adolfa Kantora-Bolko. 1992, č. 12, s. 39-40.
- KOŽUSZNIK, Antoni: Szanowni! 1992, č. 5, s. 68-69.
- LEGOWICZ, Helena: Polski ruch wydawniczy w Czechosłowacji. 1989, č. 10, s. 8-11.
- LEGOWICZ, Helena: Polski ruch wydawniczy w Czechosłowacji 1989-1992. 1992, č. 10, s. 6-9.
- MACURA, Edwin: Głos PZKO na zjeździe Polonii i Polaków z zagranicy. 1992, č. 10, s. 4-5.
- MACURA, Józef: Z dziejów szkolnictwa. Szkoła podstawowa w Czeskim Cieszynie. 1989, č. 2, s. 37-39.
- MACURA, Józef: Z dziejów szkolnictwa. Szkoła w Nydku. 1989, č. 7, s. 33-35.

- MACURA, Józef: Z dziejów szkolnictwa. Szkoła w Nydku-Głuchowej. 1989, č. 4, s. 32-33.
- MACURA, Józef: Z dziejów szkolnictwa. Szkoła w Wielopolu. 1989, č. 1, s. 30-31.
- MaG: „Wspólnota“ współtwórcą nowej konstytucji. 1991, č. 8, s. 31-34.
- MaG: Za małym ruchem granicznym do Strasburga.. 1992, č. 5, s. 36-40.
- MAJEWSKA-SZMEJOWA, Stefania: Prawdomówność dziecka. 1991, č. 10, s. 23-26.
- MAJEWSKA-SZMEJOWA, Stefania: Radość kataryniarza. 1991, č. 4, s. 42-43.
- MAJEWSKA-SZMEJOWA, Stefania: Skutki makijażu przy maturze. 1991, č. 9, s. 35-39.
- MAJEWSKA-SZMEJOWA, Stefania: Wspomnienia o Helenie Knabównie. 1992, č. 2, s. 39-41.
- MATUSZYŃSKI, Marek: Jak dalej w naszym szkolnictwie. 1990, č. 9, s. 2-4.
- MICHAŁEK, Marek – PRZECZEK, Wiesław: Z JUDr. Janem Kalvodą o prawach mniejszości i nie tylko. 1992, č. 5, s. 24-26.
- MICHEJDA, Jan: Józef z Arymateji. 1992, č. 7, s. 42-46.
- MICHEJDA, Jan: W dolinie Olzy (Z zapisów emigranta). 1991, č. 12, s. 12-17.
- MILERSKI, Władysław: Odsiecz Wiedeńska. 1991, č. 1, s. 60-61.
- MILERSKI, Władysław: Wędrówki Nazewnicze. Grodziszcz. 1990, č. 11, s. 57-59; 1991, č. 1, s. 56-59; č. 2, s. 61-64; č. 4, s. 65-68; č. 5, s. 50-53; č. 6, s. 52-54; č. 7, s. 52-55; č. 8, s. 57-60; č. 9, s. 52-55; č. 10, s. 57-59; č. 11, s. 52-55; č. 12, s. 52-54.
- MILERSKI, Władysław: Wędrówki Nazewnicze. Mistrzowice. 1989, č. 1, s. 45-47; č. 2, s. 57-59; č. 3, s. 51-54; č. 4, s. 51-53; č. 5, s. 51-53; č. 6, s. 55-56; č. 7, s. 49-51.
- MILERSKI, Władysław: Wędrówki Nazewnicze. Koniaków. 1989, č. 8, s. 54-56; č. 9, s. 52-54; č. 10, s. 57-59; č. 11, s. 51-53; č. 12, s. 42-44; 1990, č. 1, s. 51-54; č. 2, s. 56-58; č. 3, s. 51-53; č. 4, s. 57-60; č. 5, s. 52-54; č. 6, s. 54-56; č. 7, s. 56-58; č. 8, s. 47-49; č. 9, s. 42-44; č. 10, s. 38-41.

- MILERSKI, Władysław: Zabór Śląska przez Prusy i jego następstwa. 1991, č. 3, s. 55-56.
- MILERSKI, Władysław: Z dziejów ojczystych. 1990, č. 5, s. 55-56; č. 6, s. 57-58; č. 7, s. 60-61; č. 8, s. 51-52; č. 9, s. 45-46; č. 10, s. 54-57; č. 11, s. 61-62; č. 12, s. 47-48.
- MŁYNEK, Władysław: Nasze sprawy. 1992, č. 9, s. 2-4.
- MŁYNEK, Władysław: Szanowni czytelnicy! 1992, č. 8, s. 2-3.
- MRÓZEK, Emil: Hotel „Polonia“. 1990, č. 5, s. 40-42.
- MRÓZEK, Karol: Eduś (Dramat rodziny Malików). 1992, č. 4, s. 36-37.
- MRÓZEK, Karol: Mistrzowice w pierwszym dniu wojny. 1989, č. 9, s. 13-14.
- MRÓZEK, Karol: Mistrzowickie reminiscencje. 1991, č. 1, s. 44-45.
- MRÓZEK, Karol: Mistrzowickich reminiscencji ciąg dalszy. 1991, č. 6, s. 27-29.
- MRÓZEK, Karol: Moja mistrzowicka mikroepopeja. 1992, č. 2, s. 33-38.
- MRÓZEK, Karol: Płonie ognisko... 1990, č. 7, s. 29-31.
- MRÓZEK, Karol: Pogaduszki o szowinizmie. 1991, č. 10, s. 68-69.
- NOWAK, Krzysztof: Andersowcy. 1991, č. 3, s. 21-24.
- NOWAK, Krzysztof: Cieszyńsiacy w Londynie. 1990, č. 8, s. 21-23.
- NOWAK, Krzysztof: Którędy jechał król Jan Kazimierz? 1990, č. 1, s. 28-30.
- NOWAK, Krzysztof: Na Spiszu, Orawie i w Czadeckiem. 1991, č. 5, s. 29-34.
- NOWAK, Krzysztof: Piłsudski w Jabłonkowie i okolicach. 1990, č. 12, s. 12-14.
- NOWAK, Krzysztof: Rokowania Sikorski-Beneš. 1991, č. 12, s. 56-57.
- NOWAK, Krzysztof: Złoty jubileusz. 1992, č. 1, s. 3-5.
- ORMANIEC, Emil: Wspomnienia o najofiarniejszym sportowcu. 1990, č. 7, s. 62-63 (oprava údajů č. 9, s. 66).
- ORSZULIK, Bolesław: Z problematyki teatralnej Śląska Cieszyńskiego i pogranicza morawskiego z lat 1852-1918. 1992, č. 8, s. 22-24; č. 9, s. 35-37; č. 10, s. 23-25.
- OSZELDA, Władysław: Kluby Propozycji. 1992, č. 10, s. 33-38.

- OSZELDA, Władysław: Paweł Łysek. 1991, č. 12, s. 8-12.
- OSZELDA, Władysław: Cieszyniaci na szerokim świecie. 1990, č. 5, s. 23-27.
- PANIC, Idzi: Ksiądz Jerzy Trzanowski. 1992, č. 5, s. 14-16.
- PINDÓR, Jan: Szanowna redakcjo! 1991, č. 3, s. 71.
- POLAK, Karol: Piotr Feliks. 1991, č. 7, s. 10-13.
- POLAK, Karol: Z dziejów szkolnictwa. Szkoła górnicza w Dąbrowie. 1989, č. 8, s. 35-37 (doplněk J. Wasila č. 10, s. 58).
- POLAK, Karol: Z dziejów szkolnictwa. Szkoła gospodyń wiejskich. 1989, č. 10, s. 32-34.
- POŁOCZKOWA, Barbara: Obóz pracy dla Żydów w Zebrzydowicach. 1992, č. 3, s. 35-40; č. 4, s. 33-36; č. 6, s. 45-49.
- PRZECZEK, Piotr: Inauguracja Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej. 1990, č. 3, s. 9-11.
- PRZECZEK, Piotr: Jeden Cieszyn. 1990, č. 4, s. 37-39.
- PRZECZEK, Piotr: Kronika tamtych dni. 1990, č. 2, s. 2-10.
- PRZECZEK, Wiesław: Taki zakład istniał. 1989, č. 5, s. 33-35.
- PRZECZEK, Wilhelm: Dziennik osoby towarzyszącej. 1991, č. 7, s. 43-45.
- PRZECZEK, Wilhelm: Nieopublikowany wywiad. 1991, č. 9, s. 9-12.
- PYSZKO, Jan: Wspomnienie. 1992, č. 11, s. 42-44.
- RADŁOWSKA, Martyna: Tajemnice Polskiego Domu. 1992, č. 10, s. 10-19.
- RADŁOWSKA-OBRUSNIK, Martyna: Fory dla Polonii. 1992, č. 9, s. 46-47.
- RADŁOWSKA-OBRUSNIK, Martyna: Na uboczu. 1992, č. 9, s. 33-34.
- RADŁOWSKA-OBRUSNIK, Martyna: Puls przemian. 1992, č. 8, s. 9-11.
- RADŁOWSKA-OBRUSNIK, Martyna: Szansa Zaolzia. 1992, č. 11, s. 12-14.
- RADŁOWSKA-OBRUSNIK, Martyna: Takie będą Rzeszpospolite jak ich młodzieży chowanie. 1992, č. 10, s. 26.
- RADŁOWSKA-OBRUSNIK, Martyna: „Wierzę w Zaolzie“. 1992, č. 11, s. 15-17.
- RADŁOWSKA-OBRUSNIK, Martyna: Yoga i polityka. 1992, č. 8, s. 11-13.

- ROSNER Edmund: O Henryku Jasieczku wspomnienie. 1990, č. 5, s. 36-39; č. 6, s. 38-40.
- ROSNER, Edmund: Nauczyciel i działacz. 1989, č. 5, s. 15-16.
- ROSNER, Edmund: Zapomniani Adolf Fierla. 1991, č. 11, s. 14-17.
- RUSNOK, Jan: Drodzy czytelnicy! 1992, č. 6, s. 2-3.
- RUSNOK, Jan: Jubileusz Józefa Wantuły. 1991, č. 12, s. 24-26.
- RUSNOK, Jan: Karol Polak. 1992, č. 3, s. 24-26.
- RUSNOK, Jan: Kubiszowie. 1990, č. 7, s. 46-49; č. 8, s. 36-39; č. 9, s. 10-13.
- RUSNOK, Jan: Lata górne i chmurne. 1992, č. 5, s. 8-11.
- RUSNOK, Jan: Stanisław Jan Siostrzonek. 1990, č. 9, s. 10-13.
- RUSNOK, Jan: Wilhelm Szewczyk. 1991, č. 1, s. 16-17.
- RUSNOK, Jan: Zapraszamy do współpracy. 1992, č. 2, s. 2-3.
- SANTARIUS, Kazimierz: Spółdzielnia Ludowa Dom Polski. 1991, č. 6, s. 25-26.
- SANTARIUS, Kazimierz: Wspomnienia. 1989, č. 12, s. 3-5.
- SIKORA, Władysław: Druga wyprawa słowacka przeciwko Kossuthowi. 1992, č. 7, s. 15-20; č. 8, s. 45-48; č. 9, s. 38-41.
- SIKORA, Władysław: Na temat „Těšínska“. 1992, č. 4, s. 66-67.
- SIKORA, Władysław: Osiemdziesiąte urodziny Jutrzenki. 1991, č. 4, s. 2-5.
- SIKORA, Władysław: Romans starego nauczyciela. 1990, č. 3, s. 47-50; č. 4, s. 52-56.
- SIKORA, Władysław: Zaolziańskie Dni Literatury. 1991, č. 2, s. 3-9.
- SIOSTRZONEK, Stanisław Jan: Prawdy o Śląsku trudne i nieznane. 1991, č. 9, s. 14-16.
- SIWEK, Tadeusz: Największe skupiska Polaków w Czechosłowacji. 1992, č. 7, s. 3-6.
- SIWEK, Tadeusz: Narodowość śląska w perspektywie czasu. 1991, č. 8, s. 25-27.
- SIWEK, Tadeusz: Pamiątka po dziadku. 1989, č. 12, s. 23-25.

- SIWEK, Tadeusz: Polacy na Słowacji. 1992, č. 10, s. 20-21.
- SIWEK, Tadeusz: Przedkongresowe opinie i nastroje społeczne w świetle badań naukowych. 1992, č. 9, s. 27-31.
- SKOCZOWSKI, Jan: Ludwik Brożek (1907-1976). 1992, č. 8, s. 49-50.
- SLÍVA, Ladislav: Wspólnota poprzez odmiennosť. 1992, č. 3, s. 3-9.
- Spotkanie Zaolziaków 30. 8.– 1. 9. 1990, č. 11, s. 2-3.
- STRZYBNY, Antoni: Agitator. 1991, č. 6, s. 15-17.
- STRZYBNY, Antoni: Inne spojrzenie. 1992, č. 2, s. 3-5.
- STRZYBNY, Antoni: Nie dałem się deportować. 1991, č. 4, s. 34-37.
- STRZYBNY, Antoni: Polskie gimnazjum w Boguminie. 1989, č. 10, s. 57-58.
- STRZYBNY, Antoni: Przejścia na przejściach. 1992, č. 2, s. 53-55; č. 3, s. 42-43; č. 4, s. 38-40.
- STRZYBNY, Antoni: Wątpliwa wiarygodność kwartalnika „Těšínsko“. 1992, č. 1, s. 66-68.
- SZAROWSKI, Jan: Z dziejów szkolnictwa. Klasy elokowane. 1989, č. 3, s. 33-35.
- SZNAPKA, Michał W. Trybuna czytelników. 1992, č. 5, s. 67.
- SZOTKOWSKI, Paweł: Moje dwie Ojcowizny. 1991, č. 9, s. 25-30; č. 10, s. 16-18; č. 11, s. 8-11.
- SZYMIK, Jan: Dom Polski im. Żwirki i Wigury. 1992, č. 9, s. 21-22.
- SZYMIK, Jan: Problematyka badań Lachów cieszyńskich. 1992, č. 10, s. 28-32.
- Tak to było (Kartki z pamiętnika). 1992, č. 1, s. 12-15; č. 2, s. 24-28; č. 3, s. 17-20; č. 4, s. 22-24; č. 5, s. 28-31; č. 6, s. 40-42.
- TOBOŁA, Otylia: Agent D-05. 1989, č. 8, s. 24-28.
- TOBOŁA, Otylia: Byliśmy w Katyniu. 1990, č. 7, s. 22-28.
- TOBOŁA, Otylia: Dzieje fotografii z choinką. 1990, č. 12, s. 15-18.
- TOBOŁA, Otylia: Jeńcy Starobielska. 1990, č. 9, s. 16-19; č. 10, s. 22-25.
- TOBOŁA, Otylia: Nie czas żałować róż? 1989, č. 6, s. 34-37.
- TOBOŁA, Otylia: Opowieści Kruka. 1990, č. 1, s. 18-20.

- TOBOŁA, Otylia: Ostatnia posada dyrektora Budnika. 1991, č. 8, s. 8-13.
- TOBOŁA, Otylia: Partyzancka opowieść z happy endem. 1989, č. 5, s. 25-29.
- TOBOŁA, Otylia: Różne odcienie zaolziańskiego biznesu. 1992, č. 12, s. 12-16.
- TOBOŁA, Otylia: Tajemnica grobu nr 126. 1989, č. 9, s. 10-12.
- TOBOŁA, Otylia: W Ostaszkowie. 1990, č. 6, s. 20-24.
- TOBOŁA, Otylia: Wojenny prolog Józefa Łupińskiego. 1991, č. 1, s. 18-21.
- TOBOŁA, Otylia: Wyboiste lata pana Józefa. 1990, č. 4, s. 41-45.
- TOBOŁA, Otylia: Z pamiętnika zesłańca. 1990, č. 8, s. 15-20.
- VALENTA, Jaroslav: Nieco inny kształt problemów przeszłości. 1991, č. 2, s. 56-59.
- VALENTA, Jaroslav: Stosunki czesko-polskie. Fakty, wymysły i ... 1992, č. 6, s. 24-26.
- VLČEK, Miloslav: Stan polskiego szkolnictwa w CSRS. 1989, č. 6, s. 3-5.
- WANTUŁA, Tadeusz: Ucząc się demokracji (Zapiski posła). 1992, č. 5, s. 22-24.
- Wiek: Monolog przewodnika. 1990, č. 9, s. 27-29.
- W-JA: Skoczowski męczennik. Polsko-czeski kapłan. 1990, č. 4, s. 6-8.
- WRATNY, Tadeusz: Moje wspomnienia. 1991, č. 5, s. 4-9.
- Wspomnienia pedagogów. 1989, č. 1, s. 27-29.
- ZAHRAĐNIK, Stanisław: Decyzja o nas bez nas. 1990, č. 7, s. 35-37.
- ZAHRAĐNIK, Stanisław: Dokumenty polskości. 1991, č. 3, s. 57; č. 4, s. 47; č. 5, s. 49; č. 6, s. 63; č. 7, s. 56; č. 8, s. 56; č. 9, s. 56; č. 10, s. 60; č. 11, s. 58; č. 12, s. 55.
- ZAHRAĐNIK, Stanisław: Gospoda spółkowa w Koszarzyskach. 1990, č. 6, s. 34-36.
- ZAHRAĐNIK, Stanisław: Huta Trzyniecka a środowisko. 1989, č. 3, s. 29-32; č. 4, s. 28-31.
- ZAHRAĐNIK, Stanisław: Kronika czynów niegodnych. 1990, č. 3, s. 4-8.

- ZAHRADNIK, Stanisław: Leksykon Polaków w Czechosłowacji. 1990, č. 2, s. 62-63.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Ludowa drukarnia Sembol i SKA. 1990, č. 11, s. 38-44.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Martyrologia kobiet. 1989, č. 9, s. 3-8.
- ZAHRADNIK, Stanisław: „Nowe schronisko“ na Kozubowej. 1989, č. 9, s. 29-32.
- ZAHRADNIK, Stanisław: O międzywojennej działalności kulturalno-oświatowej Polaków na Zaolziu. 1990, č. 8, s. 56-58.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Od zależności do wolności. 1992, č. 6, s. 8-11.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Ośrodki wydawnicze i redaktorzy polskich pism w Czechosłowacji 1848-1938. 1989, č. 5, s. 21-24.
- ZAHRADNIK, Stanisław: „Ot i cała historia...“. 1991, č. 8, s. 28-31.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Paweł Ciešlar i jego „platforma“. 1990, č. 6, s. 10-16.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Pierwsze chwile wolności. 1990, č. 4, s. 10-16.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Polskie pierwodruki cieszyńskie. 1991, č. 2, s. 67.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Polskie wydawnictwa wyznaniowe na Śląsku Cieszyńskim. 1990, č. 1, s. 32-35; č. 2, s. 36-40.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Pozostają wspomnienia i żal. 1992, č. 11, s. 31-35.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Przełomowe chwile. 1992, č. 1, s. 32-34.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Rola pożarnictwa polskiego na Zaolziu. 1991, č. 3, s. 42-44; č. 4, s. 44-46.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Spółdzielcze kasy oszczędności i pożyczek (Raiffeisenki) na Zaolziu 1895-1939. 1991, č. 2, s. 39-42.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Sprawozdanie godne uwagi. 1991, č. 11, s. 12-13.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Struktura administracji terenowej Zaolzia na przestrzeni ubiegłych stu lat. 1992, č. 2, s. 7-12.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Trudne i zgodne początki. 1992, č. 4, s. 3-6.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Walka o miasto 1928-1931. 1991, č. 6, s. 30-31.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Wybory komunalne na Zaolziu. 1990, č. 10, s. 2-9.

ZAHRADNIK, Stanisław: Zderzenia i przenikanie kultur na pograniczach. 1990, č. 1, s. 56.

ZOLICH, Jan: Byłem w PTP. 1992, č. 2, s. 71-72.

ZOLICH, Jan: Grałem w „Piaście” Orłowa. 1992, č. 7, s. 31-32.

ZOLICH, Jan: List od turystów PZKO-wskich. 1990, č. 3, s. 62.

ZOLICH, Jan: Moja szkoła. 1990, č. 10, s. 64-65.

ZOLICH, Jan: Taki był los mojej szkoły. 1991, č. 10, s. 68.

ZOLICH, Jan: Warto ocalić od zapomnienia. 1991, č. 3, s. 70-71.

ZUBEK, Grażyna: 40 lat Organizacji Pionierskiej. 1989, č. 3, s. 25-27.

ŻWIRKO, Franciszek: Challenge 1932. 1992, č. 9, s. 9-12.

KALENDARZ ŚLĄSKI

Kalendarz Śląski (KŚ) vydávalo v rámci své polské edice nakladatelství Profil v Ostravě ve spolupráci s hlavním výborem PZKO v Českém Těšíně. Má tradici již téměř půl století a na rozdíl od Kalendarze Cieszyńskiego vydávaného v Polsku je zaměřen méně výrazně na regionální historii, je spíše typem uměleckého, především literárního sborníku s bohatou grafickou a fotografickou výzdobou. Avšak i v něm se příspěvky historického charakteru pravidelně objevují a týkají se většinou bezprostředně vývoje v české části Těšínska.

KŚ byl v letech 1989-1991 vydáván ve větším knižním formátu v rozsahu 173, 221 a 253 stran v nákladu zprvu přes 6 tisíc výtisků, v roce 1991 již jen 2500 výtisků. Odpovědnou redaktorkou byla Eva Sobková, na redakci jednotlivých ročníků se podíleli Maria Grzegorz a Aleksandra Humel,

Otylia Toboła a Piotr Przeczek, Henryka Bittmar a Jan Rywik. V roce 1991 se nakladatelství Profil přestalo na vydávání KŚ podílet. Zdálo se, že KŚ už zanikne, ale nakonec na vydání finančně přispělo Ministerstvo kultury a umění Polské republiky. KŚ na rok 1992 vyšel se zpožděním v nákladu 5 tisíc výtisků a ve zmenšeném formátu, na znamení přerušené kontinuity už bez uvedení ročníku. Redakci tvořil okruh spolupracovníků PZKO v čele s Edwinem Macurou, Otylí Tobołą a Halinou Kowalczyk.

Sledovali jsme ročníky 28/1989, 29/1990, 30/1991 a 1992.

Rok 1989

Příspěvek S. Zahradnika přináší stručný přehled historie Třineckých železáren, sepsaný u příležitosti 150. výročí vzniku závodu. Autorem dvou krátkých příspěvků, které se týkají polského školství na Zaolzí, je W. Josiek. V prvním popisuje historii polského reálného gymnázia v Orlové od roku 1909, ve druhém historii gymnázia s polským vyučovacím jazykem v Českém Těšíně od roku 1938. Vzpomínky knihovníka a kronikáře Henryka Trzaskalika z Horní Suché na šíření polské knihy a polského tisku na Těšínsku od 20. let tohoto století zpracovaly H. Molin a H. Legowicz.

Dva příspěvky se týkají období nacistické okupace Těšínska. Článek O. Toboła *Śląskie rodowody* připomněl postavu Władysława Małysze z Líštné, který byl za války spojkou výzvědné organizace „Stragan“, osvětimským vězněm a posléze i příslušníkem spojeneckých vojsk. Osobní vzpomínka O. Guziura *Ucieczka przed śmiercią* se týká především období od ledna roku 1941, kdy autor

jako velitel obvodu odbojové organizace ZWZ-AK Jablunkov unikl před zatčením a působil v odboji na území okupovaného Polska. Vzpomínka obsahuje i četné podrobnosti o činnosti odboje ZWZ-AK na Těšínsku.

Tři životopisné medailonky jsou věnovány osobnostem literárního života: Z. Kucharska připomněla překladatelku české literatury M. Wyslouchowou, žijící ve 2. pol. 19. stol., W. Sikora zhodnotil život a dílo předního předválečného spisovatele a básníka Těšínska Jana Kubisze a E. Rosner uvedl vzpomínku na poválečného spisovatele z Těšínska Janusze Gaudyna.

Rok 1990

Dva dílčí historické příspěvky se týkaly Jablunkova – A. Kluz připomněl historii šancí vybudovaných v Jablunkovském průmysku, A. Szpyrc vylíčil historii židovských rodů, které ve městě až do válečné exterminace žily. Napsal také stručný přehled dějin obce Košařiska, podobně jako J. Rusnok zpracoval historii Bukovce. Místní názvy v Karvině analyzuje příspěvek A. Szurmana a na řadě příkladů prokazuje, že stará Karviná beze stopy zmizí mnohem rychleji než místní názvy z povědomí obyvatel. Historie náměstí v Orlové ve 20. století se stala předmětem zájmu J. Zolicha, který svůj příspěvek doplnil osobní vzpomínkou.

Článek S. Zahradnika *Spółdzielnia Rolnik* je věnován historii tohoto polského zemědělského družstva založeného na Těšínsku už počátkem 30. let 20. století. Přehled kulturní a divadelní činnosti na polském gymnáziu v Orlové v prvních letech po druhé světové válce zpracovala W. Cejnar.

Období druhé světové války je věnováno pět příspěvků. Vzpomínková práce W. Martynka popisuje jeho účast v bojích záříjové kampaně v r. 1939 a následující zajetí v SSSR, kdy byl odvezen na práci do zlatých dolů na Sibiř a teprve po válce se jako voják zahraniční polské armády vrátil na rodné Těšínsko. Šifra (tob-menc) zpracovala přehled o činnosti jediného bojového oddílu Zemské armády (AK), který působil na dnešní české části Těšínska, oddíl J. Kamińskiego „Strzały“, sestavený podle bojového deníku velitele oddílu. Článek O. Guziura přináší zasvěcený pohled na činnost výzvědné organizace AK „Lido“, včetně popisu její rozsáhlé sítě na Bohumínsku, Ostravsku a včetně údajů o některých velitelích. Na osvobození Těšínska v roce 1945 je zaměřen příspěvek O. Toboła *Kopytów i sztabowe mapy*, v němž si všímá bojů na přístupech k Odře a osvobození obce Kopytova, podobně jako K. Jaworski uvádí osobní vzpomínku na osvobození Kanské.

Rok 1991

Historii výroby piva v Opavě od 16. století sleduje příspěvek R. Kincla, dovedený až do konce 19. století a doplněný zajímavými údaji o exportu piva na polské území; článek K. Mrózka se zabývá rozbořem místních osobních jmen a demografickým vývojem obce Mistřovice, S. Zahradnik popsal úlohu tisku v počátcích dělnického hnutí na Těšínsku až do roku 1920, W. Josiek zpracoval přehled činnosti polských sportovních klubů na Zaolzí po 1. světové válce.

Dva příspěvky se věnují období nacistické okupace Těšínska. Statistický rozbor obětí války a okupace v městě Karviné vyhotovil S. Zahradnik, článek

O. Toboła *Brakujące ogniwo* doplňuje dosud známé životní osudy Władysława Opióły, hrdiny odboje ZWZ-AK na Těšínsku, popraveného nacisty.

Také polskému divadelnictví na Těšínsku byly věnovány dva články – W. Niedoba podrobně přiblížil zrod polské scény Těšínského divadla na počátku 50. let, K. Jaworski zhodnotil celou čtyřicetiletou historii této scény. Zajímavým pramenem se jistě stane vzpomínka K. Kaszpera na listopadové události v roce 1989 a na jejich ohlas mezi Poláky na Zaolzí, psaná s minimálním časovým odstupem. Příspěvek P. Przeczka *Czesi w Polsce* podrobně pojednává o českých menšinových společenstvích v Polsku a připomíná historii českých emigrantů i stav dnešní české kolonie v Zelowě.

Rok 1992

První ročník KŚ neredigovaný nakladatelstvím Profil přinesl pestřejší rozsah článků o historii, na úkor příspěvků literárních. J. Raclavska se zamýšlí nad tím, jak probíhal proces formování dnešní těšínské polštiny a vyvozuje, že zavedení češtiny ve Slezsku neznamenal ani v nejmenším, „že i ludność tutejsza stała się polską“. První doklady o polštině nachází v kupní smlouvě z Nýdku v roce 1622 a v dopise těšínskému magistrátu z roku 1632. Uzavírá pak zjištěním: „Ludność jak dawniej posługuje się gwarą polską.“ S. Zahradnik v přehledu historie polských kalendářů na Zaolzí ocenil, že kdysi jich vycházelo ročně i deset různých, někdy v nákladu i přes sedm tisíc

výtisků, takže každá polská rodina si koupila nejméně dva kalendáře, což nesnese srovnání s dneškem. D. Kadłubiec pátral po starých polských nápisech v kostelích na Zaolží, které jsou cenným kulturním dokladem.

K článkům z historie Těšínska patří stručný přehled leteckých úspěchů, tragické smrti a uctění památky F. Żwirka a S. Wigury od J. Przywary. Katovický historik A. Szefer popsal meziválečnou historii Němců na Zaolží, přičemž se soustředil zvláště na období let 1938 – 1939; popsal útěk Němců do Opavy v době polského záboru Těšínska, jejich úsilí o získání Bohumína a početnou iredentu proti Polsku. O. Toboła v článku *Ostatnie wakacje* popsala vznik a činnost prvního partyzánského oddílu na Těšínsku, k jehož organizátorům patřil Karol Pszczółka z Lyžbic. L. Kara přiblížil životní cestu učitele a vojáka Józefa Franka, který se z táborů v SSSR dostal přes Irán na Střední východ, do Itálie i Británie. H. Bielesz oživil takřka zapomenutou historii odbojové organizace v těšínské nemocnici, jež zachraňovala vojáky z Těšínska před návratem na frontu. W. Młynek stručně zhodnotil 45 let existence PZKO. Z. Jasiński se zamyslel nad neradostnými perspektivami polského školství na Zaolží, neboť 75% smíšených sňatků místních Poláků ohrožuje samu existenci polského etnika, a „nic nie wskazuje na to, że proces ten może się poważnie zahamować“.

Drobné vlastivědné medailonky napsali J. Rusnok o Stonavě, F. Skulina o Boconovicích, A. Kluz o Milíkově, G. Remešová o lázních Darkov. J. Chmiel připomněl slavnou historii karvinského pivovaru, jehož pivo prý bývalo v oblibě hned za plzeňským a až do roku 1956 se

tu vařil i dvacetistupňový černý Porter. A. Kula oprášil pověsti o Babí hoře v Hradišti a o Kostelci u Těrlicka. Ze slavných postav Těšínska připomněl W. A. Berger „Zaolzańskiego Mikołaje Reje“, spisovatele Jana Kubisze, jehož korespondenci publikoval W. Sikora. Ten napsal ještě medailon orlovského grafika a výtvarníka Tadeusze Bergera. M. Fazan zhodnotil působení polonisty a učitele K. Wróblewského v Těšíně na počátku 20. století, S. Hadyna uvedl vzpomínku na spisovatele G. Morcinka.

KALENDARZ ŚLĄSKI (1989 – 1992)

BERGER, Wiesław Adam: Zaolziański Mikołaj Rej (Mała nasza Ojczyzna – Ojcowizna). 1992, s. 146-151.

BIELESZ, Henryk: Fantastyczna odwaga. 1992, s. 190-192.

CEJNAR, Wanda: Zielone lata. 1990, s. 102-106.

FAZAN, Mirosław: Kazimierz Wróblewski – pedagog i uczony. 1992, s. 82-92.

GUZIUR, Oswald: Ucieczka przed śmiercią. 1989, s. 52-63.

GUZIUR, Oswald: „LIDO“ z Bogumina. 1990, s. 81-88.

HADYNA, Stanisław: „Z sercem na dłoni“ (wspomnienie o Gustawie Morcinku). 1992, s. 117-122.

CHMIEL, Józef: Karwiński browar. 1992, s. 198-201.

JASIŃSKI, Zenon: Refleksje nad szkolnictwem polskim w Czechosłowacji. 1992, s. 93-100.

JAWORSKI, Kazimierz: Mój prywatny pierwszy dzień wolności. 1990, s. 78-79.

JAWORSKI, Kazimierz: Scena Polska Teatru Cieszyńskiego w świetle liczb i dokonań. 1991, s. 55-59.

- JOSIEK, Władysław: Dzieje orłowskiego gimnazjum. 1989, s. 43-46.
- JOSIEK, Władysław: Gimnazjum z polskim językiem nauczania w Czeskim Cieszynie. 1989, s. 153-154.
- JOSIEK, Władysław: Związek Polskich Klubów Sportowych. 1991, s. 109-113.
- KADŁUBIEC, Daniel: Osobliwa kronika. 1992, s. 153-159.
- KARA, Leszek: Wojenny tułacz. 1992, s. 187-190.
- KASZPER, Kazimierz: Nadzieja umiera ostatnia. 1991, s. 43-45.
- KINCEL, Ryszard: Opawski tłusty marzec. 1991, s. 211-213.
- KLUZ, Alojzy: Dlaczego zbudowano szańce. 1990, s. 206-207.
- KLUZ, Alojzy: Mój Milików. 1992, s. 124-133.
- KUCHARSKA, Zofia: Maria Wysłouchowa – tłumaczka literatury czeskiej. 1989, s. 165-168.
- KULA, Alojzy: Opowiadania o „Babi Górze” w Grodziszczu. 1992, s. 183-186.
- MARTYNEK, Władysław: Kopałem złoto na Syberii. 1990, s. 169-175.
- MŁYNEK, Władysław: Spojrzenie na 45-lecie PZKO. 1992, s. 40-44.
- MOLIN, Halina – LEGOWICZ, Helena: Życie wśród książek. 1989, s. 156-162.
- MRÓZEK, Karol: Mistrzowice, 1991, s. 163-165.
- NIEDOBA, Władysław: Takie były początki. 1991, s. 62-63.
- PRZECZEK, Piotr: Czesi w Polsce. 1991, s. 89-93.
- PRZYWARA, Jan: Żwirko i Wigura. 1992, s. 113-116.
- RACLAVSKA, Janina: Język polski na Śląsku Cieszyńskim. 1992, s. 160-166.
- REMEŠOVÁ, Gerta: Fontanna zdrowia (z historii uzdrowiska Darków). 1992, s. 176-180.
- ROSNER, Edmund: O Januszu Gaudynie wspomnienie. 1989, s. 99-101.
- RUSNOK, Jan: Bukowiec. 1990, s. 180-184.
- RUSNOK, Jan: Stonawa. 1992, s. 167-175.
- SIKORA, Władysław: O Janie Kubiszu. 1989, s. 91-97.

- SIKORA, Władysław: Z korespondencji Jana Kubisza. 1992, s. 138-145.
- SIKORA, Władysław: Tulipany Tadeusza Bergera. 1992, s. 202-206.
- SKULINA, Franciszek: Boconowice. 1992, s. 72-82.
- SZPYRC, Antoni: Koszarzyska. 1990, s. 184-187.
- SZPYRC, Antoni: Żydzi w dawnym Jabłonkowie. 1990, s. 204-205.
- SZEFER, Andrzej: Szkice z dziejów Niemców na Śląsku Cieszyńskim w latach 1918 – 1939. 1992, s. 64-70.
- SZURMAN, Adolf: Pompeje nad Olzą, czyli wspominki nazewnicze. 1990, s. 45-49.
- TOBOŁA, Otylia: Brakujące ogniwo. 1991, s. 66-69.
- TOBOŁA, Otylia: Kopytów i sztabowe mapy. 1990, s. 73-76.
- TOBOŁA, Otylia: Ostatnie wakacje. 1992, s. 101-111.
- TOBOŁA Otylia: Śląskie rodowody. 1989, s. 35-40.
- (tob-menc) : Oddział Józefa Kamińskiego – „Strzały”. 1990, s. 90-94,
- ZAHRADNIK, Stanisław: Ofiary Karwiny 1939-1945. 1991, s. 161-162.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Polskie kalendarze zaolziańskie (do r. 1920 cieszyńskie). 1992, s. 44-54.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Rola prasy w początkach ruchu robotniczego na Śląsku Cieszyńskim (do 1920 roku). 1991, s. 50-53
- ZAHRADNIK, Stanisław: Spółdzielnia Rolnik. 1990, s. 177-179.
- ZAHRADNIK, Stanisław: 150 lat huty trzynieckiej. 1989, s. 79-83.
- ZOLICH, Jan: Mówią kamienie na rynku. 1990, s. 62-63.

Polská periodika z polské strany Těšínského Slezska

GŁOS ZIEMI CIESZYŃSKIEJ

Głos Ziemi Cieszyńskiej (GZC) je týdeníkem pro oblast Těšínského Slezska, distribuovaným především na území polského okresu Cieszyn. Vydávalo ho vydavatelství „Prasa-Książka-Ruch“ – Śląskie Wydawnictwo Prasowe, od roku 1991 Wydawnictwo Prasa Beskidzka. Sídlo redakce je v Cieszyňě.

Šéfredaktorem byl řadu let Robert Danel, od 1. července 1991 se jím stal Kazimierz Kaszper. Od č. 46 ze 13. listopadu 1992 byl vedením listu pověřen Paweł Czupryna. List má rozsah obvykle 8 – 12 stran normálního novinového formátu a tradici už přes půl století. Z novinářského hlediska jde o list velmi dobré úrovně s početnou čtenářskou obcí a s perspektivou dalšího rozvoje. Všímá si důkladně nejen aktualit společenského a politického života v regionu, ale na rozdíl od okresních novin podobného typu v českých zemích (a zrovna tak i v Polsku) přináší značné množství článků o historii, mnohdy velmi obsáhlých. Jak to odpovídá názvu listu, zabývá se v těchto člancích historií celého Těšínského Slezska včetně tzv. Zaolzí, dnešní české části Těšínska.

Sledovali jsme ročníky 34/1989, 35/1990, 36/1991 a 37/1992.

Články o minulosti

Rok 1989

Problematiky českého Těšínska si všímala celá řada drobnějších článků. Patří sem článek J. Wilczka *Ze wspomnień komisarza*, podávající plastický obraz Bohumína v letech 1938 – 1939, kdy zde autor působil jako komisař v úřadu starosty města. Podobně vzpomínka J. Frydla *Mój wrzesień* připomíná první dny německé okupace Bohumínska v roce 1939, jak je viděl tehdejší poddůstojník těšínského 4. pluku podhalanských střelců. Na pokračování vycházely paměti A. Grycz *Dzieje mojego życia*, zachycující život místních lidí na Karvinsku už od dob předcházejících první světové válce. Po roce 1920 se autorka i s rodinou musela vystěhovat do Polska a pokládá přičlenění Zaolží k Československu za nespravedlivé, neboť např. v Karvině žilo tehdy jen „kilkanaście“ českých rodin, příšlých sem navíc až později z Čech a Moravy, a v Třanovicích dokonce nežila ani jedna. Vzpomínka H. Zielina *Gimnazjalna przygoda* uvádí epizodickou příhodu charakterizující osobnost učitele polského reálného gymnázia v Orlové J. Juroszka. Dva drobné články F. Pasze *Sponiewierany kompozytor* a *Pomnik Schillera* připomínají barvitě osudy těšínských pomníků F. Schuberta a F. Schillera. Životopisný medailonek *Kirkor-Kiedroniowej dni i noce* od K. Nowaka je věnován manželce ministra průmyslu a sestře polského premiéra a blíže pojednává zvláště o jejím pobytu v Doubravě až do roku 1919, kdy musela i s manželem uprchnout před hrozbou českých bojůvek do Polska. Tři články si všímají období německé okupace Těšínska: J. Kazik v článku *Pierwszy mord* připomíná výročí zavraždění

12 Poláků nacisty u jámy Barbora v Karviné 18. září 1939, značka (jm) uvádí fakta o první oběti nacistického útoku z 1. září 1939 v Mistřovicích a A. Kołtuń-Trembicka píše o statečném chování Stefanie Michejdové na pochodu smrti z Brzezinky. Několik vzpomínkových článků je věnováno obětem zajateckých táborů v SSSR pocházejícím z Těšínska včetně Zaolzí – článek K. Ochmana *Fryderyk Król* a několik článků R. Danela pod názvy *Zaginęli bez wieści* a *Śluch po nich zaginął*.

K větším materiálům ročníku 1989 patří především výňatky z polského překladu starší práce Ferdinanda Pelce *O Těšínské Slezsko*, vydané v Ostravě v roce 1928. Postupně vyšlo pod samostatnými titulky celkem 9 obsáhlých výňatků, přičemž byly zdůrazněny především nacionalisticky laděné pasáže Pelcovy knihy. Samotného Pelce redakce v úvodu zhodnotila jako člověka, pod jehož vedením dostala po roce 1907 Slezská matice osvěty lidové jasné nacionalistický, protipolský charakter. Přičetla mu osobní odpovědnost za československo-polský konflikt, za porušení úmluvy z listopadu 1918 i za vojenskou intervenci v roce 1919. Zároveň odmítla případnou námitku, že by při 70. výročí událostí z roku 1919 chtěla zveřejněním Pelcovy práce provokovat. Domnívá se však, že by Poláci měli tuto práci znát, ač jsou v ní fakta zkreslena, neboť jde o otevřenou výpověď, z níž lze poznat smýšlení těch, co zničili šanci dobrých sousedských vztahů mezi Poláky a Čechy na Těšínsku. Pelcův text není otiskován souvisle, jsou z něj vytrhovány jen některé odstavce (např. již prvé pokračování tvoří 12 takových výňatků). Skoro stejnou plochu zaujímá v každém čísle redakční komentář k Pelcově textu, v němž jsou autorovy názory podrobeny kritickému hodnocení. Výsledek takové polemiky je zcela jednoznačný, neboť autor již dávno odpovědět nemůže. Ve čtenářích však

může vzniknout dojem, že Pelcovy názory dosud představují oficiální československé stanovisko a že je tudíž nutno s nimi polemizovat.

Podobnou historickou reminiscencí je článek *Lato 1945 nad Olzq*, což je přetisk článku Śląsk Cieszyński w świetle ostatnich wydarzeń, publikovaného v roce 1945 v listě vydávaném Kołem Ślązaków Cieszyńskich v Londýně. Odráží tehdejší napjatou situaci z léta 1945, kdy se jednalo o státním začlenění Zaolzí, a z hlediska polské emigrace hodnotí průběh mezistátních jednání. Redakce GZC materiál nekomentuje, ale ve stejném čísle přidala další přetisk článku z londýnského Dzienniku Polskiego z roku 1989 od K. Banachowské *Opowieść z Zaolzia*. Je sestaven ze vzpomínek W. Cupka z Mistřovic, žijícího v Kanadě. Uvádí, že na Zaolzí žilo kdysi 85% Poláků a jen 5% Čechů, než začal po první světové válce proces čechizace místních Poláků. V národnostní diskriminaci Poláků vidí i jeden z argumentů opravňujících zábor Těšínska v roce 1938.

Pod názvem *Z Bierutem i Gomułką o Zaolziu* uvedl R. Danel rozhovor s K. Zielonkou ze Stonavy, který musel odejít v roce 1945 do Polska a účastnil se ve Varšavě jednání s představiteli polského státu o otázce Těšínska. Pamětník uvádí, že poválečné rehabilitace volkslistářů se staly příležitostí k tomu, aby české úřady prováděly nátlak na změnu národnosti příslušnosti, takže 30 000 místních Poláků se přihlásilo k Čechům, aby získali práci a osobní bezpečnost. V červnu 1945 bylo během tří dnů zatčeno asi tisíc národně angažovaných Poláků a místy docházelo i k událostem, při nichž tekla krev. Jiné dva články R. Danela kritizují způsob, jakým o historii psal tehdejší oficiální československý deník Rudé právo. Článek *Dezinformacja* protestuje proti tvrzení T. Pasáka v

příloze Rudého práva ze 2. září 1989, že mezi Polskem a Německem existovala až do jara 1939 přátelská spolupráce. Článek *Powiedział co wiedział* ostře kritizuje příspěvek K. Douděry v Rudém právu ze 23. října 1989 a vytýká mu zcela oprávněně prokazatelné chyby v datech, statistických údajích a další hrubá zkreslení. Nutno dodat, že Slezský ústav ČSAV v Opavě tenkrát zaslal vedení redakce Rudého práva podrobný rozbor zmíněných chyb K. Douděry s žádostí o opravu a omluvu čtenářům, což bohužel zůstalo bez jakékoliv odpovědi a oprava nebyla uveřejněna.

Rok 1990

Také v tomto roce přinesl GZC řadu článků vztahujících se k historickému vývoji Těšínska včetně jeho československé části. K 50. výročí rozdělení Těšínska vyšel článek R. Danela *Agresja nagrodzona*, v němž se mj. uvádí, že polská vláda ustoupila od plebiscitu na Těšínsku až pod tlakem způsobeným zadržováním dodávek zbraní převážených přes československé území do Polska válčícího s bolševickým Ruskem. Období německé okupace je věnován seriál autentických dopisů pod názvem *Przyjdzie czas, że się spotkamy*, v němž jsou i zmínky o tehdejší situaci na Karvinsku. Článek K. Golasowského *Pracowali niewolniczo* připomíná osudy osob zavlčených na nucené práce do říše, mezi nimiž bylo i hodně občanů ze Zaolzí. O životě kněze J. Kwiczały, který byl vikářem ve Fryštátě, se zmiňuje příspěvek R. Danela *Pozostali we wspomnieniach*. Článek pod šifrou (d) přináší životopis A. Riegra z Ostravy-Vítkovic, oběti zločinu v Katyni, šifra K. J. uvádí vzpomínky A. Bielesze z Třince, který šťastnou náhodou unikl podobnému osudu v táboře NKVD ve

Starobělsku. Medailonek generála A. Adameckého z Dolních Marklovic, nezákonně popraveného ve Varšavě v roce 1952, zpracoval pod názvem *Ofiara stalinizmu* T. Brachaczek. Z materiálů téhož autora čerpal podklady pro svůj článek *Tragedia wyzwolenia* R. Danel. Uvádí v něm údaje o osudech polských občanů zavlčených do táborů v SSSR v posledních měsících války v roce 1945 a v době těsně po osvobození, opět jsou zde i jména rodáků ze Zaolzí. S historií Těšínska souvisí i článek F. Pasze *Strzelano o świcie*, pojednávající o fyzické likvidaci příslušníků poválečného protistátního odboje v Polsku, jejichž oddíly působily i v horách pohraniční oblasti. Článek K. Nowaka *W sprawie Słowaków* se zabývá minulostí obyvatel Spiše a Oravy. Uvádí se v něm, že obyvatelstvo polské Horní Spiše a Oravy není původu slovenského, ale že pochází z živeckých a podhalanských horalů, kteří se uchýlili na toto kdysi maďarské území a zároveň osídlili i pás sahající 20 km do hloubi dnešního Slovenska, kam Slováci přišli až později. Proto jsou slovenská kultura či školství na polské Horní Spiši a Oravě pro obyvatelstvo neznámé a nepotřebné, a slovenské nápisy na obchodech jsou jen formou vydírání vedeného z Prahy v odvetu za to, že musí strpět polské nápisy na Zaolzí.

Tak jako byly v roce 1989 otiskovány pasáže z Pelcovy knihy, vycházely v roce 1990 v pěti pokračováních úryvky z emigračního vydání knihy K. Kaplana pod názvem *Stosunki czechosłowacko-polskie 1945-1947* (jde o knihu *Pravda o Československu 1945 – 1947*, vydanou v roce 1990 i v Československu). Úryvky tentokrát již nejsou polemicky komentovány, pouze na závěr seriálu je připojen přehled polských autorů, kteří se touto problematikou zabývali. Možnost srovnání pak poskytlo 19 úryvků z podobné práce polského historika M. K. Kamińskiego, otiskovaných pod názvem *Spór o*

Zaolzie. Jednalo se o podrobné hodnocení československo-polských vztahů v prvních poválečných letech, které čekalo na vydání už několik let a zrovna v té době k němu konečně došlo (Polsko-czechosłowackie stosunki polityczne 1945 – 1948, Warszawa 1990). Dějinám poválečných vztahů obou států jsou věnovány ještě dva další příspěvky. Jde o článek K. Szelonga *Polskie flagi na Zaolziu*, popisující vznik a krátké období činnosti Rady Narodowej do Spraw Zaolzia v roce 1945 a činnost polských občanských milicí. Článek K. Nowaka *Polski Komitet Zaolziański* se týká téže problematiky a zvýrazňuje činnost výboru založeného v březnu 1945 v Krakově. Čtenářský ohlas W. Oszeldy pod stejným titulem pak doplňuje a upřesňuje některé další souvislosti Nowakova článku.

Rok 1991

Starší historie Těšínska se týkal článek M. Makowského o čtyřech návštěvách císaře Františka Josefa I. v Těšíně, zveřejněný ve třech pokračováních, podobně jako článek J. Skoczowského o zápisnících a památnících z oblasti Těšínska z 19. a 20. století, uvádějící mj. autory ze Žukova, Dolní Líštné, Hradiště a Suché. Několik článků připomnělo místní význačné osobnosti: E. Buława v článku *Wszyscy jesteśmy z niego* si povšimnul vůdčí postavy polského národního života na Těšínsku Pawła Stalmacha a v dalším článku *Pierwszy szermierz sprawy polskiej* představil polského buditele z 19. století Andrzeje Kotulu, rodáka z Hradiště a notáře ve Fryštátě a Těšíně; M. Pilch ukázala na příkladu faráře G. Kupferszmida a kupce M. Rotha z Wisły národnostní toleranci a rasovou snášenlivost obyvatel této obce v minulosti; P.

Czupryna publikoval medailonek těšínského biskupa F. Śniegoně, šifra E. H. medailonek vzdělaného kněze J. Prutka z Těšína a F. Pasz v článku *Śląski wojewoda* přinesl podrobný životopis dr. Michała Grażyńskiego (a stručně představil i jeho předchůdce v úřadě vojevody od 15. července 1920).

Ke vzpomínkám patří úryvek z práce Z. Kiedroniové o pozadí sporu o Těšínsko po první světové válce a osobnosti F. Michejdy, podobně jako drobná anekdotická vzpomínka S. Majewské-Szmejové o návratu těšínské plebiscitní komise z Paříže. Patří sem i dva články F. Pierchały (*Odbrzowanie a Grymaszenie*), v nichž si všímá okolností smrti kapitána Hallera v Kończycích v době útoku českého vojska v roce 1919 a odpovídá na kritiku svého stanoviska, zveřejněnou W. Grygierem. Do sporu zasáhl drobnou zmínkou také F. Lose.

Období německé okupace Těšínska se týkal článek F. Halského o pomoci některých dozorců těšínské věznice vězněným Polákům, článek šifry (cz) o prvním paravýsadku z Anglie do Polska shozeném omylem 15. února 1941 na Těšínsko, vzpomínka J. Pilcha *Mój wrzesień* o útěku z Ustroně na východ v září 1939, jež připomíná i osudy některých osob ze Zaolzí, a vzpomínka F. Pasze *Gorzki wrzesień*, jež si všímá spíše situace na dnešní polské části Těšínska. Vzpomínka L. Zalewského na účast vojáků 4. pluku podhalanských střelců z posádky v Těšíně při ochraně proti německému útoku 1. září 1939 vyvolala živou polemiku o rozsahu a síle bojů, jak o tom svědčí odezva F. Pierchały *Kto blaguje?* a redakční dovětek *Walk nie było!*, vycházející z dopisu čtenáře. Období okupace se týká i několik medailonků: životopis ředitele polského gymnázia v Orlové P. Felikse zpracoval K. Fober, životopis velitele rybnického inspektorátu ZWZ-AK mgr. Władysława Kuboszka zpracovaný J. Delowiczem byl doplněn podle čtenářského ohlasu redakčním článkem *Zdumiewające rozbieżności*, šifra

(sg) uvedla nekrolog účastníka polského národního odboje na Těšínsku Stanisława Waszkowského a O. Guziur nekrolog Józefa Burka z Louk nad Olzou, rovněž známého odbojáře a obětavého badatele a znalce dějin okupace a odboje na Těšínsku.

Životopis syna starosty města Karviné F. Olszaka uvedl K. Nowak, který v samostatném článku *Złoty jubileusz* oslavil i 50. výročí založení Koła Ślązaków Cieszyńskich ve Velké Británii. Další Nowakův článek *Zaolzie a wielka polityka* přibližoval vzpomínky J. Meysztowicze, polského diplomata působícího ve třicátých letech na konzulátu v Ostravě, a vzpomínky P. Starzeńského, z nichž vybral především návštěvu ministra Becka na Těšínsku v roce 1938. Tentýž autor v článku *Polacy, Czesi, Anglosasi* uvedl podrobnou recenzi knihy M. K. Kamińskiego *Polska i Czechosłowacja w polityce Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii 1945 – 1948*.

Drobnou vzpomínku na své působení v Jablunkově a v Rychvaldě v roce 1939 zveřejnil učitel katolického náboženství T. Lichota. Životopisný medailonek sběratele a znalce polské zahraniční literatury prof. W. Chojnackého, přítele J. L. Mikoláše, publikoval J. Skoczkowski. O obětech katyňského zločinu pocházejících z Těšínska psal E. Buława v recenzi *Potrzebna książka* a T. Brachaczek zveřejnil v 5 pokračováních pod názvem *Ta krew nie może zostać zapomniana* soupis všech obětí sovětských zajateckých táborů a věznic z celého Těšínska. Problematiky polsko-německých vztahů si všimnul článek J. Spyry *Polak, Niemiec – dwa bratanki*. Recenze šifry (d) *Ginęli Polacy* na knihu S. Zahradníka o obětech okupace na Zaolží došla k závěru, že ještě v době druhé světové války byla západní část Těšínského Slezska etnicky polská a v boji s okupanty zde byli aktivní výlučně

Poláci. Do minulosti se vrací rovněž rozhovor s hrabětem Larisch -Mönnichem, přetištěný z Głosu Ludu (*Hrabia Larisch-Moennich odpowiada*). Hrabě v něm vyvrací obvinění, že byl přímo či nepřímo účasten na smrti karvinského starosty dr. Olszaka za okupace a zdůrazňuje, že Karvinsko pro něj bylo a navždy zůstane jeho skutečnou vlastí.

K závažnějším článkům tohoto ročníku patřilo přetištění několika dalších materiálů z ostravského Głosu Ludu. Šlo především o článek *Zaolzie w świetle faktów i dokumentów*, zpracovaný údajně pod redakcí prof. W. Balceraka na vyžádání Fundacji Słowa Polskiego dla Zaolzia se sídlem ve Varšavě. Článek se pokoušel o zhodnocení sporů o Těšínsko s jasným důrazem na neoprávněnost přičlenění Zaolží k Československu a vyvolal v ČSFR značnou pozornost, stejně jako odpověď doc. J. Valenty pod názvem *Fakty czy legendy?*, kterou GZC přetiskl rovněž z Głosu Ludu. Zatímco u Poláků v ČSFR odpověď doc. Valenty, vyvracející některá tvrzení polského článku, vyvolala hned vzápětí emotivně zabarvené čtenářské reakce, na polské straně k tomu nedošlo. Oba materiály jsou podrobně charakterizovány v rozboru Głosu Ludu, takže je blíže nehodnotíme. Patří k nim do jisté míry ještě pohled britského historika N. Daviese na tuto problematiku, zveřejněný pod názvem *Księstwo Cieszyńskie*. Jde o výňatek z jeho knihy *Boże igrzysko*, vydané v roce 1989. Uvádí zde mj., že se ministr Beck už od roku 1935 snažil ulehčit osud Polákům na Zaolží a v roce 1938 bylo rozhodnuto nepřipustit, aby wehrmacht kontroloval Moravskou bránu, proto polská armáda překročila Olzu.

Rok 1992

Historická problematika ze stránek listu začíná poněkud ustupovat, jeho pozornost se už zaměřuje spíše na vlastivědné zajímavosti z Těšínského Slezska.

Jeden z mála článků o starších dějinách od R. Kincela připomíná krvavý pogrom na beskydské Valachy z roku 1643, kdy švédskému vojsku pomáhali potlačovat Valachy i protestantští měšťané z Těšína. Předválečných dějin se týká článek T. Kopoczka *Dzwon skazany na milczenie* popisující osud zvonu odlitého v roce 1937 za peníze ze sbírky čtenářů krakovského listu *Ilustrowany Kurier Codzienny* pro zvonici na místě tragédie polských letců v Těrlicku; československé úřady nepovolily instalaci zvonu a němečtí okupanti pak zvon zničili. Jiný článek téhož autora *Kropka nad „I“* dokládá, že ani Cieszynu se nevyhnuly protižidovské provokace ve třicátých letech, iniciované zvláště národoveckými studenty místní vysoké zemědělské školy; popisuje incident vůči židovským divadelníkům z roku 1934. Vzpomínka J. Kuboka líčí situaci v ČSR v říjnu 1938, kdy byli z československé armády propuštěni vojáci polské národnosti z Těšínska.

Období nacistické okupace se týkal článek J. Kazika *Spotkanie nad Stonawką* o věznění spisovatele G. Morcinka v táborech ve Skrochovicích, Sachsenhausenu a Dachau. Článek O. Guziura *Niezwykłe spotkanie* připomněl setkání přeživších odbojářů ze skupiny ZWZ-AK „Stragan“ v Cieszyně. *Kozielski notatnik Pawła Brusa* zveřejnil ukázky ze zápisníku důstojníka polského vojska zavražděného v Katyni. Rozhovor O. Toboła s historiky R. Žáčkem a T. Kisielewským *Pogrzebane koncepcje* se týkal nedořešených otázek

týkajících se jednání exilových vlád obou zemí o vytvoření poválečné konfederace. K nejnovějším dějinám se vztahovala vzpomínka učitelky T. Klisz na stanné právo v Polsku v roce 1982.

K dalším článkům o historii patřila relace šifry (KN) *W cieniu polityki* o setkání mladých historiků z ČSFR a Polska, v níž se konstatovalo: „... nad Wełtawą Polską interesuje się tradycyjnie mniej osób niż w Polsce Czechami. Po stronie czeskiej istnieje spora niewiedza na temat przebiegu sporów z Polakami.“ Mezi historiky pořád převládají emoce, jež brání vzniku objektivní syntézy vzájemných vztahů v minulosti: „I od tylu lat Polacy i Czesi wypracowali sobie niepisany szablon argumentów na tematy sporne, głównie związane z Zaolziem, mające na celu przede wszystkim zapędzenie strony przeciwnej "w kozi róg" i zmuszenie jej do "posypania głowy popiołem".“ Šifra J. M. uvítala knížku S. Zahradníka o historii a výsledcích sčítání lidu na Zaolží a pochválila jej za „benedyktyňskou cierpliwość“; ocenila zvláště fakt, že byly poprvé publikovány údaje o sčítání lidu z roku 1950, jež komunistické úřady tajily. F. Pasz v článku *Dawnej uchwały czar* vzpomněl dlouhou historii vydávání certifikátů o domovské příslušnosti k městu, které Cieszyn vydával svým občanům už od 9. století. Městská rada takové doklady vydávala ještě po válce, např. v roce 1952 je mohli získat i občané narození na Zaolží.

Články o současnosti

Rok 1989

Na rozdíl od tisku v tehdejší socialistickém Československu byl tisk v Polsku už výrazně svobodnější a zajímal se o mnohem širší okruhy témat nejen z historie, ale především ze současnosti společenského a politického života země. Z bohaté publicistické tvorby postihující problematiku současných československo-polských vztahů jsme vybrali především články, které mohou v něčem doplnit celkový obraz této problematiky a charakterizovat hlavní změny, k nimž právě docházelo.

Ve sledovaném období se na stránkách listu objevovalo několik stálých témat. Tím nejčastějším byla kupodivu ekologie a ochrana životního prostředí, možná proto, že toto téma se mohlo zdát méně politické než jiná témata. Předmětem sporu byla výstavba koksovny ve Stonavě, v Polsku shodně označovaná za nepromyšlenou a sobeckou akci, jejíž realizace by mohla způsobit nedožitelné škody místním obyvatelům obou zemí. Šlo o menší obdobu kontroverzního případu Gabčíkovo, neboť i zde se obě země v dobách totality na výstavbě dohodly, na realizaci stavby byl plánován i polský podíl a mělo se zde koksovat i polské uhlí, na Ostravsku mělo zrušením starých provozů dojít k ozdravení ovzduší a nová koksovna měla mít údajně ekologicky přijatelné parametry. Ke změně politických poměrů docházelo v Polsku o něco dříve než u nás, takže na otevřené výtky a výzvy polského tisku byly reakce československých oficiálních míst a tisku jednoznačně odmítavé a ekologické ohlasy československých disidentů byly tvrdě potlačovány. Namátkou vybrané

titulky článků o problému Stonavy v roce 1989 jasně napovídají jejich obsah: *Trucie na granicy, O czyste niebo nad Beskidami, Co dalej ze Stonawą?, Ratujmy uzdrowisko* (je myšlena Ustroń), *Czeska opozycja przeciw Stonawie, Stonawa nie przejdzie, Zagrożona atmosfera przyjaźni, Judaszowskie korony* (o účasti polských firem na stavbě koksovny), *Stop! dla Stonawy*. Články psal obvykle R. Danel, ale o protestních akcích se zmínil i K. Kaszper (*Muszę protestować*). Polemika R. Danela v článku *Kto podburza?* byla namířena proti článkům I. Havlíka v Ostravsko-karvinském horníku, v nichž autor kritizoval akce ekologického hnutí v Polsku a označoval je za antičeské, antisocialistické, klerikální, za namířené proti KSČ a politicky motivované požadavkem propuštění Václava Havla z vězení. R. Danel polemiku uzavřel: „Iwo Hawlik może mieć oczywiście własne zdanie w każdej sprawie, ale broni, w moim przekonaniu, złej sprawy.“

Jiným mimořádně ožehavým tématem bylo úsilí o změnu pasových a celních předpisů pro styk mezi Polskem a Československem, což bylo aktuální především v oblasti Těšínska s početnou polskou menšinou. Články GZC se týkaly sledování vzájemných pohybů přes hranici v Těšíně, výstavby nových hraničních přechodů, obnovení malého pohraničního styku, rozšíření vzájemných obchodních styků v obou pohraničních územích atd., viz např. článek R. Danela *Obwodowa dla miasta* (o stavbě hraničního mostu a přechodu v Boguszowicích) nebo podobné články *Tydzień na granicy, Huzia! Na Polaków!* (o celní válce proti Polsku), *Ruch na granicy, Gdzie powstanie strefa wolnocłowa?, Zamknięcie szlabanów* aj .

GZC pohotově reagoval i na politický vývoj v Československu, který se za vývojem v Polsku zjevně opožďoval. Lze připomenout třeba článek R. Danela

Nigdy więcej bratniej pomocy o manifestaci v Cieszyně u příležitosti výročí okupace Československa v srpnu 1968. Mluvil tam Jacek Kuroń, byly odeslány pozdravy Václavu Havlovi a kardinálu Tomáškovi, shromáždění uctilo památku Čechů a Slováků, kteří při vpádu okupačních armád zahynuli. Snímek z manifestace ukazoval transparent s nápisem „Szwejku wybaczn! Kmicic“. Účastníci se shodli v názoru, že agresí proti Československu je nutno odsoudit morálně i politicky, což bylo zřetelnou podporou všech československých odpůrců tehdejšího totalitního režimu. Už koncem roku se v GZC objevilo první hodnocení změn, které přinesla listopadová revoluce, v článku R. Danela *Własnym głosem*, a článek K. Kaszpera *Walka trwa!* si všímal reakce Poláků na Zaolží na listopadové události a tříbení názorů na podobu jejich reprezentace.

Rok 1990

Revoluční změny jen velmi zvolna ovlivňovaly zásadní proměnu celého politického a hospodářského systému obou zemí. Dál se proto sváděl zápas o koksovnu ve Stonavě, jak o tom svědčí výběr několika titulků: *Kto nas truje?*, *Stonawa tak czy nie?*, *Trucie nie przejdzie!* atd. Celou historii bojů o koksovnu shrnul v článku *Szatański plan* R. Danel. Bylo jistě velikým zadostiučiněním nejen pro redakci GZC, ale i pro obyvatelstvo z obou stran státní hranice, když mohl list konečně přinést článek s titulkem *Stonawa bez koksowni!*

Také zrušení „poslední železné opony“ na hranicích mezi ČSFR a Polskem se neustále protahovalo i po změně politických poměrů v obou zemích, což vyvolávalo oprávněnou kritiku – především na polské straně. Pravidelně se psalo o potřebě nových hraničních přechodů, obnovení malého pohraničního

styku, a zlepšení vzájemných obchodních styků (např. článek *Kiedy wznowienie ruchu granicznego?*).

Zásadní změny v obou zemích dávaly naději, že vzájemný vztah obou národů bude obnovován na zcela novém základě. Svědčí o tom článek šifry (K) *Doniosłe spotkanie Polaków i Czechów* (č. 1/1990), informující o setkání polských poslanců se zástupci Občanského fóra 21. prosince 1989 v Českém Těšíně. Schůzky v hotelu Piast se zúčastnili mj. Pithart, Šabata, Palouš, Michnik a Bujak. Ve společném prohlášení se uvádí, že obě strany mají zájem na odstraňování vzájemných konfliktů a navrhuji ustavení společné vědecké komise, která by měla za úkol „ustalenie listy białych plam we wzajemnych stosunkach na przestrzeni wieków“. Později mělo též vzniknout vydavatelství, které by šířilo zjištěné poznatky, stejně jako společný česko-polský časopis zasvěcený široce pojaté problematice československo-polské vzájemnosti. Na pobočce Slezské univerzity v Cieszyňě měla vzniknout katedra bohemistiky. Většina těchto předsevzetí však zůstala jen v rovině dobrých úmyslů.

Po listopadu 1989 se výrazně zvýšil zájem GZC o životní podmínky a činnost Poláků v Československu, především na Zaolzí. Vznikla stálá rubrika *U rodaków zza Olzy*, přetrvávající později v podobě rubriky *Zza Olzy*. Byly přetiskovány články z *Głosu Ludu*, někdy i v podobě samostatné stránky. List si všímal všech problémů místních Poláků, sporů o postavení PZKO a Rady Poláků v Československu, spolkového, kulturního a sportovního života Poláků atd. Senátor Polské republiky M. Krzanowski se obrátil s výzvou k „Zaolziakom-Polakom“, aby udržovali polskost ve svých rodinách a sdělil jim, že senát RP chce pokračovat v předválečné tradici, kdy se staral o všechny Poláky na světě

(*Niebezpieczne mury*). Zároveň vyzval, aby se všichni oprostili od projevů šovinismu.

Rozhovor s vedoucím Hlavního celního úřadu Polska T. Bartoszewiczem, přetištěný z Rudého práva (*Polski punkt widzenia*), kritizoval údajnou protipolskou kampaň československého tisku a televize představující Poláky jen v roli pašeráků. Zároveň je v něm připojeno varování, že neskončí-li výtky československých úřadů na adresu polských dělníků v ČSFR, polská vláda je připravena je stáhnout i z rozestavených akcí. Místního charakteru jsou opakované zmínky o tom, že kluci z Českého Těšína házeli kamením na polský břeh Olzy (*Kamienie przyjaźni*), že na budově mateřské školky v Gutech se objevil protipolský nápis v češtině zakončený slovy „Už se na vás těším! Fantomas“ a na budově PZKO v Jablunkově nápis „Bijte Poláky!“ (R. Zahradník, *Czeska kuchnia*). Národnostní nenávist údajně stála v pozadí vraždy W. Hóty českým policistou, který si změnil svou původní polskou národnostní příslušnost a oběti prý vyhrožoval, že „polské svině je třeba postřílet“. Přestože šlo v tomto případě spíše o osobní pohnutky zločinu, psala šifra (y) v článku *Mord na Zaolziu* o rostoucí vlně šovinismu v Československu, jíž vrcholí po desetiletí trvající antipolský tón českých a slovenských sdělovacích prostředků.

Předmětem kritiky se staly i některé nové rysy společenského života v ČSFR, např. rostoucí zločinnost romského obyvatelstva na Karvinsku (*Za Olzą niebezpiecznie*). S obavami přijala šifra (bych) první číslo Těšínských novin a obvinila je z antipolského nacionalismu za údajný výrok, že Těšínské Slezsko bylo součástí českého státu prakticky od samého počátku (*Czy Cieszyn wróci?*). Příslušnost Zaolží k polskému státu list naopak připomněl v č. 40 fotografií

ministra Becka s doprovodem, slavnostně vstupujícího do Českého Těšína 2. října 1938.

Neutěšené poměry na státní hranici dávaly podnět ke kritice českých národních vlastností a některé články ani neskřývaly provokační hroty, takže je redakce tiskla raději kurzívou jako fejetony, v nichž je nadsázka přípustná. Platí to zvláště o článcích Romana Zahradníka, který např. uvádí, že v ČSFR rostou ceny, v obchodech chybí zboží, fronty jsou stále větší a benzín je na lístky, ale protipolská propaganda zůstává. Do Polska jezdí Češi tajně nakupovat, „zeby zagubić się w polskim tłumie nabywają nasze ubrania, zeby nie pachnieć "twarożkami" zjadają nasze potrawy“ (*Operetka*). I v kritice sledě připraveného po Japonsku v jedné hospodě v Cieszyně autor naznačuje, že předpis na takový nechutný pokrm „prawdopodobnie przywieźli z Japonii »starożytni Czesi«, bo współcześni Japończycy nie mają w zwyczaju jedzenia surowych ryb“. (*Śledź „Dengaku“*). Ve fejetonu *Czeska kuchnia* dokonce tvrdí, že „są tacy, którzy dalej wierzą, że jest możliwe, byśmy się narodowo przyjaźnili z Czechami i Słowakami. A ja powtarzam, że to niemożliwe. I nie boję się napisać, że jednym z głównych powodów jest powszechnie znana cecha, nazywana fałszem. Podobno jest to nieelegancki frazes, którym nie należy się posługiwać. Podobno jest to nieprawda, bo nie wszyscy Czesi są fałszywi. Ale można powiedzieć, że Czesi są narodem piwoszy. A czy wszyscy piją piwo? Nie! Przyjmijmy więc, że nie wszyscy są fałszywi, ale Czesi są fałszywym narodem“.

Podobná paušální tvrzení ale v GZC nepřevažovala. Objevovalo se mnohem objektivnější posuzování všech souvislostí česko-polských

vztahů, zvláště v obsáhlých rozhovorech s představiteli veřejného života. K nejlepším patří rozhovor R. Danela s K. Kaszperem, tehdejšíím předsedou Literárně-umělecké sekce ZG PZKO (*Świadomość pogranicza*). S hlubokou znalostí reálií života v Polsku i v Československu se K. Kaszper snaží charakterizovat postavení Poláků na Zaolzí, odstranit idealizované představy a mýty a dojít k poznání, že v budoucí Evropě národnost nebude mít takovou důležitost, jakou nepochybně mají a budou mít obecné morální lidské vlastnosti. Je příznačné, že autor byl vzápětí nařčen z nedostatku polského národního cítění a dalších hříchů (I. Tomica, *Zaolziańskie obywatelstwo?; Jestem Zaolzianką*), na což odpověděl klidným vyvrácením pomluv a dalším vysvětlením svého životního postoje vědomě odmítajícího dnes již přežilý typ vlastenectví, které bývá často zdůrazňováno na úkor všeobecných lidských hodnot (*Stereotypy i plotki*).

Zajímavé argumenty obsahoval rozhovor R. Danela s J. Rusnokem, členem Rady Poláků v ČSFR a šéfredaktorem Zwrotu (*Potrzebny nam sukces Polski*). Upozorňoval na důsledky dlouholeté čechizace Poláků na Zaolzí vedoucí až k tomu, že česká mládež na Zaolzí je dnes už přesvědčena, že žije na odedávna českém území a že Poláci se tu přistěhovali, zatímco tomu bylo právě naopak: „Na Zaolziu ludzie deklarujący narodowość czeską to są albo zczechizowani Polacy, albo Czesi, którzy się tu sprowadzili.“ V čítankách jsou pořád Bezručovy protipolské verše, přestože v nich falšoval historii: „Przecież to nie myśmy polonizowali Czechów, ale oni zczechizowali tysiące galicyjskich imigrantów np. w okolicach Ostrawy czy Mariańskich Gór.“

Rok 1991

Ekologická problematika nezmizela ze stránek listu ani v roce 1991. Připomíná se další znečišťovatel životního prostředí – Třinecké železárny, které poškozují především lázeňskou oblast kolem Ustroně (*Co robi rzqd*). S nadějí se hovoří o plánech na vytvoření ekologického příhraničního pásma v obou částech Těšínska (*Obszar wspólnych działań*) a o plánech na vrácení života pohraniční řece Olze (*Na dobry początek Eko-Olza*).

Problematika hraničních přechodů se po uvolnění předpisů v roce 1991 více přesunula do roviny obchodních styků. Např. článek *Czesi kalkulujq* připomíná početné české výpravy na tržiště do Cieszyna, jejichž účastníci s kalkulačkou v ruce zjišťují výhodnost nákupu rychlým přepočtem ceny podle momentálního kursu mezi korunou a zlotým. S pocitem zadostiučinění konstatuje, že otevření hranic nenaplnilo obavy českého tisku z hromadného vykupování českých obchodů Poláky a že se naopak stalo předpokladem pro rozvinutí co nejširších vzájemně výhodných obchodních styků (*Po wielkim czekaniu mały ruch*). Uvolnění v roce 1991 však zároveň přineslo i výrazné zvýšení celních přestupků, jak o tom svědčí časté články o pašování alkoholu – např. *Nadarzyła się okazja...* nebo *Gazem przez granicę*. Některé čtenářské ohlasy dokonce požadovaly v zájmu ochrany zdraví polského obyvatelstva striktní zákaz přenášení jakéhokoliv alkoholu z Československa do Polska (*Szanujmy się!*). Objevil se i názor, že obrovský rozmach černého výměnného obchodu vlastně obyvatele obou zemí sblížuje, když např. v Cieszyně téměř 40% výtěžků místních obchodníků je získáváno od českých turistů (K. Marciniuk, *Szlaban poszedł w górę, ale ...*). GZC vyšel tomuto trendu vstříc

pravidelnou rubrikou *Wiadomości rynkowe z Olzy*, v níž publikoval aktuální změny kursovního lístku, informace o cenách potravin a průmyslových výrobků či o ustanoveních celních předpisů.

V dalších příspěvcích list opět sleduje veškeré projevy diskriminace Poláků na Zaolzí, ať již skutečné, či jen údajné a zdánlivé. Patří sem článek o diskriminaci polských kněží v Československu (*Polscy księża za Olzq.*) nebo o diskriminaci polských státních občanů trvale bydlících v ČSFR (*Dyskryminacja*). V článku o vraždě polského pohraničnicka v Cieszyňe neznámým pachatelem GZC odmítl nařčení publikované v katowickém Dzienniku Zachodnim a přičítající zločin zadrženému českému Romovi jako nepodložené (K. Marciniuk, *Gdyby rzeka mogła mówić*). Jiný článek se zmiňuje o potížích, jaké mají s překračováním hranic polští rolníci, jimž patří pole o výměře 1500 ha na území ČSFR (*Mróz na granicy*).

V roce 1991 se v GZC objevuje stálá rubrika *U sąsiadów*, která glosovala politickou situaci v ČSFR, mnohdy jen zcela stručně. Všímal si možná až příliš negativních stránek vývoje – ekonomických potíží, rostoucí nezaměstnanosti a zločinnosti, praní špinavých peněz v aukcích, neúcty obyvatel k policejní službě, stávkových hrozeb, nebezpečí rozdělení státu atd. V článku *Dlaczego?* se autor pokusil zjistit, proč se vlastně Češi a Poláci nemají rádi. Uvádí, že za to mohou hříchy minulosti zrovna tak jako vžitá a většinou hrubě zkreslené stereotypy myšlení, charakterizující Čechy jako „Pepíky“ s půllitrem piva v ruce a Poláky jako překupníky a opilce. V ČSFR si všichni myslí, že v Polsku je bída s nouzí a špína, Češi prostě nechtějí vidět změny k lepšímu. Na řečnickou otázku „Proč?“ však autor neodpověděl.

Další rozhovor R. Danela s J. Rusnokem *Smak demokracji* zdůvodňoval vzrůst českého šovinismu logicky pádem totalitního režimu, který dříve pevnou rukou ovládal veškerou politickou činnost v zemi. Upozorňoval rovněž na nebezpečí plynoucí z volebních machinací prostřednictvím uměle zavedené slezské a moravské národnosti. Hrozbě rostoucí přirozené asimilace místních Poláků, způsobené vysokým podílem smíšených manželství, by mohl zabránit zvláště příznivý vývoj polské ekonomiky, který by učinil příklad Polska pro mladé Poláky na Zaolzí mnohem přitažlivějším...

Z Kontaktu vydávaného v Paříži byla přetištěna studie B. Bakuły o postavení Poláků v současném Československu (*Polacy w Czechosłowacji*), která sice trpí značným množstvím nepřesností, ale je zajímavým pokusem o shrnutí problematiky. Autor pokládá za chybu, že Poláci v ČSFR nešli do voleb jednotně a že zástupci Polsko-československé Solidarity v obou zemích jednájí jen v obecné rovině, nepřihlízejí k potřebám Poláků na Zaolzí, kteří jsou tak vystaveni dvojímu tlaku – z Prahy i z Varšavy. Dokládá to např. tvrzením, že na semináři k dějinám Slezska, konaném v říjnu 1990 ve Slezském ústavu ČSAV v Opavě, nedokázali historici z Polska náležitě oponovat jednostranným pohledům českých historiků na otázku Zaolzí. Domnívá se, že cesta k reálné československo-polské spolupráci bude ještě dlouhá. Redakce GZC vzápětí zveřejnila i článek Š. Hernové ze Slezského ústavu ČSAV v Opavě, přetištěný pod názvem *Etniczne pogranicze* z GL, takže si čtenáři mohli srovnat některé údaje o postavení polského obyvatelstva v Československu. Podobným počinem bylo i zveřejnění rozhovoru pařížského korespondenta PAP J. Durmały s J. Valentou, přetištěného z polského listu Rzeczpospolita pod názvem *Białe, nie wyjaśnione plamy*. Jsou v něm shrnuta všechna zásadní témata

minulých československo-polských vztahů, která by se měla stát předmětem objektivního posouzení ze strany československých i polských historiků.

Za zmínku dále stojí čtyři rozhovory Z. Macheje s představiteli polského veřejného života. Jde o rozhovor s velvyslancem RP v ČSFR J. Baluchem (*Ponieważ jesteśmy sąsiadami*). Velvyslanec tu připomíná historickou zkušenost, že „nieszczęściem stosunków polsko-czecho-słowackich zawsze było to, że sprawy stosunkowo małej wagi nagle wychodziły na plan pierwszy“. Má v této souvislosti jistě nikoliv neodůvodněné obavy, aby očekávaná hrozba nezaměstnanosti na Těšínsku (chystané omezování výroby v Třineckých železárnách a omezování těžby uhlí v dolech OKR) nezpůsobila, že za viníka této situace bude pokládán český nacionalismus a nikoliv špatná struktura hospodářství zavedená minulým režimem. Perspektivu dalšího vývoje vidí takto: „Dla stosunków polsko-czechosłowackich najwazniejsza jest mniejszość na ziemi cieszyńskiej, gdzie Polacy są od wieków autochtonami. Ważne, żeby się tam czuli »u siebie« i żeby nikt nie odmawiał im tego prawa do ojczyzny, choć leży ona poza obszarem polskiego państwa.“ Rozhovor s náměstkem ministra kultury a umění Polské republiky M. Jagiellou (*Miejsce szczególnej szansy*) pojednává o finanční a jiné pomoci polského státu „polsko-polskému sblížení“, tj. sblížení Poláků z Polska s Poláky ze Zaolží. Nemělo by přitom jít o separatismus či elitarismus, umělecké pořady na vysoké úrovni budou nabízeny všem bez rozdílu, Polákům po obou stranách Olzy stejně jako Čechům a Slovákům.

Trochu odlišnější představy o budoucím Těšínsku možná měl B. Bagsik, prezident společnosti ART „B“, tehdy jeden z nejúspěšnějších nových polských podnikatelů (*Prezydent ART „B“ odpowiada*): „Wcale nie jestem przeciwny

połączeniu tego, co kiedyś rozłączono. Myślę, że Cieszyn mógłby być normalnym Cieszynem. Nasza aktywność na Zaolziu ma wzbudzić nie interes, lecz mniejszość polską po tamtej stronie, która była przez długie lata osamostatniona albo ukierunkowana przez odpowiednie czynniki. Są to ziemie polskie i są tam Polacy. Bogusław Bagsik ma prawo wypowiedzieć się na temat praw historycznych. Dla mnie nie istnieją pojęcia »po tej stronie granicy« czy »po tamtej stronie granicy«. To są pojęcia wzięte z festiwalu »Na granicy«. Dla mnie istnieje pojecie Śląsk Cieszyński.“

Čtvrtý rozhovor, o němž se zmiňujeme, poskytl Z. Machejovi prorektor Slezské university v Cieszyně prof. K. Ślęczka (*Nauczyć umiejętności zmieniania się*). Hovořilo se v něm o tom, že universita v Cieszyně má „jistou misi“ vůči Polákům za Olzou a že s nimi chce spolupracovat. Spolupráce s Čechy a Slováky je v kontextu historických polsko-českých „zápletek“ těžší, nicméně je třeba jít tímto směrem. V Cieszyně by mělo začít bádání o české a slovenské kultuře, ale i o jazykové kultuře německé (včetně rakouské). Cieszyn by této šance měl využít, při univerzitě by mohl vzniknout i Středoevropský institut.

V podobném duchu vyzněla i zpráva z konference o strategii výchovy a vzdělávání v ČSFR, Polsku a Maďarsku vůči zemím Evropského společenství, která se konala právě v Cieszyně (*Edukacyjny trójkąt*). K prvním vlaštovkám spolupráce patřila též např. zpráva o vzájemných konzultacích budoucího vývoje měst Cieszyna a Českého Těšína jako propojeného celku, ať již se to bude týkat prostorového plánování či konkrétních zápůjček úklidové techniky, sladění městské dopravy atd. (*Współpraca przez granicę*). Rozhovor J. Dygoś s J. Ubikem z univerzity v Cieszyně naznačil, že Těšínsko čeká v oblasti mezinárodní turistiky velmi slibná budoucnost, pokud ovšem dokáže zajistit

patřičnou vybavenost a místní služby. Bylo by zapotřebí prosazovat zájmy Těšínska v parlamentních orgánech obou států tak, jak to kdysi dělali delegáti Těšínska ve Vídni, tvrdí J. Swakoń a uzavírá svůj článek požadavkem konstruktivní spolupráce: „Nasze narody wybiły się na niepodległość po długiej komunistycznej nocy. Czas, byśmy podjęli próbę wybicia się na europejskość przez współpracę.“

Rok 1992

Článků o ekologii v přeshraničních vztazích výrazně ubylo, k výjimkám patřila informace K. Marciniuka o sdružení Eko-Olza z Karviné, které hledá partnera v Polsku (*Razem będziemy silniejsi*). Zato problematika hraničních přechodů je stále středem zájmu. Premiér Pithart při své návštěvě Těšínska slíbil starostům další nové přechody (*Przekuć deklaracje w czyn*).

W. Świątosławski sdělil, že komplex přechodů v Těšíně je největší na jižní hranici Polska a v roce 1991 jím prošlo přes 10 milionů osob a 1 milion 314 tisíc aut, což je nárůst o 73% a 45% oproti předchozímu roku. Pod titulkem *Na granicy* se k situaci anonymně vyjadřovali čtenáři, kteří kritizovali vysoké počty přecházejících (30 až 60 tisíc denně) a navrhovali ponechat těšínské mosty jen pro pěší turisty. A. Szelong si v článku *Nieporozumień ciąg dalszy* postěžoval, že Poláci ze Zaolzí se sotva mohou stát prostředníkem spolupráce obou národů, jak se o tom hovořilo na Kongresu Poláků, když „władze czeskie, trzymając się ściśle Konwencji z 1959 r., nie chcą im wydawać stałych przepustek granicznych do Polski“. Těšínské oslavy Svátku tří bratrů byly podle článku *Bracia sforsowali Olzę* na straně Českého Těšína výrazně skromnější. K.

Marciniuk v článku *Druga strona medalu* označil tržiště v Cieszyně za ráj kapsářů, kde se odehraje až sto krádeží za den. Tržiště tvoří 400 stánků, 250 lavic, 100 prodejních míst z auta, 100 povolených a 100 nepovolených stanovišť, až 400 prodejců „na klepisku“ (udusaný povrch) a ještě další mimo areál. Projde jím až sto tisíc kupujících týdně. Článek *Na zakupy do Polski* konstatuje, že nářky nad invazí Poláků do českých obchodů v pohraničí už výrazně překonávají invaze Čechů opačným směrem. Číšnice, která do Cieszyna přišla za prací z české strany, v rozhovoru s K. Kaszperem uvedla, že „tutejsi ludzie są lepsi, mają lepszy charakter“, jsou kulturnější než Češi, kteří jsou bezohlední, netaktní a vulgární. Nesnáší ale, když na ni Poláci volají „ty pepiczko!“ (*Tutaj jest mi dobrze*).

Zájem listu o dění na Zaolzí přetrvával. Rubrika „Zza Olzy“ stále existovala, vycházela však nepravidelně. K článkům o činnosti polské komunity patřilo *Wyjaśnienie ZG PZKO T. Siwka*, ve kterém se prohlašovalo, že PZKO nikdy neudělal nic ke škodě polského společenství.

Článek šifry [k] *Zaolzie znowu w grzę?* líčil cestu delegace Wspólnoty do Varšavy, kde byla přijata maršálkem Sejmu W. Chrzanowským i premiérem J. Olszewským. Poslanec za KPN K. Wilk zorganizoval v Sejmu konferenci o problémech Poláků na Zaolzí. Delegace chtěla zablokovat ratifikaci smlouvy o spolupráci mezi Polskem a ČSFR, protože „w niedostatecznym stopniu bierze pod uwagę prawa Polaków na Zaolziu oraz nie gwarantuje pełnej realizacji ich praw narodowościowych“. O názorových rozdílech na reprezentaci Poláků na Zaolzí se zmiňoval článek šifry [kk] *Zaolziańskie podziały*. Přetisk rozhovoru s M. Durayem z vedení Egyuttelés-Wspólnoty, který byl také členem delegace do Varšavy, uvedl, že cílem cesty nebylo zamezit ratifikaci smlouvy, ale

dosáhnout toho, aby její realizaci v dílčích doplňujících smlouvách provázely konkrétní kroky na pomoc menšinám, např. zajištěním větší samosprávy ve školství a kultuře (*Postęp nie nastąpił*). Generální konzul Polské republiky v Ostravě J. Kronhold vyjádřil jisté obavy z budoucího vývoje: „Myślę, że Zaolzie znaczy dziś dla nas coś innego niż znaczyło przed wojną dla Polaków na tym terenie. Obawiam się, żeby nie odżyły resentymenty z lat 20. i 30., bowiem one naprawdę nie są Europie potrzebne ...“ Dodal ale, že věří v dobré soužití ve společné Evropě (*Łączy nas wszystko*).

M. Niedoba představila v článku *Fascynacja folklorem* šéfa lidové kapely „Kamraci“ T. Farného z Třince, který chce kultivovat hudební folklor Těšínského Slezska. Šifra (K. M.) se zmínila o konferenci zaměřené na přeshraniční spolupráci regionů (*Euroregion = współpraca*), K. Kaszper kritizoval dosud stále pomalý rozvoj obchodních styků polských a českých firem z regionu (*Współpraca handlowa ciągle kuleje*).

V souvislosti s chystanou reformou administrace se objevilo několik článků o tom, kam by mělo patřit Těšínské Slezsko. G. Kisling, rodák z Těšínska žijící v Rakousku, tvrdil, že Těšínsko nepatří ani do Horního či Dolního Slezska, ani do Haliče, že je to svérázný celek. „Należało by więc tę odrębność szczególnie brać pod uwagę w rozważaniach o przyszłym regionalnym uporządkowaniu Europy“, protože region Těšínska se podobá historicky osvědčeným formacím jako je Lucembursko, Lichtenštejnsko, Monako či Andora (*Monako nad Olzą?*). B. Francus prohlásil, že se nediví hlasům, jež chtějí obnovit slezské vojvodství, „które posiadałoby autonomię wzorem okresu międzywojennego“.

Blížíci se konec Československa spolu s mapou rozdělení republiky ohlásil K. Kaszper (*Być sobą!*). Zdůraznil, že polská menšina by měla v této situaci více

držet popolu a neutápět se „w sporach ideowych, pokoleniowych, moralnych, politycznych, i ... patriotycznych“.

GŁOS ZIEMI CIESZYŃSKIEJ (1989 – 1991)

- BAKUŁA, Bogusław: Polacy w Czechosłowacji. 1991, č. 22, s. 4-5; č. 23, s. 3 a 8.
- BANACHOWSKA, Katarzyna: Opowieść z Zaolzia. 1989, č. 32, s. 4.
- Białe, nie wyjaśnione plamy [rozhovor s J. Valentou]. 1991, č. 21, s. 8.
- Bracia sforsowali Olzę. 1992, č. 26, s. 1-2.
- BRACHACZEK, Tadeusz: Ofiara stalinizmu. 1990, č. 32, s. 3.
- BRACHACZEK, Tadeusz: Ta krew nie może zostać zapomniana. 1991, č. 16-17, s. 4; č. 19-21, s. 4.
- BUŁAWA, Edward: Pierwszy szermierz sprawy polskiej. 1991, č. 41, s. 5.
- BUŁAWA, Edward: Potrzebna książka. 1991, č. 24, s. 3.
- BUŁAWA, Edward: Wszyscy jesteśmy z niego. 1991, č. 45, s. 5.
- (bych): Czy Cieszyn wróci? 1990, č. 42, s. 5.
- Co dalej ze Stonawą? 1989, č. 25, s. 3-4.
- Co robi rząd. 1991, č. 44, s. 2.
- (cz): Obelisk „Cichociemnym“. 1991, č. 40, s. 3.
- Czesi kalkulują. 1991, č. 25, s. 1.
- Czeska opozycja przeciw Stonawie. 1989, č. 38, s. 1-2.
- CZUPRYNA, Paweł: Biskup Cieszyński. 1991, č. 21, s. 3.
- (d): Ginęli Polacy. 1991, č. 5, s. 4.
- (d): Jeszcze jedna ofiara. 1990, č. 27, s. 5.
- DANEL, Robert: Agresja nagrodzona. 1990, č. 30, s. 4.

- DANEL, Robert: Kto podburza? 1989, č. 43, s. 4-5.
- DANEL, Robert: Dezinformacja. 1989, č. 37, s. 3.
- DANEL, Robert: Nigdy więcej bratniej pomocy. 1989, č. 34, s. 1-2.
- DANEL, Robert: Obwodowa dla miasta. 1989, č. 33, s. 1-2.
- DANEL, Robert: Powiedział co wiedział. 1989, č. 45, s. 4.
- DANEL, Robert: Potrzebny nam sukces Polski [rozhovor s J. Rusnokem]. 1990, č. 11, s. 5 a 8.
- DANEL, Robert: Pozostali we wspomnieniach. 1990, č. 2, s. 5.
- DANEL, Robert: Słuch po nich zaginął. Antoni Marcinek. 1989, č. 44, s. 4.
- DANEL, Robert: Smak demokracji [rozhovor s J. Rusnokem]. 1991, č. 20, s. 4.
- DANEL, Robert: Świadomość pogranicza [rozhovor s K. Kaszperem]. 1990, č. 1, s. 3.
- DANEL, Robert: Szatański plan. 1990, č. 1, s. 4, 5, 7.
- DANEL, Robert: Tragedia wyzwolenia. 1990, č. 40, s. 3; č. 44, s. 3.
- DANEL, Robert: Własnym głosem. 1989, č. 49, s. 4.
- DANEL, Robert: Z Bierutem i Gomułką o Zaolziu [rozhovor s K. Zielonkou]. 1989, č. 2, s. 3-5.
- DANEL, Robert: Zaginęli bez wieści. 1989, č. 38-39, s. 4.
- DAVIES, Norman: Księstwo Cieszyńskie. 1991, č. 3, s. 4.
- DELOWICZ, Jan: Wiernie służył Ojczyźnie. 1991, č. 38, s. 8.
- Dlaczego? 1991, č. 43, s. 4.
- DYGOŚ, Jolanta: Atrakcja – pogranicze kultur [rozhovor s J. Ubikem]. 1991, č. 48, s. 4.
- Dyskryminacja. 1991, č. 34, s. 5.
- Edukacyjny trójkąt. 1991, č. 42, s. 1.
- E. H. : Zapomniany ksiądz. 1991, č. 21, s. 3.
- FOBER, Kazimierz: Zapomniany Piotr Feliks. 1991, č. 31, s. 5 a 11.

- FRANCUS, Bogusław: My i oni. Patriotyczna to miłość do swoich i nienawiść do obcych. 1992, č. 40, s. 5.
- FRYDEL, Józef: Mój wrzesień. 1989, č. 35, s. 4.
- Gazem przez granicę. 1991, č. 44, s. 3.
- Gdzie powstanie strefa wolnościowa? 1989, č. 45, s. 1-2.
- GOLASOWSKI, Karol: Pracowali niewolniczo. 1990, č. 8, s. 3.
- GRYCZ, Amalia: Dzieje mojego życia. 1989, č. 25-36, s. 5.
- GRYGIER, Władysław: Jeszcze o śmierci Hallera. 1991, č. 41, s. 3.
- GUZIUR, Oswald: Odszedł Józef Burek. 1991, č. 49, s. 5.
- GUZIUR, Oswald: Niezwykłe spotkanie. 1992, č. 28, s. 5.
- HALSKI, Franciszek: Więzienni dozorczy. 1991, č. 28, s. 3.
- HERNOVÁ, Šárka: Etniczne pogranicze. 1991, č. 25, s. 4.
- Hrabia Larisch-Moennich odpowiada. 1991, č. 4, s. 4.
- Huzia! Na Polaków! 1989, č. 42, s. 2.
- J. M.: Spisy ludności na Zaolziu. 1992, č. 7, s. 3.
- (jm): Pierwsza ofiara. 1989, č. 34, s. 2.
- Judaszowskie korony. 1989, č. 49, s. 5.
- (k): Zaolzie znowu w grze? 1992, č. 7, s. 1 a 3.
- (K) : Doniosłe spotkanie Polaków i Czechów. 1990, č. 1, s. 1-2.
- K. J. : Przeżył Starobielsk. 1990, č. 27, s. 4.
- (kk): Zaolziańskie podziały. 1992, č. 15, s. 1 a 3.
- (K. M.): Euroregion = współpraca. 1992, č. 10, s. 1 a 3.
- Kamienie przyjaźni. 1990, č. 42, s. 5.
- KAMIŃSKI, Marek K. : Spór o Zaolzie. Část 1-18. 1990, č. 23, s. 3-8; č. 24-26, s. 4-5; č. 27-29, s. 3-5; č. 30-41, s. 4-5.
- KAPLAN, Karel: Stosunki czechosłowacko-polskie 1945-47. Část 1-5. 1990, č. 18-20, s. 3-8; č. 21-22, s. 4-8.

KASZPER, Kazimierz: Być sobą! Stosunek do mniejszości miarą demokracji. 1992, č. 52, s. 2.

KASZPER, Kazimierz: Muszę protestować. 1989, č. 20, s. 4.

KASZPER, Kazimierz: Stereotypy i plotki. 1990, č. 6, s. 4.

KASZPER, Kazimierz: „Tutaj jest mi dobrze“... mówi czeska kelnerka w Restauracji „Targowej“. 1992, č. 16, s. 6.

KASZPER, Kazimierz: Walka trwa! 1989, č. 50-51, s. 6.

KASZPER, Kazimierz: Współpraca handlowa ciągle kuleje. 1992, č. 11, s. 3.

KAZIK, Józef : Pierwszy mord. 1989, č. 48, s. 4.

KAZIK, Józef: Spotkanie nad Stonawką. 1992, č. 32, s. 5.

KIEDRONIOWA, Zofia z Grabskich: Z racji odzyskania Śląska słów kilka. 1991, č. 41, s. 5.

Kiedy wznowienie ruchu granicznego? 1990, č. 9, s. 1-2.

KINCEL, Ryszard: Pogromy beskidzkich Wałachów. 1992, č. 6, s. 4-5; č. 7, s. 4-5.

KISLING, G.: Monako nad Olzą 1992, č. 43, s. 3.

KLISZ, Teresa: Moje wielkopolskie rekolekcje 1982. Wspomnienia nauczycielki z pierwszych dni stanu wojennego. 1992, č. 1, s. 9; č. 2, s. 9.

(KN): W cieniu polityki. 1992, č. 29, s. 4-5.

KOKTUŃ-TREMBICKA, Alojzja: Heroizm w marszu śmierci. 1989, č. 37, s. 4.

KOPOCZEK, Tadeusz: Dzwon skazany na milczenie. 1992, č. 37, s. 4.

KOPOCZEK, Tadeusz: Kropka nad „I“. Żydowskich ekscesów nie ustrzegł się nawet Cieszyn. 1992, č. 36, s. 5.

Kozielski notatnik Pawła Brusa. 1992, č. 28 -30.

KRZANOWSKI, Maciej: Niebezpieczne mury. 1990, č. 10, s. 4.

KRONHOLD, Jerzy: Łączy nas wszystko. 1992, č. 33, s. 4.

Kto nas truje? 1990, č. 5, s. 1.

KUBOK, Jan: Będzie wojna. 1992, č. 40, s. 5.

Lato 1945 nad Olzą. 1989, č. 32, s. 3-4.

- LICHOTA, Teodor: Jak nauczaliśmy religii. 1991, č. 13, s. 3 a 12.
- LOSE, Franciszek: Zaniechać polemik. 1991, č. 48, s. 5.
- MACHEJ, Zbigniew: Miejsce szczególnej szansy [rozhovor s. M. Jagiellou]. 1991, č. 10, s. 5.
- MACHEJ, Zbigniew: Nauczyć umiejętności zmieniania się [rozhovor s K. Ślęzkou]. 1991, č. 11, s. 3.
- MACHEJ, Zbigniew: Ponieważ jesteśmy sąsiadami [rozhovor s J. Baluchem]. 1991, č. 15, s. 3.
- MACHEJ, Zbigniew: Prezydent ART „B” odpowiada. 1991, č. 28, s. 3.
- MAJEWSKA-SZMEJOWA, Stefania: Przygoda w pociągu. 1991, č. 31, s. 6.
- MAKOWSKI, Mariusz: Cesarz Franciszek I w Cieszyń. 1991, č. 16, s. 3; č. 17, s. 4; č. 18, s. 4; č. 19, s. 3 a 8. 1992, č. 29, s. 4.
- MARCINIUK, Krzysztof: Druga strona medalu.
- MARCINIUK, Krzysztof: Gdyby rzeka mogła mówić. 1991, č. 39, s. 4.
- MARCINIUK, Krzysztof: Razem będziemy silniejsi. 1992, č. 23, s. 4.
- MARCINIUK, Krzysztof: Szlaban poszedł w górę, ale... 1991, č. 40, s. 4.
- Mróz na granicy. 1991, č. 9, s. 4.
- Na dobry początek Eko-Olza. 1991, č. 50, s. 1.
- Na granicy. 1992, č. 22, s. 3.
- Na zakupy do Polski. 1992, č. 51, s. 3.
- Nadarzyła się okazja... 1991, č. 42, s. 5.
- NIEDOBA, Marcela: Fascynacja folklorem. 1992, č. 32, s. 6.
- NOWAK, Krzysztof: Kirkor-Kiedroniowej dni i noce. 1989, č. 34, s. 4.
- NOWAK, Krzysztof: Polacy, Czesi, Anglosasi. 1991, č. 44, s. 5.
- NOWAK, Krzysztof: Polski Komitet Zaolziański. 1990, č. 17, s. 3-5.
- NOWAK, Krzysztof: Syn burmistrza Karwiny. 1991, č. 33, s. 5.
- NOWAK, Krzysztof: W sprawie Słowaków. 1990, č. 44, s. 4.

NOWAK, Krzysztof: Zaolzie a wielka polityka. 1991, č. 28, s. 3.

NOWAK, Krzysztof: Złoty jubileusz. 1991, č. 16, s. 3.

O czyste niebo nad Beskidami. 1989, č. 21, s. 1 a 4.

Obszar wspólnych działań. 1991, č. 48, s. 1.

OCHMAN, Karol: Fryderyk Król. 1989, č. 45, s. 4.

OSZELDA, Władysław: Polski Komitet Zaolziański. 1990, č. 22, s. 3.

PASZ, Franciszek: Dawnej uchwały czar. Obywatel z przynależnością do miasta. 1992, č. 7, s. 5.

PASZ, Franciszek: Gorzki wrzesień. 1991, č. 40, s. 5.

PASZ, Franciszek: Pomnik Schillera. 1989, č. 46, s. 4.

PASZ, Franciszek: Sponiewierany kompozytor. 1989, č. 42, s. 4.

PASZ, Franciszek: Strzelano o świcie. 1990, č. 27, s. 3-4.

PASZ, Franciszek: Śląski wojewoda. 1991, č. 43, s. 4-5.

PELC, Ferdinand: Stanęliśmy nad Olzą. 1989, č. 3, s. 4-5.

PELC, Ferdinand: Za zgodą lub siłą. 1989, č. 4, s. 3-5.

PELC, Ferdinand: Umowa. 1989, č. 5-8, s. 3-5.

PELC, Ferdinand: Starter włączony. 1989, č. 10, s. 3-5.

PELC, Ferdinand: Akcja wojskowa. 1989, č. 11, s. 3-5.

PIERCHAŁA, Franciszek: Grymaszenie (zbytnie). 1991, č. 45, s. 5.

PIERCHAŁA, Franciszek: Kto błaguje? 1991, č. 39, s. 3.

PIERCHAŁA, Franciszek: Odbrażowanie. 1991, č. 36, s. 5.

PILCH, Józef: Mój wrzesień. 1991, č. 37-38, s. 4-5.

PILCH, Maria: Ksiądz i kupiec. 1991, č. 39, s. 4-5.

Po wielkim czekaniu mały ruch. 1991, č. 8, s. 1.

Polscy księża za Olzą. 1991, č. 31, s. 3.

Polski punkt widzenia. 1990, č. 48, s. 4.

Postęp nie nastąpił. Ruch polityczny Wspólnota nie kapituluje. 1992, č. 20, s. 3.

Przekuć deklarację w czyn. 1992, č. 16, s. 1-2.

Przyjacielskie trucie. 1989, č. 32, s. 3.

Przyjdzie czas, że się spotkamy. 1990, č. 5-8, s. 5.

Ratujmy uzdrowisko. 1989, č. 29, s. 3.

Ruch na granicy. 1989, č. 43, s. 2.

(sg) : Oficer i działacz. 1991, č. 39, s. 2.

SIWEK, Tadeusz: Wyjaśnienie ZG PZKO. 1992, č. 5, s. 3.

SKOCZOWSKI, Jan: Następca Estreichera. 1991, č. 36, s. 3.

SKOCZKOWSKI, Jan: Zapiśniki i pamiętniki. 1991, č. 47, s. 6-7.

SPYRA, Janusz: Polak, Niemiec dwa bratanki. 1991, č. 1, s. 4.

Stonawa bez koksowni! 1990, č. 47, s. 1.

Stonawa tak czy nie? 1990, č. 13, s. 4.

Stonawa nie przejdzie. 1989, č. 41, s. 1-2.

Stop! Dla Stonawy. 1989, č. 50, s. 1-2.

SWAKOŃ, Józef: Wybić się na europejskość. 1991, č. 48, s. 3.

ŚWIĘTOSŁAWSKI, Wiesław: Straż Graniczna wyjaśnia. 1992, č. 17, s. 3.

Szanujmy się! 1991, č. 49, s. 4.

SZELONG, Andrzej: Nieporozumień ciąg dalszy. 1992, č. 23, s. 4.

SZELONG, Krzysztof: Polskie flagi na Zaolziu. 1990, č. 10, s. 5 a 8.

TOBOŁA, Otylia: Pogrzebane koncepcje. Prawda o idei federacyjnej pomiędzy Polską i Czechosłowacją była niebezpieczna. 1992, č. 11, s. 5.

TOMICA, Irena: Jestem Zaolzianką. 1990, č. 8, s. 4.

TOMICA, Irena: Zaolziańskie obywatelstwo? 1990, č. 6, s. 4.

Trucie na granicy. 1989, č. 7, s. 3-4.

Trucie nie przejdzie! 1990, č. 18, s. 1.

Tydzień na granicy. 1989, č. 41, s. 2.

VALENTA, Jaroslav: Fakty czy legendy? 1991, č. 24, s. 5-7 a 11.

Walk nie było! 1991, č. 40, s. 5.

WILCZEK, Józef : Ze wspomnień komisarza. 1989, č. 37-39, s. 5.

Współpraca przez granicę. 1991, č. 47, s. 3.

(y): Mord na Zaolziu. 1990, č. 45, s. 2.

Za Olzą niebezpieczniej. 1990, č. 46, s. 5.

Zagrożona atmosfera przyjaźni. 1989, č. 45, s. 5.

ZAHRADNIK, Roman: Czeska kuchnia. 1990, č. 43, s. 4.

ZAHRADNIK, Roman: Operetka. 1990, č. 41, s. 4.

ZAHRADNIK, Roman: Śledź „Dengaku. 1990, č. 45, s. 4.

ZALEWSKI, Lucjan: Tak to się zaczęło. 1991, č. 35, s. 3.

Zamknięcie szlabanów. 1989, č. 47, s. 2.

Zaolzie w świetle faktów i dokumentów. 1991, č. 23, s. 3.

Zdumiewające rozbieżności. 1991, č. 49, s. 3.

ZIELINA, Helena: Gimnazjalna przygoda. 1989, č. 41, s. 5.

KRONIKA BESKIDZKA

Kronika Beskidzka (KB) je týdeníkem pro oblast polského Pobeskydí distribuovaným především v tehdejší bielském vojvodství a v okrese Cieszyn v katovickém vojvodství. Vydávalo ho stejně jako GZC vydavatelství „Prasa-Książka-Ruch“ – Śląskie Wydawnictwo Prasowe, od roku 1991 Wydawnictwo „Prasa Beskidzka“. Sídlo redakce je v Bielsku-Białé. Šéfredaktorem byl koncem 80. let Witalis Butrym, od roku 1991 Piotr Wysocki. List měl obvykle rozsah 12 stran novinového formátu, mnohdy i 8 stran příloh, náklad 36 tisíc výtisků se

příležitostně zvyšoval. List vychází vždy ve čtvrtek už od 25. listopadu 1956. V roce 1976 byl sloučen s listem Głos Ziemi Cieszyńskiej do jednotného listu Kronika, který byl orgánem vojvodského výboru Polské sjednocené dělnické strany v Bielsku-Bialé. Od roku 1989 je KB opět samostatným týdeníkem.

Na rozdíl od GZC publikuje KB mnohem méně článků z historie regionu, všímá si spíše aktualit současného života, otiskuje úřední zprávy místních orgánů a organizací, dává prostor ke zvýraznění kriminálních případů, společenských afér a reklamy. Avšak i zde lze najít články k problematice československo-polských vztahů, i když v mnohem menším množství, než je tomu u GZC. Sledovali jsme ročníky 34/1989, 35/1990, 36/1991 a 37/1992.

Články o minulosti

Rok 1989

Z nemnoha článků o historii lze připomenout vzpomínku Z. J. Spily *Tamten wrzesień*, popisující první dny německé okupace Těšínska až do jara 1940 a uvádějící i konkrétní souvislosti s Orlovou a Českým Těšínem. Dva obsáhlé příspěvky M. Łabuza se týkají osudu obyvatel Těšínska zavlčených do SSSR a povražděných při likvidačních akcích NKVD v Katyni, Charkově a Tveru. V seznamech sestavených autorem lze najít jména mnoha desítek obětí pocházejících ze Zaolzí.

Rok 1990

Také v tomto roce se jeden z článků týkal katyňské problematiky – A. Śliwka v něm rozváděl životopis svého příbuzného K. Śliwky, s vazbou na Bystřici a Nýdek. Jen zcela nepřímo se sledované problematiky týkala vzpomínka vojenského historika W. Huperta na zákulisí války mezi Polskem a bolševickým Ruskem v letech 1919-1920, napsaná již ve 30. letech.

Dva články T. Kopoczka odhalují příčiny a průběh likvidační akce polské státní bezpečnosti, spáchané na odpůrcích režimu v Cieszyně v roce 1946. Článek J. Stroky *Polaczki i pepiki* je připomínkou 70. výročí rozdělení Těšínska. Zdůrazňuje se v něm, že Zaolzí si uchovalo polský charakter přesto, že bylo v období od roku 1335, tedy po více než 650 let svého vývoje spojeno s Polskem jen oněch 11 měsíců předválečného záboru, s nímž Beneš ostatně souhlasil a který měl za cíl pouze předejít záboru německému. Článek postupně dochází až do současnosti a kritizuje skutečnost, že i současná mezistátní jednání dvou svobodných partnerů nechávají prozatím delikátně stranou otázku rozděleného Těšínska v rozporu s potřebami jeho obyvatel. Příspěvek Z. Niemce *Polska secesja w Ostrawie* podává historii Polského domu v Moravské Ostravě a připomíná starosti jeho staronových vlastníků.

Rok 1991

V tomto ročníku byl jeden článek věnován starším dějinám Těšínska – D. Bandoła v něm popsal historii beskydských zbojníků včetně příběhu Ondráše z Janovic (*O beskidzkich harnasiach*). Dva články L. Popiela „*Sulimy*“ se týkaly

období nacistické okupace Těšínska – článek *Walczyli w Beskidach* shrnoval nejobecnější informace o polských odbojových organizacích působících v západních Beskydech a článek *Rok odwetu AK* si všímal činnosti této odbojové formace nejen v okolí Bielska, ale i na území Těšínska. Autor v něm došel k závěru, že ve zdejším odboji vládly „nie najlepsze stosunki między Polakami a Czechami“, ale nijak blíž to nedokládá. Pozornosti zasluhuje dále článek T. Madej *Beskidenland* o obnovení spolkové činnosti bielských Němců, kteří již navázali kontakty s vysídlenými krajany v Německu a v Rakousku.

Rok 1992

Z nemnoha příspěvků o historii stojí za zmínku obsáhlé vzpomínky W. Zycha *Ruch oporu na Żywiecczyźnie w latach 1939 – 1942*, otiskované na pokračování. Učitel a kapitán polské armády si vedl za války zápisník, kterým mohl dokumentovat odbojové akce v regionu. Lze v nich vysledovat i spojení živeckého obvodu ZWZ-AK s Těšínskem, jež směřovalo od šéfa rozvědky A. Płanika k partyzánskému oddílu J. Kamińskiego „Strzały“.

Šifra (zn) připravila přehled více než čtyř desítek úspěšné činnosti Polské scény Těšínského divadla („*Niespodzianka*“ za *Olzq*).

Články o současnosti

Zájem o problematiku současných československo-polských vztahů na stránkách KB byl podstatně větší než o články z historie a během let se ještě zvyšoval. Články lze rozdělit do několika tematických okruhů zájmu, tak jako tomu bylo u GZC, tedy především na články o ekologii, pohraničním styku, o podobách československo-polských vztahů a o situaci polské menšiny v ČSFR.

Rok 1989

Nejfrekventovanější zpočátku byla, podobně jako u GZC, ekologická problematika a ochrana životního prostředí ve spojitosti s ožehavou otázkou výstavby koksovny ve Stonavě. Hovoří o tom výstižně titulky článků – např. *Protest s ukázkou hesla demonstrantů: „Czechu! Nie truj Lecha!“*, *Posłowie przeciw Stonawie*, *O Stonawie znów głośno*, *O Stonawie i nowej konwencji granicznej*, *Będziemy protestować do skutku*, *Strach ma imię: STONAWA*, *Impas w sprawie Stonawy*.

Rovněž otázka nevyhovující úpravy pohraničního styku a celních a pasových předpisů mezi oběma zeměmi stála v popředí zájmu už v roce 1989 – viz např. články *Strefa wolnościowa w Cieszynie*, *Na groby za Olzę* aj.

Života v Československu si v té době všímala KB jen sporadicky, jak to odpovídalo omezeným kontaktům obou zemí. Spíše šlo o krátké zprávy a články z cest – *Korespondencja z Ostrawy*. *Jest co oglądać*, *Powrót zza Olzy*. Teprve koncem roku 1989 se v důsledku

nastalých změn zájem zvyšuje, a to jak o vzájemné vztahy obou zemí, tak o postavení Poláků na Zaolží – viz např. články *Żywsza telewizja w Czechosłowacji*, *Postulaty Polaków z Zaolzia*.

Rok 1990

I v tomto roce ještě zabíralo pozornost téma výstavby koksovny ve Stonavě – viz články *Stonawa wciąż straszy* nebo *Nie chcemy Stonawy*, až k závěrečnému konstatování vyhraného zápasu *Stonawa pokonana*.

Problémy pohraničního styku stále plnily stránky novin po celý rok – *Znów tłok na granicy*, *Na „mokrej granicy“*, *Nowe przejście – nowe szanse*, *Przejsć Olzę*, *Konflikty na granicy*, *Złe wiadomości o małym ruchu granicznym*.

Zároveň však rok 1990 už byl zcela ve znamení nové situace a šíře článků zajímavých se o život v ČSFR stále rostla – *Odwilż na Zaolziu* (o problémech Poláků na Zaolží), *Mniej gwiazd w Ostrawie* (o změně režimu v ČSFR), *Pravda a láska. Korespondencja z Czechosłowacji*, *Polski fiat? Ano!*, *Nad Olzą i Ostrawicą* (o potížích polských kněží v ČSFR), *Strach przed inwazją Polaków*, *Miss zza Olzy – bezrobotna!* Tehdy byla také zavedena nepravidelná, ale poměrně častá rubrika zpráv „Wieści zza Olzy“, která informovala ve zkratce o dění nejen za Olzou, ale v celé ČSFR.

Rok 1991

Problém koksovny ve Stonavě se už objevuje ve zcela nové poloze, autoři se zajímají spíš o to, zda bude rozestavěná koksovna účelně využita – např. článek *Stonawa tonie*.

Situace na hraničních přechodech se po provedených úpravách v roce 1991 poněkud uklidnila, jak o tom svědčil např. článek *Dobre wieści z granicy*. Původní optimismus očekávající rychlou nápravu poměrů byl však záhy vystřídán rozčarováním, neboť skutečnému zlepšení bránilo nedostatečné vybavení celníc na obou stranách hranice, nízké početní stavy celníků a malý počet hraničních přechodů (*Na granicy bez zmian*). Předmětem veřejného zájmu byly stále častější případy porušování celních předpisů, např. při ilegálním převozu alkoholu do Polska (*Gangsterski spirytus*). Naději na aspoň částečné zlepšení situace skýtalo zvýšení počtu železničních přechodů, např. chystané obnovení železniční trati Čadca-Zwardoń, včetně její plánované elektrifikace a průjezdnosti pro rychlíkové spoje (*Kiedy pociągami przez Zwardoń?*).

Rubrika „Wieści z za Olzy“ se změnila v rubriku „Za Olzy“ a výrazně se zvýšily příspěvky z oblasti hospodářských kontaktů obou zemí a obou pohraničních regionů – např. *Dobry interes – za rzeką, Twoja firma – za Olzą* (o možnostech podnikání na trhu v ČSFR a inzerci polských firem), *Jedziemy do Ostrawy* (rady, jak se nejlépe dostat autobusem a vlakem do Ostravy) či dokonce *Tani erotyczny masaż. Turystyczna propozycja z Ostrawy*.

Častější jsou i obsáhlejší články o vývoji politické situace v ČSFR a o postavení místních Poláků – např. *Zaolziański kongres, Teatry na granicy, Jak*

dobrze jest w różowym (korespondence z Prahy), *Polacy z Postkomuny* (o setkání Poláků z bývalých socialistických zemí v Českém Těšíně), *Polski pałac w Ostrawie*, *Polacy odzyskali Piasta* aj.

Rok 1992

Ekologická problematika ve vzájemných vztazích obou států už skoro zmizela, objevila se jen v drobných zprávách rubriky *Zza Olzy* v podobě zmínky o tom, že vláda ČSFR zaplatila Polsku za znečištění řeky Odry 7 miliard zlotých, jež budou rozděleny obcím v povodí Odry a zčásti využity na kompenzace škod místních obyvatel.

Tato rubrika se ještě zmínila o spolupráci katovického a ostravského rozhlasu či o tom, že novým hitem televizních diváků na Zaolzí se stává seriál *Dynastia* vysílaný v polské televizi. Do týdenních přehledů televizních programů přibýly i české programy z vysílače Ostrava. Rubrika *Zza Olzy* se však záhy přestala objevovat. Jen zčásti ji nahradila rubrika *Mini-Kronika*, v níž se občas objevila i zpráva z ČSFR (např. o chystaném vydání českého Přehledu dějin Těšínska ve Slezském ústavu ČSAV v Opavě).

Hlavním tématem roku byly nepochybně stále přetrvávající problémy na hraničních přechodech a možnosti zlepšení této situace. Především hraniční mosty přes Olzu v Těšíně byly předmětem kritiky. Šifra (tar) popisovala život polských „obchodníků“, kteří mohou jednorázově přenést do Polska jen jednu láhev alkoholu, který je v ČSFR mnohem levnější: „Są bowiem tacy specjaliści (z obu stron granicy), którzy przechodzą przez cieszyński most kilkanaście razy dziennie“, a patří k nim i žáci místních škol (*Przygraniczni „biznesmeni“*). T.

Madej psala o korupci na hranici, kdy celníci za úplatek nekontrolovali nákladní auta a autobusy s turisty, jak to odhalily kontrolní orgány (*Dziurawa granica*). Mnoho rozruchu vyvolalo dočasné uzavření jednoho z mostů kvůli opravám. Článek *Mosty nie dla wszystkich* tvrdil, že Okresní úřad v Karviné jednostranně porušil vládní dohodu o hraničních přechodech, když omezil dopravu na mostě Svobody jen pro pěší a cyklisty na dobu rekonstrukce mostu Přátelství. Bielský vojvoda podal oficiální stížnost a značka (zn) v článku *Mosty (nie) zgody* poznamenala, že pokud Češi zákaz odůvodnili obavami z přemíry výfukových plynů, pak lze též očekávat, že třeba „zamkną hutę w Trzyńcu“, ale protože nechce Čechy urazit, tak událost nebude raději komentovat. Po třech měsících byla plánovaná oprava mostu Přátelství ukončena a na oba mosty se vrátil dřívější provoz. Značka (zn) konstatovala (*Ruch na granicy*), že už zase jezdí Poláci nakupovat pivo, alkohol, lepší maso a uzeniny do Čech a Češi džíny, prací prášky, šampony a harmonikové dveře do Polska, což má i své pozitivní důsledky: „Wspólne handlowanie (i obopólne zyski) sprawiło, że w przygranicznym regionie zanikają negatywne opinie o Polakach i Czechach.“ Její americký kolega z týdeníku Newsweek (č. 15 ze 12. 10. 1992) také popisoval, jak dvakrát týdně vyráží tisícíhlavé davy koupěchtivých Poláků a Čechů na opačnou stranu hranice a potvrdil, že nenormálnost rozdělení Těšínska nahradila tato svérázná spolupráce, ale zároveň upozornil, že „Daleko jeszcze do świętowania miłości“ (*Mosty na rzece nieufności*). Změnu k lepšímu naznačil i návrat železničního spojení z Bielska do Čadce na přechodu Zwardoń – Skalité. Tato trať byla uzavřena již v roce 1945 a teprve k 1. červnu 1992 opět obnovena – (tar): *Torami przez granicę*, (mp): *Weekend w Čadcy*.

Rozvoji vzájemných hospodářských styků měla napomáhat i možnost reklamy pro podnikatele na stránkách Kroniky Beskidzké v Bielsku-Bialé a Moravskoslezského deníku v Ostravě (*Uwaga! Pozor!*). Přibývalo pozvání na druhou stranu hranice, např. B. Wisłocka-Trombska propagovala džezový klub Na hranici v Českém Těšíně. Článek *To była petarda* obdivoval krásu českých dívek, jež vyhrály soutěž Miss Lata v Ustroni. Zpráva o zájezdu českých novinářů do Polska (*Przygody Czechów w Polsce*) přinesla mj. srovnání možností zábavy a odpočinku v Ostravě a v Katovicích, jež dopadlo lépe pro Poláky. Češi v Polsku obdivovali rovněž vyšší platy, dostatek směnárny, rozvoj soukromých firem aj. T. Madej v článku *Radny Bagsik* přinesla portrét rozporuplné osobnosti jednoho z nejbohatších Poláků, známého podnikatele a mecenáše z Cieszyna, jehož firma ART „B“ se ocitla v likvidaci a vytunelované peníze skončily v zahraničí spolu s oním „dobrodincem“.

V článku šifry (zn) *Dobre chęci to za mało* hovořili polští vojvodové z příhraničí na polském konzulátu v Ostravě o možnostech spolupráce s českými partnery. Shodli se, že spolupráce je dosud obtížná, vzájemný obchod je slabý a legislativa ho nijak nepodporuje. Bielský vojvoda M. Styczeń zmínil, že „przy zamkniętej granicy trudno obalać wzajemne uprzedzenia i mity o Polakach i Czechach“. Katovický vojvoda W. Czech představil své Desatero příhraniční spolupráce: 1) zvýšit počet hraničních přechodů, pásmo Konvence rozšířit z 15 km na nejméně 75 km; 2) vytvořit společné instituce a organizace „uaktywniające pogranicze“; 3) nebude sblížení bez poznání jazyka souseda – několik škol ve Slezsku zavede češtinu i polštinu do výuky; 4) jazyk souseda musí znát úředníci v bance, policie, obsluha v hotelích a restauracích; 5) zvýšit vědecké a kulturní kontakty; 6) rozšířit průnik informací – úkol pro novináře,

skandální je např. distribuce tisku, který jde z ČSFR do Katovic pět dní, ač je to dvě hodiny jízdy; 7) rozvíjet spolupráci „na kształtowaniu krajobrazu“; 8) spolupracovat v ekologii – znečištění nezná hranice; 9) spolupráce v ochraně zdraví; 10) spolupráce strážníků, ochranářů, zachránců aj., protože ani nebezpečí nezná hranic.

Při promýšlení očekávaných změn po rozpadu Československa předpokládal K. Kaszper (*Rozwój u sąsiadów*), že až se Slováci stanou menšinou v České republice, bude pro ně třeba vybudovat síť slovenských škol, zajistit dotace tisku, sportovních klubů atd. Ve spolupráci menšin spatřoval jisté možnosti i pro polskou komunitu na Zaozří.

KRONIKA BESKIDZKA (1989 – 1992)

BANDOŁA, Dariusz: O beskidzkich harnasiach. 1991, č. 32, s. 8.

Będziemy protestować do skutku. 1989, č. 41, s. 2.

Dobre wieści z granicy. 1991, č. 21, s. 2 a 7.

Dobry interes – za rzeką. 1991, č. 20, s. 5.

Gangsterski spirytus. 1991, č. 40, s. 1.

HUPERT, Witold: Nie wypowiedziana wojna. 1990, č. 27, s. 6

Impas w sprawie Stonawy. 1989, č. 48, s. 2.

Jak dobrze jest w różowym. 1991, č. 31, s. 6; č. 32, s. 6.

Jedziemy do Ostrawy. 1991, č. 31, s. 6.

KASZPER, Kazimierz: Rozwój u sąsiadów. 1 stycznia Czechosłowacja zniknie z mapy Europy. 1992, č. 52-53, s. 6.

Kiedy pociągiem przez Zwardoń? 1991, č. 45, s. 6.

Konflikty na granicy. 1990, č. 47, s. 2.

KOPOCZEK, Tadeusz: Ponura tajemnica lasu „Kamieniec“. 1990, č. 39, s. 1 a 6

KOPOCZEK, Tadeusz: Ponurej tajemnicy cd. 1990, č. 44, s. 12

Korespondencja z Ostrawy. Jest co oglądać. 1989, č. 4, s. 6.

ŁABUZ, Marian: Sprawy katyńskiej cd. 1989. č. 51, s. 5

ŁABUZ, Marian: Śmierć Cieszyńian i Bielszczan w ZSRR. 1989, č. 43, s. 7; č. 44, s. 7; č. 45, s. 7.

MADEJ, Teresa: Beskidenland. 1991, č. 29, s. 9.

MADEJ, Teresa: Dziurawa granica. 1992, č. 39, s. 1 a 3.

MADEJ, Teresa: Radny Bagsik. 1992, č. 32, s. 3.

Mini-Kronika. 1992, č. 10, s. 3.

Miss zza Olzy – bezrobotna! 1990, č. 50, s. 3.

Mniej gwiazd w Ostrawie. 1990, č. 6, s. 4.

Mosty na rzece nieufności. 1992, č. 43, s. 7.

Mosty nie dla wszystkich. 1992, č. 19, s. 1.

(mp): Weekend w Čadcy. 1992, č. 31, s. 9.

Na granicy bez zmian. 1991, č. 35, s. 7.

Na groby za Olzę. 1989, č. 43, s. 2.

Na „mokrej granicy“. 1990, č. 19, s. 2.

Nad Olzą i Ostrawicą. 1990, č. 30, s. 3.

Nie chcemy Stonawy. 1990, č. 19, s. 2.

NIEMIEC, Zdzisław: Polska secesja w Ostrawie. 1990, č. 46, s. 7.

Nowe przejście – nowe szanse. 1990, č. 20, s. 11.

O Stonawie i nowej konwencji granicznej. 1989, č. 39, s. 2.

O Stonawie znów głośno. 1989, č. 38, s. 2.

Odwilż na Zaolziu. 1990, č. 4, s. 9.

Polacy odzyskali Piasta. 1991, č. 47, s. 9.

Polacy z Postkomuny. 1991, č. 34, s. 8.

Polski fiat? Ano! 1990, č. 26, s. 6.

Polski pałac w Ostrawie. 1991, č. 40, s. 6.

POPIEL „SULIMA“, Leszek: Rok odwetu AK. 1991, č. 47, s. 8.

POPIEL „SULIMA“, Leszek: Walczyli w Beskidach. 1991, č. 44, s. 6.

Posłowie przeciw Stonawie. 1989, č. 37, s. 9.

Postulaty Polaków z Zaolzia. 1989, č. 52, s. 2.

Powrót zza Olzy. 1989, č. 41, s. 7.

Pravda a láska. Korespondencja z Czechosłowacji. 1990, č. 8, s. 4.

Protest. 1989, č. 22, s. 9.

Przygody Czechów w Polsce. 1992, č. 27, s. 16.

Przejść Olzę. 1990, č. 36, s. 6.

SPILA, Zygfryd Jan: Tamten wrzesień. 1989, č. 34, s. 4.

Stonawa pokonana. 1990, č. 47, s. 2.

Stonawa tonie. 1991, č. 20, s. 5.

Stonawa wciąż straszy. 1990, č. 5, s. 2.

Strach ma imię: STONAWA. 1989, č. 42, s. 8.

Strach przed inwazją Polaków. 1990, č. 40, s. 5.

Strefa wolnocłowa w Cieszynie. 1989, č. 13, s. 8.

STROKA, Jacek: Polaczki i pepiki. 1990, č. 33, s. 1, 6 a 7.

ŚLIWKA, Adolf: Jeden z Listy Katyńskiej. 1990, č. 2, s. 7.

Tani erotyczny masaż. Turystyczna propozycja z Ostrawy. 1991, č. 33, s. 8.

(tar): Przygraniczni „biznesmeni“. 1992, č. 17, s. 5.

(tar): Torami przez granicę. 1992, č. 11, s. 8.

Teatry na granicy. 1991, č. 24, s. 6.

To była petarda. 1992, č. 33, s. 7.

Twoja firma – za Olzą. 1991, č. 15, s. 1.

Uwaga! Pozor! 1992, č. 6, s. 7.

WISŁOCKA-TROMBSKA, Bożena: Na granicy. 1992, č. 32, s. 8.

Zaolziański kongres. 1991, č. 16, s. 2.

Złe wiadomości o małym ruchu granicznym. 1990, č. 48, s. 4.

(zn): Dobře chęci to za mało. 1992, č. 12, s. 9.

(zn): Mosty (nie) zgody. 1992, č. 20, s. 1-2.

(zn): „Niespodzianka“ za Olzą. 1992, č. 48, s. 8.

(zn): Ruch na granicy. 1992, č. 33, s. 7.

Znów tłok na granicy. 1990, č. 13, s. 2.

ZYCH, Wenancjusz: Ruch oporu na Żywiecczyźnie w latach 1939–1942. Část 1–5. 1992, č. 10, s. 8, č. 17, s. 13, č. 19, s. 4, č. 20, s. 8, č. 25, s. 18, dodatek Wznowienie partyzantki, č. 38, s. 10.

Žywsza televizija w Czechosłowacji. 1989, č. 49, s. 2.

Zza Olzy. 1992, č. 2, s. 8.

KALENDARZ CIESZYŃSKI

Kalendarz Cieszyński (KC) vydává již řadu let Macierz Ziemi Cieszyńskiej v Cieszyně. Ve sledovaném období byl vedoucím pětičlenného redakčního kolektivu Robert Danel. Kalendář měl obvykle 200 – 288 stran většího knižního formátu, náklad klesal z původních tří tisíc na dva tisíce výtisků v roce 1992. Na rozdíl od Kalendarze Śląského

vydávaného v tehdejším Československu nepřevažovala v KC beletrie a zábavné články, ale jednoznačně články s tematikou historie Těšínska, přičemž oblast Zaolzí bývala zastoupena v nadpoloviční většině článků. Sledovali jsme ročníky 1989, 1990, 1991 a 1992.

Rok 1989

Starších dějin Těšínska se týká článek J. Wantuły *Kłopoty z herbami*, pojednávající o pečetích těšínských obcí včetně obcí ze Zaolzí (např. z Třanovic, Karviné, Koňské a Lyžbic). Podobně článek B. Poloczkowé *Najstarsze prawo cieszyńskie* obsáhle cituje a komentuje Práva a zřízení zemské Knížectví těšínského ze 16. století, jejichž výtisk se dochoval v archivu v Cieszyně.

Novějších dějin se týká článek J. Króla *Cieszyn przed stu laty*, všestranně popisující tehdejší život v městě. Článek *Wiślańskie epitafium* autorů T. Cienciały a J. Kropa se snaží rozluštit text na náhrobku kněze Andreje Lehockého, pastora evangelického sboru ve Wisle. Autoři po rozboru textu došli k přesvědčení, že je napsán v jazyku „staroslovanském“ a pokusili se text přeložit. Až na několik drobných chyb způsobených špatným přečtením písmen se jim to podařilo. Bylo by pro ně však asi velikým překvapením, kdyby se dověděli, že text je napsán v češtině, jakou se běžně psalo a mluvilo před dvěma staletími.

Článek K. Imielského *Pod znakiem Eskulapa* se zmiňuje o lékařské literatuře, vydávané kdysi v tiskárně K. Procházky v dnešním Českém

Těšíně. K. Fober v příspěvku *Szkoła polskości* hovoří o polských organizacích, které tajně působily v německých gymnáziích v Těšíně ve 2. polovině 19. století, a uvádí i jejich významné studenty z obcí na Zaolží. O počátcích polské lidové strany (která v českém pojetí nemá nic společného se stranou lidovou a blíží se spíše straně agrární) napsal studii M. Heller, vyšla pod názvem *Początki ruchu ludowego*. Připomíná v ní i vznik Stronnictwa Radykalno-Narodowego a vydávání týdeníku *Głos Ludu Śląskiego*, přičemž zdůrazňuje klíčovou úlohu Fryštátska ve vývoji tohoto hnutí.

Blízkost nadcházejících politických a společenských změn signalizovalo hned několik článků o sporných událostech posledního století, jež patřily po řadu let v Československu i v Polsku k tabuizovaným tématům. Vzpomínka J. Szymczyka *Byłem wtedy chłopcem* se týkala útoku československého vojska na Těšínsko v lednu 1919, při němž v Zebrzydowicích zahynulo 7 polských vojáků, kteří jsou pohřbeni na místním hřbitově. Podobně K. Szelong v článku *Górnośląscy uchodźcy na Śląsku Cieszyńskim* charakterizuje vzrušené období 1. slezského povstání, akce bojůvek i pomoc poskytovanou hornoslezským utečencům např. i polskými horníky z československého území. O období německé okupace Těšínska hovoří článek T. Borowého *Dlaczego nie znaleźli się na pomniku?* Rozebírá okolnosti zastřelení českých vysídlenců dr. J. Míčka a J. Hečka gestapem v Bystřici na samém sklonku války a snaží se prokázat, že oba zavraždění spolupracovali s nacisty při udávání polských vlastenců. Zajímavým způsobem vysvětluje kořeny zdejších projevů národnostní nesnášenlivosti a šovinismu.

Poválečného období se týká vzpomínková práce J. Rusnoka *Zwrot*, podrobně charakterizující prvních poválečných dvacet let existence tohoto časopisu (1949-1969), a článek S. Zahradníka *Próby odrodzenia ruchu spółdzielczego*. Autor v něm pojednává o neúspěšných poválečných pokusech o obnovení a trvalejší existenci polských družstev na Zaolzí, o zabavování jejich majetku ve prospěch českého družstva Budoucnost a konečně i o vzniku družstva Jednota-Jedność v roce 1949. Celý tento proces vidí jako součást odnárodňovacího úsilí tehdejších československých úřadů vůči místnímu polskému obyvatelstvu.

S historií Těšínska je spojeno několik životopisných medailonků. J. Z. Wojnar-Sarama píše o F. Filasiewiczovi, zasloužilém pracovníkovi Macierze Szkolné, který stál u zrodu polského gymnázia v Orlové. Článek M. Kocych-Imielské připomíná A. Macoszka, duchovního z Jablunkova, který vydal v roce 1901 ve Lvově průvodce po Těšínsku. A. Ofiok podal životopis J. Biedrawy, třineckého rodáka, který se stal profesorem na gymnáziu v Orlové a v Těšíně a na učitelském semináři v Těšíně. O katolickém knězi R. Tománkovi z Ropice, který učil na gymnáziu v Těšíně, se zmiňuje K. Szczurek. Slavného filologa, literárního historika a básníka R. Dyboského, rodáka z Těšína, připomíná článek E. Rosnera. Příspěvek L. Guziura představil výraznou osobnost života na Zaolzí – bystrického lékaře J. Mazurka, dokumentátora nacistických zločinů. J. Ondrusz věnoval pozornost polskému učiteli, ilustrátoru a grafikovi P. Zabystrzanovi, rodáku z Kanské. Článek W. Oszeldy přinesl informace o kanadském sociologovi a filologovi Williamu Roseovi, znalci a velkém

příteli Těšínska. F. Halski-Hess představil poslední chvíle života redaktora Gwiazdki Cieszyńskiej K. F. Sabatha, který za okupace pracoval v Třinci a byl umučen v Mauthausenu. Příspěvek M. Zajchowské-Gorské je věnován inž. L. Szeferovi, důlnímu inženýrovi, který před rokem 1920 žil na Zaolzí a řadu let byl i členem obecního zastupitelstva v Doubravě. Je připojena i autentická vzpomínka L. Szefera na toto období jeho života. Volně se k tématu vztahují i dva literárněvědné příspěvky – R. Greń píše o přátelství orlovského rodáka G. Morcinka s E. Zegadłowiczem a G. Ciompa-Wucka o vztahu I. Kraszewského k Těšínu.

Rok 1990

Obsáhlý článek J. Króla *Żydzi na Śląsku Cieszyńskim* přibližuje pohnutou historii těšínských židů, kteří v roce 1939 tvořili asi 12% obyvatel tehdy sjednoceného města a až na několik jedinců byli nacisty vyhlazeni. Podobně W. Iwanek v článku *Cieszyńskie nekropolie* líčí osudy asi 20 městských hřbitovů, včetně židovských, jejichž náhrobky ze 14. století jsou údajně nejstaršími na území celého Polska. B. Poloczkowa v článku *Młyny nad Piotrówką* využila nálezu materiálů v opavském Státním oblastním archivu a pojednala o lokalizaci a provozu mlýnů na říčce Piotrówce v Zebrzydowicích v letech 1828 – 1830.

J. Pilch v příspěvku *Zespolenie* připomíná počátky polských dělnických spotřebních družstev na Těšínsku, jichž z původních 28 zbylo v roce 1939 jen pět (mj. též ve Stonavě, Karvině a družstvo v Lazích, které bylo tehdy největším družstvem svého typu v celém Polsku). Těžištěm článku je historie družstevnického listu *Zespolenie*,

vydáváného před první světovou válkou ve Vídni a v Ostravě. Článek K. Szelonga *Polsko-czeska wojna propagandowa* podrobně pojednává o charakteru propagandistických bojů v době příprav plebiscitu na Těšínsku, kde i po zfalšování výsledků sčítání lidu z roku 1910 byla převaha polského obyvatelstva „drtivá“. Dochází k závěru, že česká propaganda musela užívat evidentních lží a nemohla se ani minimálně vyrovnat polské, pravdivé a ofenzivní. Obyvatelé Těšínska prý Čechy pohrdali, pokládali je za komedianty, za národ bez etiky, chtivé a zbabělé, kteří k dosažení svých cílů užívají jediné lži, zrady a posluhování silnějšímu, což plně potvrdila politika ČSR vůči Těšínsku. Naopak v obrazu Poláka v propagandě se zdůrazňovaly jeho etické hodnoty – čestnost, láska ke svobodě a spravedlnosti, a srovnávala se polská hrdost s českou malostí. Propaganda pomáhala vytvářet obraz Polska jako státu „na wskroś demokratycznego“ a sociálně spravedlivého, skutečné „Macierzy ludu śląskiego“.

V příspěvku *Jak to było z Zaolziem?* se M. Budny vrací k otázce státní příslušnosti Těšínska a zvláště k jeho záboru Polskem v roce 1938. Tento „drobný problém“ byl podle autora rozdmýchán do neproporcionálních rozměrů jedovatou, zatvrzelou a halasnou propagandistickou kampaní s cílem pohanění dobrého jména Polska. K záboru v roce 1938 vedla jen „niezbędna konieczność obrony interesów Polski“. Šlo o napravení křivdy staré dvacet let a o protest proti Mnichovské dohodě, neboť Polsko nejen že nespolupracovalo s hitlerovským Německem na rozbití ČSR, ale právě naopak, chtělo spolu s československou armádou vystoupit proti Hitlerovi, ale Češi raději

kapitulovali. Protože Polsko nevidělo v Praze možnost porozumění, rozhodlo se vše rozetnout ultimátem a získat zpět obyvatelstvo i území, které „według wszelkich historycznych, etnicznych i kulturalnych względów słusznie się Polsce należało“.

Několik příspěvků se týká období nacistické okupace Těšínska. O. Guziur v článku *Ucieczka* líčí činnost úspěšné polské zpravodajské organizace Stragan a odvážný útěk jejího člena W. Babińskiego, těrlického rodáka, z věznice ve Vídni. Nepatrné *Oświadczenie T. Borowého* je dodatkem k jeho článku o zločinu spáchaném nacisty v Bystřici a týká se protestu evangelické církve z Českého Těšína proti označení jednoho z jejích kněží za konfidenta gestapa. Článek K. Kajzera *Prawdziwy koniec wielkiej wojny* popisuje průběh osvobozovacích bojů na Těšínsku od lednové ofenzivy Rudé armády v roce 1945.

Problému poválečného státního začlenění Těšínska jsou věnovány články K. Szelonga a K. Nowaka. První pod názvem *Jak handlowano Cieszyнем* připomíná válečná jednání Beneše se Stalinem a otázku uznání polské vlády, druhý článek nazvaný *Cieszyn na arenie dyplomatycznej* sleduje vývoj problému až do roku 1947. Zmiňuje se o tom, že výměnou za Zaolzí, kde žila „przeszło stutysięczna rzesza Polaków, w większości autochtonów“, nabízelo Polsko dvakrát tak veliký kus „Ziem Odzyskanych“, nebo za část Zaolzí (s Karvinou a Horní Suchou) odstoupení polské Horní Spiše a Oravy. Příspěvek S. Zahradníka *To był tylko epizod* přibližuje poválečné polské mládežnické hnutí v Československu až do jeho násilné likvidace v roce 1952.

Odborné články doplňují životopisné medailonky a vzpomínky. E. Buława v článku *Konserwatysta czy liberał?* hodnotí život a dílo národního buditele P. Stalmacha, známého úzkými kontakty s Čechy a Slováky. B. Orszulik (*Poeta i legionista*) píše o organizátorovi Polských legionů v Těšíně J. Łyskovi, který před první světovou válkou učil v Dolních Datyních a v Prostřední Suché. K. Szczurek (*Hetman Cieszyńskiej Ziemi*) přibližuje dalšího buditele, kněze J. Londzina, kulturního pracovníka a prezidenta Rady Narodowej dla Księstwa Cieszyńskiego v roce 1918. Pod titulkem *Zapomniane historyk i ludoznawca* píše M. Kocyk-Imielska o životních osudech a díle kněze O. Zawiszy, rodáka z Jablunkova. Podobně J. Z. Sarama-Wojnar v článku *Niezbyt przystojny, ale bardzo sympatyczny* přibližuje osobnost učitele dějepisu, profesora historie a poválečného politika H. S. Dobrowolského a zmiňuje se o jeho stycích se Zaolzím.

F. Hess-Halski situuje svá *Wspomnienia z dzieciństwa* do doby kolem první světové války a do oblasti města Těšína. J. Rusnok nazval svou vzpomínku *W nydeckiej szkole* a vrací se v ní do třicátých let, kdy nebyly řídkým zjevem pokusy o násilnou čechizaci místních Poláků, zvláště pokud se týkalo školní docházky jejich dětí. Jen okrajově se Těšínska dotýkají vzpomínky W. Oszeldy *Moja droga do dziennikarstwa* a L. Guziura *Ze wspomnień zniczowca* (o působení hornosušského rodáka po roce 1922 ve Lvově). Drobný článek F. Pasze *Początek zespołu* připomíná historii souboru „Gorol“ z Istebné, jehož členové poprvé vystupovali se scénicky upravenou goralskou svatbou už v roce 1928 v Jablunkově.

Rok 1991

Příspěvkem k dějinám Těšína je článek B. Poloczkové *Cieszyńskie więzienia*, podávající zasvěcený přehled o historii městského vězení a pozdější výstavbě okázalých a dodnes sloužících vězeňských budov, stejně jako zajímavé relace o vztazích mezi Těšínem, Opavou a Novým Jičínem. Článek L. Rosnera *Elżbietanki w Jabłonkowie* popisuje historii řádu alžbětinek od jejich příchodu do Jablunkova v roce 1851 až do současnosti a konstatuje, že přes perzekuci a hrozbu zániku se řádu podařilo v Jablunkově vytrvat nepřetržitě po celých 140 let.

Vzpomínka F. Pasze *Nieustający egzamin* líčí v širším historickém záběru život v Těšíně v letech 1938 – 1940. Všímá si blíže činnosti německé páté kolony, protižidovských akcí, odboje ZWZ i svého vlastního pobytu v nacistických táborech. Článek J. Pilcha *PPS-WRN na Śląsku Cieszyńskim* poprvé ve všech souvislostech přibližuje odbojovou činnost organizací polských socialistů na Těšínsku, velmi silně zastoupených i na území Zaolzí. Významně tak doplňuje dosud publikované knižní práce o odboji PPS. Dílčí práce K. Kajzera *Podobóz* si všímá pobočky osvětimského koncentračního tábora v Golezowě a poměrů v tomto táboře.

Poválečnému vývoji je věnována obsáhlá studie K. Nowaka *Jak przeżraliśmy Zaolzie*, která podrobně líčí místní vývoj na Těšínsku i průběh moskevských jednání a obsáhle cituje z dokumentů. Konstatuje např., že vysílání katovického rozhlasu pro Poláky na Zaolzí „Czesi

przyjęli jako zachętę do irredenty“ nebo že není třeba se divit „pamiętnemu entuzjasmowi Zaolziaków w październiku 1938 r., kiedy zdecydowana akcja polska zyskała spore uznanie i została tam przyjęta jako naprawienie błędów z r. 1919 i 1920.“ Polská diplomacie spor o Zaolzí opět prohrála v souboji s Benešem, neboť spor s protivníkem, jehož skupina „dzierżyła ster władzy państwowej Czechosłowacji od zarania konfliktu o Śląsk Cieszyński“ šlo jen těžko vyhrát, zvláště když ho jednoznačně podpořila Moskva. Na závěr autor opakuje často citovaný výrok N. Daviese, že Těšín se opět ukázal být příliš malým na to, aby jeho vlastní zájmy mohly převážít nad zájmy jeho velkých přátel. Nejnovějšího dějinného období se týká vzpomínka J. Rusnoka *Wiosna i normalizacja*, plasticky přibližující situaci polského obyvatelstva v Československu na konci 60. let a v průběhu invaze vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968. Zmiňuje se i o tehdejších formách čechizace, k nimž počítá např. zákaz uvádět na pomníky válečných obětí jména v polské transkripci nebo vyčíslovat válečné oběti Poláků a Čechů na Těšínsku, existenci protipolských Bezručových veršů ve školních čítankách, předběžnou cenzuru polského tisku orgány krajského výboru KSČ aj.

J. Spyra publikoval životopisný medailonek vědce evropského formátu E. A. Schroedera (*Uczony spod Beskidów*), který celý svůj život prožil v Těšíně. Proslul jako národohospodář, právník a básník, na sklonku života se stal hlasatelem samostatnosti Těšínského Slezska, jež by se podle něj mělo stát nezávislým územím pod patronací Spojených národů. K. Ochman v článku *Pedagog i żołnierz* připomněl osud

dětmarovického učitele F. Króla, který zahynul jako důstojník polské armády při zločinu spáchaném příslušníky sovětské bezpečnosti v Katyni. Životopis mladé odbojáčky ZWZ-AK W. Delongové z Orlové, která byla zavražděna gestapem v lese u Mistřovic, uvedla pod názvem *Kwiat za wcześnie skoszony* J. Z. Sarama-Wojnar, článek E. Rosnera *Powojenne lata Adolfa Fierli* připomíná život významného básníka a spisovatele, který pocházel z Orlové a po válce žil ve Velké Británii. Tam po válce žil také F. Bajorek z Karviné, o němž přinesl článek *Z Karwiny do Londynu* K. Nowak. Šlo o činovníka Związku Śląskich Katolików a Związku Polaków w Czechosłowacji v roce 1938, přičemž autor odmítá „twierdzenia niektórych historyków, zwłaszcza czeskich, jakoby Związek Polaków szedł ramię w ramię z hitlerowcami sudeckimi“ jako tvrzení „bezpodstawne i stronnicze“, neboť svaz se na Praze domáhal pouze „traktowania Polaków nie gorzej niż innych mniejszości“. Specifičnost Bajorkova postavení v kruzích polské emigrace vidí autor v tom, že „od innych polityków czy historyków różnił się podejściem do wydarzeń z r. 1938, uznając przyłączenie Zaolzia do Polski za słuszne, a nawet konieczne“.

K historii Zaolží se vztahují i dvě kratší vzpomínkové práce. Vzpomínka S. Majewské-Szmejowej *Spotkanie z Antonim Osuchowskim* se týká návštěvy mecenáše polského reálného gymnázia J. Słowackého v Orlové na této škole 14. března 1914, která pevně utkvěla pisatelce v paměti. Zajímavé jsou zmínky o tehdy zcela nezvyklé podobě koedukativního vyučování nebo o tom, že na gymnáziu převažovaly děti místních polských horníků a až na výjimky bylo všechno studentstvo původu dělnického (což ale pamětnice blíže

nevysvětluje). Vzpomínka J. Urbaczky *Pieriestrojka we Wolatym Wiedniu* líčí dojmy polských církevních hodnostářů z jejich návštěvy Jablunkova v roce 1988 a upřímně vítá, ač s trochou skepse, rýsující se změny v Československu.

Rok 1992

Zájem o starší dějiny Těšína neutuchá, jak dokazuje i úryvek z rozsáhlých dějin města A. Kaufmanna *Kronika miasta Cieszyzna*, věnovaný knížeti Bedřichu Vilémovi, tedy zhruba pobělohorské době, který z němčiny přeložil W. Iwanek. Vybraná epizoda líčí tehdejší spory Slezanů s polským králem, které měly krvavé následky: „Do zwalczenia buntowniczych Czechów, Morawian i Ślązaków cesarzowi Ferdynandowi II przyszedł z pomocą polski król, którego kozacki korpus wtargnął na Śląsk Cieszyński, gdzie w okolicach Skoczowa i Strumienia poczynił liczne szkody do czasu, gdy miejskie wojska wyrzuciły ich z kraju i to z okrwawionymi głowami.“ O tažení oddílů „lisovčků“, které do Čech poslal polský král, se zmiňuje i jeden z následujících příspěvků – J. Wantuły *Napad, którego nie było*. Autor však odmítá tvrzení historiků, že by zmíněná města „zamieszkane wyłącznie przez ludność polską, zostały splądrowane całkowicie“. A dodává, že nelze nekriticky věřit historikům, protože i oni mají právo se čas od času zmýlit. Archivářka B. Poloczkowa v článku *Najważniejsza twierdza cieszyńska* popisuje historii „Velkých šancí“ v Mostech u Jablunkova, fungujících od poloviny 16. do poloviny 18. století jako

opevnění ochraňující Těšínsko před hrozbou tatarských a tureckých vpádů. K. Picha se v článku *O cieszyńskich elementarzach* zabývá historií polských slabikářů v rakouských i československých školách na Těšínsku, J. Spyra v článku *Pierwszy wśród wybranych* líčí pohnutou historii těšínských židů, kteří na přelomu 19. a 20. století v Těšíně tvořili už asi 10% obyvatel a vlastnili značnou část zdejšího obchodu a průmyslu. Náhrobky na těšínském židovském hřbitově sahají až do 2. poloviny 14. století, první židovská rodina Singerů zde získala povolení ke stálému pobytu v 1. polovině 17. století. Autor sleduje potomky tohoto rodu až do druhé světové války, která přinesla zkázu celého společenství těšínských židů.

K. Szelong v článku *Czy na Zaolziu przygotowywano powstanie?* uvádí, že rozdělení Těšínska v roce 1920 vzbudilo pobouření a rozhořčení Poláků, kteří je považovali za nespravedlivé a brutálně znásilňující právo obyvatel Těšínského Slezska na sebeurčení. Toto rozhodnutí „uznано za "cios w plecy" zadany Polsce w sytuacji, gdy z najwyższym tylko trudem odpierała ona sowiecką kontrofensywę“. Na posledním zasedání Národní rady Knížectví Těšínského 4. 8. 1920 bylo řečeno: „... odbijemy to, co nam zabrano“. Byla budována Tajna Organizacja Wojskowa i diverzní Konfederacja Śląska a koncem roku 1920 se chystaly bojové akce na Zaolží, k nimž mělo sloužit na 600 pušek a 400 revolverů. Pro změnu politické situace však k plánovaným akcím nedošlo. Článek S. Zahradníka *Spółdzielczość rolniczo-pieniężna* připomíná, jak bylo polské družstevnictví na Zaolží v době od poloviny 19. století až do druhé světové války mimořádně rozvinuté. Muselo se

však bránit pokusům o čechizaci i v této oblasti, kde přibývalo českých kampeliček, protože jejich založení nevyžadovalo souhlas státu, zatímco založení polských záložen na úředním souhlasu záviselo. K. Nowak připomněl v článku *Sprawy słowackie nad Olzq* roli slovenského Čadecka, Spiše a Oravy jako protiváhy Těšínska v československo-polských vztazích. Poláci se bezvýsledně domáhali připojení osad na Čadecku (Čierne, Skalité, Makov, Oščadnica, Turzovka, Svrčinoviec aj.), na Oravě (Suchá Hora, Mútne, Hladovka, Tvrdošín, Námestovo) a na Spiši (Javorina, Ždiar), hovořilo se i o Levoči, Kežmaroku, Spišské Staré Vsi aj., ale nakonec získali jen Jablonku na Oravě a kousek Horní Spiše. Hranice byla utvořena v roce 1924 a je podobná té dnešní, protože území získaná Polskem v roce 1938 a Slovenskem v roce 1939 byla vrácena, když byla po válce obnovena předmnichovská hranice. Polsko podporovalo slovenské autonomisty a provádělo výzkumy polských goralů na Slovensku.

Okupační problematiku zastupuje výbor archivních dokumentů – situačních zpráv těšínského kreisleitra NSDAP Drohberga z konce roku 1941, které se dochovaly ve Státním archivu v Opolí. Výbor pod názvem *Z tajnych raportów NSDAP* zpracoval O. Guziur, aniž by ale zmínil, že pod takřka totožným názvem *Z tajnych zpráv NSDAP o Těšínsku* tyto relace publikoval česky M. Myška už v roce 1964. O konci války v Těšíně a prvních dnech po osvobození města pojednávala vzpomínka katolického faráře T. Lichoty *Prawdziwy koniec wielkiej wojny*. Připomíná v ní např. pohřeb 11 českých chlapců, kteří byli v Těšíně na nucených pracích a zabila je při náletu ruská bomba, nebo časté popravy dezertérů

z německé armády v posledních dnech války. Článek K. Kajzera *Jak Feniks z popiołów* pojednává o osvobození Skoczowa 1. května 1945. S dobou okupace je volně spojeno svědectví K. Musioła *Nie jestem szowinistą*. Za své působení v ilegální Radě na obranu Zaolzanského Slezska na konci války a v Zaolzanském výboru v Těšíně v roce 1945 byl počátkem padesátých let vyšetřován polskou bezpečností. Nedávné minulosti se týká příspěvek Boženy Madecké *Język polski na Zaolziu umiera*. Na základě výzkumu 80 polských rodin na Zaolží zjistila, že 95% dotazovaných dosud mluví polským nářečím, ale ve veřejném styku už musí mluvit především česky, protože „ten etnicznie polski teren jest już zamieszkiwany w większości przez Czechów“.

V drobných medailoncích připomněl B. Orszulik postavu učitele J. Łyska, který učil i v Dolních Datyních a Prostřední Suché a padl v polských legiích u Stryje v roce 1915 (*Z zapomnianych kart twórczości Jana Łyska*), K. Jaworski odhalil osobnost probošta a vlastivědného pracovníka z Ropice F. Moroně (*Ropicki proboszcz i działacz*). Článek D. Lankocz „*Kujawia*“ w Cieszyńie zmapoval existenci studentského spolku, který v Těšíně na státní vysoké škole zemědělské působil v letech 1923-1939, *Smutne stulecie* K. Szczurka oživuje historii hospody Na Piketach v Těšíně-Bobruku a popisuje každodenní život v městě před poslední světovou válkou. J. Pilch (*Impreza sprzed 60 lat*) uvádí atmosféru oslav šedesátých narozenin dělnického vůdce Tadeusze Regera v roce 1932 v divadle v Těšíně, *Wspomnienia z karwińskiej Barbary* od E. Buławy popisují válečné poměry na dole Barbora, kde pracovaly na dvě stovky horníků, kteří si za války ponechali polskou národnost, a vzpomínka J.

Rusnoka *Czas edukacji* zachycuje dojżdění polských studentů ze Zaolží přes hranici do obchodní školy v Cieszyně v prvních letech po válce a představuje profesorský sbor.

KALENDARZ CIESZYŃSKI (1989 – 1992)

- BOROWY, Tadeusz: Dlaczego nie znaleźli się na pomniku? 1989, s. 56-64.
- BOROWY, Tadeusz: Oświadczenie. 1990, s. 276.
- BUDNY, Michał: Jak to było z Zaolziem? 1990, s. 40-48.
- BUŁAWA, Edward: Konserwatysta czy liberał? 1990, s. 113-118.
- BUŁAWA, Edward: Wspomnienia z karwińskiej Barbary. 1992, s. 140-146.
- CIENCIAŁA, Teodor - KROP, Jan: Wiślańskie epitafium. 1989, s. 73-75.
- CIOMPA-WUCKA, Grażyna: Kraszewski a Cieszyn. 1989, s. 83-87.
- FOBER, Kazimierz: Szkoła polskości. 1989, s. 35-38.
- HALSKI-HESS, Franciszek: Oddał życie za polskość. 1989, s. 151-159.
- GREŃ, Renata: Historia niełatwej przyjaźni. 1989, s. 98-102.
- GUZIUR, Leonard: Ze wspomnień zniczowca. 1990, s. 158-162.
- GUZIUR, Leonard: Józef Mazurek. 1989, s. 143-144.
- GUZIUR, Oswald: Ucieczka. 1990, s. 140-147.
- GUZIUR, Oswald: Z tajnych raportów NSDAP. 1992, s. 72-75.
- HELLER, Michał: Początki ruchu ludowego. 1989, s. 39-41.
- HESS-HALSKI, Franciszek: Wspomnienia z dzieciństwa. 1990, 154-157.
- IMIELSKI, Krzysztof: Pod znakiem Eskulapa. 1989, s. 76-77.
- IWANIEK, Witold: Cieszyńskie nekropolie. 1990, s. 86-91.
- JAWORSKI, Kazimierz: Ropicki proboszcz i działacz. 1992, s. 117-118.

- KAJZER, Karol: Jak Feniks z popiołów. 1992, s. 76-79.
- KAJZER, Karol: Podobóz. 1991, s. 47-48.
- KAJZER, Karol: Prawdziwy koniec wielkiej wojny. 1990, s. 51-54.
- KAUFMANN, Alojzy: Kronika miasta Cieszyna. Fryderyk Wilhelm. 1992, s. 29-32.
- KOCYCH-IMIELSKA, Maria: Duszpasterz i krajoznawca. 1989, s. 123-124.
- KOCYCH-IMIELSKA, Marta: Zapomniany historyk i ludoznawca. 1990, s. 128-130.
- KRÓL, Jan: Cieszyn przed stu laty. 1989, s. 42-46.
- KRÓL, Jan: Żydzi na Śląsku Cieszyńskim. 1990, s. 59-68.
- LICHOTA, Teodor: Prawdziwy koniec wielkiej wojny. 1992, s. 151-154.
- LANKOCZ, Dorota: „Kujawia“ w Cieszynie. 1992, s. 92-93.
- MADECKA, Bożena: Język polski na Zaolziu umiera. 1992, s. 109-112.
- MAJEWSKA-SZMEJOWA, Stefania: Spotkanie z Antonim Osuchowskim. 1991, s. 115-116.
- MUSIOŁ, Karol: Nie jestem szowinistą. 1992, s. 69-71.
- NOWAK, Krzysztof: Cieszyn na arenie dyplomatycznej. 1990, s. 55-57.
- NOWAK, Krzysztof: Jak przegraliśmy Zaolzie. 1991, s. 57-67.
- NOWAK, Krzysztof: Sprawy słowackie nad Olzą. 1992, s. 65-68.
- NOWAK, Krzysztof: Z Karwiny do Londynu. 1991, s. 106-108.
- OFIOK, Andrzej: Józef Biedrawa. 1989, s. 125-127.
- OCHMAN, Karol: Pedagog i żołnierz. 1991, s. 97-98.
- ONDRUSZ, Józef: Pasje Pawła Zabyszczana. 1989, s. 145-146.
- ORSZULIK, Bolesław: Poeta i legionista. 1990, s. 125-127.
- ORSZULIK, Bolesław: Z zapomnianych kart twórczości Jana Łyska. 1992, s. 83-86.
- OSZELDA, Władysław: Moja droga do dziennikarstwa. 1990, s. 172-176.

- OSZELDA, Władysław: „Piccolo mondo“ Williama Rose. 1989, s. 147-150.
- PASZ, Franciszek: Nieustający egzamin. 1991, s. 117-123.
- PASZ, Franciszek: Początek zespołu. 1990, s. 95-96.
- PICHA, Kazimiera: O cieszyńskich elementarzach. 1992, s. 81-82.
- PILCH, Józef: Impreza sprzed 60 lat. 1992, s. 94-96.
- PILCH, Józef: PPS-WRN na Śląsku Cieszyńskim. 1991, s. 36-46.
- PILCH, Józef: „Zespolenie“. 1990, s. 92-94.
- POLOCZKOWA, Barbara: Cieszyńskie więzienia. 1991, s. 69-75.
- POLOCZKOWA, Barbara: Młyny nad Piotrówką. 1990, s. 80-85.
- POLOCZKOWA, Barbara: Najstarsze prawo cieszyńskie. 1989, s. 30-34.
- POLOCZKOWA, Barbara: Najważniejsza twierdza cieszyńska. 1992, s. 37-45.
- ROSNER, Edmund: Czuł się Cieszyńczykiem. 1989, s. 139-142.
- ROSNER, Edmund: Powojenne lata Adolfa Fierli. 1991, s. 102 -105.
- ROSNER, Ludwik: Elżbietanki w Jabłonkowie. 1991, s. 76-77.
- RUSNOK, Jan: Czas edukacji. 1992, s. 157-163.
- RUSNOK, Jan: W nydeckiej szkole. 1990, s. 177-183.
- RUSNOK, Jan: Wiosna i normalizacja. 1991, s. 49-56.
- RUSNOK, Jan: Zwrot. 1989, s. 110-115.
- SARAMA-WOJNAR, Józefa Zyta: Kwiat za wcześnie skoszony. 1991, s. 99-101.
- SARAMA-WOJNAR, Józefa Zyta: Niezbyt przystojny, ale bardzo sympatyczny. 1990, s. 131-133.
- SPYRA, Janusz: Pierwszy wśród wybranych. 1992, s. 50-53.
- SPYRA, Janusz: Uczony spod Beskidów. 1991, s. 94-96.
- SZCZUREK, Kazimierz: Hetman Cieszyńskiej Ziemi. 1990, s. 119-124.
- SZCZUREK, Kazimierz: Sługa skromny. 1989, s. 129-133.
- SZCZUREK, Kazimierz: Smętne stulecie. 1992, s. 97-102.
- SZEFER, Leopold Wiktor: Życiorys własny. 1989, s. 136-138.

- SZELONG, Krzysztof: Czy na Zaolziu przygotowywano powstanie? 1992, s. 60-64.
- SZELONG, Krzysztof: Górnośląscy uchodźcy na Śląsku Cieszyńskim. 1989, s. 47-51.
- SZELONG, Krzysztof: Jak handlowano Cieszynem. 1990, s. 49-50.
- SZELONG, Krzysztof: Polsko-czeska wojna propagandowa. 1990, s. 34-39.
- SZYMCZYK, Józef: Byłem wtedy chłopcem... 1989, s. 52-53.
- URBACZKA, Jan: Pieriestrojka we Wolatym Wiedniu. 1991, s. 130-131.
- WANTUŁA, Jan: Kłopoty z herbami. 1989, s. 78-82.
- WANTUŁA, Jan: Napad, którego nie było. 1992, s. 46-47.
- WOJNAR-SARAMA, Józefa Zyta: Zasłużony dla polskości. 1989, s. 120-122.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Próby odrodzenia ruchu spółdzielczego. 1989, s. 66-69.
- ZAHRADNIK, Stanisław: Spółdzielczość rolniczo-pieniężna. 1992, s. 57-59.
- ZAHRADNIK, Stanisław: To był tylko epizod. 1990, s. 97-104.
- ZAJCHOWSKA-GÓRSKA, Maria: Człowiek wybitny i szlachetny. 1989, s. 134-135.

Argumenty v diskusi o minulosti a současnosti československo-polských vztahů

SHRNUTÍ VÝZKUMU

Předmětem rozboru se stalo 1 130 článků ze šesti polských periodik, jež jsou uvedeny v bibliografických soupisech. Pocházejí od 386 autorů (z toho Kalendarz Cieszyński 81 příspěvků od 48 autorů, Głos Ziemi Cieszyńskiej 179 příspěvků od 74 autorů, Kronika Beskidzka 73 příspěvků od 10 autorů, Kalendarz Śląski 53 příspěvků od 36 autorů, Zwrot 274 příspěvků od 78 autorů a Głos Ludu 470 příspěvků od 135 autorů). Celkový počet autorů je ovšem o něco nižší, neboť mnozí z nich publikovali ve více periodikách zároveň.

Jedná se o vlastivědná a regionální periodika, a sledovali jsme v nich především problematiku československo-polských vztahů. Poněkud překvapující je velmi nízké zastoupení českých autorů, bylo jich jen dvacet (tedy jen něco přes půl procenta). Českou historiografii zastupoval s výjimkou několika dílčích příspěvkatelů pouze jediný pravidelný autor – Jaroslav Valenta. Je to způsobeno jazykovou bariérou, nezájmem autorů, nezájmem redakcí či nezájmem čtenářů?

Články o minulosti jsou žánrově i tematicky mimořádně pestré. Převažují syntetické materiály a souvislejší přehledy, např. o vývoji různých polských hnutí a společenských aktivit na Zaolzí (o historii studentských, mládežnických, sportovních, turistických, hasičských, učitelských, družstevních, divadelních, politických, spořitelních a jiných spolků a

organizací). Články o historii jsou prezentovány v široké tematické škále – od dějin polského tisku, církevních institucí, voleb a obcí na Zaolzí až třeba po historii hřbitovů a věznic. Ještě rozmanitější jsou drobné vlastivědné články s dílčím historickým záběrem – o historii konkrétních památníků, továren, domů, kostelů, škol, hostinců atd. Téměř stovky dosahuje počet životopisných medailonků předních osobností polského národního života, obvykle v souvislosti se Zaolzím – životopisy pedagogů a učitelů, duchovních, spisovatelů, výtvarných a hudebních umělců, novinářů a redaktorů, politiků a veřejných pracovníků, národních buditelů, vojáků, vědců, techniků, odbojářů, obětí nacismu i komunismu atd. Skoro stejně četné jsou i vzpomínkové práce, mezi nimiž převažují vzpomínky na dětství strávené na Zaolzí, na školu a učitele, na každodenní život těšínských obyvatel, na zájmovou činnost v polských organizacích, ale též vzpomínky na válečné utrpení a léta věznění, na zážitky z válečných bojů, na účast v různých druzích odboje proti nacistům či na poválečnou perzekuci místních Poláků.

Tematicky převažují články o druhé světové válce, kterých je dvakrát více než článků o jiných dějinných obdobích. Poměrně rovnoměrně jsou pak již zastoupeny články o starší historii do roku 1918, články o období první republiky a články o poválečném vývoji. Z článků o současnosti jsou nejpřínosnější obsáhlé rozhovory s význačnými osobnostmi, s politiky i s odborníky z nejrůznějších oborů. Aktuální dobové články o činnosti a důležitých problémech života polské národní skupiny v Československu získávají teprve s patřičným odstupem času svou nezastupitelnou dokumentární hodnotu.

Rozbor vybraných významnějších článků k problematice československo-polských vztahů byl doplněn komentovanou bibliografií v poněkud širším rozsahu, než určovalo původní vymezení tématu. Chtěli jsme však využít příležitosti a upozornit na bohatství informací obsažených v polském regionálním tisku na Těšínsku, proto jsme do bibliografie zařadili i některé odkazy všeobecného charakteru. Přehled o názorech pisatelů na hlavní problémy československo-polských vztahů v minulosti i v současnosti uvádíme v samostatném souhrnu.

MINULOST

Novodobé dějiny československo-polských mezistátních vztahů a do značné míry i současnou podobu těchto vztahů výrazně ovlivňuje „těšínska otázka“, tedy osudy části Těšínska přičleněné k Československu a postavení tam usídlené polské národní skupiny, která tvoří naprostou většinu Poláků žijících i v dnešní České republice. Analýzou polského tisku z obou stran Těšínska jsme zjistili pohledy a názory Poláků zvláště na sporné otázky vzájemných vztahů v minulosti i v současnosti, které se ani po dvaceti letech svobodného vývoje v obou zemích nedočkaly náležité odpovědi ze strany českých a polských historiků, politiků a publicistů. Problematika těchto vztahů je ve skutečnosti samozřejmě mnohem širší a spleťtější, než jak ji šlo zjistit z omezeného počtu periodik, jakkoli patřících na Těšínsku k těm nejvýraznějším. Zjištěná stanoviska jsme se pokusili přehledně chronologicky a tematicky utřídit.

1) Středověké dějiny

Používané argumenty by zřejmě v odborné diskusi neobstály, neboť jsou emotivně zabarveny a často vytrženy z kontextu souvislostí historického vývoje, např.:

- polský stát původně sahal až k dnešním Hranicím na Moravě a teprve roku 1054 ustoupil k řece Ostravici;
- Češi jsou mocichtivým národem, který vždy utlačoval své sousedy, k čemuž užíval lstivých a nečestných způsobů;
- touha českých knížat po moci rozbila již Velkou Moravu;
- český expansionismus již ve středověku často útočil na Polsko;
- Češi po Bílé hoře násilně zčechizovali Moravany a naložili by tak nepochybně i se Slováky, kdyby k tomu měli delší příležitost;
- právě v nečestnosti a nepoctivosti Čechů jako národa tkví kořeny toho, že se neprávem zmocnili části Těšínska;
- tažení lisovčků z Polska na Těšínsko nebylo tak násilné a krvavé, jak to líčí historici.

2) Autochtonní vývoj Poláků na Těšínsku

Jde o navýsost citlivou otázku především pro Poláky žijící v dnešní České republice. Českou stranou mnohdy bývá autochtonní původ místních Poláků zpochybňován, možná ani ne tak ze zlého úmyslu jako spíš z neznalosti, neboť proluka v publikování českých prací o dějinách Těšínska byla příliš dlouhá. Počátkem devadesátých let to bylo ještě mnohem zřetelnější:

- ke sporům mezi Čechy a Poláky začalo docházet až v průběhu národního obrození, v procesu utváření národního vědomí;
- přátelství s Čechy skončilo po Slovanském sjezdu v roce 1848 kvůli rozdílnému vztahu k Rusům;
- teorie „popolštěných Moravců“ je naprosto nepřijatelná, přesto se k ní mnozí Češi dosud hlásí;
- zavedení češtiny ve Slezsku neznamenal ani v nejmenším, že i obyvatelstvo tu bylo české;
- zavedení úředního a hovorového jazyka do rakouských statistik znevýhodnilo Poláky na Těšínsku;
- na Zaolží vždy žila více než 140-tisícová říše Poláků, z naprosté většiny autochtonního původu;
- autochtonní původ jasně prokazují náhrobky na hřbitovech na Těšínsku i středověké dokumenty psané v polštině;
- zpochybňování práva Poláků na Zaolží je absurdní a nespravedlivé, neboť v roce 1900 zde žilo jen 9,6% Čechů, ale 80,4% Poláků;
- výsledky sčítání lidu v roce 1910 byly zfalšovány v neprospěch Poláků;
- před 1. světovou válkou žilo na Zaolží jen 5% Čechů;
- lidé hlásící se dnes na Zaolží k Čechům jsou buď zčechizovaní Poláci nebo přistěhovalci z vnitrozemí českých zemí;
- vlna haličských přistěhovalců na Těšínsko a Ostravsko nezpůsobila polonizaci Čechů, ale právě naopak, 30 000 Poláků z Haliče bylo zčechizováno, byli donuceni rezignovat na svou polskou národnost, aby v českém prostředí dostali práci, zvláště v Ostravě a okolí (např. v Mariánských Horách);

- emigranti z Haliče nebyli vlastně žádní cizinci, nešlo o kolonizaci, jen o přemístění v rámci jednoho státu (rakousko-uherské monarchie), tedy o zjev zcela přirozený.

3) Spor o Těšínsko v letech 1918 – 1920

Nejdůležitější problém vzájemných vztahů v minulosti, vykazuje zásadní rozdíly v názoru na oprávněnost začlenění částí Těšínska (zvláště tzv. Zaolží) k ČR:

- pokud by na Těšínsku byly dodrženy proklamované principy sebeurčení národů, musela by tu vzniknout federativní republika Těšínsko;
- Poláci byli na Těšínsku národně nejuvědomělejší, jejich Národní rada byla vůbec prvním takovým polským národním orgánem vzniklým v roce 1918 na území Polska a nakonec se spojení s polskou vlastí nedočkali;
- Češi zradili dohodu o rozdělení území Těšínska uzavřenou mezi místními národními orgány Čechů a Poláků 5. 11. 1918 v Orlové;
- Poláci měli právo vyhlásit volby do Sejmu na celém území Těšínska, rozhodně to nemohlo být důvodem k vojenskému zásahu;
- Češi lstivě a nečestně zaútočili v lednu 1919 na Polsko, k čemuž využili skutečnosti předem zjištěné českou rozvědkou, že polské vojsko muselo odejít z Těšínska na Ukrajinu;
- český útok se uskutečnil na příkaz tehdejšího prezidenta T. G. Masaryka;
- čeští důstojníci se pokusili podvést polské velení a převlekli se do

- francouzských uniforem, aby se vydávali za zástupce spojenců, dopustili se v jednání s generálem Latinikem ještě dalších podvodů;
- při vojenském útoku Čechů zahynuly tisíce polských obyvatel, docházelo k válečným zločinům – ke střílení zajatých polských vojáků i civilních obyvatel a rukojmí;
 - zatímco Poláci při záboru Těšínska v roce 1938 nevraždili, Češi v roce 1919 stříleli nejen vojáky, ale i zajatce a civilisty;
 - k vraždění se přidali i čeští bojůvkáři, docházelo k malým Katyním – např. ve Stonavě, Albrechticích, Horní Suché;
 - Češi popravovali v roce 1919 Poláky za projevy odporu, veřejně oběsili na náměstí v Čadci Poláky podezřelé z diverzních útoků a další odsoudili vojenským soudem v Košicích k trestu smrti;
 - před hrozbou českých bojůvek muselo mnoho Poláků zachránit život útekem do Polska a desítky tisíc dalších Poláků byly přinuceny k vysídlení;
 - při jednáních o plebiscitu stály proti sobě lži české propagandy proti pravdivosti propagandy polské, obraz čestného a spravedlivého Poláka vůči zbabělému a služebnému Čechovi;
 - polská vláda ustoupila od plebiscitu až pod tlakem Čechů, kteří zadržovali dodávky zbraní životně potřebných ve válce Polska s bolševiky;
 - spojencem české hry o Těšínsko byl bolševický útok na Polsko, kde Poláci museli vázat síly své armády; zatímco však Piłsudski zachraňoval před bolševickou hrozbou nejen Čechy, ale celou Evropu, Češi na Zaolzí vraždili Poláky;

- Češi k tomu, aby se zmocnili Těšínska, zneužili obtížného postavení Polska na frontě s bolševiky, sabotovali transport zbraní do Polska, podporovali protipolský ukrajinský stát, tolerovali ukrajinské diverzanty napadající polské zázemí – zde je třeba hledat příčiny meziválečného vzájemného nepochopení obou států;
- Češi rovněž využili pro své záměry se Zaolším politického hnutí Němců a šlonzakovců v polském Horním Slezsku;
- vojenský konflikt v roce 1919 mohlo Polsko snadno vyhrát a zahnat Čechy daleko za Olzu, ale Poláci nechtěli konflikt eskalovat, byli příliš ušlechtilí a měli dobrou víru v přátelské vztahy s Čechy, za což dodnes těžce platí podkopaným Slezskem a zničenými Beskydami;
- česká politika amorálním způsobem podrážděla Polákům nohy při jejich válce s bolševiky, podobně jako později při válečných jednáních o konfederaci;
- rozhodnutí spojenců ve Spa bylo diktátem, místní obyvatelstvo bylo zbaveno možnosti vyjádřit svou vůli;
- české argumenty opravňující nárok na Těšínsko jsou nepřijatelné – argument nutnosti železničního a silničního průjezdu na Slovensko připomíná nacistickou argumentaci ohledně gdaňského koridoru a rovněž podíl ČSR na uhelné pánvi OKR nebyl opodstatněný, neboť ČSR mohla uhlí od Polska kupovat, jak to dělají jiné země;
- diktát ze Spa byl nespravedlivý, neboť na sporném území nikdy žádní Češi nežili (jen zčásti sem později přišli z Čech a Moravy), těžce poškodil polské zájmy a komplikuje vztahy mezi Československem a Polskem dodnes;

- hranice mezi Polskem a ČSR nebyla nikdy oficiálně ratifikována, protože ČSR nevrátila Polsku Javorinu, jak slíbila učinit, takže k první ratifikaci došlo až v roce 1958.

4) Diskriminace Poláků za první Československé republiky

Jde o tvrdou kritiku národnostní politiky předválečného Československa snažící se prokázat, že masarykovský pojem demokratického Československa byl pouhou fikcí a trikem české propagandy:

- šanci dobrých sousedských vztahů mezi Čechy a Poláky zničili čeští politici a šovinističtí historici (např. F. Pelc);
- národnostní politika za 1. republiky byla systémem represí, Poláci byli nejvíce diskriminovanou národností v celé republice;
- cílem čs. státní moci byla násilná „rečechizace“ Zaolzí;
- Poláků na Zaolzí bylo vždycky více, než uváděly zfalšované čs. statistiky;
- násilná čechizace Poláků byla prováděna zvláště prostřednictvím školní docházky a přidělováním pracovních příležitostí;
- ústava a zákony o právech menšin byly jen na papíře, v praxi se nedodržovaly;
- docházelo k diskriminaci Poláků při sčítáních lidu, ve školství, při uskutečňování pozemkové reformy, při zaměstnávání státních zaměstnanců, zvláště železničářů apod.;
- byly tolerovány české, protipolsky zaměřené šovinistické organizace typu Slezské matice osvěty lidové;

- bylo násilně zpřetrháno spojení místních Poláků s Vlastí (Macierzą);
- Poláci se museli odnárodňování bránit vytvářením celé sítě vlastních národních organizací;
- násilná čechizace a diskriminace vedly až k iredentistickým náladám původně loajálních polských obyvatel Těšínska;
- změnou politiky v roce 1935 chtěl Beck pouze ulehčit osudu Poláků na Zaolzí, polská vláda byla jejich jedinou oporou a poslední záchranou;
- také v polovině 30. let docházelo k vysídlování Poláků ze Zaolzí do Polska;
- tvrzení českých historiků o tom, jako by Związek Polaków w Czechosłowacji šel ruku v ruce se sudetoněmeckými kruhy směrem k rozbíjení republiky je nepravdivé, neboť svaz chtěl po Praze pouze takové uznání práv Poláků, jaké měly zaručeno jiné menšiny;
- čeští historici dosud idealizují poměry Benešovy „demokratické“ republiky, ač jsou již známy příklady šovinismu a bestiality ze strany Čechů vůči Polákům.

5) Zábor Těšínska v roce 1938

Patrně druhé nejkonfliktnější téma, v němž se polská strana zásadně rozchází s dosavadními stanovisky čs. historiografie:

- v roce 1938 nešlo o agresi Polska vůči Československu, ale o protiváhu k roku 1919 a 1920, o nápravu křivdy staré 20 let;

- polská vláda musela uzavřít v roce 1934 dohodu s Hitlerem, protože Beneš odmítl její nabídku na sblížení a později lhal, že odmítli Poláci;
- Beck pouze reagoval na předchozí diskriminační politiku Prahy, šlo o odvetu za národnostní útlak Poláků v ČSR, o reakci proti čechizačnímu úsilí a nátlaku českého kapitálu v celém meziválečném období;
- účast Polska na Mnichovu je jen výmyslem šovinistické protipolské propagandy. Šlo ve skutečnosti o protest proti Mnichovské dohodě;
- Polsko chtělo společně s Čechy bojovat proti Hitlerovi, ale Praha to odmítla a raději kapitulovala;
- Polsko v žádném případě nespolupracovalo s Hitlerem na rozbití ČSR, ani před Mnichovem, ani po něm;
- Beneš se zábořem vyslovil souhlas, nabídl Polákům Zaolzí už dva měsíce před Mnichovem, takže polský zábor s Mnichovem nelze spojovat;
- Mnichov nebyl dílem zrady Francie a Anglie, ale už 20. září 1938 odsouhlasila sama československá vláda odstoupení českého pohraničí Německu;
- v roce 1938 nešlo o dohodu Polska s Berlínem, právě naopak, kdyby nebylo Becka a sanace, byla by dodnes celá Evropa v područí Hitlera;
- v roce 1938 šlo o obranu polských zájmů, o ochranu Poláků před hrozbou záboru německého;
- polský zábor chtěl pouze předejít záboru německému;
- Poláci přišli za Olzu proto, aby wehrmacht nemohl kontrolovat celou Moravskou bránu;

- za vysídlování českých obyvatel v době záboru nesou odpovědnost teroristické akce českých bojůvek, zvláště Slezského odboje;
- zatímco Beck mobilizoval Poláky do války proti Německu, Beneš odzbrojil český národ morálně a Češi stále nechtějí tuto pravdu uznat.

6) Okupace a odboj v letech 1939 – 1945

Argumenty o aktivitě polského odboje a výši polských ztrát prokazují oprávněnost polských nároků na Zaolzí:

- za války byla západní část Těšínského Slezska etnicky čistě polská a jen Poláci zde byli odbojově aktivní;
- polský odboj na Těšínsku byl mimořádně silný, zatímco český zde vůbec neexistoval;
- postavení Čechů na Těšínsku v době okupace bylo mnohem výhodnější než postavení Poláků, v mnohém se rovnalo postavení volkslistářů;
- mezi Čechy a Poláky nebyly za války dobré vztahy;
- spolupráce polského a českého odboje skončila poté, co bylo českou vinou prozrazeno kurýrní spojení mezi Varšavou a Budapeští;
- čeští šovinisté udávali Poláky gestapu, čeští konfidenti napáchali značné škody polskému odboji;
- konfident Edward Gałuszka, který způsobil smrt až tří set polských odbojářů, byl po válce spolupracovníkem české Státní bezpečnosti, a přes stížnosti Poláků žil ještě v 90. letech nepotrestán na Slovensku;
- Češi na Zaolzí tvořili za války jen 12% z celkového počtu obětí, zatímco

Poláci přes 80%;

- československá vláda v exilu schvalovala zábor polského území sovětským vojskem v roce 1939 a podporovala sovětské stanovisko ve věci Katyně;
- československá exilová vláda se zachovala nespravedlivě vůči opozičnímu generálu Prchalovi;
- československá exilová vláda svou podlézavou politikou vůči Stalinovi zmařila jednání o konfederaci;
- polská exilová vláda měla při jednání o konfederaci dobrý důvod věřit, že ČSR již uznala navrácení Zaolzí Polsku;
- nebylo zřejmě náhodou, že katastrofu letadla u Gibraltaru (smrt generála Sikorského) přežil jen český pilot.

7) Vývoj po roce 1945

Poláci podruhé prohráli spor o státní začlenění Zaolzí a ti, kteří na Zaolzí žili, byli vystaveni další perzekuci:

- vyhlášení národního státu jen pro Čechy a Slováky zjevně diskriminovalo národní menšiny;
- v květnu 1945 měli Poláci na Zaolzí v samosprávných orgánech národních výborů zjevnou převahu, byli však z činnosti samosprávy násilím vyloučeni;
- v červnu 1945 bylo zatčeno 1 000 národně angažovaných Poláků a mnozí z nich byli vězněni, biti a mučeni, docházelo i k událostem, při nichž tekla krev;
- Češi se po válce mstili místním Polákům za své údajné

předválečné křivdy;

- v roce 1945 se museli vystěhovat ze Zaolzí do Polska mnozí národně angažovaní Poláci;
- rehabilitace volkslistářů se stala prostředkem represí a nátlaku na Poláky, kteří byli nuceni či různými výhodami lákáni k přihlášení k české národnosti; obětí této šovinistické politiky se stalo 30 000 místních Poláků;
- docházelo k represím vůči příslušníkům polského národního odboje, zatímco kolaboranti přihlášení k české národnosti byli zvýhodňováni;
- docházelo k represím vůči příslušníkům polského zahraničního odboje z Andersovy armády;
- došlo k zákazu činnosti většiny předválečných polských organizací v ČSR a k zabavení jejich majetku;
- likvidační komise při KNV v Ostravě zrušila 218 polských spolků a zabavila jejich majetek odhadnutý na 16, 5 milionu korun;
- sjednocením do ČSM a ČSTV bylo zlikvidováno veškeré polské mládežnické a sportovní hnutí;
- bylo zlikvidováno polské družstevnictví, jež bylo díky svým tradicím na vysoké úrovni, Poláci byli poškozováni při restituci majetku;
- docházelo k perzekuci polských kněží a věřících, tzv. kulaků, aktivních činníků polského národního hnutí, spisovatelů a celé polské inteligence;
- Poláci byli diskriminováni v právech na vlastní školství, jehož obnovování bylo omezováno;
- pováleční nohsledi protipolské národnostní politiky Masaryka a Beneše

se ukryli do řad KSČ a škodili Polákům dál;

- první ucelený pokus o zformulování požadavků polské národní skupiny učiněný P. Cieślarem byl represivně potlačen;
- Češi po roce 1945 podruhé vyhráli diplomatickou hru o Zaolzí. Těšínsko bylo Stalinem prodáno, Benešovy požadavky podpořila Moskva, oprávněný polský nárok byl z politických pohnutek odmítnut;
- poválečné vysílání katovického rozhlasu pro Zaolzí označovali Češi za výzvu k iredentě, ač tomu tak nebylo;
- asimilační proces výrazně urychlilo administrativní opatření o zrušení správního okresu Český Těšín, zavedené proto, aby se polská národní skupina snáze rozplynula v sousedních, převážně českých okresech;
- Češi po válce opakovali staré chyby, prováděli asimilační politiku a oddělovali uměle Zaolzí od Polska, což je zdrojem problémů dodnes.

8) Vývoj po roce 1968

Ani v posledním čtvrtstoletí čechizační úsilí nepolevilo a v mnohém přetrvává i po politickém zvratu roku 1989:

- polská národní skupina v ČSSR byla mimořádně těžce postižena represemi v době normalizace, zvl. polská inteligence;
- zákony a předpisy o právech národních menšin sice existovaly, ale v praxi docházelo k ještě většímu zrychlení procesu asimilace;
- k poklesu přirozeného podílu Poláků na struktuře obyvatelstva na Zaolzí se připojily vlivy urbanizačních změn a rozsáhlá imigrace na Zaolzí a na Ostravsko;
- projevem skryté asimilace se stala náprava důlních škod v

- poddolovaných polských obcí, jejichž obyvatelé se museli vystěhovat do smíšených obcí, v nichž zanikají v českém živlu;
- trval zákaz polského národního školství, neboť polské školy nelze nahradit školami s polským jazykem vyučovacím, na nichž se nevyučuje historii polského národa a v polském duchu;
 - diskriminačním opatřením bylo rovněž rušení malých polských škol;
 - prvkem diskriminace v době normalizace byl zákaz uvádět na pomnících jména obětí v polštině a zákaz vyčíslovat celkové počty obětí okupace z řad Čechů a Poláků;
 - trvala předběžná cenzura polského tisku na orgánech OV a KV KSČ;
 - ve školních čítankách polských škol se dosud uvádějí protipolské verše Petra Bezruče;
 - družstvo Polský dům v Ostravě bylo v roce 1980 proti vůli svých členů připojeno k LSD Budoucnost;
 - na přípravě výjimečného stavu v Polsku se podílela StB, jejíž příslušníci školili v Beskydech polskou bezpečnost;
 - teprve po listopadu 1989 se konečně naskýtá možnost ochrany národních práv Poláků v ČSFR, což předpokládá především rozvoj národního vědomí u mládeže a vlastní hospodářskou činnost;
 - zároveň však rostou obavy z českého šovinismu, zvláště po obnově organizací typu SMOL, které vychovávaly své členy k nenávisti vůči polskému národu;
 - roste rovněž obava z obnovení nepřátelské činnosti Němců vůči Polákům i Čechům na celém území Těšínska a Slezska;
 - za 64 let české vlády na Zaolzí zde bylo způsobeno více škod a zpustošení

než za celé předchozí 400leté období vlády Habsburků;

- nejen za totality, ale i současné vedení obou států dosud opatrně obchází problém rozděleného Těšínska a nechtějí ho řešit, což je v rozporu s potřebami obyvatel tohoto území.

9) Otázka Oravy, Spiše a Javoriny

Je běžně spojována s otázkou Těšínska:

- Poláci žili na Spiši a Oravě mnohem dříve než Slováci;
- v polské části Oravy a Spiše žádní Slováci nežijí, zatímco ve slovenské části Poláci žijí;
- protože na polské Oravě a Spiši Slováci neexistují, není tam zapotřebí dvojjazyčných nápisů, ani slovenského školství;
- slovenské nápisy na obchodech na polské Oravě a Spiši jsou jen vyděračským požadavkem Prahy v odvetu za to, že musí strpět polské nápisy na Zaolzí;
- Beneš získal Těšínsko na úkor Slováků tím, že se zřekl části Oravy a Spiše, naopak po válce nabízelo Polsko za získání Zaolzí své části Horní Spiše a Oravy nebo dvakrát tak velký kus území Slezska, ale k dohodě nedošlo.

SOUČASNOST

1) Řešení problémů minulosti

Je nutné najít odvahu k řešení sporných otázek minulosti:

- české straně dosud chybí chuť a iniciativa analyzovat historická fakta a vyvodit z nich závěry pro lepší soužití obou národů v budoucnosti;
- čeští historici (ale ani politici) se nedokáží vcítit do specifiky Zaolzí, především nemají odvahu přiznat si etnický čistě polský charakter Zaolzí a raději krmí děti ve školách polopravdami a lžemi;
- zmapování jmen z náhrobků ze hřbitovů na Zaolzí by jasně prokázalo polskost osídlení a vzalo by trumfy z rukou těm, kteří tvrdí, že kdysi tu žili Češi;
- Jaruzelski se svého času omluvil Čechům za rok 1938, ale Havel to za rok 1919 neudělal, což nelze pokládat za spravedlivé;
- není vyloučeno, že v souvislosti s přehodnocováním minulých smluv a dohod v Evropě by Polsko mohlo právem žádat o revindikaci území Zaolzí;
- mohlo by se obnovit Těšínsko nebo celé Slezsko jako autonomní celek po vzoru Lucemburska, Lichtenštejnska, Monaka či Andorry;
- mělo by dojít k ustavení československo-polské (či česko- a slovensko-polské) komise pro posouzení a vyjasnění bílých míst v historii vzájemných vztahů, která by s výsledky své práce pravidelně seznamovala veřejnost v obou zemích;
- společná komise historiků by měla připravit školní učebnice pro polské i české školy s vysvětlením sporných momentů vzájemných československo-polských vztahů.

2) Oprava zákonných norem v ČSFR

Zákony v ČSFR ani v ČR nezajišťují náležitě práva menšin:

- československá ústava nezabezpečuje státotvornou roli menšin, chybějí prováděcí předpisy k ustanovením zákonů o národnostech;
- v ČSFR chybí zákony o menšinách a ratifikace dalších mezinárodních úmluv o menšinách;
- je třeba menšiny zrovnoprávnit v počtu mandátů do zastupitelských orgánů, vytvořit Radu národností při Federálním shromáždění a Úřad pro národnostní menšiny při federální vládě, zřídit vědecké centrum pro výzkum národností;
- nelze v zákonech stále nadřazovat zásadu národní nad občanskou a vracet se tak do 19. století;
- v nové Ústavě České republiky by se nemělo užívat slovo „národnost“, které už získalo politický význam, koncepce státotvorných národů je už dávno přežitkem;
- Charta občanských práv a svobod vyhovuje jen Čechům a Slovákům, ale negarantuje dvojjazyčnost, menšinové školství, kulturu atd., protože k ní chybí prováděcí předpisy.

3) Změna tónu propagandy, úloha sdělovacích prostředků

Lepším vzájemným poznáním by mělo dojít k pozitivnímu obratu ve vzájemné propagandě, ve vytváření objektivního obrazu jednoho o druhém:

- v ČSFR roste vlna šovinismu, jíž vrcholí desetiletí trvající protipolský tón českých a slovenských sdělovacích prostředků;
- Češi nechtějí vidět změny k lepšímu, k nimž v Polsku dochází, pořád si

myslí, že je tam špína a bída, český tisk líčí Poláky jen jako překupníky a opilce;

- pohrdání Poláky však nebrání Čechům, aby do Polska hromadně jezdili nakupovat;
- Češi jsou falešným národem, nelze se s nimi přátelit;
- Češi na Těšínsku jsou už od dětství vychováni k nenávisti vůči Polákům, nechut' k polštině je u Čechů už vrozená;
- československý tisk píše nepříznivě o Polácích, rovněž výzkumy veřejného mínění v ČSFR dokládají špatné smýšlení Čechů o Polácích, k nimž je averze větší než k Němcům;
- čeští novináři mají jen mlhavé představy o menšinové politice doma i ve světě;
- český tisk neinformuje objektivně o problematice otevření hranic;
- česká veřejnost je podstatně hůře než polská informována o tom, co je podstatou československo-polských sporů z minulosti;
- pohled na postavení Poláků na Zaolzí a na jejich starosti uskutečňovaný z daleké Prahy nebo Varšavy neodpovídá skutečnosti, nemůže zachytit místní specifika;
- rovněž polský tisk v Polsku se příliš málo zabývá problémy Poláků na Zaolzí;
- české školní děti jsou vychovávány k nenávisti vůči Polákům, česká veřejnost nezná pravdu o Zaolzí;
- důsledkem dlouholeté čechizace Zaolzí je skutečnost, že česká mládež dnes vůbec neví, že Poláci se na Zaolzí odnikud nepřistěhovali, ale že tomu bylo právě naopak;

- Češi stále oddělují Poláky na Zaolzí od jejich Macierzy železnou oponou;
- Češi díky své vychytralosti a politické protřelosti nakonec dosahují na Západě větších úspěchů než Poláci, kteří od začátku bojovali s komunismem;
- v české propagandě se objevují záměrné protipolské mystifikace a fámy, např. o tom, že Polsko bude požadovat poplatek 20 dolarů za osobu a den při výjezdu z ČSFR do Polska, že Poláci na Zaolzí sbírají podpisy za přičlenění Jablunkovska k Polsku atd.;
- podobně v Polsku se fáma o zavraždění W. Hóty českým policistou z národnostních důvodů stala předmětem interpelace v Sejmu, i když polský tisk v ČSFR uvedl neprodleně objektivní informace;
- v propagandě je nutné demaskovat vžitě stereotypy a mýty Poláků ze Zaolzí, např. arkadijský mýtus Polska-Matky a Poláka-šlechtice proti pojetí Čecha jako utlačovatele a plebejce;
- ke zlepšení československo-polské spolupráce by napomohlo ustavení společného vydavatelství a zřízení společného časopisu, stejně jako častější styk novinářů, publicistů, vědců a kulturních pracovníků obou zemí;
- je nutné odstraňovat stereotypy myšlení v souvislosti s představami jednoho národa o druhém, pozitivně ovlivňovat tento obraz, nevytvářet tzv. obraz nepřítele, ale častěji zdůrazňovat shodné zájmy.

4) Otázky polského školství v ČSFR

Zabezpečování národního školství je stálým zdrojem kritiky Poláků na Zaolzí:

- polské školství na Zaolží se sice podařilo udržet, ale je v kritickém stavu a nestačí uspokojit ani elementární potřeby zdejších Poláků;
- je nutné odstranit byrokratické přístupy k organizaci polského školství;
- trvá akutní nedostatek polských učebnic; je rovněž nutno provést úpravu učebnic, zvláště pro základní školy, v dějepisu a ve vazbách na národní a světovou literaturu tak, aby podávaly pravdivý a nezkrácený obraz o vztazích obou národů v minulosti;
- nedostatek polských učebnic nelze z finančních důvodů řešit překladem českých učebnic, ale je zapotřebí dovézt učebnice z Polska, nejlépe získat je tam darem;
- je nutné z učebnic odstranit nepřesné či nacionálně vyhrcované výklady (např. protipolské Bezručovy verše), konzultovat tvorbu učebnic s odborníky z regionu;
- je nutné zastavit rušení polských malotřídek a mateřských škol (např. v Mostech u Jablunkova), zastavit úbytek polských žáků;
- měl by se zřídit polský školský úřad pro polské školství, který by zajišťoval učebnice, pečoval o zvyšování kvalifikace polských učitelů a o vydávání polského školního tisku;
- zřízení školského úřadu pro menšiny se stále odkládá.

5) Projevy diskriminace Poláků v ČSFR

Podle interpelace poslance W. Niedoby ve Federálním shromáždění jde především o systematické odnárodňování, o porušování mezinárodních smluv a konvencí a o osvětovou diskriminaci Poláků v ČSFR. Přestože se tato

problematika promítá i do jiných sledovaných tematických skupin, tvoří konkrétní diskriminační projevy širokou škálu případů:

- v ČSFR dochází k diskriminaci zvláště u polských kněží, u Poláků trvale bydlících v ČSFR a vlastnicích polský pas a u polských zahraničních dělníků pracujících v ČSFR;
- po pádu totality roste v ČSFR český šovinismus, který byl dříve násilím držen na uzdě;
- Poláci na Zaolzí se obávají, že chystané propouštění horníků z OKR a hutníků z Třineckých železáren bude mít národnostní aspekty;
- Poláci se obávají činnosti obnovených nacionalistických českých organizací, k nimž patří Slezská matice osvěty lidové, stejně jako vlivu protipolsky zaměřených Těšínských novin;
- v ČSFR jsou dosud u moci internacionalisté, upírající Polákům národní práva, takže jim zde hrozí osud Polabských Slovanů;
- je nutné obnovit správní jednotku okresu Český Těšín, aby se dal lépe koordinovat život polské národní skupiny; měly by se udělat i příslušné administrativní úpravy na úrovni obcí (např. vyčlenění Horní Suché z města Havířova aj.);
- na hřbitově v Orlové byl nedávno obnoven pomník českým obětem útoku z roku 1919, zatímco pomníky polských padlých jsou zdemolované, je nutno je najít a obnovit, s příp. pomocí polské mládeže-harcerů;
- československé úřady přes četné urgencye dosud nevrátily neprávem zadržovaný majetek předválečných polských organizací;
- Poláci v ČSFR nemají dostatečnou možnost k publikování knih

v polštině;

- je nutné svést boj za zachování hotelu Piast v Českém Těšíně a družstva Polský dům v Ostravě v polských rukou;
- personál v hotelu Piast nemluví polsky, chybí jídelní lístek v polštině;
- je nutné bojovat o přidělení dotací na polský dětský tisk, např. i podporou akcí, jakou byla protestní akce dopisů polských dětí zasílaných předsedkyni ČNR;
- je ohroženo vydávání polského denního tisku v ČSFR pro nedostatek finančních prostředků;
- vedení státního Českého rozhlasu v Ostravě zrušilo vysílání v polštině na vlnách VKV s odůvodněním, že si to nepřáli posluchači;
- polské vysílání ve studiu České televize Ostrava stále neexistuje;
- při sčítání lidu v roce 1991 byli Poláci v ČSFR poškozeni zavedením slezské a moravské národnosti, neboť někteří Poláci se z neznalosti hlásili jako Slezané; umožňovalo to provádět volební machinace;
- zástupci tzv. Slezské lidové fronty z Jablunkova zveřejnili prohlášení, v němž požadují omluvu československé vlády Polsku za rok 1919, osvobození Poláků žijících v ČSFR od vojenské služby v československé armádě, provedení plebiscitu o státním začlenění území Zaolží a možnost získat polské státní občanství a žít dále na území ČSFR; provolání bylo označeno za nezodpovědný žert a provokaci;
- městský úřad v Jablunkově odmítá umístit na radnici pamětní desku o návštěvě Piłsudského ve městě, zatímco návštěva Masaryka na budově

připomenuta je;

- na budově PZKO v Jablunkově a polské mateřské školy v Gutech se objevily protipolské nápisy (některé svým obsahem nasvědčují, že jde o výtržnosti mladistvých), došlo k poškození skříněk PZKO, k incidentům na československo-polských hranicích, k protičeským nápisům na hotelu Piast, k incidentům s vlajkou ČR pokládanou za vlajku polskou atd., odezvy incidentů v tisku mají stále ostřejší tón;
- dochází k okrádání Poláků, kteří pobírají důchody a platby z Polska, nevýhodným přepočtem zlotých na koruny prostřednictvím dolarů ztrácejí až 40 % hodnoty zásilky;
- československé úřady činí potíže majitelům nemovitostí, kteří obdělávají svá pole na druhé straně hranic, je nutné dořešit úpravu pohraničního styku i majetkové záležitosti;
- objevují se šovinistické články českých vědců, např. teze P. Malého o „hostitelském“ národě; jeho myšlenky byly odmítnuty i v českém tisku;
- stále je porušován zákon o dvojjazyčnosti na Zaolzí – jde o názvy obcí v polštině, odmítání polštiny v obchodech, na poště a v úřadech, o zavedení polštiny do kostelů, o nízký počet ulic v Havířově označených jmény slavných Poláků;
- obecní úřad v Karviné nechce povolit označení budovy obecního úřadu v Těrlicku v polštině;
- pasový úřad v Karviné záměrně protahuje rozhodnutí o povolení služebních cest do Polska funkcionářům PZKO a brání tak jejich kontaktům s Polskem;

- úřady odmítají zapisovat polská jména narozených dětí do matrik;
- trvají potíže s distribucí polského obdeníku Głos Ludu;
- stále trvá odpor úřadů proti tomu, aby se řeka Olše opět jmenovala Olza, jak to doporučili i čeští lingvisté a odborníci z Akademie věd;
- je nutné řešit právní souvislosti možného odškodnění Poláků, kterým byl z národnostních důvodů po roce 1945 zabaven majetek a kteří utrpěli další škody;
- pozůstalí po obětech katyňského zločinu žijící v ČSFR by měli dostat odškodnění podobné tomu, jakého dosáhly oběti jiných totalitních režimů.

6) Proces asimilace Poláků v ČSFR

Uvádějí se hrozivé údaje o úbytku Poláků v ČSFR, sledují se příčiny tohoto jevu:

- k nejvýraznějším asimilačním vlivům u Poláků na Zaolzí patří poddolování polských obcí a následné přemístění Poláků do smíšených obcí, imigrace nepolských obyvatel do průmyslového Zaolzí, administrativní zásahy vůči místním Polákům;
- hrozí též přirozená asimilace prostřednictvím smíšených manželství; je nutno vychovávat mládež v polském národním duchu a snížit hrozivé procento smíšených sňatků;
- dle světových sociologických výzkumů již 20% smíšených manželství bezprostředně ohrožuje existenci národní menšiny; tento stav byl na Zaolzí dosažen již ve 30. letech a od 70. let jde již o 77% smíšených

manželství;

- pojem Těšínské Slezsko se u nás i v Polsku rozplývá pod vlivem průmyslových aglomerací, což ohrožuje existenci polské národní skupiny stejně jako stírání státních vlivů při vytváření euroregionů;
- je v polském zájmu zachránit místní „šlonskou gwaru“, vycházející z polštiny;
- trvá úbytek žáků v polských školách, ubývá členů PZKO, klesá odběr polského tisku; je nutno upevňovat národní vědomí kvůli hrozbě asimilace;
- jedině dobré národní školství umožní menšině přežít;
- až 50% zdejších absolventů polských škol nemá možnost dalšího vzdělávání v polštině.

7) Postavení polské národní skupiny v ČSFR

Ze široké škály pohledů a stanovisek vybíráme jen některé charakteristické prvky:

- je nutné zlepšit životní podmínky a možnosti činnosti Poláků v ČSFR;
- bylo chybou, že Poláci nešli do voleb jednotně;
- dosud chybí náležitá ekonomická základna činnosti Poláků;
- trvají spory o zastupování polské národní skupiny mezi PZKO, Radou Poláků, Wspólnotou aj., je zřejmá špatná propojenost akcí;
- lustrace by neměly být pro Poláky důvodem k obviňování, neboť každého Poláka je zapotřebí před hrozcí asimilací;
- lustrace nejsou pro málo početnou polskou pospolitost v ČSFR vhodné, protože by ji mohly ohrozit;

- katedra polonistiky a badatelské středisko polského etnika by měly sloužit především potřebám Poláků na Zaolzí;
- špatná úroveň znalosti polštiny je svědectvím krize celého polského společenství na Zaolzí.

8) Vnější vztahy Poláků v ČSFR

Jde především o vztahy k Polsku:

- Senát Polské republiky přislíbil, že se bude starat o všechny Poláky v zahraničí tak jako před válkou;
- ratifikace československo-polské smlouvy o dobrém sousedství, solidaritě a přátelské spolupráci může ohrozit zájmy polské menšiny v ČSFR;
- pro zastavení asimilace Poláků na Zaolzí je potřebný hospodářský úspěch Polska, aby se pro ně stalo Polsko vlasteneckým příkladem;
- Československo-polská solidarita v Polsku ani v ČSFR nevidí potřeby Poláků na Zaolzí, nechce vidět, že jsou vystaveni dvojímu tlaku z Varšavy i z Prahy;
- československé úřady činí průtahy s prodlužováním povolení k pobytu pro polské dělníky v ČSFR, kteří navíc mají v ČSFR nedostatečné sociální zabezpečení;
- Poláci ze Zaolzí, kteří mají polské občanství, jsou na rozdíl od Poláků-občanů ČSFR znevýhodněni v podmínkách studia v Polsku;
- Poláci ze Zaolzí byli neprávem vyloučeni z možnosti odškodnění za nucené práce v Německé říši, protože nejsou občany Polské

republiky;

- univerzita v Cieszyňe musí více pomáhat Polákům na Zaolží;
- trvají potíže s dodávkami polského tisku z Polska do ČSFR;
- polská vláda přislíbila Polákům na Zaolží výraznou finanční pomoc;
- dnes je již dovolena finanční pomoc z Polska, takže se může vytvořit vlastní ekonomická základna pro činnost Poláků na Zaolží;
- pro obnovu postavení Poláků na Zaolží je pomoc z Polska nevyhnutelná.

9) Problémy pohraničního styku

Stálý předmět kritiky, i když během sledovaného období již došlo k jistým pozitivním změnám:

- je nutno zavést užší pohraniční styk, změnit pasové a celní předpisy, obnovit malý pohraniční styk;
- je málo přechodů mezi Polskem a ČSFR (jen na Zaolží jich bylo v době záboru v roce 1938 celkem 17), celnice jsou nedostatečně vybavené, je málo celníků;
- existují možnosti obnovit staré přechody – např. v Bukovci, na železnici Zwardoń – Čadca aj.;
- situace na hranicích mezi Polskou republikou a ČSFR je poslední železnou oponou v Evropě, je nutno zrušit povinnost pozvání vyžadovanou československými úřady;
- je nutné zrušit kamionovou dopravu vedoucí přes centrum Českého Těšína, jak to požadují veřejné protestní akce;
- je třeba zavést nové celní předpisy, vyřešit problém stálých propustek;

- přechody mezi Polskem a ČSFR jsou přetíženy, je třeba zřídit další, aby nedocházelo k incidentům.

10) Obchodní styky a možnosti spolupráce

Toto téma se objevuje stále častěji a svědčí o postupném návratu k přirozenému vývoji, tempo změn je však ještě příliš pomalé:

- pro obě země je výhodné rozšířit obchodní styky;
- na hranicích je nutno učinit opatření proti pašování alkoholu do Polska;
- měl by se koordinovat vývoj měst Cieszyna a Českého Těšína, společné plány rozvoje byly zastaveny po roce 1968; mělo by jít nejen o stavební akce, ale i o problémy městské dopravy, služeb, přímého telefonického spojení atd.;
- společné zájmy regionu Těšínska by se měly koordinovaně prosazovat v parlamentních orgánech obou zemí, je nutné zlepšit spolupráci příslušných poslanců z obou zemí;
- na univerzitách v příhraničí (Cieszyn, Opava, Ostrava) by se měla souběžně vyučovat polonistika a bohemistika;
- je nutné zavést odpovídající kurs mezi zlotým a korunou a vyřešit otázku přímé směnitelnosti těchto měn;
- vykupování obchodů v pohraničí obou zemí by mohlo zamezit jejich lepší zásobování, výstavba příhraničních supermarketů, protažení mezinárodních autobusových a vlakových linek hlouběji do vnitrozemí aj.;
- nářky nad invazí Poláků do českých obchodů značně přehlušila invaze Čechů opačným směrem;

- v době zvýšených návštěv Cieszyna a Českého Těšína by měla lépe spolupracovat místní policie, měly by se zavést smíšené hlídky po obou stranách hranice;
- polští turisté v Ostravě se často stávají oběťmi zlodějů a policie krádeže neřeší;
- je zapotřebí větší vládní podpory rozvoji euroregionů od ČSFR i Polska;
- je nutné zřídit společnou československo-polskou banku;
- legislativa dosud špatně podporuje podnikání přes hranici, vzájemný obchod je slabý.

11) Ekologické problémy

Téma bylo výrazně častěji akcentováno na polské straně hranic:

- boj za zrušení výstavby koksovny ve Stonavě byl dovršen úspěchem, trvá požadavek ekologicky čisté výroby v Třineckých železárnách, které ohrožují lázeňské středisko v Ustroni;
- v obou částech Těšínska by mělo vzniknout ekologické příhraniční pásmo;
- sílí hnutí za navrácení života do řeky Olzy;
- Češi si nemají stěžovat na množství automobilů a výfukových plynů v Českém Těšíně, ale spíš by měli zavřít hutě v Třinci.

PŘÍKLADY POZITIVNÍ SPOLUPRÁCE

Mohlo by se zdát, že v polském tisku v ČSFR i v Polsku se objevují pouze články o negativních stránkách vzájemných československo-polských vztahů. I když takové články vysoce převažují, při troše dobré vůle lze najít i některé příklady pozitivní spolupráce. Např. v minulosti československo-polských vztahů se za takové pokládá :

- svatba české Dúbravky s polským Měškem I.;
- přátelské styky v době husitské a vztah Vladislava Jagellonského k husitskému hnutí;
- polonofilství části české společnosti v období polských povstání v 19. století;
- spolupráce místních českých a polských národních buditelů na Těšínsku v období „jara národů“;
- účast Čechů na akcích Czytelni Polskiej v Těšíně;
- společné stanovisko delegace z Těšínska na Slovanském sjezdu v roce 1848;
- spolupráce tajných českých a polských sdružení mládeže na německých školách;
- spolupráce českých a polských učitelů při odvracení hrozby germanizace;
- přátelství a spolupráce mezi Poláky na Těšínsku a štúrovci;
- spolupráce představitelů dělnického a komunistického hnutí v celém slezském pohraničí;
- region Těšínska nebyl nikdy výrazně zasažen antisemitismem;

- pohraniční poloha Slezska a Těšínska měla příznivý vliv na obyvatele, docházelo ke kulturnímu obohacení všech zde žijících národů, lepší vzájemné poznání přispívalo ke shodě zájmů.

Podobně tomu je i při charakteristice současných vzájemných vztahů, kdy se zdůrazňují možnosti spolupráce, zvláště v tisku na polské straně Těšínska:

- základem našich vztahů musí být vzájemná důvěra, přátelské úmysly, oboustranně výhodná spolupráce, rozvíjení myšlenek slovanství apod.
- perspektivou by se mělo stát budování spolupráce vyššího typu, např. na úrovni konfederace;
- měl by započít československo-polský dialog, jehož základem by se mohlo stát objektivní vylíčení historie vzájemného soužití a vytváření pozitivního obrazu ve vzájemné propagandě o Čechách a Polácích;
- Zaolzí se může stát spojovacím mostem přátelství a bratrství mezi Polskem a ČSFR;
- je třeba společně využít mimořádnou historickou šanci ke sblížení našich zemí.

Závěr

Záměrem této práce bylo vytvořit komentovanou bibliografii polského tisku z české i polské strany Těšínského Slezska v rozhodujících letech společensko-politických přeměn 1989 – 1992, kdy se v obou státech zhroutil komunistický režim a začala se obnovovat demokratická společnost, zároveň ale končila i existence Československa. Postupně se tak začaly hledat odpovědi na otázky po smyslu dosavadního vývoje, které po půl století totalitních režimů nesměly být ani vysloveny. Zájem veřejnosti budila bílá místa dějin obou národů a jejich vzájemných vztahů, stejně jako mapování nových možností vývoje v podmínkách svobodné společnosti.

Poměrně široké spektrum článků se stalo předmětem analýzy s cílem zjistit, jak polský tisk hodnotil historii, současnost a perspektivy česko-polských vztahů a také postavení polských autochtonů žijících v oblasti tzv. Zaolzí. Mnohé z argumentů a požadavků oné vzrušující doby ztratily po téměř dvou desítkách let na naléhavosti, jiné se dokonce dočkaly svého uskutečnění (např. otevření hranic, rozvoj příhraniční spolupráce regionů, zřízení školského úřadu, možnost zápisu polských jmen do matrik, opatrné zavedení dvojjazyčných veřejných nápisů, zlepšení ekologických poměrů v pohraničí, přijetí norem o menšinách ap.), další naopak dosud vyřešeny nebyly a sotva lze předpokládat, že by se tak v dohledné době mohlo stát (např. otázka navrácení majetku polských organizací a spolků, rušení polských škol, obtížné zavádění dvojjazyčnosti v podmínkách některých obcí atd.). Bylo by jistě zajímavé

udělat podrobnou inventuru změn, k nimž za oněch dvacet let došlo, nejlépe opět jednorázovým přehledem soudobého polského tisku z obou stran hranice. Zrovna tak by bylo užitečné shromáždit podobnou databázi názorů na sledovanou problematiku prezentovaných v českém regionálním tisku, i s rizikem jisté nesouměrnosti obou informačních zdrojů, vzpomenutým již v úvodu této práce.

V hodnocení soudobého vývoje česko-polských vztahů bychom dnes tedy našli některé pozitivní změny, avšak názory na minulost těchto vztahů, zvláště na jejich sporné stránky, se patrně až tolik nezměnily. Jsou dnes jistě mnohem více propracovanější, úměrně k vydané historiografické literatuře, avšak v polském i českém společenství stále přetrvávají v pohledu na minulost mnohé stereotypy. Jejich nová důkladná inventura by byla jistě oběma společenstvím jen ku prospěchu. Naše analýza názorů z doby těsně předcházející vzniku České republiky, podložená komentovaným bibliografickým přehledem, může být pro takové pokračování výzkumu vhodným podnětem.

Použité zkratky

AK – Armia Krajowa (Zemská armáda)

ČNR – Česká národní rada

ČR – Česká republika

ČSAV – Československá akademie věd

ČSFR – Československá federativní republika

ČSM – Československý svaz mládeže

ČSR – Československá republika

ČSSR – Československá socialistická republika

ČSTV – Československý svaz tělesné výchovy

FO – Forum Obywatelskie (Občanské fórum)

FS – Federální shromáždění

GL – Głos Ludu (Hlas lidu)

GZC – Głos Ziemi Cieszyńskiej (Hlas těšínské země)

KB – Kronika Beskidzka (Beskydská kronika)

KC – Kalendarz Cieszyński (Těšínský kalendář)

KNV – Krajský národní výbor

KPCz – Komunistyczna Partia Czechosłowacji (Komunistická strana
Československa)

KŚ – Kalendarz Śląski (Slezský kalendář)

KSČ – Komunistická strana Československa

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

KV – krajský výbor

LSD – Lidové spotřební družstvo

NKVD – Narodny komissariat vnutrennych del (Lidový komisariát vnitra)

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národněsocialistická
německá dělnická strana)

ODA – Občanská demokratická aliance
OKR – Ostravsko-karvinský revír
OSN – Organizace spojených národů
OV – okresní výbor
PPS – Polska Partia Socjalistyczna (Polská socialistická strana)
PR – Polská republika
PTP – Pomocné technické prapory
PZKO – Polski Związek Kulturalno-Oświatowy (Polský kulturně-osvětový svaz)
SAV – Slovenská akademie věd
SMP – Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej (Sdružení polské mládeže)
SRN – Spolková republika Německo
SS – Schutzstaffeln (nacistické ochranné oddíly)
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
StB – Státní bezpečnost
USA – United States of America (Spojené státy americké)
ÚV – ústřední výbor
ZG – Zarząd Główny (Hlavní výbor)
ZSRR – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (Svaz sovětských socialistických republik)
ZWZ – Związek Walki Zbrojnej (Svaz ozbrojeného boje)